
VOJENSKÉ ROZHLEDY

Czech Military Review

2000

4

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

4

DEVÁTÝ (ČTYŘICÁTÝ PRVNÍ) ROČNÍK

Společná zahraniční a bezpečnostní politika Evropské unie

Evropská unie (EU) je společenství demokratických států, spojených zásadami svobody, právního státu a úcty k lidským právům, jež se rozhodly vzájemně spolupracovat a postupně integrovat v nadnárodní strukturu, která je výhodná pro všechny zúčastněné země. V současné době se často hovoří o její společné zahraniční a bezpečnostní politice, vojenských silách a krizovém managementu. Cílem článku je proto popsat některé důležité momenty, které vedly k tvorbě vlastní evropské zahraniční a bezpečnostní politiky, a popsat orgány a nástroje, které slouží k jejímu utváření a prosazování. Z pozice uchazeče o členství v EU se totiž budeme s uvedenými pojmy setkávat stále častěji [1].

Pozadí a vznik CFSP

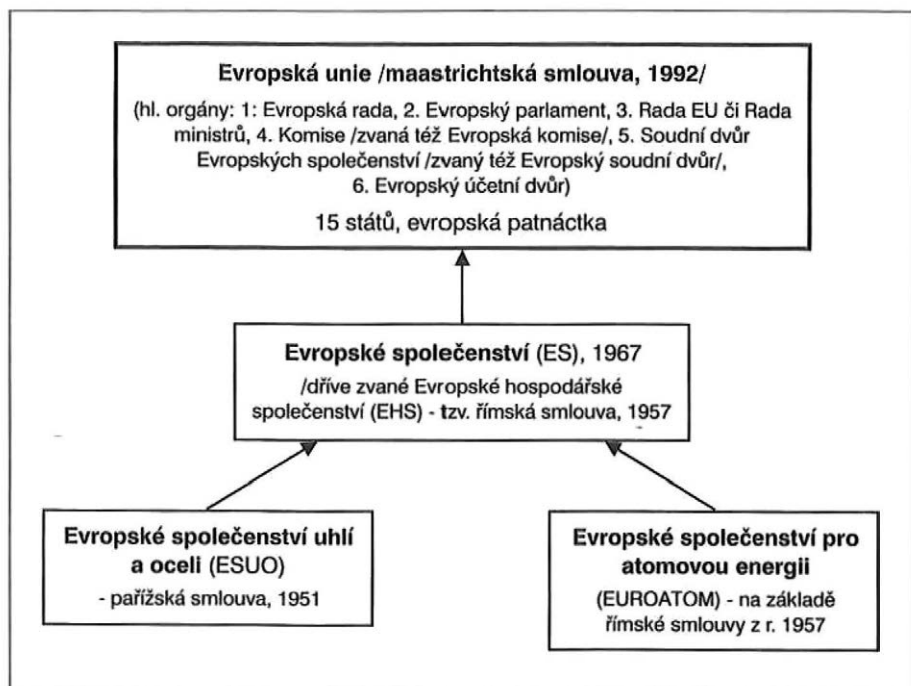
EU se za dobu své existence stala jedním z nejvýznamnějších ekonomických činitelů s průmyslovými, obchodními a finančními vazbami téměř po celém světě. V souvislosti s narůstající globalizací těchto ekonomických vazeb se rozšiřuje oblast zájmů EU [2]. Proto je třeba zabezpečit dosaženou ekonomickou moc důvěryhodnou zahraniční a bezpečnostní politikou, která bude mít ke svému prosazování i odpovídající vojenské síly a prostředky. Tato potřeba je dána také zájmem o stabilitu ekonomického prostředí, a to i mimo evropské hranice, jehož narušení může mít negativní dopady na členské země EU (viz obr. 1).

Dalším důvodem, který vede k nutnosti uplatnit svůj vliv prostřednictvím společné zahraniční a bezpečnostní politiky, je fakt, že EU poskytuje více než 50 % zdrojů světové humanitární pomoci a stejné procento prostředků vkládá do fondů, jež mají napomoci mezinárodnímu rozvoji.

K prosazování jednotné politiky v oblasti zahraničních věcí a bezpečnosti dochází prostřednictvím tzv. **společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie** (*Common Foreign and Security Policy*), známé pod zkratkou **CFSP**. Základy k jejímu budování jsou položeny v maastrichtské smlouvě, která vstoupila v platnost 1. listopadu 1993. Následná amsterodamská smlouva z roku 1997 (ratifikovaná 1. 5. 1999) revidovala některé záležitosti CFSP, s cílem zvýšit její efektivitu a charakter, přinesla nové důležité rozhodnutí **vytvořit funkci vysokého představitele pro CFSP**, kterým byl po jednání Evropské rady v Kolíně nad Rýnem v červnu 1999 jmenován bývalý generální tajemník NATO Javier Solana.

Důležitý mezník představuje francouzsko-britské jednání v Saint Malo v roce 1998, kde obě země deklarovaly, že **k dosažení skutečně efektivní CFSP musí mít EU kapacity pro vedení autonomních operací**, což nutně znamená posílit své ozbrojené síly, které budou mít oporu v silném a konkurenci schopném evropském obranném průmyslu a v technologiích. Byly tak položeny základy pro vývoj, kterého jsme v této

oblasti v posledních dvou letech svědky. Ten spočívá hlavně ve vytvoření a přijetí „evropského základního cíle“ (*EHG - European Headline Goal*) na summitu EU v Helsinkách v r. 1999 a na rozhodnutí o vytvoření politicko-vojenských struktur v podobě Politického a bezpečnostního výboru v Bruselu (*PSC - Political and Security Committee*), Vojenského výboru Evropské unie (*EUMC - EU Military Committee*) a Vojenského štábu EU (*EUMS - EU Military Staff*).

Obr. 1: Vznik EU a její hlavní orgány

EU tak nejpozději v průběhu roku 2001 převzme roli, kterou doposud úspěšně, či méně úspěšně, hrála Západoevropská unie, která tím ukončí svou rozporuplnou existenci.

Orgány pro utváření a implementaci CFSP

☐ Evropská rada (*European Council*)

Je nejvyšším orgánem pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku v tom smyslu, že určuje principy a všeobecné směřování této politiky. Amsterdamská smlouva říká, že Evropská rada rozhodne o **společné strategii**, která bude následně unií naplňována. První takovou společnou strategií je společná strategie pro bilaterální vztahy mezi EU a Ruskem, která byla přijata v Kolíně v roce 1999. Následně každý další

summit EU přijal jednu společnou strategii - Helsinky 1999 (EU - Ukrajina), Feira 2000 (EU - Středozemí). Na základě společných strategií může Rada Evropské unie přijímat rozhodnutí, opatření nebo společná stanoviska kvalifikovanou většinou.

☐ Rada Evropské unie (*Council of the European Union*)

Skládá se z ministerských představitelů členských zemí. Zálležitosti CFSP jsou projednávány s ministry zahraničí v **Radě pro všeobecné vztahy** (*General Affairs Council*). Rada Evropské unie přijímá rozhodnutí pro formulaci a naplňování CFSP na základě všeobecných principů stanovených Evropskou radou. Amsterdamská smlouva pověřuje Radu Evropské unie úkolem doporučovat Evropské radě společné strategie a ty potom naplňovat. Zálležitosti Rady pro všeobecné vztahy jsou připravovány na úrovni národních zástupců - velvyslanců - ve **Stálém výboru představitelů** (*Permanent Representatives Committee*).

☐ Předsednictví (*Presidency*)

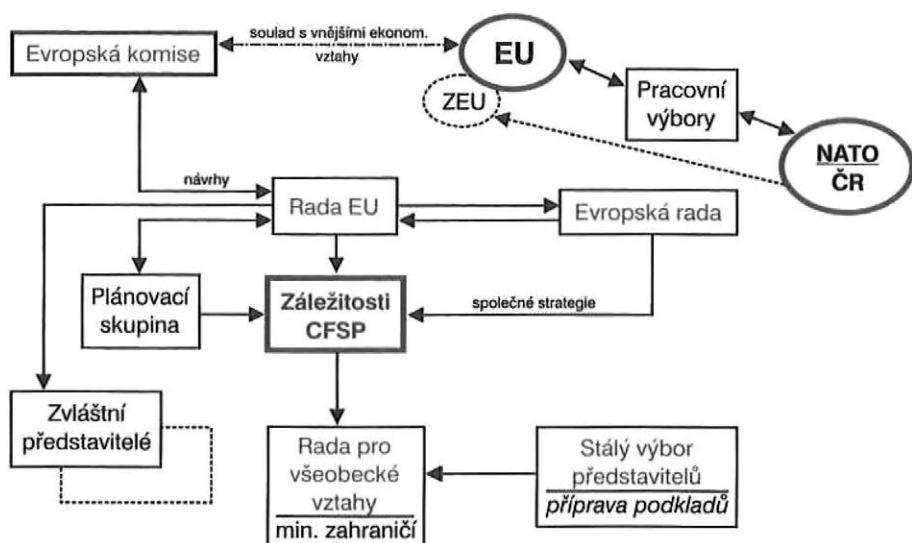
Každých šest měsíců se střídají členské země EU v předsednictví Evropské rady, Rady Evropské unie a dalších podřízených orgánů a pracovních skupin. Po období šesti měsíců reprezentují unii v záležitostech CFSP v ostatních mezinárodních organizacích a na mezinárodních konferencích. V tomto úkolu napomáhá předsednictví generální tajemník Rady Evropské unie a zároveň vysoký představitel pro CFSP ve spolupráci s Evropskou komisí.

☐ Vysoký představitel pro CFSP, generální tajemník Rady Evropské unie a plánovací skupina

Amsterdamská smlouva stanovuje, že generální tajemník Rady EU bude rovněž vysokým představitelem pro CFSP (Mr. CFSP - J. Solana), který bude asistovat Radě EU při formulování a naplňování politických rozhodnutí a tam, kde to bude nezbytné, bude jménem Rady EU, na požádání předsednictví, vést dialog s třetí stranou. Od Javiera Solany se očekává, že přinese do EU „bezpečnostní“ kulturu a že jeho znalost a zkušenost z bezpečnostní problematiky napomůže při formování politicko-vojenských struktur EU. Na druhou stranu existoval i určitý odpor k jeho jmenování na straně neutrálních zemí, které měly obavy z jakési „atlantizace“ či militarizace EU.

Plánovací skupina (*PU - Policy Unit*), která byla vytvořena rovněž na základě amsterdamské smlouvy, je součástí sekretariátu Rady EU a patří do odpovědnosti vysokého představitele pro CFSP. Personál PU je složen z představitelů sekretariátu, zástupců členských zemí, Evropské komise a Západoevropské unie. Úkoly PU jsou následující:

- monitorování a analýza vývoje situace v oblastech zájmu CFSP,
- vyhodnocování zájmů unie a označování oblastí, kam by se měla CFSP v budoucnu zaměřit,
- hodnocení a včasné varování před událostmi a situacemi, které mohou mít negativní následky, včetně politických krizí,
- na základě požadavku Rady EU, předsednictví nebo z vlastní iniciativy, předkládat návrhy pro formulování politiky EU v Radě EU.

Obr. 2: Orgány pro utváření a implementaci CFSP

Koncem července 2000 se na expertní úrovni v Bruselu sešel poprvé pracovní výbor složený ze zástupců EU a NATO (včetně ČR), který se zabýval bezpečnostními otázkami. Jeho úkolem bylo připravit pokud možno do konce roku dohodu mezi oběma organizacemi, na jejímž základě si budou moci bezpečně vyměňovat informace spojené s utajovanými skutečnostmi. Šlo o to sladit některé bezpečnostní standardy obou organizací tak, aby mohly účinně spolupracovat. Práce vychází z návrhu dohody na stejné téma mezi NATO a ZEU, která již byla před dokončením. Podle usnesení dvou minulých summitů v Helsinkách (prosinec 99) a ve Fieře (červen 2000) bude EU budovat svou vojenskou kapacitu, aby mohla organizovat mírové operace, pokud se jich neujme Severoatlantická aliance. V takovém případě bude mít možnost se na ni obrátit se žádostí o poskytnutí jejich vojenských prostředků, včetně velitelské struktury.

Tato eventualita musí být v mírové době dokonale připravena, což vyžaduje těsnou spolupráci právě EU a NATO, jež v minulosti neexistovala. Byly pouze zárodky spolupráce Aliance se Západoevropskou uníí, jejíž funkce vesměs přecházejí na EU. Dohoda se týká utajení dokumentů, zabezpečení komunikačních systémů i prověření osob, které s těmito informacemi budou smět přicházet do styku. Po tomto jednání se poprvé sešly také dva další smíšené výbory EU-NATO. První se věnoval přípravě tzv. základního úkolu EU, jímž je vybudování šedesátitisícových sil rychlé reakce v členských zemích unie. Úkolem druhého bylo vypracovat dohodu o způsobu předávání prostředků NATO Evropské unii pro vojenské operace.

(red.)

□ Evropská komise (*European Commission*)

Evropská komise se plně zabývá prací v oblasti CFSP a jejím úkolem je zajistit, aby CFSP byla v souladu s vnějšími ekonomickými vztahy a zájmy EU, tedy s oblastmi, kde právě Evropská komise hraje vedoucí roli. Evropská komise se účastní jednání Rady EU a jejích dalších orgánů. Rada může požádat komisi, aby předkládala vhodné návrhy k zajištění implementace společných rozhodnutí a stejně tak komise sama, může iniciovat návrhy v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky k projednání v Radě EU.

□ Zvláštní představitelé (*Special Representatives*)

Amsterdamská smlouva umožňuje Radě EU jmenovat tzv. zvláštní představitele s mandátem pro řešení určitých politických záležitostí. Od doby vytvoření CFSP bylo jmenováno několik zvláštních představitelů - pro Blízký východ, oblast Velkých jezer v Africe a pro jihovýchodní Evropu.

Nástroje CFSP

Na rozdíl od ostatních oblastí, kterými se Evropská unie zabývá, není CFSP vybavena žádnými právními prostředky ve formě nařízení (*directives*) a regulací (*regulations*).

Amsterdamská smlouva dává CFSP dva nové nástroje: společnou strategii (*common strategies*) a mezinárodní smlouvy (*international agreements*) - vedle nástrojů, které již obsahuje maastrichtská smlouva, a kterými jsou: společná stanoviska (*common positions*), společná opatření (*joint actions*) a deklarace (*declarations*):

① Společné strategie

Jsou rozhodnuty Evropskou radou na doporučení Rady EU v oblastech, kde mají členské země důležité zájmy. Jak bylo uvedeno výše, několik takových strategií již bylo přijato. Rada EU naplňuje společné strategie prostřednictvím přijímání společných opatření a společných stanovisek.

② Společná stanoviska

Rada EU může přijmout společné stanovisko jako vyjádření unie k určité záležitosti. Je potom na jednotlivých členských zemích, aby zajistily, že jejich národní pozice budou v souladu s tímto společným stanoviskem.

③ Společná opatření

Jsou přijímána Radou EU v určité záležitosti, která vyžaduje podniknutí praktických kroků Evropskou unií. Každé takové opatření je specifikováno cílem, obsahem, zdroji a podmínkami, za nichž bude naplněno.

④ Mezinárodní smlouvy

V případě, že je potřebné uzavřít mezinárodní smlouvu s jedním nebo více státy nebo s mezinárodní organizací v oblasti CFSP, může Rada EU pověřit předsednictví, aby zahájilo vyjednávání. Při takových jednáních může rovněž asistovat Evropská komise. Smlouvy jsou poté uzavřeny Radou EU (jednomyslně a na doporučení předsednictví).

Vytyčení „evropského základního cíle“ (EHG - European Headline Goal)

Helsinský summit EU v prosinci 1999 vytyčil EHG, jehož smyslem je vybudovat efektivní vojenské kapacity pro řešení budoucích krizových situací. Půjde o řešení krizových situací v rámci tzv. **petersberských operací**, kterými jsou: humanitární a záchranné operace, operace na udržení míru (*peacekeeping*) a operace s využitím bojových sil v rámci krizového managementu, včetně operací k utváření míru (*peacemaking*). Mezi důležité úkoly se počítá také schopnost provádět evakuace vlastních občanů z ohrožených oblastí a zavedení systému **prevence** a včasné výstrahy, který by měl monitorovat a vyhodnocovat potenciální ohniska napětí a včas upozorňovat na vznikající rizika. Zvláště zmíněná prevence ukazuje na určitý posun v chápání bezpečnostní politiky, která nebude již jen reagovat na vzniklou situaci, ale bude se snažit vzniku takové situace předejít (ať již politickými, ekonomickými nebo vojenskými prostředky).

K dosažení uvedených cílů se členské země EU dohodly **vytvořit společné evropské standardy pro síly rychlého nasazení a urychleně vypracovat kolektivní standardy pro oblasti velení a řízení, zpravodajství a strategickou přepravu**. Při jejich utváření sehraji roli nepochybně zkušenosti zemí EU, členů NATO, z plánovacích postupů a procedur v Alianci, k nimž přispějí nečlenové NATO svými poznatky ze zapojení do partnerského plánovacího procesu PARP (*Partnership for Peace Planning and Review Process* - proces plánování a hodnocení v PfP).

Dosažení standardů se předpokládá za koordinovaného národního a mezinárodního úsilí prostřednictvím následujících opatření:

- vytvořením a následnou koordinací prostředků včasné výstrahy včetně zpravodajství;
- posílením schopností stávajících mezinárodních evropských sil rychlé reakce;
- přípravou vytvoření evropského velitelství vzdušné přepravy;
- zvýšením počtů jednotek rychlé reakce;
- zvýšením kapacity strategické námořní přepravy.

Jak je patrné, uvedená opatření se týkají oblastí, v nichž evropsští spojenci v NATO výrazně zaostávají za USA - zpravodajství, dostatečně mobilní a pohotové síly rychlé reakce, strategická přeprava. Tyto nedostatky se mimo jiné naplno projeví již v průběhu kosovské krize a následně byly také identifikovány v rámci auditu vojenských kapacit a schopností zemí ZEU [3], provedeným v minulém roce.

Vojenské síly a prostředky EU

Členské země EU si předsevzaly vybudovat do roku 2003 síly, které budou schopny plnit všechny úkoly vyplývající z petersberských operací, včetně takových, které budou vyžadovat nasazení sil až do velikosti armádního sboru, což v číslech znamená 50 až 60 tisíc vojáků. Tyto síly budou připraveny tak, aby byly schopny samostatného působení se všemi nezbytnými složkami jako jsou velení a řízení, zpravodajství, logistika a další prvky bojové podpory po dobu jednoho roku s dobou nasazení do 60 dnů.

Tento ambiciózní požadavek však bude muset být podpořen dostatečným zázemím pro střídání, doplňování a případné posilování hlavních sil, což ve skutečnosti představuje počty nejméně dvakrát, respektive třikrát vyšší. Takto náročný požadavek by bylo možné splnit jen za předpokladu podstatného zvýšení vojenských rozpočtů v členských zemích unie. Tomu však neodpovídá současná praxe, kdy většina zemí o zvyšování vojenských výdajů naprosto neuvažuje. Spíše je snaha nalézt rezervy v efektivnějším vynakládání stávajících prostředků, v nalezení vyšších forem spolupráce jak mezi ozbrojenými silami jednotlivých členských zemí, tak v oblasti evropského obranného průmyslu.

Politicko-vojenské orgány EU

> Politický a bezpečnostní výbor (PSC - *Political and Security Committee*)

Tento výbor si lze zjednodušeně představit jako Severoatlantickou radu v NATO (NAC). Výbor bude složen z národních představitelů na úrovni velvyslanců. Bude se zabývat všemi aspekty společné zahraniční a bezpečnostní politiky v souladu s ustanoveními mlouvy o Evropské unii.

> Vojenský výbor EU (EUMC - *European Union Military Committee*)

Nejvyšší vojenský orgán EU bude složen z náčelníků generálních štábů/náčelníků obrany, kteří budou při řešení běžné agendy zastupováni svými zástupci (MILREP - *Military Representatives*). Jednání na úrovni náčelníků generálních štábů/náčelníků obrany budou probíhat pravděpodobně jedenkrát za předsednictví, tedy dvakrát do roka, což odpovídá frekvenci jednání na této vysoké úrovni v NATO a v ZEÚ. Výbor bude zpracovávat stanoviska a doporučení pro PSC a odborně řídit Vojenský štáb EU. Předseda Vojenského výboru EU, pravděpodobně bývalý NGŠ některé členské země, se bude účastnit jednání Rady EU vždy, když bude na pořadu jednání problematika obrany a bezpečnosti.

> Vojenský štáb EU (EUMS - *European Union Military Staff*)

Bude působit v rámci struktur Rady EU a jeho úkol bude spočívat v poskytování vojenských stanovisek a doporučení příslušným politickým orgánům, v řízení případných operací krizového managementu v rámci EU. Vojenský štáb se bude dále zabývat včasnou výstrahou, hodnocením situace a konečně strategickým plánováním operací v celé škále petersbergských operací, včetně plánování vojenských sil a prostředků.

Všechny tyto uvedené orgány v současnosti působí na dočasném principu s tím, že úplné dopracování jejich konečné struktury a funkčních náplní by mělo být provedeno do konce roku 2000. Personálně by pak měly být obsazeny nejpozději do poloviny roku 2001, kdy se předpokládá plná operační schopnost.

CFSP a Česká republika

I když ze svého postavení nečlena EU nemá ČR příležitost aktivně se zapojit do utváření CFSP, neznamená to, že by pasivně přihlížela vývoji v této důležité oblasti. Naopak, ČR několikrát jasně vyjádřila, že je ochotna a má velký zájem podílet se na

plánovacích a rozhodovacích procesech, a to zejména v politicko-vojenské části CFSP. K tomuto nás vede přirozená snaha být spolutvůrcem na něčem, co má přispět k posílení evropské bezpečnosti a schopnosti Evropy vypořádat se s vlastními krizemi vlastními silami. Dalším důvodem je naše zkušenost na poli evropské bezpečnosti, kterou jsme získali v pozici členské země Severoatlantické aliance a zkušenosti ze zapojení do práce ZEU, nejprve jako přidruženého partnera, později, po vstupu do NATO, jako přidruženého člena.

Stejně jako u ostatních aliančních zemí, nečlenů EU, však zatím není známa forma zapojení do nově utvářených politicko-vojenských struktur EU.

Podle některých úvah by nečlenské země mohly být zapojeny do plánovacích a řídicích procesů až v případech vedení operace, do které by významnou měrou přispěly svými silami a prostředky. Výši příspěvku by potom odpovídala míra zastoupení v těchto procesech. Nutno podotknout, že nebylo zatím definováno co se rozumí *významným* příspěvkem.

ČR vyhlásila zájem poskytnout do EHG vojenské síly v podobě jednoho mechanizovaného praporu, roty chemické ochrany, roty speciálního určení, jednoho roje vrtulníků a jedné polní nemocnice. Nabídka ČR byla EU přijata, bude však zvažována nad rámec EHG a nikoli jako jeho součást.

* * *

CFSP je relativně novou oblastí v rámci Evropské unie, která do značné míry závisí na vůli členských zemí EU podřizovat vlastní zahraniční politiku společné politice unie, a naopak, tuto společnou politiku vytvářet a následně prosazovat i na národní úrovni. Tato vůle je nepochybně ovlivněna tím, že není jednoduché najít společnou řeč pro zahraničně politické otázky mezi 15 členskými zeměmi, kde každá má své odlišné národní zájmy. Určitá nejednotnost se projevila i v době nedávného konfliktu v Kosovu. Na základě této zkušenosti proto dochází k urychlování procesů v oblasti CFSP, jedním z nichž je i helsinské rozhodnutí o vybudování důvěryhodných vojenských kapacit EU a odpovídajících politicko-vojenských struktur, které převezmou po zániku ZEU odpovědnost za plnění petersbergských operací. Lze očekávat, že krok Evropanů k vybudování vlastních obranných kapacit dojde v rámci EU k svému reálnému naplnění. Díky tomu, že na rozdíl od ZEU v EU existuje politická vůle tak učinit, se zdá tato domněnka oprávněná.

Poznámky:

1. Název „Evropská společenství“ se od r. 1967 začal používat souhrnně pro ESVO, EHS a EURATOM. Aby se toto zohlednilo, bylo v maastrichtské smlouvě rozhodnuto přejmenovat EHS na Evropské společenství (ES). Tatáž smlouva zakotvila název Evropská unie (pod kterou patří zmiňované organizace ESVO, EURATOM a Evropské společenství).
2. Vztahy EU k některým evropským státům jsou nadstandardní. Např. uzavřela dohodu s Evropským sdružením volného obchodu (Island, Lichtenštejnsko, Norsko a Švýcarsko) o vytvoření tzv. Evropského hospodářského prostoru.
3. Západoevropská unie (ZEU) je obrannou organizací, která byla založena v r. 1954. Roli ZEU, která zřejmě na konci roku 2002 zanikne, postupně přebírá celá EU, což zvyšuje význam evropské bezpečnostní a obranné identity (ESDI).

Vývoj koncepcí a experimentování (CDE) - významná iniciativa NATO

Cílem článku je podat, s využitím interpretace dostupných údajů a vlastních názorů, základní informaci o iniciativě „vývoj koncepcí a experimentování“ (CDE) a jejím uplatnění, aby složky rezortu obrany jednak pochopily a akceptovaly její smysl a poslání, jednak zahájily konkrétní aktivity v oblasti informačního transferu a orientace pracovních záměrů.

* * *

Dynamika změn v bezpečnostní situaci, ve zdrojových možnostech a v obranných technologiích se promítá v nových úkolech a přístupech NATO. Průlomovým bodem byl washingtonský summit v roce 1999, v jehož rámci byly formulovány významné iniciativy, zejména dobře známé a v plánovacích procesech uplatňované iniciativy DCI (obránné schopnosti), ESDI (evropská bezpečnostní a obranná identita) a iniciativa k zabránění proliferace ZHN a k ochraně před jejich účinky.

Smyslem těchto iniciativ je - vedle reflexe aktuálního vnějšího prostředí, jeho vývoje a zahrnutí zkušeností z mírových operací - posílit význam kvalitativních ukazatelů v reálných schopnostech sil a zvýšit efektivnost jejich činnosti, přípravy a výstavby tak, aby byly adekvátní současným a budoucím úkolům a zároveň hospodárné ve využití obranných zdrojů.

Významným členem rodiny těchto nových iniciativ je **iniciativa** (program, proces) „vývoj koncepcí a experimentování“ (CDE - *Concept Development and Experimentation*). Je definována jako **na perspektivu zaměřený proces vývoje a hodnocení nových záměrů v aliančním rámci před vydáním značných zdrojů na jejich realizaci.**

Zaměření iniciativy CDE

Iniciativa CDE vychází ze skutečnosti, že v duchu strategické koncepce Aliance při přípravě na plnění svých úkolů ve 21. století musí brát v úvahu technologické změny včetně prudkého rozvoje informačních technologií. Tyto otázky se promítají jak na straně bezpečnostních rizik v nových typech ohrožení, tak na straně utváření celkového bezpečnostního prostředí, obranných možností, potenciálu sil, vedení operací a výstavby sil, včetně efektivního využití zdrojů.

Před NATO je postaven úkol zajistit tomu odpovídající koncepční a operační inovace a technologickou převahu v rámci daného zdrojového potenciálu. CDE je tedy významným prostředkem ke koordinovanému a efektivnímu vytváření nových záměrů v aliančním rámci před vynaložením rozsáhlých zdrojů.

Iniciativa CDE je zaměřena především na identifikaci operačních záměrů a schopností, nutných k zabezpečení budoucích úkolů Aliance, a jejich variantní experimentální hodnocení. Druhým základním směrem CDE je koordinace a integrace experimentálních, vědeckých, výzkumných a vývojových aktivit v jednotlivých státech, orgánech a agenturách NATO k optimálnímu využití nejen materiálního, ale i informačního a intelektuálního potenciálu.

Alianční i národní aktivity CDE přispějí k vytvoření budoucích vojenských schopností k udržení strategické vojenské převahy Aliance při současných úsporách času, peněz a personálu a vyloučení duplicit.

CDE bude redukovat celkový rozsah nových záměrů a opatření tím, že se soustředí na jejich reálnou kvalitu a pouze na perspektivní a reálně přínosné aktivity. Významným přínosem bude to, že koncepce, programy a zadání projektů se prostudují a experimentálně posoudí před tím, než budou vynaloženy značné náklady na projekty a nákupy zařízení a případně i na zbytečné duplicitní zdroje.

Proces CDE je považován za klíčové významný v úsilí NATO překonat zastaralé přístupy a uplatnit inovaci při efektivním vývoji a modernizaci sil bez nutnosti zajistit enormní zdrojové nároky. Cíleně vytváří prostor pro uplatnění iteračního (opakujičho se) zkoumání, prezentace a hodnocení budoucích operačních záměrů a schopností, jako základní metody normativního prognózování a plánování, které se projeví v plánech, doktrínách, organizaci, výcviku a vybavení. Vytváří prostředí pro výměnu názorů a kladení otázek, prezentaci a experimentální ověřování originálních myšlenek a přístupů. Využívá přínosy současných i nově předpokládaných programů k pronikání, výměně a využívání idejí ze soukromého sektoru, akademických a dalších institucí.

Významným aspektem CDE je to, že odráží kategorickou potřebu vytvoření komunikativního prostředí, umožňujícího analýzu problémů, experimentování a opuštění zastaralých neadekvátních přístupů na úrovni věcné i myšlenkové jako nutné podmínky pro efektivní vývoj a splnění budoucích úkolů. Je nástrojem k výraznému posunu ve vytváření optimálních vnitřních vztahů a schopností Aliance a překlenutí mezery mezi koncepčními a operačními pracovníky a štáby, výzkumnou a vývojovou základnou, průmyslovou a akademickou komunitou.

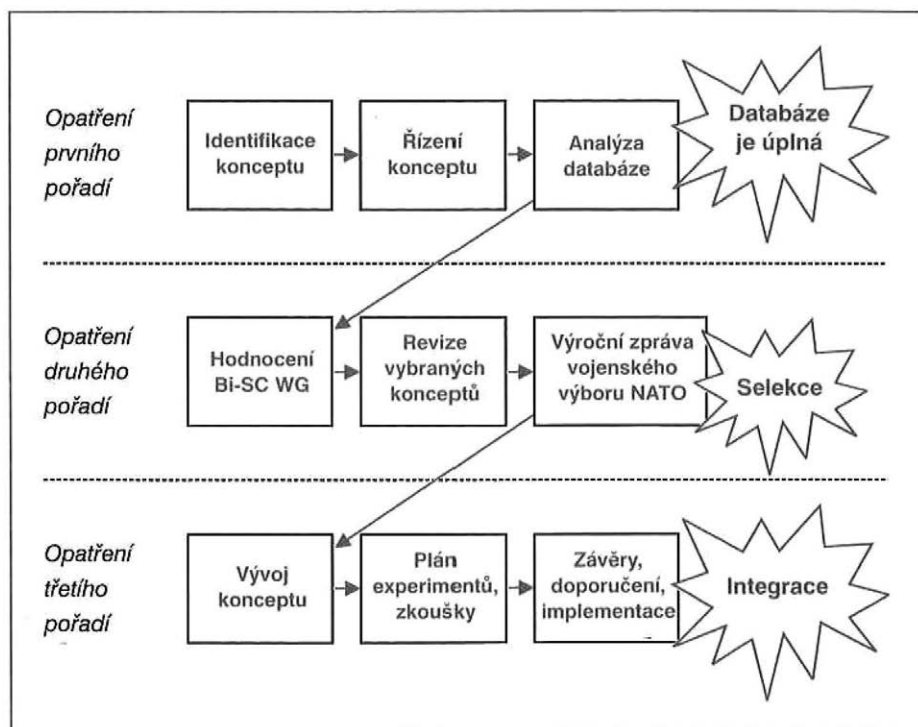
Proces CDE ovlivní jak krátkodobé inovační záměry, tak střednědobé vývojové záměry, a konečně i převratné (*revolutionary*) záměry a dlouhodobé koncepce.

Hlavní cíle CDE jsou následující:

1. Zvýšení interoperability ve všech jejích komponentách.
2. Synchronizace vývoje moderních technologií a zabránění vzniku technologicky nepokrytých oblastí.
3. Vytváření komplexních integrovaných koncepcí.
4. Zajištění prostředí pro experimentování a další vývoj koncepcí.

V rámci harmonizace národního úsilí a probíhajících programů NATO ke koncentraci a maximálně efektivnímu využití národních a aliančních zdrojů a kapacit CDE umožní:

- ☐ integraci pokroku v oblasti technologií se změnami v organizační struktuře aliančních ozbrojených sil a vývojem operačních koncepcí, reagujících na ohrožení bezpečnosti Aliance v budoucnu, a to v celém spektru budoucích výzev,
- ☐ identifikování a posuzování vzájemně působících aspektů obrany, které jsou důležité pro transformování vojenských operací, vedených NATO.

Obr.: Fáze vývoje koncepcí a experimentování

CDE se promítne v rovinách:

- koncepcí a doktrín,
- zásad vedení operací a bojových aktivit,
- konzultací, řízení a velení,
- vyzbrojování,
- výcviku a přípravy vojsk a štábů,
- plánování a řízení zdrojů,
- průřezových oblastí (personalistiky, informatizace, financování činnosti a výstavby sil, vědy a výzkumu, standardizace, ekologie a dalších),
- perspektivně pravděpodobně v dalších oblastech.

V současné době se profiluje a konkretizuje vztah iniciativy CDE k dalším iniciativám a procesům NATO. CDE má významné místo zejména v rámci plnění úkolů DCI, a to v oblasti „efektivního nasazení“ (*EE - Effective Engagement*).

Realizace a řízení procesu CDE

CDE je koncipován a bude řízen a realizován jako koherentní transparentní proces s časově a věcně sladěným využíváním různorodých zdrojů aktivitami: a) na národní úrovni, b) na úrovni NATO.

Aktivity na národní úrovni

Tyto aktivity budou zahájeny vytvořením národních databází v oblasti výzkumu a vývoje. Členské země NATO byly vyzvány k určení pilotních aktivit k naplnění CDE. Uplatní se výměny výsledků této činnosti jak mezi členskými státy navzájem, tak mezi státy a orgány a agenturami NATO. Velitelství ACLANT povede centrální databázi s informacemi o národních aktivitách a zajistí příslušné informační a komunikační procesy.

Aktivity CDE na úrovni NATO

Podněty pro aktivity CDE na úrovni NATO budou přicházet od jednotlivých zemí, vrcholných řídicích orgánů NATO, výzkumných organizací, strategických velitelů a operačních stupňů. Podněty pro práci budou rovněž výsledkem seminářů, sympozií, válečných her a cvičení, vedených s cílem diskuse o perspektivách Aliance.

Výsledky bude soustřeďovat specifický organizační prvek (*NATO CDE Cell*) a posuzovat vojenský výbor (MC), včetně doporučení pro jejich promítnutí v dalších plánech CDE. Zvláštní význam budou mít alianční instituce v oblastech uplatnění výzkumu a vývoje technologií a komunikačních a informačních systémů.

□ Plánovací proces

Při koncipování, řízení a realizaci CDE bude udržován úzký vztah a zároveň vymezení působnosti mezi CDE, iniciativou obranných schopností DCI (*Defence Capability Initiative*) a procesem obranného plánování tak, aby nedocházelo k duplicitám. Výsledky CDE ve zvýšení úrovně sil a zhodnocení zdrojů se promítnou v plánovacím procesu:

- redukcí časové prodlevy mezi ideovým a reálným řešením,
- zvýšením transparentnosti plánování v oblasti vědy, výzkumu a vývoje,
- eliminací neperspektivních variant a soustředěním zdrojů na efektivní opatření,
- podporou součinnosti mezi výzkumnými pracovníky a uživateli při hodnocení prototypů, dříve než budou investovány reálné zdroje.

Společným východiskem obranného plánování a programu CDE bude politická a vojenská směrnice na nejvyšší úrovni. Prostřednictvím obranného plánování budou indikovány i zdrojové požadavky na výstupy a vstupy CDE a zároveň CDE bude výrazně ovlivňovat orientaci cílových stavů a cest k jejich dosažení v rámci obranného plánování. Spolu s DCI bude CDE zaměřeno na dosažení hlavních požadavků v základních oblastech a na sdružení zdrojů. Výsledkem bude zvýšení koordinovanosti a transparentnosti procesu.

CDE bude realizováno následujícími typy projektů:

- ① nové projekty sponzorované NATO a řízené v rámci NATO CDE,
- ② projekty na národní úrovni, nabídnuté NATO jako pilotní projekty,
- ③ projekty vedené na úrovni široké komunity NATO.

Hlavním vstupem bude široké spektrum informací od privátního sektoru, vysokých škol a dalších institucí.

Informační výměna, hodnocení hypotéz a koncepcí a další aktivity CDE se budou realizovat prostřednictvím:

- ① studií (včetně futurologického zaměření),

- ② válečných her (zaměřených mimo jiné na objasňování problematiky budoucího bezpečnostního prostředí a indikace kritických výzev v dlouhodobém horizontu),
- ③ modelováním a simulací (vytvářením prostředí pro objasňování záměrů),
- ④ experimentováním v reálných podmínkách,
- ⑤ cvičeními (velitelsko-štábní cvičení, cvičení v terénu, počítačově podporovaná cvičení CAX - *Computer Aided or Assisted Exercises*).

Výrazným efektem bude **zvýšení exaktnosti variantních optimalizací a koordinované využívání modelovacích a simulačních prostředků** v zemích Aliance.

I přes své rozsáhlé možnosti a přínos k zvýšení hospodárnosti a efektivnosti využití zdrojů nemůže být a nebude CDE „kouzelným proutkem“, který vše potřebné zajistí bez jakýchkoliv nákladů. Implementace a realizace procesu budou vyžadovat potřebné vstupy a zdroje, a to jak informační a technologické, tak personální a materiální, investiční a provozní.

S finančními nároky těchto vstupů je nutno počítat na alianční i národní úrovni; je však zřejmé, že návratnost výdajů bude rychlá a vysoká. Kromě financování se v současné době řeší další dílčí organizační, procedurální a zdrojové otázky CDE, např. pozice personální a technologické báze vůči národním a nadnárodním institucím a firmám, pravidla sdílení informací (duševní vlastnictví), překonání konkurenčních tendencí ve vztahu k ekonomickým zájmům apod.

□ Řídící orgány

Vrcholným řídicím orgánem a nositelem úkolů CDE na alianční úrovni je vrchní velitel spojeneckých sil v Atlantiku (SACLANT). Atlantické velitelství zajistí evidenci, vývoj a oponenturu výzkumných a vývojových záměrů. Pracovní skupina CDE SACLANT bude připravovat, publikovat a aktualizovat roční zprávu o CDE pro vojenský výbor. SACLANT rovněž bude informovat vojenský výbor o výsledcích CDE co se týče potenciálních změn doktrín, organizačních struktur a výzbroje, které mohou mít vliv na realizaci budoucí role NATO.

Řízení a realizace CDE se dále zúčastní následující subjekty:

- buňka CDE (*NATO CDE Cell*),
- společná pracovní skupina strategických velitelství (*Bi-SC Working Group*),
- poradní skupina národních zástupců (*NAG - National Advisory Group*) na úrovni vysokých představitelů ministerstev obrany členských zemí NATO,
- národní řídicí a koordinační orgány a instituce,
- vedoucí projektů.

Zapojení rezortu obrany ČR v iniciativě CDE

ČR se zapojila do iniciativy CDE jednak cestou stálého zástupce v ACLANT, jednak účastí v poradní skupině národních zástupců (*NAG - National Advisory Group*). V současné době (srpen 2000) se rezort obrany připravuje k **určení pilotních aktivit CDE** ve své působnosti a k **dodání podkladů do centrální databáze** o národních aktivitách se vztahem k CDE.

V další realizaci CDE se rezort obrany adekvátně zapojí do všech aktivit, včetně cílově koordinované spolupráce různých institucí a organizací na národní a mezi-

národní úrovni. Trvalým úkolem bude sledování vývoje technologií a nástrojů experimentování, testování, modelování a simulací a zaměření českého obranného průmyslu a rovněž zajištění potřebné vnitrorezortní informovanosti, včetně **prezentace na intranetu a v odborném tisku.**

Gesturem řízení národních aktivit CDE na vrcholové úrovni rezortu obrany bude **sekce obranného plánování MO**, která zajistí jednak potřebnou informovanost o celém procesu, jednak součinnost s GŠ AČR, NÚV MO, sekcemi MO, výzkumnými institucemi a vysokými školami. Znovu je nutno připomenout, že výhody, vyplývající z CDE pro ČR musí být v rovnováze s vlastními vklady a že CDE je vynikající platforma pro prezentaci a aktivní uplatnění intelektuálního potenciálu, což zejména v případě malé země má zásadní význam.

Význam CDE pro ČR a její rezort obrany a armádu není bezprostředně jen ve zvýšení úrovně aliančního a národního obranného potenciálu a efektivnosti využití obranných zdrojů. CDE je zároveň **šancí, motivačním faktorem a důraznou výzvou** ke zvýšení transparentnosti a intenzity prací v řadě oblastí se vztahem k CDE.

Oblasti využití CDE

Jedná se v prvé řadě o **oblast vědy, výzkumu a vývoje**, kde je nutno na bázi CDE systémově zhodnotit dosavadní stav, zejména korigovat širí záběr úkolů a projektů, zajistit informační transfer, koncentraci a sdružování prostředků na národní, mezinárodní a alianční úrovni. Nejde jen o oblast vojenské techniky, ale o celý záběr CDE, včetně výzkumu v oblasti koncepcí, doktrín, operačních zásad, přípravy personálu atd.

Další oblastí, kde zapojení v iniciativě CDE motivačně i zdrojově přispěje k zkvalitnění stavu a zefektivnění procesů je informatizace. **Informační transfer** je jednou z podmínek řízení a realizace CDE. Zároveň je CDE „cílovou plochou“ pro technologický pokrok v oblasti informačních a komunikačních technologií, racionální výstavbu komunikačních a informačních systémů, celkovou informatikou kultivovanost a efektivnost.

Výsledky se uplatní přímo v procesech řízení, velení, přípravy a výcviku a nepřímo v dalších oblastech, včetně racionalizace organizačních struktur. Speciálně je nutno zmínit oblast konzultací, která nabývá v aliančním rozměru stále většího významu.

Jak již bylo uvedeno, jedním ze základních prostředků CDE je **využívání modelování a simulace v experimentálním hodnocení hypotéz a koncepcí.** V ČR jsou položeny v tomto směru dobré základy především zřízením národního střediska modelování a simulačních technologií při VA Brno. Pokrok v této oblasti, motivovaný iniciativou CDE, se projeví ve zhodnocení současných možností, vývojových trendů, sdružení technologického, datového, znalostního a intelektuálního potenciálu v dané oblasti, zejména na bázi mezinárodní spolupráce. Dále se pokrok projeví ve zvýšení exaktnosti koncepčních, plánovacích a řídicích procesů, zkvalitnění přípravy a výcviku vojsk a štábů a v dalších oblastech.

Iniciativa CDE má, jak již bylo zmíněno, úzký obousměrný vztah k obrannému plánování. V **řešení metodiky národního a rezortního plánování** i ve vazbě na alianční obranné plánování se stále opakují určité problémy, zejména v určení úkolů,

adekvátních misí a operací ve vazbě na vývoj bezpečnostní situace a disponibilní obranné zdroje.

Iterační proces, podložený experimentováním a modelovým hodnocením variant, jakožto základní metoda CDE, může metodologicky přispět i k řešení těchto otázek a k zefektivnění plánovacích procesů. Lze očekávat posun v kvantifikaci a komplexním hodnocení bezpečnostních rizik a krizových situací.

Pokrok nepochybně nastane i v rozvíjející se disciplíně perspektivního **dlouhodobého plánování** (*Overall resp. Overarching Long Term Planning*), s horizontem 15-20 let, které má přímý vztah k obranným koncepcím, reflexi dlouhodobých trendů ve vývoji technologií a bezpečnostního prostředí a k jejich cílenému aktivnímu ovlivňování. Bylo by účelné a lze věřit, že tomu tak bude, aby indikace a opuštění zaběhlých a často účelových klíší, neperspektivních koncepcí a paradoxů, jako jeden z výsledků iniciativy CDE umožnily zahrnutí nejen technologických, ekonomických a vojenských, ale i politických, sociálních, ekologických a etických aspektů do normativních prognóz, koncepcí a dlouhodobých plánů v oblasti obrany a bezpečnosti.

Závěr

CDE je klíčově významným procesem v úsilí NATO výrazným způsobem přizpůsobit dosavadní strukturu a schopnosti budoucím výzvám a potřebám. Inovační síla iniciativy NATO CDE je v tom, že odmítá stereotyp pasivního přístupu k budoucnosti, přípravu a realizaci aktivit pouze *ex post* reagujících na vzniklé výzvy, ale k budoucnosti se staví aktivně zejména tím, že cíleně vytváří prostředí pro kladení otázek, modelově indikuje žádoucí a eliminuje nežádoucí stav, neefektivní nebo neprůchodné, resp. nereálné varianty. Metodologický přínos je v tom, že posiluje exaktnost a transparentnost koncepčních procesů. Lze předpokládat, že CDE se nebude uplatňovat pouze v dimenzi operací, vyzbrojování, výcviku, řízení a velení vojskům, ale i v širším rozměru komplexního vytváření bezpečnostního prostředí a opuštění anachronismů v bezpečnostní a obranné politice.

Iniciativa CDE je významnou výzvou pro rezort obrany ČR. Právě u ČR, jako malé země s relativně malým obranným potenciálem a obrannými zdroji, je její uplatnění výrazné, a to jak v možnosti využití kolektivního a uplatnění vlastního intelektuálního potenciálu v oblasti informační výměny, vědy, výzkumu, vývoje a dlouhodobého plánování, tak v možnosti výrazného zvýšení efektivnosti využití obranných zdrojů. Je otázkou odpovědnosti a profesionality, jak tuto možnost rezort obrany využije. Z tohoto důvodu by bylo účelné, aby problematika iniciativy CDE a jejího systémového okolí našla trvalé místo v platformě sdílení informací a výměny názorů, včetně Vojenských rozhledů.

Nové přístupy ke zpracování bezpečnostní a obranné koncepce státu

Usnesením Bezpečnostní rady státu č. 58 ze dne 21. prosince 1999 bylo uloženo novelizovat základní bezpečnostní dokumenty České republiky. Pro rezort obrany z toho vyplývají dva závažné úkoly. Prvním je podíl na novelizaci bezpečnostní strategie (gesci za novelizaci má ministerstvo zahraničních věcí), druhým pak zpracování dokumentu Vojenská strategie České republiky. Cílem článku je poukázat na některé nové přístupy jak k obsahovým otázkám, tak k metodice zpracování těchto dokumentů.

* * *

Porovnání bezpečnostních dokumentů ČR se Strategickou koncepcí NATO a kritické vyhodnocení prvního roku členství státu v Alianci ukázalo mimo jiné na existující aspekty české obranné koncepce, které zcela objektivně nemohly být v době přípravy dokumentů, před téměř třemi roky, brány v úvahu. Obecná východiska koncipování obranné politiky zůstávají v platnosti i v podmínkách členství státu v Organizaci severoatlantické smlouvy. Patří k nim charakter bezpečnostního prostředí a možných rizik a hrozeb, proces naplňování českého členství v Alianci a možnosti státu v oblasti lidských, věcných a finančních obranných zdrojů. Rovněž základní součásti obranné politiky se nemění a v obsahu novelizovaných dokumentů bude definování poslání a úkolů ozbrojených sil, z nich se odvozujících priorit jejich výstavby, přípravy a použití, a konečně problematika plánování obrany a zdrojů tvořit podstatnou část. Rozpracování obranné dimenze je přitom podmíněno existencí definovaného obecného rámce bezpečnostní politiky.

Následující názory vycházejí z dílčích závěrů probíhajících při novelizaci bezpečnostních dokumentů státu a budou předmětem dalších diskuzí a úvah.

Z textu Severoatlantické smlouvy a Strategické koncepce NATO vyplývají požadavky na charakter a poslání ozbrojených sil členských států:

- a) jsou hlavní výkonnou silou zajišťující obranu státu proti vojenským hrozbám,
- b) musí být připraveny k odstrašování a obraně severoatlantického prostoru v součinnosti se spojenci v souladu s články 5 a 6 Severoatlantické smlouvy,
- c) musí být připraveny přispívat k prevenci konfliktů a podílet se na operacích reagujících na krize, zejména v euroatlantické oblasti.

Poslání a úkoly Armády ČR

Při respektování uvedených dokumentů NATO je možné poslání a úkoly Armády ČR definovat takto:

1. AČR musí být připravena reagovat na jakoukoliv hrozbu, vojenského i nevojenského charakteru, na vlastním, spojeneckém i jiném teritoriu, v součinnosti se spojenci i samostatně. To je základní úkol AČR, který lze členit na další (díleční) úkoly.
2. AČR se podílí na zajišťování **vnitřní bezpečnosti státu** proti akcím mezinárodního terorismu a organizovaného zločinu velkého rozsahu zaměřeným proti bezpečnosti občanů a státu, na zabránění nekontrolovatelné a hromadné migrace spojené s takovou činností migrantů, která vážně ohrožuje bezpečnost občanů.
3. Je připravena v rámci integrovaného záchranného systému státu podílet se i samostatně provádět **záchranné a humanitární akce** na vlastním teritoriu a vyčleněnými silami na teritoriu spojenců i mimo něj v sestavě aliančního (NATO) nebo koaličního (OSN, OBSE, EU) uskupení.
4. Vyčleněnými silami se v sestavě aliančního nebo koaličního operačního uskupení podílí na **vedení mírových operací - operací mimo čl. 5 Severoatlantické smlouvy** (odvrácení konfliktů, vojenské operace k udržení, vynucení, vytváření, nastolení míru) - mimo teritorium členských zemí NATO, **při zachování schopností plnit hlavní úkol podle čl. 5 Severoatlantické smlouvy.**
5. Vysokou připraveností, mobilností a odolností vyčleněných sil v sestavě operačního uskupení NATO **odstrašuje potenciálního protivníka.**
6. Zajišťuje **rozmístění a činnost operačních uskupení NATO** - úkoly související s podporou státu spojeneckým silám na teritoriu České republiky k vedení všech typů spojeneckých operací.
7. Je připravena v sestavě spojeneckého operačního uskupení **vést obrannou i útočnou operaci při společné obraně teritoria členských zemí NATO i v podmínkách použití zbraní hromadného ničení.**
8. Podílí se na **podpoře bezpečnosti v Evropě prostřednictvím partnerských programů** porozumění a důvěry mezi ozbrojenými silami evropských demokratických států, s důrazem na střední a východní Evropu.

Takto koncipované úkoly Armády ČR vycházejí z principu nedělitelnosti bezpečnosti teritoria členských zemí NATO, která je zajišťována naplňováním společného závazku a spolupráce mezi svrchovanými státy.

V úkolech společné vojenské obrany (včetně obrany vlastního státu) lze jednoznačně těžit z pomoci spojenců. O to více vystupuje do popředí povinnost připravovat se na maximální zapojení do řešení krizových situací jdoucích nad rámec společné obrany. Tento trend by se měl promítnout nejen do výstavby a přípravy Armády ČR, ale měl by se stát celospolečensky respektovaným aspektem obranné politiky.

Priority výstavby, přípravy a použití

Definování úkolů je jedním z předpokladů rozpracování priorit výstavby, přípravy a použití Armády ČR. Podle názoru autorů by mohly být následující:

1. K naplnění schopnosti plnit úkoly obrany podle zásad Strategické koncepce NATO **dokončit restrukturalizaci, snížit početní stavy a vyřadit nemoderní techniku.** Zavést moderní zbraňové systémy umožňující pokrýt požadovanou škálu bojových misí. Snížením počtu mírových útvarů a zařízení **zefektivnit výcvik a možnosti předurčení.**
2. **Přijmout zásady vedení operací** respektující východiska Strategické koncepce NATO (zejména: principy jaderné politiky NATO, zvyšování schopností vedení hlubokých a přesných úderů, mobility na všech úrovních, schopnost účinného nasazení sil a prostředků, zvyšování odolnosti systémů velení a řízení štábů a vojsk proti všem prostředkům ničení, zjišťování, identifikace cílů a schopnosti přesného působení proti nim, zkvalitňování ochrany proti ZHN a všestranné zabezpečení činnosti štábů a vojsk).
3. **Charakter výcviku a přípravy** utvářet na základě provedené analýzy bojových schopností AČR a připravované Doktríny AČR.
4. Postupně **kultivovat věcný profil českého členství** v NATO na základě analýzy schopností jednotlivých druhů vojsk, závazků státu v NATO, Dlouhodobého plánu rozvoje rezortu, Koncepce výstavby sil a prostředků České republiky pro mírové operace a záchranné a humanitární akce.
5. **Dosažení plné interoperability a kompatibility** Armády ČR s armádami spojenců ve všech rozhodujících oblastech nutných pro její efektivní zasazení. Prioritním je rozvoj a dosažení interoperability a kompatibility systémů velení a řízení.
6. **Koncepční rozpracování a zajišťování** oblasti civilně-vojenské spolupráce (CIMIC) a podpory spojeneckých sil na vlastním teritoriu (HNS).
7. **Kvalitní a všestranná příprava odborníků** pro rezort obrany a pro oblasti související se zajištěním přípravy záloh.

V oblasti plánování a zdrojů je nezbytné vycházet z možných scénářů nejpravděpodobnějšího nasazení Armády ČR a její součinnosti s ostatními složkami obrany státu, stanovit pravděpodobnost plnění předpokládaných úkolů, určit množství k tomu vyhrazených prostředků a zdrojů, zadat prioritní cíle vojenské vědy a výzkumu a prosazovat modernizaci těch složek, které se s největší pravděpodobností budou na všech úkolech obrany neaktivněji podílet.

Perspektiva realizace nově koncipované obranné koncepce bude podmíněna přijetím řady strategických politických i vojenských rozhodnutí. Půjde především o:

- přijetí politického rozhodnutí jakou armádu budovat (poloprofesionální, profesionální) a od jakého časového horizontu,
- rozhodnout o cílových počtech, organizační struktuře a dislokaci Armády ČR.

Koncipování politického zadání

Poslední (nikoli však významem) bude rozhodnutí o metodice a subjektu zpracování dokumentů řešících výstavbu Armády ČR. V této souvislosti chtějí autoři věnovat

poznámku úvaze o problému obecného formování národní obranné identity a koncipování politického zadání ozbrojeným silám.

Od některých představitelů armády lze občas slyšet poněkud alibistický argument, že ne právě ideální stav armády je způsoben absencí politického zadání. Představa, že politické zadání bude vypracováno aparátem vlády nebo parlamentem, je ovšem v našich podmínkách nerealistická.

V obecné rovině lze říci, že politické zadání je obsaženo v příslušné části Ústavy ČR a dalších zákonů, v Bezpečnostní strategii ČR, ve Vojenské strategii ČR a v programových prohlášeních vlád. Závazným pro něj zůstávají i základní dokumenty Aliance, popřípadě další přijaté smluvní závazky. Pokud však jde o formulování konkrétnější obranné koncepce, tato vyžaduje, aby byla zpracována odborníky v každé jednotlivé oblasti, diskutována v politické a odborné veřejnosti, verifikována v příslušném institucionálním okruhu (v systému Bezpečnostní rady státu) a potvrzena odpovídajícím aktem na vládní a parlamentní úrovni.

Tato poznámka směřuje k závěru, že i když politická rozhodnutí, např. o zásadních směrech výstavby armády je nutno přijímat mimo rezort obrany, naplnění kvalifikovanosti těchto rozhodnutí je do značné míry podmíněno intelektuálním potenciálem rezortu obrany, neboť je to právě rezort, který musí být schopen tato politická rozhodnutí odborně připravit.

Na druhé straně, dosavadní zkušenosti ze zpracování bezpečnostních dokumentů státu vedou k závěru, že význam a složitost koncipování bezpečnostní a obranné politiky státu vyžadují zapojení jak státní administrativy, tak i legislativních orgánů a všech složek společenství, které je zpravidla označováno jako bezpečnostní komunita. Společná pracovní jednání věcně příslušných rezortů jako cesta ke zvýšení úrovně koncepční práce v oblasti bezpečnostní politiky představují dobrý začátek, ale v oblasti formování bezpečnostní komunity ve smyslu formálního, institucionalizovaného společenství lidí, které sdružuje zájem o bezpečnostní problematiku, v této oblasti mají značný dluh všechny příslušné rezorty i odborná pracoviště.

Varovným signálem pro ministerstvo obrany by mělo být konstatování Střediska empirických výzkumů, které v závěrečné zprávě z loňského průzkumu stavu české bezpečnostní komunity uvádí, že těžiště formující se bezpečnostní komunity leží v okruhu osob, které se věnují spíše problematice mezinárodní bezpečnosti než armádě a vojenství a okruh osob, které by mohly být označeny za odborníky na otázky národní bezpečnosti a armády, je nedostatečně úzký.

Práce na bezpečnostních dokumentech státu byla vždy provázena nejen hledáním a diskuzemi k jejich obsahu, ale i vytvářením určitého tlaku (např. na oblast přípravy branných zákonů, ustavení Bezpečnostní rady státu a jejích výborů, na prosazování žádoucích propojení v celé bezpečnostní sféře, apod.). Dnes již lze říci, že se do jisté míry podařilo eliminovat - a právě institucionalizací v podobě Bezpečnostní rady státu - nežádoucí, nekompetentní a subjektivní zásahy do zpracovatelského procesu a vlastních textů, k nimž ještě před třemi čtyřmi lety nezdědky docházelo. Stále však přetrvává fakt, že výsledek není založen na dlouhodobějších vojenskopolitických analýzách, ale zůstává spíše skupinovým pragmatickým vyjádřením snahy někam patřit.

Novelizace bezpečnostních dokumentů státu byla v rámci rezortu obrany zahájena na počátku roku 2000. V březnu t. r. sekce vojenské bezpečnostní politiky MO

uspořádala seminář, jehož cílem bylo zapojit širší skupinu pracovníků z jednotlivých složek rezortu obrany do procesu tvorby bezpečnostních dokumentů státu, provést určitou inventarizaci názorů, a konečně ujasnit si rezortní postoje, které budou prezentovány při spolupráci s ostatními věcně příslušnými ministerstvy.

Závěry a doporučení

Z diskuze na rezortním semináři vyplynuly pro další práci následující závěry a doporučení:

- ke kvalitní přípravě dokumentů je nutno rozšířit zpracovatelskou základnu,
- dvoustupňová struktura bezpečnostních dokumentů státu (Bezpečnostní strategie, Vojenská strategie) by měla být zachována, revidovat by se měly názvy dokumentů,
- měl by existovat jeden nadrezortní bezpečnostní dokument řešící dlouhodobě všechny aspekty bezpečnostní politiky státu (při vyváženém zastoupení a provázanosti zahraniční, obranné, vnitřně bezpečnostní, ekonomické a ekologické politiky v oblasti zajištění bezpečnosti ČR),
- na tento dokument by měly navazovat „rezortní“ bezpečnostní dokumenty v jednotlivých oblastech, přičemž je třeba respektovat jejich nutnou provázanost s aliančními (NATO) a evropskými (EU) dokumenty a principy v nich zakotvenými,
- bezpečnostní dokumenty na všech úrovních by měly být v souladu se systémem obranného plánování státu, především z hlediska perspektivy rozvoje a výstavby ozbrojených sil,
- za vážný problém byla považována absence nadrezortního orgánu, který by sledoval a hodnotil bezpečnostní rizika státu, jejich možné přerůstání v hrozby, a jehož závěry by byly závaznými východisky pro bezpečnostní politiku České republiky,
- o procesu novelizace průběžně informovat příslušné výbory Parlamentu ČR a využívat jejich případné návrhy a doporučení.

Uvedené závěry byly prezentovány na semináři organizovaném ministerstvem zahraničních věcí dne 25. dubna 2000, který potvrdil poměrně širokou shodu přístupů v širším spektru institucí i nezávislých odborníků k problematice bezpečnosti.

Za dva nejvýznamnější závěry jednání lze označit zdůraznění potřeby soustředit se na **metodiku tvorby** strategických dokumentů. Ta by měla postupně projít fází shromažďování co největšího počtu podnětů a diskuzí k nim, poté fází třídění, kategorizace a zobecňování, a konečně etapou ujasnění priorit. Shodně s přístupem rezortu obrany byla konstatována nutnost zapojení co nejširšího okruhu odborníků.

Druhým důležitým závěrem semináře je vědomí významu **společenského konsenzu** v oblasti bezpečnostní politiky, jenž je ovšem podmíněn dostatkem informací, tj. především ofenzivnější komunikační aktivitou rezortů státní správy, ale i politiků a nezávislých odborníků.

Na ministerstvu obrany byla ustavena pracovní skupina pro novelizaci bezpečnostních dokumentů a byl schválen harmonogram prací. Tato skupina, v níž jsou zařazeni pracovníci sekce vojenské bezpečnostní politiky MO, sekce obranného plánování MO, Generálního štábu AČR, Vojenské akademie a Ústavu strategických studií, připravila seminář k vojenské strategii ČR, který se konal dne 29. června t. r.

Cílem semináře bylo seznámit účastníky s východisky rezortu obrany k novelizaci Vojenské strategie České republiky a získat názory politické a odborné veřejnosti na možný obsah a strukturu tohoto dokumentu. Proto byli na jednání pozváni předsedové a všichni členové věcně příslušných parlamentních výborů, pracovníci rezortů státní správy, hlavní funkcionáři MO, GŠ AČR, velitelství druhů vojsk, vojenských škol, nevládních organizací a sdělovacích prostředků. Celkem bylo pozváno 143 osob. Ve dvou tematických blocích („Východiska novelizace politického zadání pro Armádu ČR“ a „Současný stav prací na textu kapitoly o obraně v Bezpečnostní strategii ČR a dokumentu Vojenská strategie České republiky“) vystoupili představitelé ministerstev zahraničních věcí a vnitra, MO a Generálního štábu AČR.

Závěry z diskuze i výsledky ankety provedené na semináři poukazují na potřebu novelizace, shodují se v postojích k charakteru Vojenské strategie ČR jako veřejného politicko-vojenského dokumentu, v němž se musí více odrazit strategické principy Aliance. Jako vhodné se doporučuje uvést ve Vojenské strategii ČR možné scénáře použití ozbrojených sil a z nich vyplývající úkoly a složení armády. Zvolená metodika práce je správná, více pozornosti je třeba věnovat zapojení věcně příslušných výborů Parlamentu ČR.

K naplnění těchto závěrů realizuje sekce vojenské bezpečnostní politiky MO dvě další, konkrétněji zaměřené diskuze s odborníky generálního štábu a s nezávislými odborníky z civilní sféry. V závěru roku se předpokládá prezentace tezí vojenské strategie ČR na půdě parlamentu.

Pro přípravu nových dokumentů již byly ve Vojenské akademii a v Ústavu strategických studií zahájeny studijní práce, především v oblastech analýzy bezpečnostního prostředí a prognóz jeho vývoje, definování bezpečnostních rizik a možných hrozeb, národních bezpečnostních zájmů, místa a úlohy Armády ČR v Alianci, profilace jejích specifických možností, problematiky branné povinnosti a branné výchovy obyvatelstva, profesionalizace a tvorby záloh.

* * *

Závěrem chceme vyjádřit přesvědčení, že proces novelizace bezpečnostních dokumentů, přes všechny těžkosti, které jej provázejí, bude ve stanovených termínech dokončen. Nikoli nevýznamným, „vedlejším produktem“ by měl být uvážlivý, ale viditelný posun i v oblasti zkvalitňování komunikačních mechanismů ve vztazích mezi státními institucemi a bezpečnostní komunitou, jako významným činitelem veřejné diskuze o problematice bezpečnosti a obrany státu.

Peripetie procesu obranného plánování

O obranném plánování se z institucionálního hlediska mluví již dva roky. Někteří od něj v době vzniku očekávali nástroj, jenž pomůže řešit problémy, jimž léta čelíme, jiní se nedůvěřivě dívali, co se to vlastně zavádí; zda to znovu není něco módního, co se do našich podmínek nehodí a co později samo vyšumí. Skutečnost, že se doposud nestal zázrak a že se stále, a dá se říct, že stále více, rezort obrany dostává do větších a hlubších problémů, nahrává spíše těm druhým.

Jak to je vlastně? Co zachrání rezort obrany před kolapsem, který je podle některých skeptiků nevyhnutelný? Bude to renezanse systému plánování, programování a rozpočtování, pokračování v zavádění systému obranného plánování nebo zavedení institutu národního ředitelství pro vyzbrojování a nebo důslednější finanční plánování? Nebo se objeví nějaký „spasitel“, geniální funkcionář, na kterého jsme léta marně čekali? Jsou i tací, podle kterých je nejrozumnějším řešením využít relativních výhod zákona č. 221/99 o vojácích z povolání a rychle opustit „potápějící se loď“.

Ve svém článku bych nechtěl řešit co je a co není v tuto chvíli lukrativnější pro jednotlivce. To asi zůstane doménou každého z nás, podle toho, kdo co od života očekává. Ve svém příspěvku si kladu za cíl pouvažovat nad tím jak zajistit, aby Česká republika jednou měla ozbrojené síly, na které bude naše společnost a zejména příslušníci těchto ozbrojených sil právem hrdí. Abychom se nemuseli na AČR dívat prizmatem necelé tisícovky vojáků na Balkáně, aby zprávy o nehodách a problémech u našich jednotek, případně údajná korupce a neschopnost ministerských úředníků, nebyly v našich médiích tím nejpřitažlivějším, co se české společnosti o jejich ozbrojených silách předkládá.

Trochu historie

Za posledních deset let naše společnost a rovněž i její ozbrojené síly prošly významnými změnami, které jen ztěžují najdou historické srovnání, a které si mnozí, pro svou netrpělivost, často ani neuvědomují:

- ☐ Změna politického zřízení v roce 1989 přinesla výraznou demokratizaci ozbrojených sil. Z armády odešli zdiskreditované osoby a z různých důvodů spolu s nimi i mnoho skutečných odborníků.
- ☐ Rozpadla se Varšavská smlouva a Československo muselo řešit obranu státu bez spojenců.
- ☐ Po rozpadu Československa vznikla samostatná Armáda České republiky, musela se řešit koncepce její výstavby a použití ve zcela specifických technických, ekonomických a rovněž i vojenskostrategických podmínkách.
- ☐ Začátkem roku 1999 Česká republika vstoupila do Severoatlantické aliance, což přineslo řadu dalších zásadních změn, s kterými se v současné době velice intenzivně vypořádáme a jejichž dopad si často ani neuvědomujeme.

Léty zažitých stereotypy se zhroutily a nové ještě nevznikly. Je zákonité, že to všechno přináší nejasnosti a někdy i zmatky, netrpělivost a často rezignaci. Názor, že musíme ve všem projít očistcem ne vždy obстоjí.

Začátkem 90. let se zahájením výstavby demokratické společnosti a tržního hospodářství docházelo v Československé armádě k tomu, co lze nazvat, že se „s vaničkou vylilo i dítě“. Představy o všemohoucnosti tržního hospodářství se přenesly i do rezortu obrany. Důsledkem bylo, že se podceňovalo ekonomické plánování tak dlouho, až jsme ztratili *know how*. Mnoho skutečných odborníků je dnes na lukrativnějších pozicích v privátní sféře, a proto dnes často musíme „objevovat Ameriku“.

Výstavba moderních ozbrojených sil demokratického státu, člena NATO, je záležitostí na desetiletí. A přitom „o peníze zde jde až v první řadě“. Jako řešení se začal před pěti lety v rezortu obrany podle amerického vzoru zavádět systém plánování programování a rozpočtování (*Planning, Programming and Budgeting System*). Do dnešních dnů plně nezačal fungovat.

Jako kouli na noze nebo jako příslovečný nerudovský slavník za sebou léta táhneme řadu „politických rozhodnutí“ a závazků na projekty, s kterými si dnes nevíme rady. Jak z toho?

Podle rady expertů NATO, a nejen podle nich, se řešení nazývá „systém obranného plánování“.

Systém obranného plánování ČR

V našem časopise bylo o obranném plánování publikováno mnoho článků. Na definicích, na pojetí systému i jeho institucionalizaci se od té doby mnoho nezměnilo. Intenzivně se pracuje na optimalizaci systému na základě doposud získaných zkušeností. Bezpečnostní rada státu přijala v květnu 2000 a následně i vláda schválila několik změn vedoucích k posílení svých pravomocí i pravomocí svých jednotlivých orgánů. Tyto změny lze studovat na internetových stránkách příslušných vládních institucí. Lze říci, že i přes některé prvky formálnosti, se ukázalo že instituce systému obranného plánování se staly běžnými a důležitými orgány naší každodenní praxe.

Důležité je zdůraznit několik skutečností, které si ve spojitosti s obranným plánováním řada funkcionářů často neuvědomuje, což vede k některým nedorozuměním:

- Národní systém obranného plánování je rozhodující a vyžaduje se po něm to základní - aby zabezpečoval *interface* směrem k systému obranného plánování NATO. To znamená vstupy i výstupy, aby byl s nimi sladěn časově, technicky i procedurálně. Rozhodující jsou tedy národní zájmy, i když plnění závazků vůči Alianci má zvláštní prioritu.
- Obranné plánování obsahuje plánování sil, vyzbrojování, zdrojů (finančních, lidských i materiálních), logistiky, komunikačních a informačních systémů (KIS). Nelze tedy vydělovat některý subsystém jako důležitější, přestože na pomyslném vrcholu pyramidy je plánování sil. Aby však orchestr hrál, musí mít jednoho dirigenta a každý nástroj musí v daný okamžik hrát stejnou skladbu.

- Obranné plánování není pouze zpracování Dotazníku obranného plánování NATO (*DPQ - Defence Planning Questionnaire*) a plánování cílů výstavby sil (*FG - Force Goals*), jak si to někteří funkcionáři mylně vysvětlují. Jedná se o komplexní rozhodovací proces o obraně státu na vrcholové úrovni harmonicky zahrnující všechny nezbytné aspekty. Řešení aliančních vstupů a výstupů je jeho součástí.
- O obranném plánování mluvíme na úrovni parlamentu, vlády ČR, ministerstva obrany (včetně Generálního štábu AČR) a ostatních centrálních orgánů státní správy, s částečnou participací operačních velitelství AČR. Výsledkem obranného plánování jsou promyšlené, finančně, materiálně a personálně podložené projekty a úkoly, které vojska a hospodářské a další subjekty plní běžnými standardními metodami.
- Systém plánování, programování a rozpočtování lze ztotožnit se systémem obranného plánování. Je to velmi silné zjednodušení, ale na dlouhodobé a střednědobé úrovni jej lze použít.

Z uvedeného lze pro rezort obrany vyvodit důležitý závěr - do obranného plánování jsou zapojeny téměř všechny složky ministerstva obrany, ne pouze sekce obranného plánování ministerstva obrany a sekce perspektivního plánování Generálního štábu AČR. Každá sekce nebo odbor naplňuje v oblasti své působnosti jeden z aspektů obranného plánování. Pokud chceme, aby celý systém fungoval, je zde je nezbytná role „dirigenta“.

Proces obranného plánování

Každý systém může být funkční pouze v případě, že se nastaví vztahy mezi jeho prvky a když se začnou realizovat procesy vedoucí k žádoucímu cílovému stavu. Právě procesy, nebo jak se často uvádí *procedury* (z anglického *procedures*), jsou zrcadlem pravdy. To, že obranné plánování zatím ve všech oblastech neplní svou funkci, je zapříčiněno doposud nezládnutým procesem tohoto obranného plánování. Zde lze rozlišit tři základní úrovně:

- a) rozhodovací úroveň obranného plánování,
- b) úroveň harmonizace subsystémů obranného plánování,
- c) personální úroveň.

Rozhodovací proces v obranném plánování

Jednotlivé kroky procesu obranného plánování, jež lze nazvat rozhodovacím procesem, jsou vyjádřeny na schématu 1. Schéma vyjadřuje funkční stav, jehož podrobným rozбором a porovnáním se současným stavem lze vyvodit mnoho zajímavých souvislostí.

Politické zadání pro ozbrojené síly je zaklínadlo, na které se svádí řada našich současných problémů. Lze si jen těžko představit, že se skupina „politiků“ posadí a vyprodukuje takové bezpečnostní dokumenty státu (v současné době se uvažuje Bezpečnostní strategie ČR a Vojenská strategie ČR), které odpoví s dlouhodobou perspektivou na všechny otázky, bez nichž nelze budovat systém obrany státu. Ze schématu je zřejmé, že pro kvalifikované politické rozhodnutí je nezbytná řada kvalifikovaných informací, které vznikají a modifikují se v celém cyklickém procesu.

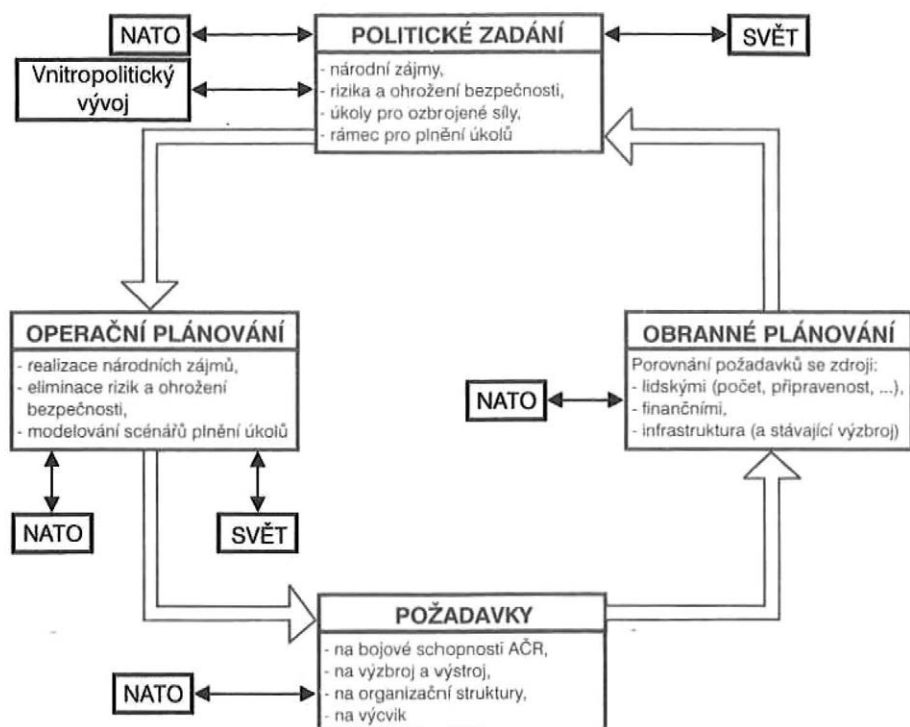

Schéma 1: Cyklus obranného plánování

Operační plánování je proces, jehož cílem je ověřit reálnost politického zadání z vojenského a technického hlediska. V případě, že úkol lze realizovat, je nezbytné zároveň vyslovit, za jakých podmínek. Zde se specifikují **požadavky** na modernizační projekty, výcvikové požadavky, požadavky na systém rekrutace a vzdělávání a další. Tato činnost se musí provádět v mnoha variantách, na základě zkoumání řešení různých modelových situací, s cílem najít všezahrnující nejobtížnější variantu, která bude v sobě zahrnovat řešení i těch jednodušších. Položíme-li si otázku, kdo se touto činností u nás zabývá, jaké k tomu využíváme metody (mimo tzv. expertních odhadů - jejich kvalita vždy závisí na erudici expertů), asi jen těžko budeme hledat odpověď.

Obranné plánování, chápáno z užšího hlediska, by mělo odpovědět na to, zda je reálné zajistit zdroje na realizaci požadavků uživatele, a to v dlouhodobém i střednědobém horizontu. Zároveň by se mělo zkoumat, zda jsou tyto požadavky v souladu s uznávanými a kodifikovanými národními i aliančními prioritami. Je obvyklé, že požadavky zpravidla vždy překračují možnosti, a proto zde nastává proces redukce - hledáním vnitřních možností nebo zpětnou vazbou na politické zadavatele - s požadavkem na přehodnocení požadavků, případně hledání jiného řešení.

Tímto schematickým popisem celého procesu lze odpovědět i na otázku, **proč obranné plánování nefunguje** jak si to přejeme. Není-li funkční některý subproces, nemůže fungovat ani celek.

Harmonizace subsystémů obranného plánování

Je známo, že obranné plánování je tvořeno pěti základními oblastmi (viz schéma 2). Snaha o jejich vzájemnou provázanost je jedním z důležitých témat, která jsou předmětem jednání řady výborů NATO. Zdá se být logické, že plánování sil je rozhodujícím subsystémem, který ostatní oblasti podporují v oblasti své působnosti, ale není vždy tomu tak. Značná šířka a složitost jednotlivých oblastí svádí každou z nich k vlastnímu životu bez ohledu na ostatní. Bohužel to platí pro podmínky České republiky, přestože (nebo taky protože) se systém jako celek ještě neprojevil.

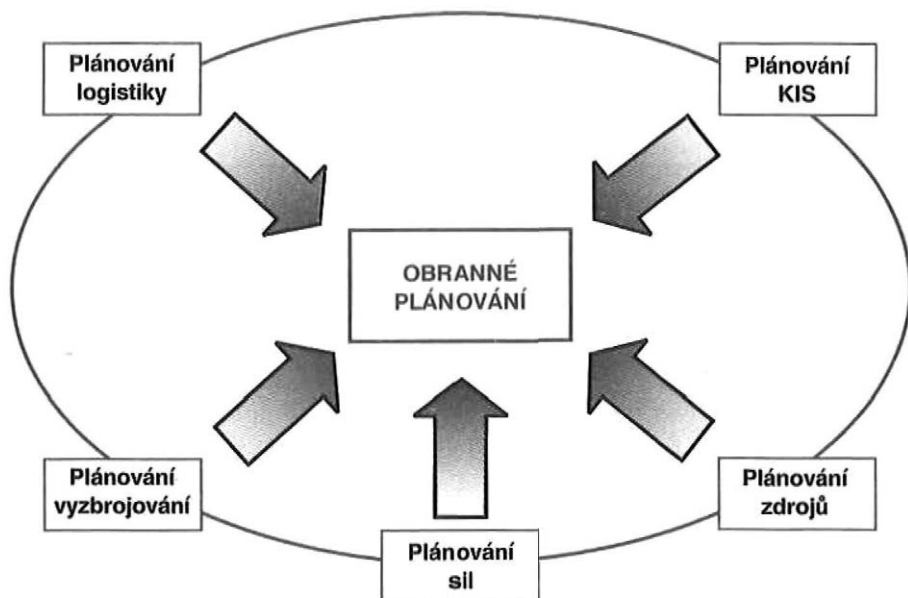

Schéma 2: Obsah obranného plánování

Nejedná se zde o důležitost nebo nadřazenost a podřízenost jednotlivých oblastí (a funkcí), ale o celkový výsledek, jenž je ve svém finále zpravidla jen jeden. Proto zásadní výzvou, před níž rezort obrany v současné době stojí, je vypracování interních normativních aktů (předpisů, norem, rozkazů ministra obrany nebo alespoň sady metodických pokynů) k tomu, aby se procesy, jež byly narušeny nebo změněny, znovu dostaly do podvědomí těch, kteří je mají plnit.

Personální aspekty obranného plánování

Úkoly výstavby rezortu obrany, jenž ve srovnání s obdobím před rokem 1999 jej staví na principiálně odlišnou úroveň, závisí na lidech, kteří úkoly realizují. Bohudík, nastala doba, kdy úkoly pro výstavbu systému obrany státu a zejména výstavbu AČR nedostáváme do posledního detailu nadiktovány od neomylných nadstátních orgánů. Dnes závisí na každém jednotlivci (podle výše funkce a působnosti), na jeho kompetentnosti, jak se k novým úkolům, které si často musí sám vymyslet a prosadit, postaví.

Mozaika systému obranného plánování je tvořena pracovníky, kteří podle zásad systemizace funkcí musí najednou splňovat čtyři požadavky - na vzdělání, hodnot, jazykovou připravenost a na odpovídající bezpečnostní prověrku. K tomu přistupuje ten podstatný požadavek - na specializaci, zkušenosti a osobní schopnosti. Je toho moc najednou? To je i příčina dnešních potíží v řízení na všech stupních.

Dnes se nacházíme v jedinečné situaci. Řada specialistů, kteří připravovali náš vstup do NATO, splňují uvedené požadavky a byli od prvopočátku zapojeni do obranného plánování, oprávněně zastupují Českou republiku ve strukturách NATO. Jejich dočasným odchodem nastala v některých odbornostech mezera, kterou se doposud nepodařilo vyplnit.

Obranné plánování je totiž disciplína, která vyžaduje pracovníky se znalostí aliančních i národních mechanismů na centrální úrovni, se znalostmi i praktickými zkušenostmi od vojsk (o kterých a často bez kterých se rozhoduje), s globálním rozhledem, dobrou znalostí angličtiny (minimálně STANAG 3), se schopností účastnit se mezinárodních jednání (a aktivně tam prosazovat zájmy České republiky), a to na odpovídající hodnotní úrovni (minimálně podplukovník). Z uvedeného je zřejmé, že potrvá ještě dlouho než pracovníky, kteří splňují všechny tyto předpoklady, vychováme. Potrvá tedy dlouho, než systém obranného plánování začne pracovat tak, jak to očekáváme.

Aby to však netrvalo příliš dlouho, nesmíme plynout s lidmi, a ty, na kterých nám záleží, vhodně motivovat. A nemusí se jednat jen o peníze. Často stačí vytvořit optimální pracovní podmínky pro seberealizaci a pocit, že pracně získané znalosti, zkušenosti a dovednosti jsou pro někoho potřebné. A nezapomenout na to, že za dva až tři roky se naši specialisté s neocenitelnými zkušenostmi vrátí ze zahraničí a my budeme pro ně pracně hledat funkce.

Závěr

Výše uvedené skutečnosti by mohly vzbuzovat dojem, že vyřešením problémů, na něž bylo poukázáno, se podaří splnit to, co je uvedeno v úvodu tohoto článku - vybudovat důvěryhodný a komplexní systém obrany České republiky. To by bylo samozřejmě přinejmenším zjednodušením, přestože se jedná o zásadní problémy. Je zřejmé, že s jejich řešením se budeme muset vypořádat převážně sami. Neplatí to však stoprocentně. Vstupem do NATO jsme se stali součástí organismu, jenž má řadu společných funkcí. Naši zkušenější spojenci jsou si toho vědomí a umí toho využít. Řadu úkolů, zejména v investiční oblasti, lze plnit v součinnosti s dalšími členskými zeměmi Aliance a šetřit výzkumné, vývojové kapacity a konečně i finanční zdroje. Naopak, výzkumné, vývojové i výrobní subjekty se mohou zapojovat do mezinárodních aktivit na platformě různých aliančních agentur a orgánů.

Zapojit do naší činnosti tuto mezinárodní dimenzi zatím neumíme. Chybí zkušenosti, jazykové znalosti, bezpečnostní prověrky a někdy i chuť. Jednodušší je konstatovat, že jsme letos dostali znovu nižší finanční limity a do Dotazníku obranného plánování NATO psát, že projekt nemůže být splněn pro nedostatek finančních prostředků.

Jak je vidět, problematika obranného plánování je široká, rozmanitá a má mnoho aspektů. Její řešení nevyžaduje za každou cenu používání náročných exaktních matematických metod, kterých se řada z nás obává, a proto se v praxi nikdy masově neujaly. Není to ani otázka většího objemu finančních prostředků - byl právě o zdroje se jedná. Řešení se zdá být prosté a máme na něj přílehlavý termín „obyčejný selský rozum“. A ještě něco - osobní odpovědnost a respektování jeden druhého.

Projekt zavedení střednědobého finančního plánování do rezortu obrany - II

„U většiny lidí se nevíra v určitou věc zakládá na slepé víře v jinou“
G. CH. Lichtenberg (1742-1799)

Tento článek je druhou částí série článků, týkající se problematiky zavedení střednědobého finančního plánování do rezortu obrany. První část byla otištěna ve VR 3/2000 s konstatováním, že tak „závažné téma“ budeme průběžně prokládat odlehčujícími postřehy pana Lichtenberga, a v této praxi pokračujeme i zde. V první části byly popsány východiska projektu střednědobého finančního plánování, cíl projektu a zásady a charakteristiky dosažení cíle. V tomto čísle VR se zaměříme na jednotlivé předpoklady zavedení střednědobého finančního plánování, kritická místa projektu a konkrétní procesy a úkoly.

* * *

Na začátku tohoto článku považují autoři za důležité k připomenutí předmětné problematiky zopakovat hlavní body první části - záměr a cíl projektu zavedení střednědobého finančního plánování do rezortu obrany.

Záměrem projektu je postupné zkvalitňování procesů ekonomického řízení v rámci celého rezortu, založené na přechodu k novému modelu střednědobého finančního plánování na programovém základě, schopnému reagovat na nové výzvy a potřeby (vnější i vnitřní), tj. docílit požadovaného zprůhlednění hospodaření rezortu obrany a zvýšení efektivnosti a kontroly při nakládání s přidělenými rozpočtovými prostředky.

Cílem projektu je zavedení střednědobého finančního plánování v rezortu obrany jako ekonomického optimalizačního nástroje řízení, který bude ve svém plnohodnotném stavu zabezpečovat a poskytovat relevantní informace pro rozhodování managementu rezortu o potřebné alokaci, užití a efektivitě vynaložených finančních prostředků ve vazbě na obranné cíle, tj. poskytovat potřebné vstupy pro zpracování a obhajobu návrhu rozpočtu kapitoly MO, a tím účinně ovlivňovat úroveň civilního řízení armády ekonomickými nástroji, především rozpočtem, tj. korunou.

Formulace předpokladů

Plánování obecně nepatří mezi příliš atraktivní činnosti. Setkat se lze i s názory, že plánování je zcela nepřírozená činnost a je proto mnohem užitečnější a zábavnější dělat cokoli jiného. Obrovskou výhodou „ne-plánování“ je prý navíc skutečnost, že nezdary a krachy přichází jako úplné překvapení, což je jistě příjemnější, než když jim předchází

dlouhé období strachu a depresí. Finanční plánování není výjimkou - v lepším případě se v podstatě dozvíme, že na nějaký program/projekt peníze mít budeme a že jej proto bude možné realizovat (popř. i že zdroje budou vynaloženy účelně). Nebezpečí však spočívá v tom, že se můžeme dozvědět i to, že na mnoho (i legitimních) potřeb mít nebudeme, protože zdroje jsou omezené, a tudíž vzácné (což zná snad každý z nás i ze svého osobního života).

Pokušení neplánovat, či aspoň neplánovat finančně, je proto velmi silné. Oč snadnější je například pouze věcně naplánovat, že pro plnění cílů rezortu nakoupíme nadzvuková letadla, zmodernizujeme tanky a další výzbroj a techniku, vybudujeme informační systémy, zvýšíme kvalitu personálu a jeho zabezpečení, zkvalitníme a rozšíříme výcvik apod., než tyto potřeby i finančně popsat a zjistit, že na všechny nemáme dostatek peněz. Realizace uvedených potřeb by přitom zcela jistě vedla ke zvýšení obranyschopnosti státu, jsou proto zcela oprávněné, ale ...

Tím ale je fakt, se kterým se více či méně potýkají všechny armády na světě, včetně těch nejbohatších (zajímavé je, že právě ty se efektivitou vynakládání zdrojů zabývají nejvíce) - že zdroje jsou a budou omezené a všechny potřeby proto finančně pokrýt nelze. Pouze věcné plánování proto často končí jako souhrn nerealizovatelných přání, jehož hodnota je přinejmenším sporná. Postup více či méně záměrného ignorování finančních důsledků tak je v podstatě pouze strkáním hlavy do písku před problémem, který stejně dříve či později nastane.

Výhodnějším a realističtější přístupem je proto snažit se plnění cílů rezortu rozložit co nejvýhodněji (z hlediska užitku a nákladů při respektování zdrojových omezení) v čase, vytěžit maximum ze zdrojů, které bude mít rezort obrany s dostatečnou mírou pravděpodobnosti v příštím období k dispozici - tedy maximalizovat užitek při daných zdrojích. Tento úkol přitom bez plánování jako procesu přípravy sady rozhodnutí o budoucích akcích, zaměřených na dosažení cílů optimálními prostředky, dost dobře splnit nelze.

Přednosti střednědobého finančního plánování (dále jen SFPI.) a samotného dokumentu „Střednědobý finanční plán rezortu na léta ...“ (dále jen SFP) přitom mimo jiné spočívají i v tom, že SFPI:

1. vybavuje politickou reprezentaci rezortu účinným nástrojem pro obhajobu věcné potřeby finančních prostředků ve střednědobém období před veřejností, vládou ČR a Parlamentem ČR;
2. vybavuje politickou reprezentaci rezortu účinným nástrojem řízení, tj. reálně prosazuje nejvlastnější, nepřírozenější a neúčinnější funkci civilního řízení armády - řízení ekonomickými nástroji, tj. korunou;
3. vybavuje manažery jednotlivých stupňů velení a řízení účinným nástrojem pro systematické a komplexní řízení finančních zdrojů, tj. aktivizuje a posiluje jejich roli při vlastním řízení rezortu pomocí nejzákladnějšího ekonomického nástroje, tj. korunou;
4. vytváří potřebné předpoklady pro hodnověrné, tj. funkční a programové zpracování rozpočtu na běžný fiskální rok;
5. vytváří předpoklady pro stabilní (garantovaný) rozvoj jednotlivých organizačních struktur ozbrojených sil v závislosti od potřeb obrany státu za předem definovaných a splněných podmínek;

6. zvýrazňuje roli GŠ AČR jako hlavního zdrojového centra AČR, za předem stanovených a splněných podmínek ponechává NGŠ AČR plnou disponibilitu ke svěřeným finančním zdrojům, tj. NGŠ AČR plánuje, programuje, rozpočtuje a analyzuje komplexní rozvoj AČR a v běžném fiskálním roce spravuje přidělené finanční prostředky v duchu metodických pokynů pro rozpočtování v rezortu obrany, k zabezpečení této funkce vytváří v rámci AČR potřebné organizační předpoklady;
7. umožňuje NGŠ AČR, aby si tzv. definoval a prosazoval kooperační požadavky vůči subjektům MO při plánování finančních zdrojů a hodnotil jejich potřebnost a přínos pro splnění jemu stanovených úkolů;
8. ponechává zcela na rozhodnutí NGŠ AČR, jaké poradní, koordinační a výkonné orgány si pro potřebu střednědobého plánování finančních prostředků zvolí;
9. neklade velké nároky na vytváření nových organizačních struktur;
10. nevyžaduje zavedení zcela nových plánovacích procesů, pouze je funkčně propojuje;
11. nevyžaduje formální zpracovávání nových dokumentů.

Kritická místa projektu

a) v systémovém okolí

V současné době se nacházíme v prostředí, v kterém se vyskytuje mnoho neznámých, procesy nejsou dostatečně vyprofilované a zralé, nejsou zažité a v mnoha případech chybí odborníci k řešení konkrétních nově koncipovaných problematik, chybí konsenzus v mnoha základních výstavbových a metodologických otázkách atd., a většina těchto objektivních skutečností se neblaze podepisuje na úrovni především fáze rozpočtování a kvalitě samotného návrhu státního rozpočtu kapitoly MO.

Tato skutečnost nachází svůj výraz mimo jiné:

- v nezavedení odpovídajícího systému střednědobého plánování výstavby, rozvoje a činnosti rezortu, což přímo souvisí s optimální alokací a využitím disponibilních zdrojů;
- v nedostatečné metodické připravenosti, provázanosti a praktické realizaci plánování sil a operačního plánování v aliančním pojetí, neumožňující zejména promítnout požadavky na tvorbu a schopnosti ozbrojených sil a jejich všestranné zabezpečení do jednotlivých plánovacích disciplín;
- v nízké úrovni analytické podpory plánovacích procesů a následného rozhodování a s tím souvisejícího neuspokojivého stavu v kontrolní a rozborové činnosti, zejména z hlediska efektivnosti využívání zdrojů, které se promítá do nedostatku odborníků k provádění účinné ekonomické analýzy.

Vyjmenované nezpůsobilosti se výrazně promítají do skutečnosti, že systémové okolí (jednotlivé systémy řízení) produkuje často nehodnověrná data, která výrazně limitují a negativně ovlivňují celkovou kvalitu vlastního procesu rozpočtování, a lze předpokládat, že se budou negativně promítat i do procesu zavádění a realizace SFPI.

b) v systému samotném

- nedostatečné metodické a organizační zvládnutí celého nově koncipovaného procesu, jehož účinnost bude výrazně závislá na úrovni spolupráce řešitelských týmů a na obsahové a vypovídací úrovni zpracované metodiky pro střednědobé finanční plánování v podmínkách rezortu obrany a metodiky k provádění ekonomických analýz v rezortu obrany, tj. bude se jednat o nalezení odpovídajícího obsahu a výrazu těchto procesů a dokumentů;

- nepřipravené a nedostatečně motivované okolí (především na úrovni středního managementu) pro prosazování nového pojetí finančního plánování, tj. okolí, které musí být na zavedení a výkonnosti tohoto systému existenčně závislé;
- praktické nezavedení (nerealizace) procesu střednědobého finančního plánování z důvodů:
 - nedostatečné podpory z centra;
 - nevytvoření odpovídajících systémových předpokladů organizačního, personálního a technologického charakteru, tj. nevytvoření adekvátních podmínek pro realizační tým a pracovní skupiny, snaha o zahájení (urychlení) procesu bez dostatečné přípravy lidí a informační technologie atd.
- nepřipravenost a nepotřebnost (někdy neochota) k plnohodnotnému zapojení se do procesu SFPL, povrchní a spíše administrativní využívání výstupů z tohoto procesu, tzn. pokračování v současném stylu řízení;
- snaha o hledání viníka (přenášení odpovědnosti) za nezpůsobivosti v mnoha oblastech života rezortu na nově zaváděný proces SFPL, a tím docílení jeho postupného zdiskreditování (jako u SPPR) - tj. „za většinu našich potíží může nedostatek peněz a nově zaváděný proces je v požadované míře nezabezpečil ...“.

Navrhovaný postup zpracování, procesy

„Úzkostlivě dumat a přemýšlet, co se mohlo udělat, je to nejhorší, co se může udělat“
G. CH. Lichtenberg

Nutnou podmínkou k reálnému fungování střednědobého finančního plánování v rezortu obrany je zavedení odpovídajícího procesu zpracování příslušných dokumentů. Zpracování dokumentů však nelze považovat za cíl procesu SFPL, dokumenty jsou pouze významným prostředkem k dosažení cíle SFPL, kterým je efektivní plánování, řízení a kontrola vynakládání finančních prostředků k zabezpečení cílů rezortu.

Proces střednědobého finančního plánování je řízen z centra, a to z úrovně civilně-správní části Ministerstva obrany ČR (MO ČR). Vlastní proces v rezortu obrany začíná zpracováním a vydáním dokumentu **„Metodické pokyny pro střednědobé finanční plánování v rezortu obrany na léta ...“** (dále jen „Metodické pokyny“).

„Metodické pokyny“, vydané z úrovně MO ČR, vychází především z principů obranného a zdrojového plánování rezortu obrany, příslušných právních norem (zejména v oblasti hospodaření s prostředky státního rozpočtu), pokynů MF ČR pro zpracování návrhu státního rozpočtu ČR a zásad MF ČR pro financování programů s účastí centrálních zdrojů.

„Metodické pokyny“ obsahují metodologický postup střednědobého finančního plánování v daném období, vymezení subjektů SFPL, jejich úkolů/odpovědnosti a pravomocí, vymezení vstupních a výstupních dokumentů, procesu plánování a jeho fází, struktury střednědobého finančního plánu (dále jen SFP) a vymezení finančního prostředí, v němž se bude rezort obrany v období příštích pěti let pohybovat. „Metodické pokyny“ obsahují rovněž seznam schválených střednědobých cílů a úkolů rezortu obrany (vazba na programový plán) a jejich priorit a stanovují formát

a podmínky (ukazatele, kritéria), které musí být splněny, aby mohly být programy/podprogramy/akce zařazeny k financování a měly nárok na přidělení prostředků ze státního rozpočtu.

Na základě vydaných „Metodických pokynů“ začíná proces samotného střednědobého finančního plánování jednotlivých subjektů, který je úzce propojen s procesy zpracovávání programového plánu rezortu obrany, střednědobého plánu vyzbrojování a střednědobého plánu rozvoje infrastruktury. SFPI a střednědobé finanční plány jednotlivých subjektů se stávají formou předkládání a obhajoby programů, podprogramů a akcí, směřujících ke splnění stanovených cílů a úkolů, jsou tedy prostředkem pro získávání potřebných finančních prostředků ze státního rozpočtu.

Subjekty vyššího stupně velení a řízení vymezují prostředí, v němž se budou jim podřízené subjekty „pohybovat“ (cíle, úkoly - jednoznačně definovatelné a měřitelné činnosti, u nichž lze identifikovat potřebu zdrojů, ekonomické prostředí) a formát a podmínky, které musí být splněny, aby mohly být programy/podprogramy/akce schváleny a profinancovány, tj. vydávají vlastní „Metodické pokyny pro střednědobé finanční plánování na léta ...“.

Subjekty nižšího stupně velení a řízení na základě takto vymezeného prostředí zpracovávají a předkládají ve stanoveném formátu své střednědobé finanční plány, obsahující programy/podprogramy/akce ke splnění jim zadáných cílů a úkolů a obhajují je před vyšším stupněm. Tyto subjekty vydávají své „Střednědobé finanční plány na léta ...“ (programů/podprogramů/akcí dané složky). Po schválení vyšším stupněm jsou programy/podprogramy/akce složky a jejich finanční důsledky zařazeny do „Střednědobého finančního plánu na léta ...“ vyššího stupně.

Jednotlivé střednědobé finanční plány jsou zpracovávány ve vazbě na ostatní střednědobé plánovací procesy a dokumenty.

NGŠ AČR schvaluje jednotlivé SFP jemu podřízených složek a zpracovává „Střednědobý finanční plán AČR na léta ...“, který předkládá k posouzení správci rozpočtu kapitoly MO (VŘ FS MO). Po posouzení správcem rozpočtu kapitoly MO (v součinnosti s věcně příslušnými sekcemi MO ČR) se tento dokument stává částí SFP rezortu obrany. Tento režim platí i pro SFP ostatních subjektů mimo AČR. Výsledný dokument „Střednědobý finanční plán rezortu obrany na léta ...“ je předkládán ke schválení ministři obrany.

Takto připravený a schválený SFP rezortu obrany se stává jedním z hlavních vstupů do procesu přípravy návrhu střednědobého výhledu státního rozpočtu kapitoly MO a návrhu státního rozpočtu kapitoly MO na příští rozpočtový rok.

Jakákoliv změna či odchylka od schváleného SFP rezortu, znamenající výraznou korekci schválených limitů (v „Metodice střednědobého finančního plánování“ bude rozpracováno do jaké výše), musí být řádně zdokumentována, např. na základě změnového listu a v procesu finančního řízení schválena na odpovídající subjektové úrovni.

Součástí procesu SFPI. bude systematické provádění rozpočtového dohledu (kontroly) jako porovnávání skutečného a plánovaného použití finančních zdrojů s řešením případných odchylek. Správce rozpočtu kapitoly MO (VŘ FS MO) bude mít právo vydat „**Rozhodnutí o pozastavení financování programu/podprogramu/akce**“ v případě, že se bude jednat o výraznou odchylku od předem schváleného plánu. Po nalezení řešení (odstranění nedostatků) v plnění a zajištění akce, vydá příslušný subjekt SFPI. dokument „**Oznámení o návrhu na řešení finančního krytí programu/akce**“. Po odsouhlasení návrhu řešení obsaženého v „Oznámení“ vydá VŘ FS MO „**Rozhodnutí o pokračování ve financování programu/akce**“.

Hodnocení stavu věcného a finančního plnění jednotlivých SFP a předem určených programů/podprogramů/akcí v běžném kalendářním roce bude probíhat formou zpracování „**Zprávy o plnění SFP v kalendářním roce ...**“ jednotlivými subjekty. Zprávy budou zasílány správci rozpočtu kapitoly MO, který na základě jejich rozboru přijme následná opatření v případě, že dojde k výrazným rozporům mezi plánem a skutečností.

Vyhodnocení předcházejícího (uplynulého) rozpočtového roku je realizováno vydáním dokumentu „**Zpráva o plnění SFP v rezortu obrany za rok ...**“. Dílčí hodnotící zprávy zpracovávají a předkládají k posouzení správci rozpočtu kapitoly MO jednotliví určené zpracovatelé střednědobých finančních plánů.

Z výše uvedeného návrhu postupů při střednědobém finančním plánování je zřejmé, že realizace navrhovaného procesu bude vyžadovat určitou změnu v rozhodovacích procesech jednotlivých subjektů rezortu obrany. Proces střednědobého finančního plánování se v navrhované podobě dotkne všech úrovní velení a řízení rezortu obrany, umožní jednotlivým subjektům reálné zplánování potřeb (finančních zdrojů) ve střednědobém horizontu tak, *aby znaly budoucí důsledky svých rozhodnutí*, poskytne jim přehled o nákladovosti a užítku rozhodnutí a vytvoří tak předpoklady pro jejich novou roli, tj. *roli manažerů, aktivních činitelů změn*.

Střednědobé finanční plánování přitom nenahrazuje proces zpracování Programového plánu - Programový plán je chápán jako jeden z hlavních vstupů SFPI. Oba procesy a dokumenty mají v procesu řízení rezortu obrany své místo: Programový plán (PP) a programování je nástrojem vrcholového managementu k strategickému rozdělování zdrojů, úkolem PP je tedy alokace zdrojů, a to zejména v kategoriích „programy k realizaci Plánu výstavby rezortu“, cílem je hledání optimálního sladění sil a zdrojů ke splnění cílů, programování je tedy zejména zaměřeno na plánování sil. Úkolem SFP je alokace finančních zdrojů na plnění schválených programů/podprogramů/akcí, které obsahují požadované parametry, SFP je v podstatě víceletým rozpočtovým plánem. Při střednědobém finančním plánování se neřeší otázky plánování sil - neřeší se např. kolik vojáků, tanků, letadel, jaké modernizační programy budeme mít ke splnění cílů, **úkolem je finančně popsat souhrn rozhodnutí o budoucím vývoji rezortu, finanční důsledky všech předpokládaných opatření**. SFP stanovuje střednědobou potřebu finančních prostředků rezortu obrany a optimální formu financování provozních a rozvojových záměrů.

Dalším rozdílem je stupeň zapojení subjektů rezortu do procesů programování a finančního plánování. Zatímco na zpracování PP se podílí zejména složky strategického stupně (úkolem je strategická alokace zdrojů), na střednědobém

finančním plánování by se měly podílet složky strategického, operačního i taktického stupně velení a řízení (úkolem je zpracovat konkrétní realizační finanční plány složek).

Navrhovaný postup je nutno považovat za pilotní projekt. Spíše než o přesnou formulaci názvů jednotlivých dokumentů či jejich přesné řazení se jedná o možný procesní způsob, který bude detailně konkretizován a rozpracován v samotné „Metodice střednědobého finančního plánování“.

Přesto tato realizační část (v obecném pojetí) byla do článku úmyslně včleněna, aby vyvolala věcnou diskuzi o takto navrhovaném postupu.

Závěr

Velice mnoho, snad většina lidí musí, aby něco našla, nejprve vědět, že to tady je.

G. CH. Lichtenberg

Zavádění střednědobého finančního plánování do podmínek rezortu obrany je a bude složitým a časově náročným procesem, který bude vyžadovat ze strany jeho realizátorů a propagátorů odpovídající manažerský a kreativní přístup.

Pro dosažení skutečného a plnohodnotného cílového stavu střednědobého finančního plánování bude nutno vytvořit ze strany TOP managementu rezortu odpovídající podmínky.

Z dosavadního způsobu mnohaletého zavádění např. systému plánování, programování a rozpočtování je zřejmé, že se budou v procesu implementace a vlastní realizace projektu vyskytovat předem neznámé a jakoby „neřešitelné“ skutečnosti, které v současné době nelze dost dobře předjímat.

Přes všechny předpokládané, ale i nepředpokládané potíže je dnes zcela zřejmé, že nezpůsobilosti v oblasti zdrojového řízení je nutno řešit urychleně, ale systémově, a to přijetím odpovídajících optimalizačních opatření, která musí být realizována a prezentována s patřičnou úrovní (řízený proces), protože jinak se sama budou podílet na prohlubování a udržování nežádoucího stavu. Jednou z možných alternativ řešení dané problematiky je podle autorů tohoto článku přijetí a urychlená realizace tohoto konceptu.

* * *

Zpracovatelé považují oba články zároveň i za výzvu k diskuzi na předmětné téma a děkují předem za příspěvky a připomínky k uvedenému návrhu či problematice střednědobého finančního plánování obecně, zaslané prostřednictvím e-mailu na adresu: vohnickm@army.cz.

V dalším čísle VR přistoupíme k hodnocení dosavadního průběhu realizace projektu zavedení střednědobého finančního plánování do rezortu obrany, k vymezení místa a úlohy SFPI v novelizovaném systému plánování rezortu obrany a k popsání základní terminologie systému finančního řízení.

Podplukovník gšt. Ing. Vlastimil Galatík, CSc.

Nové formy války

Rozpad Varšavské smlouvy a následně východního bloku významně narušilo křehkou rovnováhu sil, sice založenou na vzájemném odstrašování, ale zcela reálnou. Po počátečním uspokojení, vyvolaném jen velmi malou pravděpodobností vzniku války globálního rozsahu, je dnes svět konfrontován s realitou celé řady krizí, konfliktů a válek, co do rozsahu možná dosti omezených, ale vzhledem ke své nebezpečnosti vyžadujících reakci světového společenství. Formy působení, zejména ze strany potencionálního protivníka, nejsou zdaleka „tradiční“ a vyžadují nové přístupy i novou teorii. To vše se neobejde bez analýzy nových a pravděpodobných forem války.

* * *

Nové formy války budou charakterizovány protivníkem, který volně disponuje vysoce účinnými a nebezpečnými prostředky, a bojištěm čím dál méně definovatelným. Zahrnuje účastníky, země a národy, s velmi rozlišnou kulturou a hodnotami. V těchto formách jsou používány různé cesty a prostředky k eliminaci převahy vyspělých zemí.

Vysoce účinné a nebezpečné prostředky

Budoucí konflikty budou velmi pravděpodobně spojeny se slabými účastníky (v klasickém chápání zejména ekonomicky), ale disponujícími rozvinutými technickými, lehce dostupnými a relativně levnými prostředky, které vytváří určitou rovnováhu s vyspělými státy.

Disponibilní prostředky pro teroristy, ať již státy nebo i jiné organizace, budou čím dál více účinné a nebezpečné: **zbraně hromadného ničení, moderní výbušniny, informatika, média, kultura, peníze a drogy.**

□ **Zbraně hromadného ničení.** Zejména v důsledku rozpadu Sovětského svazu je svět konfrontován s rychlým a znepokojujícím šířením zbraní hromadného ničení. K dispozici je navíc také technologie balistických střel, nezbytných pro přepravu těchto zbraní na cíl. V roce 1998 Indie a Pákistán testovaly své první jaderné zbraně a svět je přesvědčen, že totalitní státy jako Irák a Severní Korea mají kapacity k výrobě těchto zbraní. Ve vztahu k těmto zemím je základní postoj západních zemí založen na logice vzájemného zničení, která udržela mír ve světě během minulého půlstoletí. Existuje ale obava, že extremističtí vládcí, v konfrontaci se zoufalou vnitřní situací, mohou být zlákáni k použití těchto zbraní. Je nutno se také obávat možnosti ztráty kontroly uvnitř těchto zemí, kde tyto zbraně budou ponechány osudu nebo se jich zmocní různé nestátní organizace, včetně teroristických a kriminálních.

- ❑ **Moderní výbušniny.** Tyto zbraně jsou těžko zjištělné, obzvláště jsou-li vyrobeny z nekovových materiálů a použity ve formě „lidské bomby“, kdy nositelem výbušniny je přímo člověk. K tomu se přidružuje problém konstrukce chemických a biologických zbraní se značnou ničivou silou a mimořádně snadnou výrobou. Vždyť i neblaze proslulá náboženská sekta *Om šinrikjó* v Japonsku měla možnosti zkonstruovat a použít tento druh zbraní.

- ❑ **Informatika.** Hromadné a celoplanetární použití informačních technologií otevřelo široké možnosti úskoků, klamání, dezinformací a všechny druhy možných konfliktů, v minulosti neznámých a dnes téměř nedefinovatelných. Je jisté, že tyto možnosti jsou více přístupné pro země nejvíce obeznámené s těmito technologiemi. Volný přístup k vojenským technologiím prostřednictvím komerčních civilních prostředků může kompenzovat situaci ve prospěch potenciálních protivníků. V budoucnosti může potenciální protivník způsobit obrovské chyby a katastrofy v zemích, jejichž fungování závisí ve velké míře na informačních technologiích. Je zřejmé, tak jako při použití ZHN, že první úder může být mimořádně devastující, především jestliže zasáhne nervová centra systému. Tuto možnost může protivník s výhodou využít v potenciálním útoku. Mimo to existuje i možnost působení bez fyzického zničení systémů. Samotná falzifikace dat, obrazu, rozkazů a produkce ovlivňující veřejné mínění nebo názory expertů uvedených v omyl mohou mít rozhodující vliv na vznik konfliktu. Mnoho specialistů již dnes předpokládá „intoxikaci“ informačních systémů v rámci „nepřímé strategie“ za jednu ze základních zbraní příštího století. Navíc, přes velký rozdíl v úrovni rozvoje technologií, je zřejmé, že v této oblasti jsme na relativně stejné úrovni, protože to jsou lidské mozky, které vyvíjejí potenciální virtuální zbraně.

- ❑ **Média a veřejné mínění.** Jedním z klasických rysů realizace politické převahy, používaným zvláště během války ve Vietnamu, je využití veřejného mínění v zemi protivníka ke svým požadovaným cílům. S využitím principu politické převahy může být veden útok na mínění protivníka. To byla jedna z forem nepřímé strategie, kterou Sovětský svaz s úspěchem a permanentně používal při mnoha příležitostech uvnitř evropských pacifistických hnutí pro realizaci svých ambicí. Média jsou schopna vyprodukovat značně emotivního člověka, schopného velkých kolektivních manifestací. Manifestací o to více překvapivých, že jsou přerušeny stejně jako začínají, to je zpravidla násilně. To jsou zvraty a slabiny spojené s podstatou volených demokracií.

- ❑ **Kultura a hodnoty.** Velmi často jsme konfrontováni s projevy „asymetrických“ konfliktů. Tento výraz nepopisuje výlučně rozdíly v technologickém potenciálu mezi dvěma protivníky, ale také prostý fakt, který případ od případu značí rozdíly mezi kulturami a mentalitami zúčastněných stran. Toto je potenciální past o to více, že můžeme mít co do činění s protivníkem, kterému nejsme připraveni vzdorovat: Spojené státy se připravovaly na válku se Sovětským svazem a náhle byly v Koreji a ve Vietnamu. Pochopení protivníka bylo a i nadále zůstává stále důležitou podmínkou vítězství. Mnoho kultur je rozdílných, a tudíž i mnoho reakcí je nepředvídatelných. Protivník s nízkou technologickou úrovní si může velmi dobře představit naše operace, ve kterých nejsme schopni působit přirozeně a dle vžitých

zásad. Protivník využívá ve svůj prospěch vlastní relativní méněcennost. Navíc rozdílná kultura a hodnoty mohou být použity extremistickými vůdci jako ideologie, která udržuje stále rozdíly a která kladně posuzuje jejich akce.

- **Organizovaný zločin.** V únoru 1993 prezident Boris Jelcin osobně popsal Rusko jako „mafiánský stát ve světovém měřítku“. Ve stejném roce starosta Jekatěrinburgu vyhlásil, že Rusko je v procesu vytvoření „typu státu, jaký svět ještě nikdy neviděl: státu řízeného organizovaným zločinem“. Od té doby se situace ještě více zhoršila. Je zde registrováno více než pět tisíc mafiánských skupin, které kontrolují čtyřicet tisíc podniků a více než čtyři sta bank. Proti mafiánským centrům nebojují orgány oficiálně ustanovené k zajištění veřejného pořádku, ale jsou to naopak nepočtené vyzbrojené skupiny, najaté pro ochranu zájmů nejen soukromých, ale i veřejných. Vliv organizovaného zločinu na politiku není novým fenoménem. Je například známo, že i nacisté při převzetí moci byli podporováni takovýmto způsobem.

Strategie protivníka

Noví, mnohem nebezpečnější protivníci mohou být rozděleni do dvou kategorií: totalitní státy (např. Irák, Libye) a nestátní účastníci (např. teroristé a mafiánské skupiny). Je potřebné neustále počítat a možným spojením mezi nimi, které jim dává velmi reálnou sílu. Totalitní státy mohou ukrývat, cvičit a financovat nestátní účastníky a ti mohou podporovat jejich politicko-ideologické zaměření a napomáhat tak k rozšiřování ohrožení.

Dlouhodobá konfrontace, rozptýlení a spojenectví

Jednou z rozhodujících sil zločinných účastníků je jejich houževnatost a neústupnost, jak je možno vidět v případech Iráku, Severní Koreje a Srbska. Tito protivníci mohou působit dlouhodobě, a tak donutit vyspělé demokratické státy udržovat drahé vojenské prostředky ve stavu stále pohotovosti. Jinou otázkou je jejich možné spojenectví, přestože zájmy zúčastněných mohou být velmi rozdílné. Velmi závažnou se ukazuje možnost těchto protivníků působit proti vyspělým demokraciím ve stejné době a sladěným způsobem, což zapříčiňuje, že jejich obranné síly mohou být rozptýleny a tím i oslabeny.

Nepřímá a mnohostranná strategie

Stejně jako jejich revoluční předchůdci i tito noví nebezpeční protivníci využívají „nepřímé strategie“, ale s prostředky mnohem účinnějšími. Jádrem této nové strategie je teroristická akce, která spočívá v únosech a ničení letadel, únosech osob, atentátech proti osobám a institucím atd. Mohou také vzít hromadná rukojmí jako například deportace menšinového obyvatelstva. Terorismus je náhradou klasické gerily. Forma konfliktů, obzvláště používaná slabými proti silným, to je terorismus stejně jako gerila, je charakterizovaná odmítnutím přímého rozhodujícího boje s podporou násilí v jiných podobách a s překvapením.

Strategie protivníků se zaměřuje do více oblastí: politické, sociální, kulturní, psychologické, ekonomické apod. Přesněji, jejich strategie zahrnuje neshody, narušování, ničení a demoralizaci, stálé spory, nepořádek a obzvláště zastrahování.

- **Zastrašování.** Potenciální protivník, který disponuje zbraněmi hromadného ničení a balistickými střelami dalekého dosahu, představuje velmi vážné nebezpečí a může realizovat politiku působení na velkou vzdálenost. Extremismus vedoucích představitelů a rozdílné hodnoty obyvatelstva se přidávají k nejistým veličinám ohrožení. Například Severní Korea má jen slabé nukleární možnosti ve srovnání se Spojenými státy, ale ty jsou povinné vést zcela rovnoprávné rozhovory a dělat tomuto státu ústupky. Území Spojených států nejsou jistě plně ohrožena, ale jejich spojenci a strategické zájmy ohroženy jsou.
- **Ničení a demoralizace.** Ve spojení s nepřetržitým růstem městských center jsou rozvinuté země zvláště zranitelné činností teroristů používajících nejmodernější výbušniny. Ztráty na životech jsou ještě prohloubeny demoralizací obyvatelstva a všeobecně vyvolanou psychologii strachu. Teroristický útok velkého rozsahu může velmi rychle vést k demoralizaci země. To byl bezpochyby i cíl sledovaný teroristy při atentátu ve World Trade Centre v New Yorku v roce 1993. Je třeba také zdůraznit, že i opačná reakce je možná. Terorismus může namísto strachu vyvolat zvýšenou soudržnost společnosti.
- **Narušování.** S využitím prostředků informatiky může protivník zničit nebo paralyzovat citlivé informační systémy nezbytné pro oblast vojenskou i ekonomickou. Například cifry na burze mohou být falzifikovány k vyvolání paniky v ekonomice; zprávy a obrazová zpravodajství mohou být zmanipulovány s využitím internetu k vyvolání nepořádků ve společnosti a citlivé vojensko politické informace mohou být šířeny k vyvolání neshod mezi spojenci.
- **Neshody.** Demokratická společnost je charakterizována skupinami s rozdílnými a protichůdnými zájmy a umožňuje svobodu vyjadřování včetně práva na manifestaci. Tato charakteristika může být, s použitím mediálních prostředků, zneužita protivníkem. Není možné zapomenout, že Spojené státy prohrály válku ve Vietnamu obzvláště proto, že jejich národ byl rozdělen a že tlak obyvatelstva na vládu tvořil největší slabinu.
- **Stálé spory.** Je možné pozorovat „antizápadní“ cítění jako ideologii, a to v celé řadě oblastí: náboženské, etnické, kulturní nebo politické. Velmi často jsme svědky obviňování Západu z „nepochopení tradic“ v celé řadě zemí i v krizových oblastech a zneužívání vzniklé situace k vyvolávání a udržování permanentních sporů. Tato ideologie účinně spojuje národy proti západním zemím a může také povzbuzovat extremisty k realizaci teroristických akcí.
- **Nepořádek, rozklad, úpadek.** Organizovaný zločin, se svými zbraněmi, svými penězi a drogami, představuje vážnou hrozbu pro společenský majetek a politickou stabilitu. Zbraně mohou být použity pro vraždy vedoucích politických představitelů, soudců a významných osob. Peníze mohou sloužit k prohloubení korupce a k ovlivnění politických rozhodnutí. Drogy představují velkou hrozbu pro společnost všeobecně. Přes svůj „nestátní“ charakter má organizovaný zločin, v řadě případů a v řadě zemí, větší vliv než stát.

Bojiště a jeho charakteristika

Kde se nachází bojiště?

Přesné vymezení a definování bojiště bude stále obtížnější. Může být spojováno s „klasickými a reálnými“ oblastmi, jako je teritorium zemí a jejich strategické zájmy ať již doma nebo v zahraničí. Může být také spojeno s oblastmi „virtuálními, jako je prostor ve všech rozměrech, kybernetika, počítačové sítě, psychologické operace, ekonomický systém, burza apod.

Je nutné také podtrhnout pokračující zkrácení geografických vzdáleností, reakce a řešení situací v reálném čase a stav území a populace jako přímých a nepřímých aktérů všech akcí.

Společné charakteristiky bojiště

Je zřejmé, že v operacích „symetrických“ nebo „asymetrických“ se společné charakteristiky v oblastech geografických a sociálně politických uplatňují již dnes a budou se uplatňovat i v budoucnu. Je jasné vidět, že městské celky jsou stále hustší a rozlehlejší, místní zdroje jsou často nedostatečné, média jsou všudypřítomná, mínění jsou extrémně citlivá, politická kontrola je velmi přesná. Uplatnění a důsledek každé z uvedených charakteristik je následující:

- **Stále hustší a rozlehlejší městské celky.** V důsledku velkého počtu osob, které je spravují, jsou města velmi zranitelná (citlivá). Je důležité sladovat všechny složky pro zajištění dohledu, přítomnosti, kontroly pohybu osob a pro ochranu. To tedy v důsledku znamená i modifikovat prostředky a vojenskou výbavu k jejich přizpůsobení se tomuto typu prostředí.
- **Často nedostatečné místní zdroje.** Z důvodů vyslání sil do území často zničených a bez zdrojů bude nezbytné mít možnosti rychlé přepravy nezbytných prostředků do míst potřeby. Obzvláště je nutno počítat s místní populací a s jejími potřebami. S tím je spojen i stále narůstající význam ochrany životního prostředí.
- **Všudypřítomná média.** Naše společnost bude čím dál více sycena možnými důsledky křehkosti naší planety. Již dnes je obyvatelstvo citlivé na mediální tlak, který zdůrazňuje potřebu působit bez přímého spojení s obranou národních zájmů, ale pro konkretizaci nebo zavedení hodnot nadnárodních. To znamená pro solidaritu, humanitární pomoc, ochranu práv člověka. Prvořadý význam lidského života za všech okolností řídí reakce médií a získává stále pevnější pozice.
- **Extrémně citlivá mínění.** Zmnožení počtu důvodů intervencí a nezbytnost minimalizovat rizika nemůže být vyřešeno jinak, než schopností reagovat s menšími lidskými ztrátami a důsledky pro životní prostředí. To vysvětluje důležitost sladění ochrany ve všech formách, stejně jako pozornost věnovanou zbraním nezpůsobujícím smrt.
- **Velmi přesná politická kontrola.** Političtí představitelé stanovují požadovaný cíl, dostávají a zajišťují souhlas a podporu veřejného mínění v operacích a musí také sladit dva póly legitimacy akcí. Na jedné straně národní strategii a na straně druhé legitimitu spojenou s kolektivním rozhodnutím, dnes v rámci OSN a v budoucnu v rámci zahraniční politiky a společné bezpečnosti definované Evropskou unií.

Charakteristiky asymetrických operací

Asymetrické operace budou pravděpodobně nejběžnějšími a jejich typické charakteristiky budou následující:

- **Mnohostrannost.** Nebezpečí tvořené totalitními státy, teroristy a mafiánskými skupinami je „reálné“ i „virtuálně“ mnohostranné. Je zaměřeno proti ozbrojeným silám, politice, ekonomice a společnosti vyspělých demokratických zemí. Obrana musí být tedy tvořena komplexem aktivit zahrnující všechny oblasti nezbytné pro funkci státu. To znamená těsnou spolupráci mezi ministry obrany, vnitra a zahraničních věcí k vytvoření úplnějšího základu bezpečnosti. Takováto spolupráce jistě v určitých rysech existuje, ale je nezbytný systém spolupráce, mnohem účinnější a stálejší než ten současný.
- **Informační boj.** Proti hrozbě použití nepřímé strategie a prostředků založených na překvapení je mistrovské zvládnutí informací naléhavým příkazem. Je třeba rychle a přesně získat potřebné znalosti nutné pro vlastní přípravu, obranu a pro předstihu protivníka ve všech činnostech. To znamená proniknout do „sídel“ protivníka k poznání jeho zpravodajského cyklu a k jeho předstihu v čase. Poznat však neznamená vždy pochopit. Technické a lidské snímáče jsou nedostatečné. Pochopení závisí na celkové kultuře člověka. Kvalita studia a analýzy protivníka plně odpovídá schopnostem člověka podpořeným technickými prostředky.
- **Důležitost ochrany.** Tak jako protivníci mají velmi rozdílnou kulturu a hodnoty, tak i odstrašování založené na logice rizika ztrát nemusí být vždy účinné. Prevence, i když je důležitá, nebude lehce dosažitelná, protože vyžaduje správné pochopení motivace, zájmů a cílů protivníků. V případech rozdílných hodnot se nemůže účinná prevence uskutečnit dříve než po nastolení společné logiky s potenciálními protivníky stejným způsobem, jak tomu bylo mezi Východem a Západem v období studené války. Přes všechny těžkosti spojené s odstrašováním a prevencí se ukazuje, že trvalá ochrana je prvořadá, obzvláště v případech, kdy protivník používá zákeřné útoky s cílem ničit.
- **Vtažení obyvatelstva.** Ve světě, ve kterém koncentrace městských center roste pozoruhodným způsobem, jsou možnosti konfliktů téměř neomezené. Přenesení války protivníkem do měst je pro země s nižším technologickým rozvojem receptem stejně účinným jako vedení války partyzánské. Ve svém důsledku to znamená vtažení obrovských mas obyvatelstva do konfliktů a jejich přímé ohrožení. Zkušenosti z posledních válek a konfliktů potvrzují stále větší podíl civilního obyvatelstva na ztrátách.
- **Psychologický faktor.** Terorismus se projevuje významným psychologickým efektem na obyvatelstvo. Je třeba uklidnit obyvatelstvo a ukázat mu, že vláda má možnosti na ochranu a zajišťuje boj proti protivníkovi. Okamžitě po každém teroristickém útoku je nutné přijmout účinná psychologická opatření pro podporu demoralizovaného obyvatelstva s využitím všech možností hromadných sdělovacích prostředků.
- **Dlouhodobé vedení.** Asymetrické operace tvoří permanentní konflikt bez jasného začátku a konce. Jsou to malé bitvy, ve kterých každé vítězství nepředstavuje úplný

úspěch. Před nalezením tvrdého řešení je nutností dlouhodobě udržet a řídit relativně bezpečnou situaci jako podmínku následného úspěchu.

- **Kontrola situace s využitím dotyku.** Zbraně dalekého dosahu, včetně nejsilnějších a nejpresnějších, nejsou dostatečné pro kontrolu protivníka, který je mobilní a často velmi dobře ukryt. Pro jeho kontrolu je nezbytné jej lokalizovat, rozkrýt, omezit, zadržet, odzbrojit, a tak jej zničit. Politický cíl může být uskutečňován strategií přesvědčování s využitím kombinace odstrašování, demonstrace síly, rozhovorů k nalezení kompromisů, psychologických akcí zaměřených k podpoře jedněch proti druhým apod. Tyto akce se uskutečňují a střídají způsoby adaptovanými situacím, ale jsou rozdílné od akcí v terénu, kde pouze pozemní síly mají možnosti vést operace v psychickém a intelektuálním spojení s obyvatelstvem.

* * *

Je zřejmé, že možné formy působení ze strany protivníka i vlastních sil jsou v neustálém vývoji a tento vývoj nebude nikdy ukončen. Z uvedeného plyne nezbytnost neustále analyzovat a hodnotit všechny možnosti protivníka k realizaci jeho politických cílů a snažit se včas nalézt adekvátní, účinná řešení. Je potřebné se poučit i z minulosti, kdy ozbrojené síly byly připraveny na válku v dimenzích a podmínkách války minulé a tudíž neschopny adekvátně reagovat na podmínky aktuální.

Literatura:

- **La transformation de la guerre, Etude Particulière à Option.** Kolektiv autorů. Le C.I.D., Paris 1999.

Je reálné očekávat profesionální armádu?

Trend směřuje k profesionálním armádám obecně. Je to ale otázka filozofická, která se musí ještě řádně prodiskutovat. Každá společnost se musí rozhodnout, zda její občané budou muset vykonat vojenskou základní službu, nebo zda bude mít armádu profesionální.

*Generálporučík Ing. Jiří Šedivý, náčelník GŠ AČR,
„O profesionální armádě“
Televize ČT 2 - „21“, 1. 9. 2000*

Operace na podporu míru

(K některým institucionálním a právním hlediskům)

Autor pojednává o řešení úkolů při zabezpečování operací na podporu míru mezinárodními institucemi jako jedné z činností vytvářené bezpečnostní architektury. V článku je dána základní informace o organizačních strukturách jednotlivých organizací majících vliv na bezpečnostní architekturu a právní zabezpečení činností na podporu míru. Cílem je poskytnout obecné vysvětlení v takovém rozsahu, aby byla eliminována rozporuplná stanoviska při hodnocení účelnosti a právního rámce mírových operací, včetně operací reagujících na krize, které nespádají pod ustanovení článku 5 Severoatlantické smlouvy.

* * *

Přestože po skončení studené války si mnoho lidí myslelo, že pádem bipolarity a rozpadem komunistického bloku zmizela všechna bezpečnostní rizika, svět se nestal jednodušším ani bezpečnějším. Bezpečnostní rizika získala řadu mnohem rozmanitějších forem než v minulosti. Změnila se také povaha možných ohrožení míru a stability v Evropě. Dnes se jeví jako pravděpodobnější, než přímý útok na jednu nebo více členských států, lokální nepřátelství vyvěrající z národnostních nebo náboženských rozporů (rozdlílů) a v jeho důsledku rozsáhlé narušení humanitární a hospodářské situace. Velké obavy vznikají z rizika šíření zbraní hromadného ničení (ZHN) a jejich nosičů. Tyto obavy byly potvrzovány při vzniku různých konfliktů v Evropě, Perském zálivu, Asii či v Africe.

Se vznikem nové bezpečnostní situace však také přišla změna znamenající prospěch pro země Evropy, které si nyní mohou společně posilovat stabilitu a bezpečnost. Mohou obrátit svou pozornost od konfrontace ke spolupráci a od příprav na svou obranu k zachování míru. Pod vlivem změn dochází k připravenosti podpořit také operace na podporu míru, které jsou často nazývány mírovými operacemi.

Co to je „mírová operace“?

Mírová operace je charakterizovaná jako akce, která je realizovaná z rozhodnutí Rady bezpečnosti nebo Valného shromáždění OSN, s využitím vybraných mírových sil (vojenských jednotek) na mezinárodním základě, s cílem přerušení nebo odvrácení vojenských střetnutí, oddělení bojujících stran, dohlížení nad dodržováním podmínek příměří (zastavení palby) atd.

Mírové operace zpravidla v závislosti na mandátu mohou být:

- operace k udržování míru, nazývané peace-keeping,
- operace na utváření míru, nazývané peace-making,
- operace pro nastolení míru, nazývané peace-building,
- operace pro vynucení míru, nazývané peace-enforcement.

Při plnění jednotlivých úkolů v mírových operacích, byla postupně vymezena nezbytná opatření, která jsou potřebná v průběhu mírových operací vykonat. Mezi hlavní opatření bývá zařazováno:

- zabezpečení rozdělení zneprátelených stran,
- monitorování činnosti těchto stran a vyhodnocování jak se dodržuje ujednání o zastavení palby a realizují podmínky příměří,
- kontrola odpoutávání vojsk a jejich odzbrojování,
- kontrola udržování právního řádu,
- vytváření podmínek pro uskutečňování humanitární a zdravotnické pomoci,
- dohlížení na zabezpečování a provádění demokratických voleb, poskytování pomoci zastupitelským orgánům v jejich činnosti,
- kontrola nerozšiřování nebo ničení kapacit pro výrobu ZHN,
- podle situace i jiná důležitá opatření.

K naplnění jednotlivých opatření jsou v mírových misích používané metody, které mohou zahrnovat následující činnost:

- pozorování,
- hlídkování,
- kontrolu převozu zboží,
- kontrolu provozu na komunikacích,
- dozor v citlivých oblastech,
- hledání ztracených osob,
- jednání s místními správními orgány,
- pomoc při zásobování etnických skupin obyvatelstva a jiná opatření.

Úkoly v mírových operacích plní mírové síly. Ty jsou charakterizovány jako národní kontingenty ozbrojených sil, které jednotlivé státy vyčlenily na základě usnesení Rady bezpečnosti nebo Valného shromáždění OSN, s cílem obnovení míru a bezpečnosti v zájmovém regionu.

Instituce zabezpečující operace na podporu míru

Z úvodní části je patrná myšlenka, že zabezpečování míru nemůže být pouze záležitostí jediné organizace nebo velmocí, ale musí se stát zájmem organizací, které mají všestranný vliv ve světě a mají širokou mezinárodní členskou základnu.

V tomto období na vytváření bezpečnostní architektury úzce spolupracují státy sdružené v organizacích a aktivitách jako je Organizace spojených národů (OSN), Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), Evropská unie (EU), Západoevropská unie (ZEU), Severoatlantická aliance (NATO) či Partnerství pro mír (PfP), se snahou vytvořit určité záruky svobody pohybu osob, zajistit neporušitelnost hranic, zabezpečit prostředí pro prevenci konfliktů, podporovat mírové řešení konfliktů a v případě potřeby účastnit se i na mírových operacích.

Přístup NATO k bezpečnosti v 21. století

Pro 21. století Aliance zastává široký přístup k bezpečnosti, který kromě nezbytné obranné dimenze uznává význam politických, ekonomických, sociálních a ekologických faktorů. Tento široký přístup představuje pro Alianci základnu pro efektivní plnění jejich základních bezpečnostních úkolů a pro rostoucí úsilí o navázání efektivní

spolupráce s dalšími evropskými a euroatlantickými organizacemi i s Organizací spojených národů. Jejich kolektivním cílem je vybudovat evropskou bezpečnostní architekturu, v níž se příspěvky Aliance k bezpečnosti a stabilitě euroatlantického prostoru a příspěvky ostatních mezinárodních organizací budou vzájemně doplňovat a posilovat jak při prohlubování vztahů mezi euroatlantickými zeměmi, tak při zvládání krizí. NATO zůstává klíčovým fórem pro konzultace mezi spojenci a fórem pro dosahování shody v politických otázkách vztahujících se k bezpečnostním a obranným závazkům jejich členů podle washingtonské smlouvy.

Aliance bude usilovat o uchování míru a posílení euroatlantické bezpečnosti a stability prostřednictvím zachování transatlantického svazku, udržováním efektivních vojenských schopností dostatečných pro odstrašování a obranu a k plnění celého rozsahu jejich misí, rozvojem evropské bezpečnostní a obranné identity v rámci Aliance, celkové schopnosti úspěšně zvládat krize, pokračující otevřeností vůči novým členům, trvalého vyhledávání partnerství, spolupráce a dialogu s ostatními národy jakožto součásti jejího kooperativního přístupu k euroatlantické bezpečnosti, včetně oblasti kontroly zbrojení a odzbrojení.

NATO má zájem na silném a dynamickém partnerství mezi Evropou a Severní Amerikou k podpoře hodnot a společných zájmů, které sdílejí. Z prohlášení členských států NATO na konferenci v roce 1999 vyplynulo, že bezpečnost Evropy a Severní Ameriky je nedělitelná. Tento závazek Aliance ve vztahu k vyhlášenému nezbytnému transatlantickému svazku a ke kolektivní obraně svých členů má zásadní význam pro její věrohodnost a pro bezpečnost a stabilitu euroatlantického prostoru.

Udržování přiměřených vojenských schopností a jasné připravenosti ke kolektivnímu jednání na společnou obranu je i nadále rozhodující ve vztahu k bezpečnostním cílům Aliance. Takováto schopnost spolu s politickou solidaritou zůstává klíčem ke schopnosti Aliance předejít jakémukoliv pokusu o nátlak nebo zastrašování a zaručit, že vojenská agrese namířená proti Alianci nikdy nebude moci být považována za možnost s jakoukoliv vyhlídkou na úspěch.

Při sledování politiky udržování míru, předcházení válce a posilování bezpečnosti a stability a tak, jak je stanoveno v jeho základních bezpečnostních úkolech, hodlá NATO ve spolupráci s dalšími organizacemi usilovat o **prevenci konfliktů** nebo, pokud by nastala krize, přispívat k jejímu efektivnímu zvládnutí v souladu s mezinárodním právem, včetně možností vedení operací na podporu míru. Aliance deklaruje připravenost k provádění mírových operací s tím, že dá k dispozici zdroje a odborné znalosti Aliance se zahrnutím účasti svých partnerů.

NATO bude plně využívat partnerství, spolupráce, dialogu a svých svazků s dalšími organizacemi k tomu, aby přispívalo k prevenci krizí a pokud by tyto nastaly, k jejich neutralizaci v raném stádiu. Koherentní přístup ke krizovému řízení, stejně jako v případě jakéhokoli použití síly ze strany Aliance, bude od politických orgánů Aliance vyžadovat, aby zvolily a koordinovaly vhodné způsoby reakce ze škály politických i vojenských opatření a aby ve všech fázích uplatňovaly přísnou politickou kontrolu.

Euroatlantická rada partnerství (*EAPC - Euro-Atlantic Partnership Council*) zůstane zastřešujícím rámcem pro všechny aspekty spolupráce NATO s jeho partnery. Nabízí rozšířenou politickou dimenzi pro konzultace a spolupráci a vytváří větší transparentnost a důvěru mezi členy v bezpečnostních otázkách, přispívá k prevenci

konfliktů a krizovému řízení a rozvíjení aktivity praktické spolupráce, včetně oblasti civilního nouzového plánování a vědeckých a ekologických záležitostí.

Partnerství pro mír (PfP - *Partnership for Peace*) bude i nadále hlavním mechanismem v utváření praktických bezpečnostních svazků mezi Aliancí a jejími partnery a v posilování interoperability mezi partnery a NATO. Prostřednictvím podrobných programů, které odrážejí schopnosti a zájmy jednotlivých partnerů, se bude vytvářet větší transparentnost v oblasti národního obranného plánování a rozpočtování, demokratické kontroly obranných sil, připravenosti na civilní katastrofy a jiné krizové situace a na rozvíjení schopnosti spolupracovat, včetně operací PfP, a ve zvyšování operativnosti PfP.

Za klíčové bude považováno silné, stabilní a trvalé partnerství mezi NATO a Ruskem pro dosažení trvalé stability v euroatlantickém prostoru.

Zvláštní místo v euroatlantickém bezpečnostním prostředí zaujímá Ukrajina, která je významným a cenným partnerem při prosazování stability a společných demokratických hodnot. NATO je odhodláno dále posilovat své zvláštní partnerství s Ukrajinou na základě „Dokumentu NATO - Ukrajina“, včetně politických konzultací k otázkám společného zájmu a široké škály aktivit praktické spolupráce.

Oblastí zvláštního zájmu pro Alianci je Středomoří. Bezpečnost v Evropě je s touto oblastí úzce spjata. Proces tzv. **středomořského dialogu** poskytuje široký rámec pro budování důvěry, prosazování transparentnosti a spolupráce v regionu. Aliance je odhodlána v tomto regionu progresivně rozvíjet politické, civilní a vojenské aspekty Dialogu s cílem dosažení užší spolupráce se zeměmi, které jsou jejími partnery a o jejich aktivnější zapojení do tohoto procesu.

Alianční politika podpory kontroly zbrojení, odzbrojení a nešíření zbraní hromadného ničení bude i nadále hrát významnou roli při dosahování bezpečnostních cílů Aliance.

Aliance si bude udržovat potřebné vojenské schopnosti k vykonávání plného rozsahu svých misí. Principy solidarity a strategické jednoty spojenců zůstávají rozhodující pro všechny mise Aliance. Síly Aliance musí zaručovat vojenskou efektivitu a volnost jednání NATO. Bezpečnost všech spojenců je nedělitelná: útok na jednoho je útokem na všechny. S ohledem na kolektivní bezpečnost podle článku 5 washingtonské smlouvy společné vojenské síly Aliance musí být schopny odstrašit jakoukoliv potenciální agresi proti ní, zastavit postup agresora tak daleko, jak jen to bude možné, pokud by přesto k útoku došlo, zajistit politickou nezávislost a územní celistvost svých členských států. Musí také být připraveny přispívat k prevenci konfliktů a vedení operací reagujících na krize.

Mnohonárodní financování, včetně financování prostřednictvím vojenského rozpočtu a Programem bezpečnostních investic NATO (*NSIP - NATO Security Investment Programme*), bude i nadále hrát důležitou roli při získávání a udržování potřebných prostředků a schopností. Řízení zdrojů by se mělo orientovat podle vyvíjejících se vojenských požadavků Aliance.

Aliance bude podporovat další rozvíjení ESDI v rámci Aliance, včetně připravenosti dát k dispozici prostředky a schopnosti pro operace pod politickou kontrolou a strategickým řízením, ať již ZEU či jinak podle dohody.

K ochraně míru a k prevenci války či jakéhokoliv druhu nátlaku si Aliance v dohledné budoucnosti podrží vhodnou směs jaderných a konvenčních sil

rozmístěných v Evropě a v oblastech, ve kterých to bude zapotřebí, byť na minimální dostatečné úrovni. S ohledem na různorodost rizik, jimž by Aliance mohla být nucena čelit, bude udržovat síly potřebné k zajištění věrohodného odstrašení a k tomu, aby poskytovaly širokou škálu možností konvenční reakce. Jaderné zbraně zůstávají i nadále jako důležitý prostředek pro uchování míru.

Schopnost Aliance plnit celou škálu svých misí se bude stále více opírat o mnohonárodní síly, doplňující národní závazky spojenců k NATO. Takové síly, které jsou použitelné v celém rozsahu misí Aliance, prokazují odhodlání Aliance udržovat věrohodnou kolektivní obranu, posilují soudržnost Aliance a posilují transatlantické partnerství a ESDI v rámci Aliance. Mnohonárodní síly, zejména ty, které jsou schopny rychlého rozmístění pro kolektivní obranu nebo operace reagující na krize mimo článek 5, posilují solidaritu. Mohou také poskytovat možnost rozmístění kvalitnějších formací, než jaké by mohly být dostupné na čistě národním základě, a tak napomoci k efektivnějšímu využívání omezených obranných zdrojů. Součástí toho může být i vysoce integrovaný, mnohonárodní přístup ke specifickým úkolům a funkcím, přístup, který stojí v pozadí realizace koncepce CJTF (Combined Joint Task Force - společné smíšené úkolové skupení). Pro operace na podporu míru budou mít velkou cenu účinné mnohonárodní formace a další opatření s účastí partnerů. Pro plné využití potenciálu, který nabízejí mnohonárodní formace, je vysoce významné zlepšování interoperability, mimo jiné prostřednictvím dostatečného výcviku a cvičení.

Strategická koncepce potvrzuje trvalý účel Aliance a vytyčuje její základní bezpečnostní úkoly. Umožňuje transformovanému NATO, aby přispívalo k vyvíjejícímu se bezpečnostnímu prostředí a podporovalo bezpečnost a stabilitu silou svého společného závazku k demokracii a mírovému řešení sporů. Strategická koncepce bude určovat bezpečnostní a obrannou politiku Aliance, její operační koncepce, pozice jejich konvenčních a jaderných sil a její opatření v oblasti kolektivní obrany, a bude neustále revidována ve světle vyvíjejícího se bezpečnostního prostředí.

V nejistém světě přetrvává potřeba účinné obrany, avšak potvrzující tento závazek, Aliance hodlá také dále využívat každé příležitosti, aby pomáhala vybudovat a prosazovat vizi Evropy jednotné a svobodné.

Operace na podporu míru

Podnětem k jednání o přípravě operace na podporu míru kdekoliv ve světě bývá buď vzniklá vážná krizová situace, nebo ozbrojený konflikt mezi znesvářenými stranami. Jak vyplývá z charakteristik jednotlivých organizací majících vliv na řešení krizí, za Evropu by tyto podněty Radě bezpečnosti OSN měla podávat OBSE nebo poškozené země (etnika apod.), za ostatní části světa organizace v těchto regionech vytvořené nebo také poškozené země (etnika, regiony apod.). Po oznámení vzniklé krizové situace je tato podrobně analyzována a jako prvotní opatření jsou činěna opatření diplomatická, ekonomická, humanitární a jiná, která předpokládají vyřešení sváru nevojenským způsobem. Když prováděné činnosti z oblasti nevojenské selžou nebo se ukáží jako neefektivní, přistupuje RB nebo Valné shromáždění OSN k přijetí rozhodnutí řešit vzniklou situaci vojenskou cestou, formou mírové operace. Cílem je, aby přijímaná opatření přispěla k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti v té či jiné oblasti.

K přípravě operací je předkládán návrh, který byl předběžně projednán jedním nebo několika státy (členy OSN) nebo generálním tajemníkem OSN.

V podstatě jde o to, že mírovou operaci lze provést za předpokladu, že

- a) strany, které jsou zainteresovány v konfliktu a jsou připraveny spolupracovat pro dosažení cílů operace, souhlasí s uskutečněním operace a Rada bezpečnosti OSN přijala rozhodnutí pro připravovanou operaci, kdy je nutné, aby pro toto rozhodnutí hlasovalo minimálně 10 z 15 členů Rady včetně všech stálých členů, přičemž nikdo ze stálých členů RB nemůže být proti (tzv. právo veta);
- b) jednotlivými státy v době přípravy (na základě dobrovolnosti) budou vyčleněny pro operaci potřebné síly a prostředky, vycházející z konkrétního úkolu.

Jednou ze základních podmínek úspěšnosti mírových operací je potom posilování jejich jednoty velení a řízení.

V rámci mírových operací OSN se rozlišují tři úrovně velení:

1. Všeobecné politické řízení, uskutečňované Radou bezpečnosti OSN.
2. Výkonné řízení a kontrola, která je úkolem generálního tajemníka OSN.
3. Pověření velením, vykonávané vedoucím mise, tj. buď zvláštním zástupcem generálního tajemníka (*Special Representative of the Secretary-General*) a v misích, kde tato funkce není zřízena, velitelem mírových sil (*Force Commander*), nebo vedoucím vojenským pozorovatelem (*Chief Military Observer*).

Uvedené tři úrovně velení představují koncepční celek, ve kterém funkce jedné úrovně může být chápána pouze ze vztahů k dalším dvěma. Pokud má být zachována efektivita velení, nemůže mezi nimi dojít k vzájemné izolovanosti.

Pod termínem „velení OSN“ si nelze představovat úplné velení v pravém slova smyslu. Tento termín má blíže k všeobecně uznávanému vojenskému pojmu operační velení (*operational command*), zahrnující oprávnění vydávat operační příkazy s respektováním:

- specifického mandátu Rady bezpečnosti OSN,
- dohodnuté doby působení mise (předčasné stažení mise vyžaduje příslušnou včasnou notifikaci),
- stanoveného geografického prostoru působení, tj. místa působení mise jako celek.

OSN může v dohodě, uzavřené na základě konzultací s potencionálními přispěvateli do mírové operace, souhlasit s určitým omezením při využívání kontingentu. Nemůže však přijmout taková omezení, která by zabraňovala nezbytné pružnosti a volnosti manévru, které musí mít každý vedoucí mise k tomu, aby zajistil operační efektivnost. Vlády, které si nepřejí, aby jejich jednotky byly používány určitým způsobem, to musí uvést v průběhu konzultací o vyslání kontingentu. Jestliže taková omezení sdělena nebyla a při vypuknutí krizové situace v polí je vlády vyžadují, může to ohrozit bezpečnost dalších kontingentů a úspěch celé mise.

Jestliže má být operace efektivní, musí tvořit integrovaný celek, uskutečňující vůli celého mezinárodního společenství. Dosavadní zkušenosti jasně prokázaly, že tam, kde je polní velení rozděleno a jednotky dostávají příkazy jak od národních orgánů, tak od velitelství OSN, obtíže typické pro každou mírovou operaci se násobí a riziko ztrát se zvyšuje.

Vojáci, představitelé mírových sil OSN, nosí při plnění úkolů v jiných státech národní uniformu s vlastními znaky a symboliku vyznačující příslušnost k silám OSN.

Finanční zabezpečení mírových operací OSN se provádí hlavně z objemu členských příspěvků všech států ze zvláštního účtu OSN. Největší náklady (procentuálně) hradí stálí členové Rady bezpečnosti. Některé operace jsou hrazeny z účtu dobrovolných vkladů jednotlivých států nebo rozpočtu státu, který vysílá kontingent.

V důsledku značného nárůstu počtu i rozsahu mírových operací se objevuje nová forma spolupráce OSN s členskými státy, tzv. **systém pohotovostních jednání** (*United Nation Standby Arrangements*). Systém by měl vést k překonání problémů a vyloučení nejistoty, zda nově zřizovaná mírová operace OSN bude mít dostatečné personální a materiální zdroje a zda zahájení její činnosti se nebude z uvedeného důvodu zbytečně odkládat.

Po přijetí rozhodnutí členské státy přispívají do mírových operací OSN osobami a materiálními zdroji. Uvedené zdroje, které daný stát poskytuje, podléhají předcházejícímu souhlasu vlády země, která se svými silami operace na podporu míru zúčastňuje. Zpravidla se jedná o:

- vojenské jednotky v síle praporu, menší jednotky (rota, četa) a jednotlivé prvky (např. vojenští pozorovatelé),
- civilní a vojenské specialisty (např. civilní policisté, vojenští chemici, zdravotníci, ženisté apod.),
- materiál a výzbroj,
- služby.

Jednotky i jednotlivci zůstávají po dobu působení v misi v národní službě, ale pod operačním velením OSN.

Za logistické zabezpečení mise odpovídá OSN, avšak pohotovostní síly musí být po vyslání určitou dobu soběstačné.

Předmětem zvýšeného zájmu členských států OSN je otázka vytvoření speciálně vycvičených a vyzbrojených jednotek (jednotek rychlého nasazení), které by byly v relativně krátké době k dispozici OSN. Požadavkem je **překlenutí a zkrácení doby** od počátku plnění mandátu operace do nasazení klasických mírových sil OSN, což obvykle trvá několik měsíců.

Už sám fakt, že OSN by měla kdykoliv k dispozici ozbrojené síly, které lze použít na vyzvání, by sám o sobě mohl působit do určité míry jako prevence proti porušení míru. Jednotky složené z dobrovolníků by měly mít ve výzbroji i těžké zbraně a v rámci národní přípravy by měly absolvovat speciální výcvik. V každém případě nesmí být zaměňovány s ozbrojenými silami, které mohou být eventuálně vytvořeny podle čl. 43 Charty OSN k zabránění agresím nebo s příslušnými ozbrojenými silami, kteří budou se souhlasem vlády v pohotovosti pro případ nasazení do operací na udržení míru (*peace-keeping operations*).

V „Doplňku k Programu pro mír“ z ledna 1995 je konstatováno, že jednotky rychlého nasazení se mají stát **strategickou rezervou** Rady bezpečnosti OSN. Zárukou jejich připravenosti bude standardizovaný výcvik, stejné operační postupy a vybavení integrovanými spojovacími prostředky. V pravidelných intervalech by měly absolvovat společná cvičení. Před svým vysazením by byly v určitém stupni pohotovosti a připravenosti v mateřských zemích.

Plánování a zabezpečování mírových operací

Udržování míru bylo definováno a prezentováno International Peace Academy, New York pro mírové operace OSN jako: „prevence, zabránění, usmířování a ukončení nepřátelství mezi státy nebo uvnitř států prostřednictvím třetí mírové strany, mezinárodně organizované a řízené, nasazením mnohonárodních vojenských, policejních a civilních sil s cílem obnovit a udržet mír“.

Vyslání mnohonárodních vojenských, policejních nebo civilních sil k předcházení, tlumení vznikajících krizových situací nebo k urovnání či ukončení konfliktů lze označit za legální mírovou operaci a právem pojmenovat jako aktivitu vedoucí k vytváření míru. Armády v nich nevystupují samostatně, ale jako kontingenty spojených sil více států. Jejich postup je vázán na předchozí politická jednání, jsou podřízeny politické strategii OSN a v posledních letech je jejich postup také koordinován s NATO.

Síly OSN

Mnohonárodní vojenské síly bývají označovány jako síly OSN (*UNFORCE - United Nation Forces*). Jde o vícenárodní vojenská uskupení, vytvářená k řešení konkrétních úkolů v některé z ohrožených oblastí, kde podmínkou je přesně stanovené období působení vojsk OSN podle mandátu. Odpovědnost za využívání těchto sil nese generální tajemník OSN. Bezprostředně za organizaci operací zodpovídá jeho zástupce.

Vojska rozmístěná v prostorech určení mají svého velitele, kterého jmenuje osobně generální tajemník OSN z navržených generálů (od hodnosti brigádního generála po hodnost generálporučíka). V prostorech rozmístění vojsk OSN nesou jejich velitelé odpovědnost za jejich správné použití v souladu se stanovenými úkoly v mandátu a řeší široký okruh problémů, spojených s pobytem kontingentu v cizí zemi. Zodpovídají za stav kázně u podřízených jednotek a mají právo provádět šetření, z čehož vyplývá i právo důstojníků velících mnohonárodním jednotkám a útvarům udělovat nejen odměny, ale i tresty. Představitelé OSN neřeší otázky průběhu služby a povyšování vojáků sloužících v jednotkách OSN. Dané otázky zůstávají v kompetenci národních ministerstev obrany.

Velitelé operací, národních kontingentů mnohonárodních sil OSN, jsou obvykle vybíráni ze starších důstojníků. Zpravidla před začátkem operace jsou tito velitelé (spolu se svými zástupci) pozváni k představitelům Rady bezpečnosti OSN, kde jsou seznámeni s charakterem stanovených úkolů.

Příslušníci sil OSN ve většině případů (pěších praporů, leteckých oddílů, jednotek zabezpečení atd.) bývají vyzbrojeni lehkou výzbrojí, jejíž použití závisí na mandátu jednotlivé mírové operace (mise). Zbraní lze použít jen:

- v krajních případech, s cílem sebeobranu;
- pro ochranu vlastních prostorů rozmístění a ubytovacích prostorů;
- k ochraně přesunů vojsk (humanitárních konvojů);
- v případě, že místní ozbrojené síly brání vojákům plnit jejich povinnost,
- k zabezpečení úkolů stanovených mandátem OSN.

Jednotky mírových sil OSN přijíždějí do předem stanovených prostorů s organickými zbraněmi, bojovou technikou, výzbrojí a spojovacími prostředky. Jejich počet a výzbroj je různá a závisí především na organizační struktuře národních ozbrojených sil.

V případě, že je jednotka sil OSN nedostatečně vybavena, její výstroj a vybavení jsou doplněny z ústředních skladů OSN. Kontingenty sil OSN zřizují a obsazují **stacionární kontrolní body**, pozorovací stanoviště, provádějí hlídkování v určených zónách, kontroly přepravních (dopravních) prostředků a oblety stanovených prostorů.

Kompletizace sil OSN je uskutečňována na území toho státu, který vysílá kontingent z příslušníků armády, dobrovolníků nebo i ze záloh. Doba služby pro kontingent je zpravidla od šesti měsíců do jednoho roku. Po uplynutí této lhůty se provádí vystřídání kontingentu vojsk v prostoru působení.

Plánování mírových operací

Plánování mírové operace je zahajováno po vyhlášení krizové situace Radou bezpečnosti OSN, která by mohla přerůst v potenciální ohrožení míru a bezpečnosti. Rada bezpečnosti rozhodne o možných opatřeních potřebných k řešení nastalé situace. Pokud se zdá, že takovým řešením by mohla být mírová operace, rozhodne Rada bezpečnosti o zahájení její přípravy na základě hlasování. Zpravidla vydá rada bezpečnosti dvě rezoluce.

První rezoluce jednak vyhláší mobilizaci sil OSN, a jednak vyzývá generálního tajemníka, aby v určité době podal radě bezpečnosti zprávu o zabezpečení praktické realizace rezoluce. Zpráva generálního tajemníka většinou indikuje hlavní termíny a stanoví obsah akce. Dále zpravidla obsahuje požadavky na složení, výzbroj jednotek, požadavek na jejího velitele, možnosti pohybu jednotek, pravidla pro jednání, styk s oběma stranami konfliktu a rovněž délku pobytu (mandátu).

Druhá rezoluce je vydávána po obdržení zprávy generálního tajemníka a potvrzuje, že operace bude provedena stanoveným způsobem uvedeným ve zprávě.

Na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN se uskuteční jednání k realizaci přijatých rozhodnutí. V této době jsou dotazovány státy zda jsou ochotny účastnit se mírové operace a v jakém rozsahu. Poté jsou vybrány nejvhodnější země na základě doporučení rady bezpečnosti. Přičemž se přihlíží k tomu, aby vybrané země byly po všech stránkách přijatelné pro zemi, na jejímž území se operace uskuteční (hostitelská země). Je třeba si uvědomit, že mírové operace se připravují a uskutečňují pouze se souhlasem stran (zemí) zúčastněných v konfliktu. Pokud se oslovené státy rozhodnou pro kladnou odpověď, ale mohou vyjádřit také odmítavé stanovisko, obdrží od generálního tajemníka oficiální požadavek formou nóty.

Doba potřebná na shromáždění jednotek v předpokládaném rozsahu bude záviset na tom, kdy státy doručí svá souhlasná stanoviska. Pro každou mírovou misi jsou stanovovány podmínky plnění úkolů formou mandátu. Tyto mandáty jsou trvale rozšiřovány nebo upravovány v závislosti na cílech operace a také situaci v prostoru výkonu operací.

Nezbytným požadavkem úspěšnosti každé mírové operace je její komplexní zplánování. Plánování vychází z přijatých rezolucí a nót OSN, vyhodnocené situace v prostoru nasazení, výsledků diplomatických jednání mezi zainteresovanými stranami a stanovisek oslovených států.

S takto předem definovanými podmínkami pro mírovou operaci se provádí **kontingentní a logistické plánování** na zabezpečení mise. Při **operačním plánování**, které po tomto aktu bezprostředně následuje, se stanovují prostory odpovědnosti, dislokace jednotek, systémy velení a spojení, systém logistické podpory. Na tomto

operačním plánování je nezbytná přítomnost velitelů národních kontingentů. Základní snahou je vytvořit takové podmínky, aby jednotky svůj úkol splnily bez zbytečných ztrát, s efektivním využitím vynaložených prostředků.

Závěr

OSN zatím nebyla nic jiného než zrcadlo stavu společnosti s jeho konflikty, napětím a soupeřením velmocí a bloků. Příznivější podmínky pro důsledné plnění historického poslání OSN se vytvořily teprve po skončení studené války. Rostoucí shoda stále většího počtu států při formování systému společných hodnot představuje univerzální základ nové kvality mezinárodní spolupráce. V rámci OSN by mohl přerůst i v platformu budování nového světového řádu.

Nový je však také charakter potenciálních krizí ohrožujících bezpečnost států. Tento stav vyvolává nezbytnost hledání účinnějších nástrojů a postupů při řešení krizových stavů a konfliktů. Ve světle těchto skutečností bude mít zvláštní význam především součinnost Rady bezpečnosti OSN s regionálními a počtem členů omezenými organizacemi, jako je ZEU, EU, OBSE, NATO ap.

Zdá se, že v současné době do popředí vystupuje požadavek, aby se OSN a regionální instituce více zabývaly činnostmi spadající do oblasti peace-making, než do oblasti peace-keeping, tedy spíš mír aktivně vytvářet (vynucovat) než jej jen udržovat. Pouhé pozorování, jak jedna nebo druhá strana nerespektuje přijaté rezoluce a dohodnutá příměří, vede ke snižování prestiže mezinárodních organizací, zejména OSN, a k beztrávnému pokračování v bojových činnostech zvláště těch stran, které se cítí být silnějšími nebo jsou agresivnější.

Roli organizací, které jsou schopny i silou zabezpečit plnění rezolucí, roli velmi nevděčnou, ale velmi potřebnou, postupně přebírá aliance NATO a stále více se na tom podílí i ZEU. Česká republika se bude do této činnosti stále větší měrou také zapojovat.

Použitá literatura:

- Sabolčík, D.: Mírové operace OSN, VA Brno, 1996.
- de Mulinen, F.: Příručka mezinárodního humanitárního práva pro ozbrojené síly, ICRC, Magnet Press Praha, 1991.
- Základní údaje o OSN, New York, 1992.
- Targonski, R.: 50. výročí NATO, Maggie Johnson Slicker, 1999.
- Daniel, P.: NATO Review, Sdružení MAC, spol. s r.o., 1998/1999.

(redakčně kráceno)

Příprava a použití sil rychlé reakce Armády České republiky v mnohonárodních silách NATO

Uvedené téma je pro současnost námětem atraktivním. Po vstupu České republiky do NATO se s účastí Armády České republiky při nasazení mnohonárodních sil NATO plně počítá, a proto úkol spojený s případným nasazením sil rychlé reakce je jedním z prioritních úkolů Ministerstva obrany České republiky. I když svou práci výše uvedený autor před zkušební komisí úspěšně obhájil před více než rokem, velká většina uvedených závěrů si svou platnost a aktuálnost zachovává i dnes. V článku se seznámíte s podstatou kapitol, ve kterých autor využívá svých vlastních zkušeností a názorů na otázky výstavby, vyčleňování a přípravy sil rychlé reakce Armády České republiky (AČR) v mnohonárodních silách NATO s důrazem na pozemní síly.

* * *

V první části práce autor shrnuje zkušenosti z účasti naší armády v mnohonárodních operacích v letech 1990-95 (operace Pouštní bouře, mírové operace UNPROFOR, UNCRO a IFOR). S využitím vlastních zkušeností z účasti v posledně jmenované operaci dospěl k následujícím závěrům:

1. V oblasti legislativy přijmout takový zákon o služebním poměru vojáků z povolání, který by umožnil rychlé a pružné vyslání těchto vojáků ke službě v zahraničí. Z něho odvodit předpisy, rozkazy a procedury, jak v takových případech postupovat. Přitom vzít v úvahu jak národní zvláštnosti, tak zkušenosti států NATO (v tomto směru se, jak známo, významně pokročilo přijetím potřebných legislativních norem).
2. V přípravě sil a prostředků určených do mnohonárodní operace vytvořit dostatečný časový prostor, provést důsledný výběr osob (dobrá fyzická kondice, odpovídající zdravotní stav, schopnost snášet psychickou zátěž, plnit stanovené úkoly, odpovídající jazyková příprava), provést štábní nácvik ke sladění štábu, osvojit si standardní operační postupy členských států NATO, zajistit účast na přípravě štábu u nadřízeného velitele, v přípravě velitelů a štábů využít dostupných forem a metod přípravy těchto funkcionářů, seznámit se s místem a úkolem v rámci nadřízeného velitele, absolvovat školení o mezinárodním právu válečném a ženevských konvencích, dokonale znát mandát, znát odlišnosti našich zákonů a právních norem od zákonů spolupůsobících států, nebo zákonů země, v níž operace probíhá, důsledně zvládnout pravidla o použití zbraní, organizovat odpovídající přípravu jednotlivce, specialisty, družstva, čety a roty, důraz položit na znalost první pomoci a svépomoci při zranění atd. V přípravě materiálu položit důraz na přípravu výzbroje a techniky (pouze plná provozuschopnost), přípravu stavebně ubytovacího materiálu s ohledem na prostor působení jednotky (stany, unimobuňky, ubytování ve školách, továrnách atd.), řešit zásobování v průběhu operace (z republiky, od spojenců, z místních zdrojů), důsledně připravit zdravotnický materiál, reálně zplánovat finanční a materiálové zdroje atd.
3. V řízení přípravy nadřízeným stanovit orgán, který bude odpovídat za přípravu (organický velitel, VZ MS Český Krumlov, oddělení MS GŠ AČR), řešit navázání kontaktů s nadřízeným

mnohonárodním velitelem a jeho štábem, vyřešit kompetence velitelů, podřízenost a nadřízenost ve vztahu k AČR, řešit součinnost s letectvem a velitelstvím logistiky.

4. V ostatních oblastech řešit provedení lékařských prohlídek ve vojenské nemocnici, provedení psychodiagnostického vyšetření, vyřizování formalit s vystavením (prodloužením) cestovních dokladů, uzavírání devizových kont, zabezpečení výpisů z rejstříků trestů, uzavírání pojištění aj.

Mnohonárodní síly NATO dnes a zítra

Ve druhé části práce autor analyzuje problém výstavby mnohonárodních sil NATO v 90. letech a nastiňuje další tendence vývoje. Uvádí, že na počátku 90. let Severoatlantická aliance rychle reagovala na strategické změny v evropské bezpečnosti tím, že vytvořila novou vojensko-strategickou koncepci (1991). Důsledkem vytvoření nové koncepce byla reorganizace ozbrojených sil NATO, jejímž výsledkem byla výstavba kvalitativně nových mnohonárodních uskupení.

Síly reakce, jež zahrnují síly okamžité reakce a síly rychlé reakce, jsou nejdůležitější součástí nové organizační struktury. Jsou složeny z útvarů a svazků pozemního vojska, vojenského letectva a vojenského námořnictva dvanácti zemí NATO. Vyznačují se tím, že mají mnohonárodní charakter, vysoký stupeň připravenosti a schopnost rychlého nasazení na celém teritoriu členských států Aliance.

Autor pokládá důraz na pozemní vojsko sil rychlé reakce, které je uskupeno v **mnohonárodním sboru rychlé reakce** (*Allied Rapid Reaction Corps*). Velení sboru je mnohonárodní. Úkolem sboru je být připraven k použití v rámci spojeneckých sil při doplňování nebo posílení lokálních vojenských sil v některé ze členských zemí Aliance, kdykoli je třeba. Umožňuje rychlou reakci na celou řadu nepředvídaných událostí. Široká škála operativních schopností této složky umožňuje její náležité přizpůsobení rozmanitým a nepředvídatelným rizikům. Organizační struktura, složení a velikost sboru závisí na typu operace, oblasti zasazení, jejím politickém významu, kapacitě a dostupnosti regionálních a lokálních vojenských sil.

Na základě vytváření sil rychlé reakce členských států Aliance dochází v letech 1993-98 k výstavbě sil rychlé reakce i v jiných státech Evropy. Jedná se především o Polsko, Maďarsko a Českou republiku.

Polsko má vyčleněno do sil okamžité reakce 6. vzdušně výsadkovou brigádu, z toho 16. vzdušně výsadkový prapor, působící v současné době v Bosně a Hercegovině, a 18. vzdušně výsadkový prapor je vyčleněn jako strategická záloha velitele SFOR. Tyto jednotky mají dobu pohotovosti do 7 dnů. Pro síly rychlé reakce má především 12. tankovou divizi, která je zároveň součástí Mnohonárodního polsko-německo-dánského sboru a od 11. tankové divize je to 10. tanková brigáda a aeromobilní prapor od 25. aeromobilní brigády. Doba pohotovosti těchto jednotek je do 15 dnů.

Maďarsko zahájilo výstavbu jednotek rychlé reakce v roce 1993 vytvořením 88. aeromobilního praporu (od roku 1996 přejmenován na prapor rychlé reakce) a dále pak vytvořením 25. samostatné mechanizované brigády. Po dobudování se tato brigáda stane clitím svazkem maďarské armády. Obě jednotky jsou v přímé podřízenosti velitele 4. armádního sboru.

Česká republika zahájila výstavbu 4. brigády rychlého nasazení jako základ sil rychlého nasazení AČR v roce 1993. K 1.1.2001 bude připraven 43. výsadkový prapor k začlenění do sboru rychlé reakce jako plně profesionální jednotka a celá brigáda pak k 1.1.2004 včetně částí sil letectva a logistiky.

Realitu vzniku a výstavby mnohonárodních sil dokumentuje autor na tzv. **EUROSBORU** a dalších příkladech. V roce 1992 byla za účasti Francie, SRN, Belgie, Španělska a Lucemburska zahájena výstavba evropského armádního sboru (Eurosbor), s cílem, vytvořit společnou složku pozemního vojska, která bude použita v rámci operací NATO, nebo ve prospěch Západoevropské unie. Po ukončení období výstavby a odstranění některých organizačních a technických nedostatků, byl 30. 11. 1995 uveden do operační pohotovosti. Velitelství Eurosboru je mnohonárodní a vychází ze členství v Západoevropské unii, podílu a velikosti jednotek jednotlivých států vyčleněných do tohoto sboru.

BALTBAT je jednotka tvořena vojáky ze tří baltských států (Litvy, Lotyšsko, Estonsko). V sestavě praporu působí instruktoři z Norska, Švédska, Finska, Dánska a Velké Británie. Prapor byl postaven v roce 1997, velitelství praporu je mnohonárodní a prapor je dislokován v Estonsku. Předpokládá se, že bude tvořit základ společné Baltské brigády, která bude budovaná v letech 1997-2002. Není vyloučeno, že do budoucna nemůže být použit v mnohonárodních operacích NATO.

V srpnu 1997 bylo rozhodnuto o výstavbě společného **dánsko-polsko-německého armádního sboru**. Po přijetí Polska do NATO má velitelství a štáb sboru v létě 1999 zahájit činnost a operační pohotovosti má dosáhnout na podzim roku 2000. Celý sbor má pak plné bojové pohotovosti dosáhnout v roce 2002. Severovýchodní mnohonárodní armádní sbor bude tvořen smíšeným velitelstvím a štábem, polskou, německou, dánskou divizí a podpůrnými jednotkami s podílem všech členských států. Ve velení sboru bude docházet k rotaci ve tříletých cyklech u hlavních funkcionářů sboru. Předurčené svazky zůstávají pod národním velením.

V říjnu 1995 bylo rozhodnuto o vytvoření **polsko-ukrajinského praporu** pro potřeby mírových operací. Výstavba byla zahájena na počátku roku 1996 a k 1. 1. 1997 byl prapor uveden do operačního použití. Ve velení praporu se vždy po jednom roce střídá polský a ukrajinský důstojník. Prapor má 700 vojáků a absolvoval řadu společných cvičení. Vzájemné kontakty mezi armádami obou zemí jsou odrazem snahy obou států podílet se na udržení míru v regionu a být nápomocen při vytváření míru v Evropě a ve světě.

Na základě schváleného plánu dvoustranné spolupráce mezi Armádou České republiky a ozbrojenými silami Velké Británie dochází ke vzájemné **spolupráci mezi 4. brigádou rychlého nasazení a 1. obrněnou divizí**. Tento proces je rozdělen do tří oblastí:

- a) teoretická příprava (studium standardů a stálých operačních postupů),
- b) teoreticko-praktická příprava (vzájemné pracovní návštěvy),
- c) praktická (účast štábu brigády na cvičení Arcade Fussion).

Celý proces by měl být završen začleněním 4. brigády rychlého nasazení do sboru rychlé reakce v rámci 1. obrněné divize Velké Británie.

Koncepce CJTF

Velkou pozornost autor věnuje vzniku koncepce CJTF (*Combined Joint Task Force*), tj. společných smíšených úkolových uskupení v krizové situaci za **použití vojenské síly ve variantě, která by se odlišovala od podmínek daných článkem 5 Severoatlantické**

smlouvy. Pro vytváření koncepce společného smíšeného úkolového uskupení byly využity zkušenosti NATO z mnohonárodních operací.

Vytváření stálého rámce pro realizaci koncepce společného smíšeného úkolového uskupení s sebou přináší problémy, které zahrnují následující požadavky:

- Rozvoj společného smíšeného úkolového uskupení musí být v souladu s ostatními změnami NATO.
- Brát v úvahu význam ZEU v souladu s tezí: „oddělitelný, ale ne oddělený potenciál. Potenciál může být využit buď v rámci NATO nebo ZEU“.
- Umožnit účast společnému smíšenému úkolovému uskupení i státům NATO.
- Maximalizovat efektivitu vynaložených prostředků a vyhnout se duplicitám.

Při tvorbě koncepce společného smíšeného úkolového uskupení se spojenci dohodli, že pro účely NATO budou vytvořena stálá „jádra“ velitelství společného smíšeného úkolového uskupení v rámci vybraných velitelství NATO. ZEU bude moci požádat o použití velitelství společného smíšeného úkolového uskupení pro operace, probíhající pod svým velením. „Jádra“ by měla představovat nezbytná minima, z nichž by mohla být v případě rozhodnutí o vytvoření a použití společného smíšeného úkolového uskupení rychle vytvořena kompletní velitelství.

Ve většině případů jedinci předurčení do těchto funkcí budou mít „dvojí použití“. Tím se odstraní duplicita a sníží se náklady. Jestliže by Severoatlantická rada rozhodla, aby se vytvořilo celé velitelství společného smíšeného úkolového uskupení buď pro úkoly v rámci NATO, nebo pro použití ZEU, bylo by podle polohy nebo charakteru operace vybráno vhodné „jádro“. Úplné velitelství společného smíšeného úkolového uskupení by tak mělo být schopno řídit jednotky poskytnuté účastnickými státy k vytvoření uskupení a jejich rozvinutí na místech operace.

V závěru této části autor uvádí důvody vzniku mnohonárodních sil, které vidí v rovinách:

- **politicko-bezpečnostní**, spočívající ve snaze angažovat se při řešení existujících nebo možných problémů, které ohrožují více států regionu či kontinentu,
- **ekonomické**, v rozložení nákladů na více států,
- **vojenské**, což znamená vhodně kombinovat a doplňovat vojenskou sílu jednotlivých států, vytvářet účelová uskupení podle potřeb, včetně snahy vytvářet mnohonárodní uskupení i mimo státy NATO, která se osvědčila i při řešení mírových otázek na území bývalé Jugoslávie.

Vznik mnohonárodních vojenských uskupení lze považovat nejen za tendenci, ale za fakt rozvoje ozbrojených sil, který bude určitě pokračovat i po přijetí nových států do Severoatlantické aliance, a to zapojováním ozbrojených sil do těchto uskupení. V této souvislosti je nutno jmenovat Polsko, které je ze všech tří nových členských států v této oblasti nejdále. Mnohonárodní síly se budou i v budoucnu podílet na mírových operacích. Armáda České republiky nemůže zůstat mimo tuto tendenci a je nutno podniknout kroky k připravenosti na začlenění do těchto uskupení.

V třetí části práce autor rozebírá možnosti ČR při vyčleňování sil a prostředků do operací NATO, kde v závěru uvádí, že v současných ekonomických podmínkách, při

početním stavu armády, stupni profesionalizace a nutnosti střídání v operacích, jsme schopni vyslat do mnohonárodních operací pod velením NATO kontingent nepřesahující 1000 vojáků. Zkušenosti máme a jsme schopni řešit na patřičné úrovni i komplexní logistickou podporu včetně přepravy po železnici a vzduchem, ubytování, stravování, oprav a zásobování všemi druhy materiálu jak z místních zdrojů, tak z území ČR. Jde o celkem známé skutečnosti, které není třeba uvádět.

Kvalita přípravy se zúročí při nasazení vojsk

V závěrečné, **čtvrté části** se zabývá přípravou sil rychlé reakce, konkrétně přípravou 4. brigády rychlého nasazení (4. brn). Charakterizuje síly rychlé reakce jako jednotky, které se vyznačují vysokým stupněm profesionalizace, určitým stupněm bojové pohotovosti, jsou dobře vycvičené, vyzbrojené a schopné zasáhnout do dvaceti dnů (v podmínkách AČR) od rozhodnutí v operaci řízené NATO. Těmto požadavkům musí odpovídat i obsah přípravy sil. Proces přípravy sil rychlé reakce rozděluje na dvě části: (i) přípravu velitelů a štábů, (ii) přípravu jednotek.

(i) Příprava velitelů a štábů

V přípravě velitelů a štábů vidí důležité východisko v tom, že tabulky počtů jsou obsazeny vojáky z povolání, kteří splňují přísná kritéria pro výkon dané funkce, jako například:

- mají patřičné vzdělání, které je předepsané pro výkon zastávané funkce (případně si toto vzdělání doplňují),
- splňují profesní požadavky na výkon dané funkce,
- mají odpovídající fyzickou zdatnost, která je podložena výsledky přezkoušení podle nařízení NGS č. 5/93,
- mají odpovídající jazykové znalosti,
- mají odpovídající zdravotní stav, zdravotní klasifikaci „A“ - schopen jako výsadkář,
- mají ochotu a schopnost dalšího sebevzdělávání.

Toto je výčet pouze některých podmínek nebo kritérií, které by měly být zohledněny v případě výběru velitelů a příslušníků štábů jednotek předurčených do sil rychlé reakce. Nelze však zapomenout také na velmi důležitý faktor, a tím je ochota sloužit v zahraničí a schopnost nasazení v některé z operací pod velením NATO. Pokud ovšem není některý z velitelů nebo příslušníků štábů schopen nebo ochoten tato kritéria splnit, měl by počítat s tím, že bude zařazen na jinou funkci, nebo přemístěn k jinému útvaru nebo součásti Armády České republiky, která není předurčena do sil rychlé reakce. Jestliže jsou takto naplněny tabulky počtů, pak nic nebrání tomu, aby mohla být zahájena příprava velitelského sboru a příslušníků štábů v následujících třech základních oblastech.

V oblasti teoretické je dán základ absolvováním studia na střední nebo vysoké škole, ať civilní nebo vojenské. Tyto znalosti jsou pak v průběhu služby dále prohlubovány. Za základ získávání dalších vědomostí považuje autor **samostatné studium** a semináře nebo diskuse o naučené látce. Řada vojáků z povolání nerada o takovém způsobu vzdělávání slyší. Každý by měl být schopen prohloubit si svoje znalosti tím, že bude

studovat předpisy, řády, nařízení a rozkazy, bude sledovat odbornou literaturu a tendence vývoje, a to jak ve svém oboru, tak všeobecně. Dalším způsobem, jak si prohloubit znalosti, je **studium v různých druzích kurzů** jak v České republice, tak v zahraničí. Tyto kurzy mají rozdílnou délku trvání od několika dnů až po několik měsíců. Výběr do těchto kurzů by měl být cílený a ne nahodilý, jak se to často stává. Existuje celá řada vojáků, kteří absolvují kurzy, které nepotřebují pro výkon funkce, nebo pro zvýšení své kvalifikace.

Jako další způsob vidí ve využití všech dalších **forem a metod přípravy velitelů a štábů** na výkon funkce, a tím pádem ke splnění stanoveného cíle. Velitelé a štáby by měli v průběhu teoretické přípravy zvládnout všechny normy a zásady pro plánování a vedení boje na jednotlivých stupních velení, které jsou platné pro Armádu České republiky. Další nezbytnou podmínkou pro velitele a štáby jednotek sil rychlé reakce je zvládnutí standardních metod a postupů při plánování a vedení boje tak, aby byla možná spolupráce při začlenění do mezinárodních operací.

Důležitou součástí přípravy je **studium jazyků**, především anglického a francouzského jazyka, jako základních komunikačních prvků v rámci Aliance. Problém vidí v tom, že studium jazyků se provádí v intenzivních kurzech tří až pětíměsíčních. Po tuto dobu je voják z povolání mimo své pracoviště, a tudíž jeho úkoly musí plnit někdo jiný. Další problém vidí v tom, že do kurzů jsou vysíláni vojáci nesystémově, nahodile. Je přesvědčen o tom, že by do jazykových kurzů měli být vysíláni ti vojáci, kteří budou muset v nejbližší době komunikovat se svými protějšky z ostatních států Aliance.

V oblasti teoreticko-praktické by velitelé a štáby měli zvládnout potřebné normy a zásady pro plánování a vedení boje na jednotlivých stupních velení, které jsou platné pro AČR, a dále standardní operační postupy, metody plánování a vedení boje a terminologii požadovanou v rámci Aliance. Provádění štábních nácviků, komplexních štábních nácviků, velitelско-štábních cvičení vedených jak v českém jazyce, tak v jazyce anglickém jsou osvědčené formy. Je zcela pochopitelné, že na začátku budou problémy, které mohou vznikat tím, že řada velitelů a příslušníků štábů může mít různé názory. Dále mohou problémy pramenit z malé délky praxe jednotlivých osob na daných funkcích. Jako vhodné se jeví uspořádat pro podřízený stupeň ukázkové zaměstnání pro lepší pochopení té či oné problematiky. Na začátku doporučuje řešit pouze dílčí úkoly a nestanovovat si těchto úkolů mnoho, aby štáby měly možnost svoji činnost sladit.

V oblasti praktické považuje velitelско-štábní cvičení s částečným vyvedením vojsk za vrchol přípravy. Tato cvičení by měla probíhat ve dvou rovinách:

- a) velitelско-štábní cvičení s částečným vyvedením vojsk s mechanizovaným a výsadkovým praporem, dělostřeleckým oddílem a dalšími útvary brigády, řízené štábem 4. brn a
- b) velitelско-štábní cvičení s částečným vyvedením vojsk se 4. brigádou rychlého nasazení řízené Velitelstvím pozemních sil AČR.

Příprava a provedení takových cvičení je velmi náročné na organizaci, ale také finančně. Pobyt ve vojenském výcvikovém prostoru Hradiště pro zhruba 1600 vojáků po dobu dvou týdnů včetně nákladů na železniční převozy z mírových posádek do výcvikového prostoru a zpět, nákladů na stravu, munici a energii přijde asi na 8-10 mil. Kč.

(ii) *Příprava jednotek*

Proces přípravy jednotek sil rychlé reakce je rovněž velmi složitá záležitost. Za stěžejní body přípravy lze považovat:

- způsob vytváření a doplňování jednotek,
- délku a obsah přípravy.

Ve způsobu vytváření a doplňování jednotek připomíná autor způsob vytváření jednotek sil rychlé reakce, k nimž se Armáda České republiky zavázala, a to:

- 43. výsadkový mechanizovaný prapor do roku 2001,
- 4. brigáda rychlého nasazení (jako celek) do roku 2004.

Není tak jednoduché obsadit tabulky počtů vojáků. Proto by bylo nejvýhodnější mít každou rotu v rámci praporu jiného „nástupního termínu“. Tyto rotu brát jako základní prvek pro řízení a plánování na stupni prapor. Stejným „nástupním termínem“ myslí dobu od kdy jsou obsazeny všechny tabulky počtů roty a termín sladit s termíny nástupu vojáků základní služby k výkonu vojenské služby, což představuje měsíce leden, duben, červenec a říjen. Je to z toho důvodu, že vojáci základní služby, kteří mají zájem sloužit v silách rychlé reakce jako profesionálové, mohou být plynule převedeni za vojáky z povolání bez prodlužení.

Důležité je, aby se do jedné roty soustředili vojáci, kteří mají minimálně dva roky závazku před sebou. Ideální by byl závazek na tři roky. (Pozn.: služební poměr voják z povolání uzavírá podle zákona 221/99 Sb., paragraf 5, odstavec 4, na dobu dvou až dvaceti let, není-li dále stanoveno jinak.) Pochopitelně se nelze vyhnout tomu, že budou v rotě jednotlivci s různou délkou služby.

Proč tři roky služby? Proces přípravy jednotek sil rychlé reakce od vytvoření do ukončení prvního cyklu by měl trvat tři roky. V následujících letech by se tento cyklus nemusel opakovat, pokud by počty v rotách neklesly pod 75 %. Potom je to věcí personálního managementu, jak vhodně tyto rotu doplnit.

V systému doplňování za současného stavu autor vidí tři způsoby vytváření a doplňování profesionálních jednotek sil rychlé reakce:

- Plynulý přechod z vojáka základní služby za vojáka z povolání - tento způsob se jeví jako nejvýhodnější jak z hlediska administrativního, tak z hlediska udržení návyků a dovedností.
- Nábořem z vojáků v záloze - tento způsob je často používán, ale není příliš vhodný z hlediska složitosti procesu přijímání, a dále proto, že voják v záloze pobytem mimo vojenské prostředí některé návyky a dovednosti zapomněl.
- Přemístěním vojáků z povolání od jiných útvarů a zařízení Armády České republiky právě k jednotkám sil rychlé reakce.

Zdůrazňuje, že ve všech třech případech musí existovat **výběr uchazečů**, aby se jednotky nestaly útočištěm osob, které se nemohou uplatnit v civilu, nebo jinde v armádě. Naopak, budou to špičkoví odborníci, kteří budou profesionálně odvádět svoji práci.

V délce a obsahu přípravy se autor znovu vrací ke **třem letům**. Tato doba je odvozena od minimální doby uzavření závazku vojáka z povolání a jeho setrvání v tomto poměru. Podle jeho názoru je to minimální doba potřebná k tomu, aby si vojáci získali a upevnili

návyky od stupně jednotlivce až po sladění činnosti praporu. Po uplynutí doby tří let tento proces nebude ukončen, ale bude pokračovat dál ve zdokonalování návyků a dovedností vyššími formami. Doba tří let na přípravu jednotek sil rychlé reakce se může zdát někomu dlouhá, oproti přípravě vojáků v základní službě, která trvá jeden rok. Mysl si však, že voják základní služby získal pouze minimální potřebné návyky a dovednosti.

Uvážíme-li, že síly rychlé reakce mohou být nasazeny do 20 dnů v různých přírodních a klimatických podmínkách k řešení krize nebo konfliktu spolu s dalšími silami Aliance, potom musí být opravdu stoprocentně připraveny, aby svůj úkol zvládly, nebyly přítěží a problémem pro své partnery, ale pevným článkem řetězu. V takových situacích už to není jenom „jako“, ale je to všechno opravdové, i ztráty na lidských životech jsou opravdové.

Autor navrhuje výcvik sil rychlé reakce organizovat v šesti obdobích, každé v trvání šest měsíců takto:

První období: Řešit přípravu jednotlivce specialisty a družstva ve výcvikovém středisku u útvaru. Výcvik ukončit bojovými střelbami družstev.

Druhé a třetí období: Výcvik provádět v sestavě organické jednotky, cvičit problematiku čtyř rot. Každé období ukončit závěrečným přezkoušením v rozsahu проверки sladění čet a bojovými střelbami čet.

Čtvrté období: Pokračovat ve výcviku roty ve zvláštních podmínkách (v horách, v noci, v zastavěném prostoru). Období zakončit rotním taktickým cvičením s bojovou střelbou.

Páté a šesté období: Zaměřit se na zvládnutí problematiky vedení boje na atypických bojištích (poušť, arktické pásmo, tropy, subtropy, boj proti terorizmu, diverzní činnost, navádění paleb dělostřelectva a úderů letectva). Dosáhnout sladění mezi jednotlivými prvky sestavy praporu. Výcvik ukončit praporem taktickým cvičením.

Během přípravy je nutno počítat s výměnnými akcemi, jako jsou společná cvičení jednotek AČR a jednotek ostatních členských států Aliance. Tato cvičení plánovat tak, aby souhlasila s obdobími výcviku ve kterém se právě daná jednotka nachází. Nepřipustit během přípravy narušování výcviku.

Příprava sil rychlé reakce je proces dlouhodobý a náročný. Během této doby dochází ke změnám na velitelských funkcích, ale i ve štábech jednotek. Proces přípravy probíhá v součinnosti s plněním úkolů mírového života. Tyto síly nejsou na dobu přípravy oproštěny od plnění dalších úkolů. Autor se domnívá, že proces přípravy velitelů, štábů a jednotek by měl probíhat souběžně, a to je období minimálně tří let. Na závěr přípravy by měla proběhnout závěrečná kontrola, která by podle předem stanovených kritérií zhodnotila, jakým způsobem jsou síly rychlé reakce připraveny k plnění úkolů.

* * *

V posledním bodu osnovy závěrečné práce autor obsáhle rozebírá možnosti a navrhuje způsoby použití sil rychlé reakce v různých druzích operací ať bojových, nebo nebojových. Jde většinou o známé úkoly, i když v některých případech autor

navrhuje nekonvenční řešení. Myšlenka vytvořit síly rychlé reakce jako součást Armády České republiky a tyto začlenit do mnohonárodních sil NATO je správná a má své odborné podstatnění.

Seznam použité literatury:

- **Vševojsk-Ř-1:** Polní řád ozbrojených sil AČR, Praha 1997.
- **Vševojsk-1-2:** Bojový předpis pozemních sil AČR, část 1 - Mechanizovaná brigáda, Praha 1997.
- **Vševojsk-1-3:** Bojový předpis pozemních sil AČR, část 2 - Mechanizovaný prapor, Praha 1997.
- **Krč M. - Kamiňski, T.:** Ekonomika obrany, Brno 1996.
- **Vojenské rozhledy** 4/97, 2/98, 4/98.
- **Koncepce výstavby rezortu obrany do roku 2004 s výhledem do roku 2009**, Praha 1999.
- **Pom-2/10-429 (Děl-1/-2):** pomůcka pro velitele dělostřeleckých jednotek přímé palebné podpory, Praha 1998.
- **Operace IFOR: Publikace o operaci IFOR**, MO ČR, odbor tiskový a organizační; Praha 1997.
- **AAP-6 (U) NATO:** Glossary of Terms and Definitions, Brusel 1995.
- **Měsíční zpravodajská informace** 3/96, 4/98, 7/98, 10/98.

Závěrečná práce pplk. gšt. Ing. Františka Matuly je k dispozici v jednom výtisku na tajně knihovně Vojenské akademie v Brně pod evidenčním číslem V-41. Se souhlasem autora upravil plk. gšt. Ing. Milan Kubeša, CSc.

Koncepce armády z poloviny devadesátých let počítaly se stovkami modernizovaných tanků, později bylo prezentováno číslo 250, nyní se ustálilo na 120 až 150. Proč armáda tak radikálně mění své požadavky?

Armáda v době, kdy se plánovala modernizace, vycházela ze zadání, které měla. Zadání znělo asi takto - braňte se proti jakémukoliv nepříteli z jakéhokoli směru. V té době nebyla naše země součástí žádné aliance (od r. 1989 do roku 1993). Neexistovaly žádné spojenecké smlouvy, ani bilaterální dohody. Armáda tedy musela reagovat na úkol, který měla, formou tohoto zadání. Poté, co docházelo k vývoji směřujícímu ke vstupu do Severoatlantické aliance, bylo možno přehodnotit zadání týkající se struktury armády.

*Generálporučík Ing. Jiří Šedivý, náčelník GŠ AČR,
„O profesionální armádě“
Televize ČT 2 - „21“, 1. 9. 2000*

Prioritní požadavky na zpravodajské informace a velitel

Problematika velení je alfou a omegou celé činnosti vojsk. Je rovněž jednou z důležitých otázek, které musíme řešit při začleňování do NATO. O to více je smutné, že kromě série článků pplk. gšt. Ing. Milana Hanouska, zveřejněných v roce 1999 a 2000 v časopise Vojenské rozhledy, se k této problematice vůbec nepublikuje. Poslední článek psaný jiným autorem lze najít na stránkách Vojenského profesionála z roku 1997. V odborném tisku tak zcela postrádáme diskuzi ke zkušenostem a postupům, které jsou používány při štábní práci vševojskových štábů a které jsou jedním z důležitých podkladů pro přípravu velitelů i ostatních štábních pracovníků.

* * *

Rozhodování velitele je ovlivňováno řadou činitelů, které vstupují do rozhodovacího procesu a naopak velitel ovlivňuje svým rozhodováním a svými požadavky činnost svého štábu a zejména činnost vojsk. V řadě těchto činitelů stojí protivník v určitém prostředí a situaci. Protivník, který má určité schopnosti a možnosti. Protivník, jehož záměr je třeba odhalit v rámci činnosti vojenského zpravodajství.

Zpravodajská činnost u štábu a celý zpravodajský cyklus vychází z požadavků velitele na zpravodajské informace o protivníkovi, terénu a dalších vlivech okolí, které mohou ovlivňovat činnost vojsk. Zpravodajský cyklus je popsán v článku pplk. gšt. Ing. Milana Hanouska „Zpravodajská terminologie z pohledu současnosti“ [1]. Jde tedy o to rozumět vnitřnímu obsahu, naučit se správně formulovat své vlastní požadavky a každý řešit co jeho jest (co mu přináleží).

Co vedlo k uplatňování tohoto způsobu „roztáčení kolotoče zpravodajského cyklu“? Odpověď na tuto otázku hledejme v jediném - pravomoci a odpovědnosti velitele za vydané rozkazy. Za rozkazy, které vydává jemu podřízeným velitelům. Proto nemůže nikdo jiný než velitel vydávat rozkazy pro jakoukoli činnost, včetně zpravodajství a průzkumu. Každý velitel vydává rozkazy, ale pouze na své úrovni. Co to znamená v praxi?

Zcela byl opuštěn způsob plánování průzkumu na štábech svazků, kdy bylo stanovováno podřízeným velitelům kam mají vyslat průzkumné orgány. Kdy tito velitelé průzkumných útvarů a jednotek se stávali pouhými „zabezpečovateli“ takto vydaných úkolů pro průzkum. Dostávali se tedy do role, kdy měli odpovědnost za průzkum, ale neměli možnost volnosti rozhodování, jak zadaný úkol splnit. Taková situace nemohla být udržitelná, což především v oblasti průzkumu bilo do očí. Chybějící informace o protivníkovi však bylo zapotřebí získat. Cestou řešení se tak stalo zadávání požadavků velitele na informace, které poté, co byly vyřčeny velitelem, se stanou rozkazem.

Není zapotřebí opakovat vše co bylo již o problematice „požadavků velitele na informace“ napsáno. Podíváme-li se na problém především z hlediska potřeby velitele znát protivníka, potom je nutno rozumět pojmu „prioritní požadavky velitele na zpravodajské informace“. Jak tedy na to? Jak má vlastně velitel svůj požadavek formulovat? Vše je skryto v odpovědi na otázku: „Co velitel potřebuje?“

Co velitel potřebuje znát? Určitě řadu informací důležitých i méně důležitých o všem, co nezná. Velitel má právo klást řadu otázek na libovolné údaje o protivníkovi, o terénu a dalších a dalších objektech. Jaké ale jsou pro něj **rozhodující** či **kritické** informace. Jsou to údaje o místech velení, prostředcích REB, palebných prostředcích, anebo o jiných objektech protivníka? Zdá se, že to mohou být ale také nemusí být informace o těchto objektech. Tyto informace ale budou potřebovat zpravodajští důstojníci k celkovému zpravodajskému hodnocení protivníka.

Požadavky velitele na nejdůležitější (kritické) informace představují zadání velitele k získání informací, které potřebuje ke svým nejdůležitějším rozhodnutím. Netýkají se pouze činnosti protivníka, ale mohou se dotýkat všech oblastí. Vychází z požadavků na informace vztahených k cílům boje a záměru velitele. Jsou formulovány podle fází boje v rozhodovacím procesu velitele a které jsou dále upřesňovány v průběhu boje.

Velitel tedy potřebuje znát vždy základní, tu nejdůležitější informaci o protivníkovi, která je impulzem pro jeho rozhodování v dané situaci. Takovou informaci, kterou dostane jako odpověď na svůj prioritní požadavek na zpravodajskou informaci.

Prioritní požadavky na zpravodajské informace (PIR - Priority Intelligence Requirements) jsou součástí požadavků velitele na nejdůležitější informace, které směřují k získání časově sladěného přehledu o činnosti a záměru protivníka, jeho operačních schopností a o prostředí bojiště. Velitel je formuluje zpravidla osobně, případně využívá návrh zpravodajského náčelníka.

Právě formulace těchto požadavků činí řadu problémů. Musí vystihovat podstatu problému. Prioritních požadavků nesmí být velké množství, protože potom již nejde o prioritní požadavky, ale o jakékoli požadavky na zpravodajské informace.

Je zažitá praxe formulace jednoho, dvou, maximálně tří prioritních požadavků na zpravodajské informace ke každé fázi boje. Celkově byl však počet tři, čtyři. PIR se staví tak, aby dovolily dát veliteli jasnou odpověď. Současně musí umožnit efektivní použití sil a prostředků průzkumu. Nemá cenu se zajímat o něco, co by stálo neúměrné úsilí a ztrátu času i prostředků.

V praxi to znamená, že nemá význam hledat na ploše 150 km² dobře zamaskované velitelské stanoviště, které je bodovým objektem a nijak se neprojeví, když víme, že na jeho nalezení vyčerpám polovinu průzkumných orgánů. Proto se musíme dokázat smířit s tím, že nevíme vše. Pokud ale velitel dá informaci o velitelském stanovišti nejvyšší priority, musí být úkol splněn. V takovém případě je však nutno velitele upozornit co to vše bude stát.

V obraně mohou být například postaveny tyto PIR:

1. *Kdy a jakými silami zahájí protivník útok?*
2. *Kde povede hlavní úder?*
3. *Záměr použití druhého sledu?*

Každý z těchto tří požadavků může být formulován i jinými slovy a způsoby. Například požadavek č. 2 může rovněž znít: „*Bude hlavní úsilí protivníka vlevo, nebo vpravo?*“

A v případě, že budeme znát organizaci protistojícího protivníka a předpokládáme u mechanizované divize, že na směr hlavního úderu bude použit tankový pluk, potom může být formulován asi takto: „*Kde je 1. tp?*“

Je také zapotřebí si uvědomit, že prioritní požadavky na zpravodajské informace lze odpovědět pouze po vyhodnocení řady dílčích údajů. Každý z prioritních požadavků je tedy složeným problémem a k jeho zodpovězení je zapotřebí formulovat řadu otázek - dílčích požadavků na zpravodajské informace.

Požadavky na zpravodajské informace (IR - Intelligence Requirements) jsou formulovány zpravodajskými orgány k zodpovězení prioritních požadavků na zpravodajské informace po vyhodnocení prostorů zvláštní pozornosti a prostorů zvláštního významu, nejpozději při provedení válečné hry. Vychází z analýzy charakteristických rysů prostředí bojiště a příznaků činnosti protivníka.

Při formulaci úzce spolupracují s operační skupinou/oddělením. Každému požadavku je určeno pořadí důležitosti podle významu pro zodpovězení prioritních požadavků na zpravodajské informace.

Prioritní požadavek na zpravodajské informace číslo 3: „*Záměr použití druhého sledu?*“ vyžaduje zjištění:

- síly, složení druhého sledu,
- odhalení času jeho vyvedení z prostoru ...
- (upřesnění) směru jeho přesunu,
- čar rozvinování jednotek do předbojové a bojové sestavy,
- (upřesnění) síly, složení bojové sestavy,
- rozvinutí podpůrných jednotek

Každý z uvedených požadavků na zpravodajské informace lze zjistit v jiném prostoru a čase. Konkrétní prostory pro zjištění požadavků na zpravodajské informace je možno stanovit až po vyhodnocení záměru protivníka. Pro každý z požadavků na zpravodajské informace je nutno stanovit **prostor zvláštní pozornosti (PZP)**, v němž bude informace o něm zjišťována. Takových PZP může být v průběhu rozhodovacího procesu stanovena celá řada. Proto bude nutno pro plánování průzkumu stanovit i pořadí důležitosti jejich pokrytí podle rozhodnutí o sledování varianty činnosti protivníka.

Pořadí důležitosti všech požadavků na zpravodajské informace může být na jednotlivých stupních velení rozdílné. Na příklad odpověď na požadavek na prioritní zpravodajský požadavek velitele mechanizované divize číslo 3 „*Záměr použití druhého sledu?*“ bude pro něj velmi důležitá a netrpělivě očekávána. Ale pro velitele mechanizovaného praporu bojujícího v dotyku s protivníkem, který se dozví, že druhý sled je ve vzdálenosti 30 km a na směr mimo jeho prostor odpovědnosti, nebude její důležitost nijaká.

Při porovnání požadavků na zpravodajské informace s úkoly průzkumu jasně vysvítá, že PIR ani IR nejsou s nimi totožné. Je to dáno tím, že průzkum může zjišťovat pouze konkrétní počty a typy bojové techniky protivníka, jeho činnost v určitém prostoru a čase. Nikdy je nelze ztotožňovat. Na příkladu formulace IR pro zodpovězení PIR „*Záměr použití druhého sledu?*“ lze vidět jasný rozdíl mezi požadavky na zpravodajské

informace a úkoly průzkumu, vydávaných průzkumným jednotkám nebo orgánům (viz tab.).

Tabulka

požadavky na zpravodajské informace	úkoly průzkumu
– zjištění síly a složení druhého sledu	– zjištění druhů, typů a počtů bojové techniky, činnosti v prostoru
– odhalení času vyvedení z prostoru	– zjištění času a směru výjezdů techniky
	– zjištění počtů a druhů

Stejným způsobem velitel postupuje při stanovování svých PIR i ve všech dalších druzích boje či činnostech. Uvedený způsob úkolování není tedy určen pouze pro bojové nasazení, ale je v praxi běžně využíván i v mírových operacích.

Použití PIR v rozhodovacím procesu má vliv nejen na dodržení kompetence a odpovědnosti velitelů, ale na celý systém práce zpravodajských orgánů. Dochází nejen ke změně plánování průzkumu, který je prakticky plánován pouze u průzkumného útvaru (jednotky). To má vliv i na organizaci činnosti jednotlivých skupin zpravodajského centra. Skupina analýzy informací provádí zpracovávání požadavků na zpravodajské informace. Na ni navazuje skupina řízení průzkumu, která rozpracovává požadavky na zpravodajské informace pro průzkumné a mechanizované útvary/jednotky a stanovuje lhůty jejich plnění v příloze b) „Zpravodajství“ Bojového rozkazu.

Ještě významnější je vliv, ke kterému dochází změnou systému hlášení „výsledků průzkumu“. Jestliže předchozí systém vyžadoval průběžné hlášení výsledků průzkumu, potom v tomto systému dochází ke hlášení splnění nařízených IR.

Systém PIR a IR ale přináší především potřebu změny v myšlení velitelů a štábních pracovníků. Při jeho realizaci se naráží a bude narážet na mnoho nezodpovězených otázek k součinnosti mezi průzkumem a jinými jednotkami, zabezpečení a dalších otázek. To vše lze odstranit pouze promyšlenou prací všech velitelů a příslušníků štábu.

Použitá literatura:

1. Hanousek M.: Zpravodajská terminologie z pohledu současnosti. VR 1/2000.
2. Horák O.: Velení vojskům a zpravodajská činnost. Vojenský profesionál 2/1997.

Budoucnost speciálních operací

Americká asociace obranného průmyslu (NDIA - National Defense Industrial Association) letos v únoru uspořádala ve Washingtonu D.C., každoroční (v pořadí jedenácté) sympozium na téma „Speciální operace a konflikt nízké intenzity“. Konference se zabývala změnami strategického zaměření jednotek speciálních operací (SOF - Special Operations Forces), zásadami vedení operací a jejich plánováním v novém mezinárodním operačním prostředí (IOE - international operating environment). Následující článek dr. Joshua Sinai je určitým shrnutím závěrů, ke kterým konference dospěla.

* * *

Na rozdíl od období studené války, kdy byl kladen důraz na obranu proti hrozbě, jakou představoval komunistický Sovětský svaz s velkými konvenčními silami a jadernými zbraněmi na válčišti, tvoří nové vojenské mezinárodní operační prostředí (IOE), ve kterém budou americké ozbrojené síly pravděpodobně působit, nejrozmanitější konflikty nízké intenzity (*LIC - low-intensity conflict*), mezi které patří zejména asymetrické války (*asymmetric warfare*), které povedou problémové státy (*rogue states*), a terorismus.

Všichni se shodovali na tom, že asymetrické hrozby ohrožují Spojené státy nejen v zahraničí, ale přímo na jejich vlastním území (*CONUS - Continental United States*). Účastníci konference došli k závěru, že vzhledem k těmto skutečnostem je nutné **rozšířit kontext speciálních operací a konfliktu nízké intenzity (SO/LIC)**. Jedině tak mohou být správně vyhodnoceny hrozby a úkoly, které konflikt tohoto typu může v budoucnu představovat. Je to velice významné téma, protože výrazně ovlivňuje politiku a program amerického ministerstva obrany, včetně mezirezortní spolupráce s dalšími ministerstvy a institucemi. A konečně se toto téma dotýká jak mezinárodních organizací, jako jsou třeba Spojené národy, tak amerických spojenců, protože většina příštích konfliktů bude vedena - stejně jako v současnosti - především koalicemi.

Mnohokrát bylo poukazováno na určité dilema, před kterým současné armády stojí. Jde o to, že při restrukturalizaci a modernizaci ozbrojených sil, je třeba mít připravenou výzbroj a výstroj pro velkou pozemní válku (jakou byla válka na Korejském poloostrově či v Perském zálivu), a zároveň být připraven reagovat na menšího protivníka, jakým jsou problémové státy či teroristické skupiny, které představují vážnou asymetrickou hrozbu.

Dalším předmětem zájmu účastníků konference bylo, do jaké míry lze operace typu SO/LIC vést „konvenčními silami“, protože při možném zasazení vojsk v zahraničí půjde v nejbližší době pravděpodobně z větší části právě o konflikty nízké intenzity. Operační struktura sil a jejich technologické vybavení by proto měly být v rovnováze, a to tak, aby konvenční síly i speciální jednotky mohly v novém mezinárodním operačním prostředí efektivně působit.

Většina účastníků konference se shodla, že se po skončení studené války stalo **mezinárodní operační prostředí (IOE)** komplikovanějším a složitějším. Nová realita přináší nové úkoly, nové mezinárodní prostředí vyžaduje nový přístup vojenských strategií a plánovačů. IOE přinese mnoho zpravodajských překvapení. Sledování a monitorování protivníka bude totiž obtížnější, protože bude stále - a to za využití nejnovějších technologií - dovedněji unikat. Přičemž je třeba zdůraznit, že změna mezinárodního operačního prostředí v příštích 30 letech bude doprovázena značnou nestabilitou a rozšiřováním násilí.

Podle účastníků konference je nové mezinárodní operační prostředí charakterizováno následujícími prvky či trendy: (i) demografickou a sociálně ekonomickou explozí, (ii) pádem národního státu, (iii) nárůstem „zkrachovaných států“, (iv) rozšiřováním počtu aktérů konfliktů a (v) jejich novými typy.

Demografická a sociálně-ekonomická exploze

Řada národních států je ohrožována demografickými problémy. Je nebezpečí, že mohou přerůst až do ozbrojeného konfliktu. V takto ohrožených zemích, zvláště třetího světa, musí být uspokojovány požadavky velkých demografických skupin, jako třeba mládeže. Jinak hrozí propuknutí násilného konfliktu, a to mezi těmito demografickými skupinami a tradičními mocenskými strukturami. V jiných oblastech jsou zase demografické problémy spjaty se smrtelnými infekčními chorobami, jakým je virus choroby AIDS. V Africe je obyvatelstvo nejvíce postiženo právě tímto virem. Rozšíření choroby ovlivňuje africké armády, protože zabíjí jak vojáky, tak potenciální rekruty.

V mnoha zemích existuje rozdělení na ty co „mají“, a na ty, co „nemají“, což představuje další potenciál pro vznik ozbrojených konfliktů. Sociálně-ekonomická nerovnost je zesilována její medializací, prostřednictvím satelitní televize a internetem. Další sociálně-ekonomické problémy vzniknou po vyčerpání zásob ropy, které je odhadováno v některých zemích již na rok 2025. K vyčerpání zásob vody v oblastech jako je Střední východ, by mělo dojít v letech 2015-2020.

Pád národního státu a nárůst „zkrachovaných států“

Konec národního státu jako nezávislého a suverénního organizačního principu je dalším prvkem, který charakterizuje nové mezinárodní operační prostředí. Během posledních let probíhal rozklad národních států, což negativně ovlivňuje připravenost na možný konflikt. Jako příklad byly na konferenci zmiňovány Evropská unie a Velká Británie. Severní Irsko, Skotsko a Wales postupně získávají vlastní legislativu a exekutivu. Současně se Británie přibližuje k Evropské unii, která má svou vlastní měnu a zákony. Musíme si položit otázku, do jaké míry a jak dobře jsou Evropané připraveni se vojensky bránit, jako celek, a zda bude tato obrana plánována na úrovni Evropské unie nebo na úrovni národního státu.

Rozklad národního státu s sebou nese zhoubné důsledky. Nejextrémnějšími případy jsou ty státy, které se zhroutily, protože nedokázaly (respektive jejich struktura) existovat samy o sobě, a existovaly jen díky studené válce. Okamžitě po jejím skončení

vyšla najevo jejich slabost: množství systémových problémů, bezmocný centrální aparát a rozdělená společnost. Příkladem takových zkrachovaných států jsou bývalá Jugoslávie, Kolumbie, státy subsaharské Afriky a republiky bývalého Sovětského svazu. Kombinace slabé centrální vlády a ohromná nelegální výroba narkotik vyústila v Kolumbii do rozsáhlé korupce a zločinnosti. Pro další „defektní státy“, jako třeba Jugoslávie, je typický ultranacionalismus, nebezpečné ideologie, nikomu se nezodpovídající političtí představitelé, hrabivost a územní expanzionismus.

Jaké jsou důsledky nového mezinárodního operačního prostředí, tvořeného „zkrachovanými státy“? Prvním důsledkem takového zhroucení jsou vnitrostátní konflikty, ne mezistátní. Akteři těchto konfliktů jsou nestátní skupiny. Za druhé: existuje sice vůle USA, mezinárodního společenství, se s takovými problémy vypořádat, ale jsou USA a další státy ochotny se dlouhodobě angažovat?

Za třetí. Stále větší počet „zkrachovalých států“ znamená, že se zvyšuje i počet operací vedených jednotkami SOF, ve prospěch přátelských „vlád“ či společenských skupin, z nichž většině chybí národní suverenita.

Rozšiřování počtu činitelů

Nové operační prostředí je dále charakterizováno zvyšující se rolí nového typu aktérů (účastníků) na mezinárodní scéně, kteří pro národní vlády představují další problémy a úkoly. V novém operačním prostředí jich působí několik: Prvním jsou mezinárodní teroristické organizace, typu známé sekty Óm šinrikjó nebo skupin podporovaných bin Ládinem. Druhým typem jsou nevládní organizace (NGOs - *non-governmental organizations*), které mají svoje vlastní, nezávislé programy a cíle. A třetím typem nových aktérů na mezinárodní scéně jsou světová média.

(a) *Mezinárodní teroristické organizace*

1. Ve svých aktivitách a způsobu činnosti nejsou omezovány mezinárodními zákony, ani pravidly války.
2. Jsou orientovány na velké množství obětí. Tato nová éra terorismu byla zahájena bombovým útokem na kasárna americké námořní pěchoty v r. 1988 v Bejrútu. Dalšími příklady jejich akcí je výbuch ve Světovém obchodním středisku v New Yorku (1993) a dva bombové útoky na americká velvyslanectví ve východní Africe. Pravděpodobně budeme svědky útoků na velké skupiny civilistů, což se v 21. století pravděpodobně stane normou.
3. V mnoha případech v pozadí nebude žádná země, a proto nebude možné vyvíjet tlak na žádný stát, aby ovlivnil chování teroristických skupin.
4. Díky jejich neformální organizaci, systému buněk a způsobu rozčlenění, bude pro zpravodajské organizace velice těžké do nich proniknout.
5. Na rozdíl od doby studené války, kdy se teroristické skupiny snažily získat určité „statky“, nové teroristické skupiny hlásají mesiášské nebo fundamentalistické cíle. Intenzivně nenávidí Západ, který pokládají za ztělesnění Satana. Jednání s nimi bude pro západní vlády velmi obtížné.

6. Tyto skupiny působí a hledají cíle na celém světě (globalizace). Příkladem jsou dva simultánní útoky na velvyslanectví v Africe (1998), které provedli příslušníci sítě Usáma bin Ládina. Proto i protiteroristické organizace musí působit globálně.
7. Teroristické skupiny stále rostou a hledají napojení na další nelegální spolky, zabývající se pašováním drog a kriminální činností. Díky těmto kontaktům, zejména podílu při pašování narkotik, se daří teroristickým organizacím nashromáždit nesmírné finanční prostředky. V Kolumbii např. terorismus a pašování drog tak splývá, že povstalci kontrolují prakticky polovinu země. Teroristické skupiny mají kontakty na celém světě, využívají oficiálních hranic a slabosti národních států.

To je jen několik ukázek důsledků rozšiřování mezinárodního terorismu. V několika regionech se mu podařilo zničit křehké demokratické režimy, jako třeba v Kolumbii. V podstatě každá země v Latinské Americe je konfrontována s problémem pašování drog a v několika případech jsou tyto státy ovládány představiteli zločineckých organizací. Rozšiřování respektive vzájemné propojování mezi různými teroristickými a zločineckými skupinami ovlivňuje mezinárodní operační prostředí, ve kterém bude působit armáda USA.

(b) Nevládní organizace

Řada nevládních organizací se stala hnacím motorem mnoha významných mezinárodních akcí, jako třeba hnutí za zákaz pozemních min a boje proti praxi používat v konfliktech dětské vojáky. Nevládní organizace ovšem ovlivňují nejen mezinárodní scénu, ale i činnost americké armády. I když existuje mnoho problémů, na která mají nevládní organizace i vláda Spojených států stejný názor, jsou i situace, kdy se liší, a tak se nevládní organizace pokouší ovlivňovat americkou vojenskou politiku. Proto dnes musí být vojenští představitelé informováni o nevládních skupinách, aby s nimi v politické aréně mohli efektivně buď soupeřit, nebo spolupracovat.

(c) Světová média

Hromadné sdělovací prostředky jsou dalším typem mezinárodního aktéra, který ovlivňuje činnost jednotek SOF. Jedním z příkladů je jev, který je znám jako „efekt CNN“, neboli schopnost zpravodajských médií informovat o vojenských operacích. Tím, že se vojenské akce dostaly pod „mikroskop“ hromadných sdělovacích prostředků, mají média možnost pohánět vládní politiku a vojenské akce.

(d) Nové typy konfliktů

Výsledkem probíhajícího vývoje a nastupujících trendů v novém IOE je zcela zřetelný nárůst vnitrostátních konfliktů a nových forem vedení války. Proto je důležitějším mistr Sun Tsu než Clausewitz. Nepřítel, který nemá dostatečný potenciál, aby mohl soupeřit s průmyslovým světem, bude používat **nekonvenční a asymetrické vedení války**. Ta bude vedena nepřítelem, který nebude snadno identifikovatelný. Ozbrojená střetnutí nebudou vždy konvenční. Válka se nebude odehrávat na klasickém válečnickém, proti nepřátelské pěchotě, tankům, letadlům. Vojenské cíle zůstanou ležet téměř zcela v civilní sféře, budou to ekonomické a kulturní cíle, kde je naše společnost nejzranitelnější. **Těžiště se přesune do psychologické oblasti.** Názorným příkladem

toho, jak může teroristická taktika ovlivnit národní strategii, je bombový útok na kasárna námořní pěchoty v Bejrútu v r. 1983, který měl za následek stažení Američanů z Libanonu.

Budoucnost uvádí na scénu nový typ ničím neomezené války. Teroristé totiž budou mít jen malé zábrany, aby nezpůsobili masové oběti. Protivníci budou při útocích na důležité body západní infrastruktury a další civilní cíle používat nové typy zbraní: chemické, biologické prostředky, povedou počítačovou válku pomocí komputerů. Toto téma bylo již důkladně zpracováno, na Západě se v poslední době stala velmi populární kniha *Neomezená válka* (únor 1999), ve které její autoři, plukovníci Čínské lidové armády Qiao Liang a Wang Xiangsui, popisují právě takový druh válčení.

Budoucí vojenské operace budou dále charakterizovány i **novými způsoby vedení nekonvenční války**. Nebude to „zástupná či náhradní válka“ (*surrogate warfare*), jako v r. 1952, usměrňovaná velmocemi. Vojenské operace budou spíše ve stylu intervence v Panamě (1988), s důrazem na bojovou činnost v obydlených oblastech (*urban warfare*). Na rozdíl od operačního prostředí v terénu, jsou obydlené oblasti velice složitými komplexy, vyžadujícími speciální zbraně, letouny a bojová vozidla. Součástí „urbanizace války“ budou chirurgicky přesné operace proti nestátním aktérům v zalidněných oblastech.

Na rozdíl od boje v konvenčním bojovém prostoru bude spektrum nových bojových operací (vedených protivníky mezi sebou navzájem) v podstatě na úrovni konfliktů nízké intenzity. Boj se bude stále více odehrávat v „černé“ a „šedé“ zóně, zatímco klasický, konvenční boj byl veden v tzv. „bílé“ zóně (viz obr.).

černá zóna	šedá	bílá
utajované operace (popírá se účast)	skryté operace (skrytá podpora, neprozrazuje se původce)	klasické vojenské operace

Obr.: Spektrum budoucích operací

Místo dnešních následných operací (*sequential operations*) se díky novým technologiím na bojišti, očekávají **nelineární a současně probíhající** (simultánní) **vojenské operace**. Bojový prostor zaujme celých 360 stupňů a bude se rozšiřovat směrem vzhůru, až do vesmíru (jako národní obranný systém). Takový typ vedení boje bude pochopitelně vyžadovat výborně vycvičeného příslušníka SOF, připraveného vést technologicky sofistikovanou válku.

Spojené státy si musí zachovat prvenství (dominaci) v celém širokém spektru bojiště: na jedné straně v nejmodernějších tancích, válečných lodích, stíhačkách, ale i na jeho druhém konci, při krátkých a problematických střetnutích s nepřítelem, která nebudou mít jasné ukončení, vyžadujícími dlouhodobé zasazení intervenčních jednotek.

Příkladem toto druhého konce spektra z poslední doby je Kosovo. Při spojeneckém bombardování dokázali Srbové, s relativně starším vybavením, sestřelit technologicky

vysoce vyspělý stíhací letoun F-117. To je připomínkou toho, že při vedení podobných kampaní se nesmí kvůli zasazení prostředků využívajících vysoké technologie na používání nízké technologie zapomínat, ale obě technologie vhodně kombinovat (*low-high tech solutions*). V Kosovu se stabilizační síly náhle ocitly uprostřed násilí konfliktu nízké intenzity, avšak vedení mírových operací (*peace-building, nation-building*) vyžaduje dlouhodobé zasazení (plánování před operací, vlastní akce, stabilizace situace pro operaci).

Další nepříjemnou skutečností je fakt, že nejnovější vojenské technologie mohou využívat nejen USA, ale i teroristé a problémové státy. Podmínky na bojišti se vyrovnávají, protože ZHN, zařízení pro vidění v noci a za obtížných podmínek, komunikace prostřednictvím internetu, jsou dostupné všem. Díky těmto technologiím se mohou teroristé snadno vyhýbat zásahům protiteroristických jednotek (např. nepoužívat běžné telefony). Navíc při operacích, jako např. v Kosovu, mohou monitorovat pohyb jednotek Spojených států a jejich spojenců, takže je třeba vypracovat takové informační operace, které by zakryly bojové mise před jejich zahájením (třeba narušením informačních operací protivníka).

Státy, které jsou pozorovány ze satelitů, dobře vědí, jak se takovému pozorování vyhnout. Příkladem je Indie, které se podařilo zabránit odhalení jejích jaderných zkoušek.

Potřeba nových přístupů

Pochopit nové operační prostředí nestačí, co je ještě zapotřebí je nová národní bezpečnostní strategie a instituce, které budou reagovat na nové typy konfliktů a válečení.

Za prvé je třeba revidovat národní vojenskou strategii z období ještě před studenou válkou, podle které měla být americká armáda schopná vést současně dvě velké války na válčišti (*MTW - major theater wars*), protože tím nejpravděpodobnějším scénářem je jedna velká válka a velké množství mimoválečných operací (*MOOTW - military operations other than war*). Pokud by v současné době měly Spojené státy vést dvě simultánní velké války, struktura ozbrojených sil by se příliš roztáhla. Řešením je podporovat, organizovat, vycvičit a vybavit armádu tak, aby byla schopna vést jednu velkou válku na válčišti, zatímco zbytek sil by měl být uzpůsoben tak, aby se mohl bez problémů účastnit neočekávaných mimoválečných operací (doslovně vojenských operací jiných než válka - MOOTW, pozn. překl.). To představuje radikální posun americké vojenské strategie, protože dříve Spojené státy zastávaly názor, že budování velkého vojenského potenciálu, zaměřeného proti Sovětskému svazu, umožňuje snadno reagovat i na menší ohrožení, typu MOOTW. Tento model struktury ozbrojených sil, schopných reagovat na jakýkoli typ ohrožení, od MTW po MOOTW, je třeba nahradit jiným modelem, který bude vycházet z pravděpodobných budoucích scénářů.

Za druhé, nové operační prostředí vyžaduje, aby byl změněn charakter konvenčních sil, jak pozemních, tak leteckých. Měly by to být lehké, expediční síly, schopné snadného

zasazení. Taková změna vlastně již začala - byla zřízena tzv. expediční jednotka vojenského letectva (*Air Force Expeditionary Unit*), jsou budovány další expediční jednotky pozemního vojska (*Army expeditionary units*). Takže v určitých situacích budou konvenční síly přebírat úkoly, které dříve plnily převážně speciální jednotky SOF, a naopak, SOF budou posilovat konvenční síly.

Za třetí. V referátech bylo často zdůrazňováno, že se při následné stabilizaci situace po zásahu jednotek SOF nebo jiných sil, když je v oblasti výjimečná situace, nedostatečně angažují civilní složky. Neexistuje žádná civilní instituce, která by po vojenské intervenci na vynucení práva a zákona, převzala zodpovědnost. A tak ozbrojené síly musí řešit další problémy, protože během stabilizačních operací jsou nuceny vykonávat v podstatě policejní službu (*law enforcement duties*). Je proto třeba, aby vznikla nějaká mezinárodní civilní agentura, jež by tyto civilní povinnosti převzala. Ani taková instituce, jako jsou Spojené národy, není často schopna takové povinnosti řádně plnit, protože není pro policejní práci uzpůsobena. Proto se musí civilní prvky stabilizačních opatření stát jednou z částí současné vojenské doktríny.

Za čtvrté. Boj s protivníkem, typu problémového státu, povedou vojenské koalice, USA a jeho spojenci, což bude vyžadovat značnou mezirezortní spolupráci. Tato skutečnost zákonitě ovlivní i jednotky SOF, které při plnění svých speciálních úkolů budou spolupracovat s koaličními silami.

A konečně, **za páté**, další problémovou oblastí je zvyšující se závislost na soukromém sektoru. Při stabilizačních operacích budou armádě pomáhat soukromníci (jako je firma Brown & Root, MPRI či Mezinárodní organizace pro migraci), protože bez jejich pomoci by armáda velmi brzy vyčerpala své zdroje a nebyla by schopna intervenovat v dalších případech. Někteří řečníci dokonce uvedli příklady, kdy byly protidrogové operace svěřeny soukromníkům (*private contractors*). I když americké ministerstvo obrany snad má dostatečné fondy na takové mise, aby je armáda mohla úspěšně plnit, chybí lidské zdroje či příslušné organizace.

Nová americká strategie

Všichni účastníci konference zdůrazňovali, že je třeba vypracovat zcela jasnou národní bezpečnostní strategii, která bude jednak definovat nové mezinárodní operační prostředí, jednak stanovit, jakým způsobem hodlají Spojené státy reagovat na rozšiřování krizí. Prosazení takové strategie se ovšem setká s řadou problémů, protože v dnešní době převládá nechuť vystavovat se riziku, jsou odmítány ztráty (oběti), a při stabilizačních operacích v nepřátelském prostředí je prvním úkolem především ochrana vlastních sil.

Nicméně v přístupu k mezinárodnímu operačnímu prostředí nastala změna. Americká armáda zavádí novou protiteroristickou ochranu sil, která má nahradit „vyhýbání se rizikům“ a „rizikový management“ (referát genmjr. námořní pěchoty Johna Sattlera, zástupce ředitele odboru pro boj s terorismem JCS, J-34). V minulosti bylo riziko ztrát americké armády v zahraničí řešeno tak, že seděla v kasárnách, aby se nevystavovala nebezpečí, ukryta za ochrannými bariérami. Nová orientace je zaměřena

na spolupráci s místním obyvatelstvem, s cílem získat jeho „srdce a mysl“. Tím se má zvýšit odstrašující potenciál ozbrojených sil v místě jejich působení. Získání místního obyvatelstva by mělo vytvořit příznivé prostředí pro provádění stabilizačních opatření. Tento přístup by měl mj. také omezit svobodu pohybu teroristů mezi místním obyvatelstvem, protože to by bylo získáno pro cíle stabilizační mise. Je možné, že se na jedné straně krátkodobě zvýší ohrožení jednotek, ale dlouhodobě se jejich bezpečnost zvýší, protože jim umožní lépe pochopit situaci a mít pod kontrolou smýšlení obyvatelstva.

* * *

Tento poslední uvedený příklad aktivního přístupu (*engagement approach*) k ochraně sil a k terorismu demonstruje, že se Spojené státy správně připravují na nové mezinárodní operační prostředí, správně chápou úkoly, které vyplývají z nových trendů. A také jednotkám SOF se podařilo překročit meze konvenčního myšlení, protože začaly připravovat výcvikové a vzdělávací plány, zaměřené na úkoly, které toto nové mezinárodní operační prostředí přináší.

Defense & Foreign Affairs Strategic Policy, 2/2000 (red., upraveno)

Před několika týdny se uskutečnil seminář k připravované novelizaci Vojenské strategie České republiky, která byla schválena vládou ještě před přijetím ČR do NATO. Kterých částí se případné změny dotknou?

Pravděpodobně půjde o kompletní přepracování tohoto dokumentu. Budou tu muset být respektovány vývojové trendy pro ozbrojené síly třetího tisíciletí. Musíme provést revizi našich ozbrojených sil, jejich hlavních úkolů, forem a způsobů jejich použití k eliminaci bezpečnostních rizik. Tento dokument by měl projít připomínkovým řízením odborné veřejnosti včetně poslanců a senátorů, protože by měl vyjadřovat konsenzuální názor společnosti na podobu vojenské síly země. Považuji to za důležité i ve vztahu k demokratickému principu civilní kontroly ozbrojených sil.

*Ministr obrany České republiky
RNDr. Vladimír Vetchý, CSc.
Racionalizace sil a prostředků,
Armáda České republiky dnes, 3/2000*

Plukovník gšt. Ing. Milan Ku be š a , CSc.

Inspirace pro rozvoj teoretického myšlení

(Závěrečné práce absolventů 14. operačního velitelského kurzu)

Již v pořadí 14. běh operačního velitelského kurzu GŠ skončil a v době, kdy je předpoklad, že tento článek budou čtenáři Vojenských rozhledů číst, bude v plném tempu jeho 15. pokračování. Deset měsíců studia uběhlo jako voda. Poslední fáze byla poznamenána intenzivním dokončováním závěrečných prací a přípravou jejich obhajoby. Mohu konstatovat, že výsledky studia byly tradičně výborné. Proti loňskému běhu, kdy absolutním výtečníkem byl jeden důstojník kurzu, letos byli hned tři (plk. gšt. Ing. Ludvík Bilský, CSc., plk. gšt. Ing. Jiřík Dolejší a důstojník polské armády pplk. gšt. dipl. Mgr. Ing. Wojciech Klimas). Ostatní studující důstojníci také velmi úspěšně obhájili své práce a odpovídali na otázky zkušební komise v čele s generálporučíkem Ing. Jiřím Martinkem. Podle mého názoru je vhodné zveřejnit některé základní údaje o obsahu jejich závěrečných prací, jelikož jsem přesvědčen o jejich slušné úrovni a možné využitelnosti v oblasti vědeckého výzkumu a vojenské praxe. Práce jsou uloženy v jednom výtisku na knihovně Vojenské akademie v Brně a osobně je mám k dispozici v elektronické podobě. Pro orientaci čtenářů uvádím základní charakteristiku zpracovaných pojednání.

* * *

Charakteristika a trendy dalšího rozvoje technických prostředků k podpoře velení vojskům v operacích

Uvedené téma rozpracoval plk. gšt. Ing. Ludvík Bilský, CSc. Postavil si cíl zhodnotit stávající stav a naznačit možné trendy a perspektivy modernizace technických prostředků podpory velení. Kvůli rozsáhlosti téma mu byla stanovena omezení, a sice soustředit se jen na technické prostředky velení pozemních sil.

Struktura práce byla zvolena na základě jednotlivých dílčích cílů práce. V první kapitole vymezil pojem „technické prostředky podpory velení“. Navrhl upřesnit chápání uvedeného pojmu poněkud odlišně od jeho definice ve služebním předpisu Všeob Ř-1. Podle tohoto návrhu pak byly členěny další části práce. V druhé kapitole navrhl požadavky a kritéria hodnocení technických prostředků podpory velení, jelikož nejsou dosud souhrnně uvedeny v řádném předpise ani metodice. V kapitole třetí zhodnotil stávající technické prostředky podpory velení. Podle závěrů této kapitoly je zřejmé, že v současné době existuje značný kvalitativní rozdíl mezi stacionárními a mobilními (polními) prostředky. Perspektivu dalšího rozvoje technických prostředků podpory velení vysvětlil v kapitole čtvrté. Vyplyvá z něj jednoznačně nutnost prioritního zaměření na rozvoj mobilních prostředků. V poslední, páté kapitole navrhl provozovny pro polní místa velení. Tento návrh se opírá o závěry provedeného

zaměstnání TAKOM 99 na Velitelství PozV a je jistou formou oponentury k návrhu, zpracovaném systémovým integrátorem projektu - VTÚE Praha.

V závěru svého pojednání, které představuje 56 stran textu, tabulek a grafů, uvádí: „Současný stav technických prostředků podpory velení v AČR lze charakterizovat jako přechod od starých analogových systémů k moderním digitálním systémům, které jsou nejen modernější, ale především technicky dokonalejší - poskytující výrazně vyšší uživatelský komfort. Z hlediska etapy jejich zavádění je zatím výrazný rozdíl mezi stacionárními a mobilními prostředky. ... Zahájená zásadní modernizace technických prostředků je nezbytným předpokladem zefektivnění rozhodovací a řídicí činnosti velitelů a štábů. Nastoupená cesta, jak o tom svědčí současný stav stacionární vojenské spojovací sítě, je jednoznačně správná a přes některé nedostatky, např. v oblasti stacionárních informačních systémů, ji lze hodnotit pozitivně.

Objektivně je nutné věnovat v následujícím období zvýšenou pozornost polním systémům podpory velení, protože jejich stávající úroveň je minimálně o jednu generaci za existující stacionární infrastrukturou. Přitom je nutné, aby všechny využívané prostředky měly srovnatelnou technickou úroveň, aby je bylo možno vzájemně propojovat a zaměřovat podle vývoje situace bez narušení schopnosti celého systému velení.

Stejný požadavek platí i z hlediska bezpečnosti jednotlivých systémů. Přitom právě bezpečnost je zatím značně opomíjena, a mohlo by dojít i absurdně až k situaci, že vyvineme systém, který pak z bezpečnostního hlediska nebudeme moci užívat.

Další rozvoj technických prostředků podpory velení bude tedy záviset nejen na objemu finančních prostředků, které na ně bude možno v dalších letech vyčlenit, ale také na tom, jak efektivně budeme umět tyto prostředky využít. Věřím, že budou finanční prostředky vynaloženy efektivně, a že se již v nejbližších letech setkáme s konkrétními výsledky v oblasti nutné modernizace technických prostředků pro podporu velení.“

Vojenská strategie, operační umění a taktika jako součást vojenského umění v současných podmínkách a jejich vzájemné vazby

Tímto tématem se zabýval **pplk. gšt. Ing. Rostislav Bureš, Ph.D.** Cílem jeho pojednání bylo na základě analýzy současného chápání obsahu a vzájemného vztahu strategie, operačního umění a taktiky stanovit, s ohledem na plné členství České republiky v NATO, trendy jejich vývoje, analyzovat proporce a obsah výuky strategie, operačního umění a taktiky ve velitelských kurzech a navrhnout nový obsah, proporce, vzájemné vazby a návaznosti ve výuce všech tří součástí vojenského umění. Těžiště práce věnoval problematice použití pozemních sil.

V první části analyzoval současné chápání pojmů strategie, operační umění a taktika, zkoumal jejich vzájemný vztah a zabýval se obsahem profilů účastníků současných velitelských kurzů. V další části rozebral trendy vývoje všech tří součástí vojenského umění. Těžištěm jeho práce bylo stanovení proporcí, provázanosti, obsahu a témat předmětů strategie, operačního umění a taktiky v jednotlivých typech velitelských kurzů.

Práce představuje přes 100 stran textu, tabulek, obrázků a grafů. V závěru, kromě jiného, autor uvádí: „Při posuzování trendů vývoje strategie, operačního umění a taktiky vyplynulo, že se alianční síly, tedy i síly AČR, budou podílet na eliminaci rizik různé povahy a že velitelé budou v případě nasazení sil do mise komunikovat se zástupci jiných mezinárodních vládních a nevládních organizací, a také s představiteli oblastí, kde budou vojska nasazena. Do velitelských struktur operační úrovně budou naši důstojníci určováni podle rotačního principu jako příslušníci jednotlivých součástí mnohonárodního operačního štábu. Právě tento fakt by se měl v budoucnu promítnout do celoživotního vzdělávání důstojníků, a tím také do náplně a způsobu výuky v kurzech celoživotního vzdělávání.“

Zajímavé jsou konkrétní návrhy k využití výsledků práce ve vojenské praxi, ve výuce na Vojenské akademii v Brně a v dalších vojenských školách.

Zásady řízení logistické podpory vojsk v mírových operacích

Výše uvedené a nanejvýš aktuální téma rozpracoval **plk. gšt. Ing. Jiřík Dolejší**. Zasazení vojsk v mírových operacích je v současnosti nejčtenějším zasazením. Tak jako v jiných případech i v tomto byla teorie předstížena praxí. Autor se proto mohl opírat i o praktické zkušenosti a příklady a pokusil se utřídit dosavadní poznatky ve svém pojednání.

Na téměř 70 stranách textu a tabulek objasnil v první části hlavní zásady logistické podpory NATO, v druhé části hlavní úkoly AČR při její účasti v mírových operacích, a konečně v závěrečné části vysvětlil zásady logistické podpory v mírových operacích.

V závěru autor uvádí: „Logistická podpora vojenských sil v PSO (operace na podporu míru) představuje souhrn opatření, která jsou realizována prostřednictvím plánování, řízení, organizování, realizace a kontroly všestranného zabezpečení vojenských sil a mají významný podíl na míře úspěšnosti splnění jejich úkolů v PSO.“

Význam a východiska pro řešení problematiky logistické podpory vojenských sil jsou zdůvodněna na základě závěrů Strategické koncepce Aliance, úkolů a způsobů použití vojenských sil v PSO stanovených ve Vojenské strategii České republiky.

Cílem bylo přispět k procesu tvorby koncepce logistiky a logistické podpory v AČR zvýrazněním hlavních aspektů logistické podpory nové strategie Aliance, dále funkcí, zásad a metod logistické podpory, hlavních úkolů Armády ČR při její účasti v PSO a návrhem zásad realizace logistické podpory vojenských sil v PSO.

Při formulaci závěrů byly aplikovány zásady uvedené ve strategii, doktríně a publikacích NATO, Vojenské strategii AČR. Dále byly využity zkušenosti AČR z účasti v PSO, navrhované členění vybraných sil do mírových operací a jejich předpokládané začlenění do systému pohotovostních ujednání OSN a mnohonárodních mezinárodních sil.

Na příkladu stávající účasti jednotek AČR v PSO byla ukázána složitost opatření logistické podpory souvisejících se zabezpečením splnění úkolů a faktory, které limitují budování a přípravu jednotek vyčleněných pro PSO.

Při stanovení zásad koncepce logistické podpory v rámci rozhodovacího a plánovacího procesu použití vojenských sil a prostředků byla vzata za základ kontinuální návaznost plánování logistické podpory na plánování PSO. Hlavní zásady

plánování logistické podpory vojenských sil byly shrnuty v plánu a směrnici pro logistickou podporu PSO.

Vzhledem k rozhodujícímu vlivu připravenosti personálu, sil a jednotek na úspěšnost plnění úkolů bylo pojednáno o jejich možném způsobu a obsahu školení, výcviku a cvičení.

Uvedené zásady řízení logistické podpory vojenských sil představují teoretický a praktický základ pro další rozšiřování a zdokonalování koncepce logistické podpory PSO.“

Logistická doktrína a logistické postupy používané v NATO, jejich aplikace se zaměřením na vzdušné síly AČR

Tématem se zabýval **plk. gšt. Ing. Pavel Jevula**. V první části analyzoval současný stav doktrín, dokumenty a procedury používané v NATO v oblasti logistiky a aspekty logistické podpory nové strategie NATO. Hlavní část práce věnoval překladu publikace NATO „Allied Logistic Publication 13 Air Forces Logistic Doctrine and Procedures“. V pěti kapitolách uvedl zásady logistické podpory vzdušných sil.

Práce je rozsáhlá (100 stran textu). Ze závěru autora uvádím: „Téma práce bylo zvoleno záměrně, protože jsem přesvědčen, že je potřeba armádu cvičit a budovat podle zásad platných v NATO. Čím méně bude výjimek, tím snadnější bude naše začlenění do všech NATO struktur. Protože se mi nepodařilo v uvedené oblasti získat veškeré informace v českém jazyce, začal jsem využívat množících se kontaktů s ostatními státy NATO, především SRN, Holandska a Belgie jak při dvoustranných jednáních, tak v rámci shromáždění logistiků při AIRCENTu a materiálů získaných na VA Brno. Původně jsem předpokládal, že materiály budu využívat jen pro svoji odbornou práci prostřednictvím příspěvků při tvorbě ‚Plánu činnosti VzS na VR‘. Po provedení překladu ALP 13 se domnívám, že tento materiál by se měl stát s jedním z nosných materiálů pro výcvik jednotek a jednotlivců a výstavbu útvarů VzS. Osobně jsem se přesvědčil, že studium těchto materiálů přináší jiný pohled na řešenou problematiku než zprostředkovaný pohled. Určitě bychom se vyhnuli diskuzi nad ‚Doktrínou AČR‘, o jejím obsahu, struktuře apod., pokud by rozhodující funkcionáři AČR byli seznámeni s materiály NATO podrobněji. Toto platí i o našich představitelích v NATO. Neznamená to slepé přejímání, ale využití už vytvořeného především v oblastech, kde nám schází jasná národní stanoviska. Řada opatření při výcviku, zvláště v oblasti pracovních postupů a procedur není ani náročná na finanční prostředky.“

Zabezpečení přijetí a pobytu spojeneckých vojsk na území hostitelské země v podmínkách vojenského ohrožení

Plk. gšt. Ing. Ota Netrval rozpracoval vysoce aktuální téma. Rozebral obsah pojmu „Host Nation Support“ (HNS), vymezil práva, povinnosti a pracovní postupy při plánování HNS, vytypoval úkoly jednotlivým složkám AČR při HNS, uvedl i možné úkoly mimoarmádních složek, a konečně poukázal na základní problémy řízení HNS a nastínil přístupy k jejich řešení.

Práce představuje necelých 70 stran textu, tabulek a obrázků a je uložena pod číslem V6/00. V závěru autor uvádí: „Každý jednotlivý případ poskytnutí HNS bude výjimečný a je obtížně opakovatelný. NATO, jako skutečně multinárodní organizace, ve všech svých postupech ctí národní specifika, avšak na druhou stranu vyžaduje plné naplnění závazků, které na sebe členské země převzaly. Je proto důležité, aby politická rozhodnutí byla vždy prováděna na základě hodnověrných informací o možnostech armády, ale i celé společnosti. Tato rozhodnutí musí být přiměřená kapacitním i odborným schopnostem vykonavatelů, ale na druhou stranu nesmí být opatrnická a úzkoprsá. Při těchto jednáních každé slovo a především jeho praktické naplnění může výrazně posílit nebo oslabit důvěryhodnost ČR nejen v očích představitelů NATO, ale i v očích mezinárodní veřejnosti. To se může v konečném důsledku projevit v mnoha dalších oblastech a v dlouhodobém časovém rozpětí. ... Aby bylo možné vyváženě požadovat a na druhou stranu i poskytovat optimální rozsah a obsah HNS, je nutný skutečně profesionální přístup. Tento lze očekávat pouze u lidí odborně zdatných a připravených pro plnění takových úkolů. Tyto lidi je třeba systematicky vzdělávat. Měli by být specializovaně připravováni na vysokých školách tak, jak je tomu ve vyspělých státech.“

Obrana a ochrana teritoria státu při vojenském ohrožení

Téma rozpracoval zahraniční student z Polska **pplk. gšt. dipl. Mgr. Ing. Wojciech Klimas**, a tak nám přiblížil, jak tuto problematiku chápou a řeší naši sousedé. Mohu konstatovat, že se na tuto problematiku dívají podstatně jinak než-li u nás přesto, že podmínky našeho severního souseda-nového člena NATO, jsou téměř totožné. V logické struktuře uvedl v první části zkušenosti některých demokratických států ve výstavbě a použití teritoriálního vojska, v druhé části bezpečnostní rizika možného ohrožení Polska po vstupu do NATO a dále cíle, úkoly a strukturu vojsk teritoriální obrany v nových organizačních podmínkách. Těžiště práce autor věnoval činnosti vojsk teritoriální obrany v obranném systému Polské republiky při vojenském ohrožení. Jde o zajímavé poznatky z hlediska naší - české - teorie vojenského umění.

Práce je rozsáhlá (téměř 120 stran textu a dále příloh ve formě obrázků, map a tabulek). Ze závěru autora vyjímám: „Vojska teritoriální obrany - jako masová, kvantitativní složka ozbrojených sil - existovaly ve společnosti už od okamžiku vzniku vojenství. V současnosti jsou jednou ze základních složek moderních armád.“

Problematika výstavby a použití vojsk teritoriální obrany není aktuální jen pro Polsko, ale trůfám si tvrdit, že je velice aktuální i pro Českou republiku. Členství našich zemí v NATO znamená z hlediska strategie obranný systém nové kvality, což má dopady na charakter a strukturu ozbrojených sil. Požadavek interoperability s armádami dalších členských států směřuje především do operačních vojsk pozemního vojska a vzdušných sil. Vojska teritoriální obrany zůstávají v národní kompetenci i v těchto nových vojensko-politických podmínkách. Jejich úloha se však, podle mého názoru, nezmenšila, ale naopak. Přichází zde nový prvek v podobě schopnosti v jedné z variant přijmout, zabezpečit a vést společnou bojovou činnost s operačními vojsky spojenců. V podpoře spojenců hostitelským státem (*HNS - Host Nation Support*) budou sehrávat významnou roli národní vojenské síly, představované právě vojsky teritoriální

obranu. V nedaleké perspektivě lze uvažovat i tak, že vojska teritoriální obrany budou rozhodující složkou národních armád a operační vojska budou základem společných (aliančních) mnohonárodních sil.“

Úloha a použití francouzských pozemních sil ve společných operacích, v rámci nového strategického kontextu

Autor práce, **mjr. Jean-Marie Mosele**, důstojník francouzské armády, rozpracoval toto téma s cílem ukázat a osvětlit roli a místo pozemních sil francouzské armády ve společných operacích v novém geostrategickém kontextu a ukázat místo operačního umění jako nového prvku ve francouzském vojenském umění a jeho aplikaci v přípravě a velení operací pozemního vojska.

Práci rozdělil do šesti kapitol, kde rozebírá nové geostrategické prostředí, nové úkoly ozbrojených sil v něm, principy a zásady společné činnosti, charakterizuje nové jevy v pozemní činnosti a v závěrečné kapitole objasňuje novou strategickou úlohu pozemních sil francouzské armády. Práce má 40 stran textu a je doplněna obrázky a tabulkami. Práce je zajímavá i z toho hlediska, že pohled francouzského důstojníka na dané záležitosti je pohled z jiného zorného úhlu, než-li pohled náš.

Ze závěru práce uvádím: „Studená válka v níž se spoléhalo na konvenční síly měla pasivní a omezující úlohu, kterou však bylo nutno považovat za něco nevyhnutelného v rámci tak rozporuplné doby, v níž se vše v největší míře opíralo o pečlivé, přesné a podrobné plánování, zatímco se na nejnižší úrovni počítalo s morálními kvalitami vojáků. Byl však ponechán velice malý prostor pro posuzování důmyslnosti situace.

Konec studené války otevřel možnosti pro novou geostrategickou situaci, vyznačující se nestabilitou, v níž se akční strategie prosadila jakožto faktor rovnováhy.

Je tedy čas zaujmout určité stanovisko vzhledem k vojenskému umění, jelikož toto stanovisko může být přínosem pro řešení určitých otázek. Samotná doktrína již neodpovídá současným potřebám; místo otázky: ‚proti komu bojujeme‘, si klademe nyní otázku: ‚proč bojujeme‘. Mnohem více než v dřívější době, Francie jako většina zemí, nemá prostředky pro uplatňování strategie zaměřené na použití všech prostředků, přičemž různé typy nasazení, na které se musíme připravovat, by vyžadovaly jejich znásobení. Na rozdíl od minulosti, budoucí ozbrojené síly již nebudou vytvořeny okamžitě proto, aby čelily veškerým typům nepřátelských nasazení a nárokům na zdroje (zvláště finanční). Jedině vojska vhodně vybavená umožní odpovědět na naléhavé situace a budou moci být v plné operační pohotovosti.“

Doktrína vzdušných sil ČR

Na dané téma zpracoval svou závěrečnou práci **plk. gšt. Ing. Jan Vachek**. Vzhledem k tomu, že se v té době tvořila nová doktrína použití vzdušných sil ČR, autor chtěl svou prací přispět k řešení tohoto úkolu. Dá se konstatovat, že se mu úkol podařil. Jmenovaný musel vzít v úvahu tu skutečnost, že nelze vycházet pouze ze současných možností vzdušných sil ČR, ale je nutné s předstihem zapracovat i ty druhy operací, kterých se můžeme v budoucnosti zúčastnit vzhledem k našim aliančním závazkům nebo v souvislosti se zavedením techniky druhé generace.

Práce má celkem 50 stran textu. Celkem v jedenácti částech řešil všeobecné principy použití vzdušných sil, velení a řízení, vzdušné operace proti letectvu, operace proti pozemním silám, námořní vzdušné operace, strategické letecké operace, mírové a humanitární operace, vzdušné operace bojové podpory a pozemní bojové podpůrné aktivity. Hlavním podkladovým materiálem byly „Royal Netherlands Air Force Air Power Doctrine“ (1998) a ATP-33© „Joint Air and Space Operation Doctrine“ (1977). V závěru autor mimo jiné uvádí: „V porovnání s předpisem Všeob-P-6 ‚Příprava a vedení obranné operace‘ považuji zde předloženou doktrínu jako vyváženější z pohledu řešení vztahu *obrana-útok*, protože jmenovaný předpis byl zpracován v době, kdy jsme se velmi úzkostlivě vyhýbali jakémukoliv názvu ‚útok‘ nebo ‚útočná operace‘.“

Možnosti využití poznatků managementu při řešení úkolů výstavby a rozvoje armády

Plk. gšt. Juris Vectirans si toto téma vybral záměrně, jelikož se jednalo o problematiku aktuální pro Lotyšsko a jeho armádu. Cílem práce bylo s využitím poznatků soudobého managementu a ekonomie zpracovat pojednání, ve kterém navrhnout možné přístupy k řešení aktuálních úkolů a problémů, spojených se současnou etapou výstavby a rozvoje armády, přičemž vycházet z konkrétních podmínek a situace (stavu) armády Lotyšské republiky (LR).

V úvodní části objasnil aktuální stav v Lotyšské republice a v jejích národních ozbrojených silách (NOS) a uvedl úkoly výstavby a rozvoje NOS, které jsou stanovené politickým vedením Lotyšské republiky. Dále popsal možnosti, jak využít poznatků managementu při zajišťování výstavby a rozvoje NOS Lotyšské republiky.

Práce má asi 70 stran textu, obrázků a tabulek. V závěru autor uvádí: „Jsem si vědom toho, že moje práce může být pouze nástinem možných přístupů a uplatňování moderních manažerských metod při řešení rozhodovacích problémů a při úsilí o dosažení krátkodobých, střednědobých i dlouhodobých (koncepčních) cílů a úkolů Národních ozbrojených sil Lotyšské republiky. Jejich skutečné uplatnění musí být záležitostí intenzivní činnosti za tím účelem vytvořených týmů, vyváženě složených jak z vojenských odborníků, tak i z odborníků na jednotlivé oblasti řízení (managementu).

Vzhledem ke svému současnému i budoucímu postavení v Národních ozbrojených silách LR a zejména poznatkům, získaným jak v průběhu studia v operačním velitelském kurzu generálního štábu, tak i v průběhu sběru a vyhodnocování dostupných informací a materiálů při zpracování této závěrečné práce, se chci pokusit tyto a další záměry, představy a možnosti uplatnit při řešení aktuálních i budoucích problémů a úkolů výstavby NOS Lotyšské republiky.“

A ještě poznatky jiného druhu

Možná, že následující řádky nezapadají do rámce tohoto článku, ale přesto si neodpustím několik poznámek. Operační velitelský kurz generálního štábu je kurz bezesporu prestižní, poskytuje nejvyšší stupeň vzdělání v armádě a jeho absolventi již zastávají a v následujících letech budou ještě ve větší míře zastávat vysoké a nejvyšší funkce v armádě a na Ministerstvu obrany ČR. Zahraniční studenti jsou také jeho

neodmyslitelnou součástí. Tomuto však zdaleka neodpovídá zabezpečení studujících důstojníků po stránce ubytování, stravování, zabezpečení výpočetní technikou, vybavení základní učebny atd. Mnohočetné žádosti u nadřízených končí s odůvodněním, že nejsou peníze. My, učitelé a příslušníci stálého stavu, již možná trpíme provozní slepotou, ale studující na tyto nedostatky upozorňují každý rok. Přece je dosti neúnosné, abychom nemohli přednášet s využitím prezentačního programu PowerPoint, a to kvůli málo výkonnému PC, nebo z důvodu, že nemáme k dispozici promítací zařízení k PC. Chudoba zabezpečení tohoto vrcholového kurzu vynikne ještě více v okamžiku, kdy je náš kurz na zahraniční cestě, např. na Velitelské akademii v Hamburku (FüA BW). Tam je samozřejmostí, že každý studující důstojník má na celou dobu studia svůj (tedy zapůjčený) přenosný PC. Dlouhodobým chronickým nedostatkem je neexistence označení absolventa kurzu. Tyto a mnohé jiné připomínky byly předneseny i letos od výše uvedených absolventů operačního velitelského kurzu GŠ. Je nějaká šance, aby se připomínky tohoto druhu neopakovaly příští rok znovu? Uvidíme.

* * *

Přibližně v době, kdy tyto řádky čtete, jsou připravena témata pro příslušníky 15. operačního velitelského kurzu. Mohlo by být všeobecně přínosné, kdybyste i vy přispěli svými nápady k rozšíření nabídky témat, a to nejen pro tento kurz, ale i pro další typy kurzů (brigádní a praporeční velitelské kurzy, operační, brigádní a štábní kurzy atd.). Své návrhy můžete poslat elektronicky na adresu Milan.Kubesa@vabo.cz nebo i zatelefonovat (44 25 62).

Vy sám přiznáváte, že armáda nákladně vydrží jednotky a nejrůznější objekty, které se jí nevyplácejí. Proč tedy nezměníte vojsko naráz?

To nejde udělat, protože tento krok by asi organizace armády nevydržela. Právě proto, že se pracuje se zastaralou technikou a technologiemi, v oblasti infrastruktury musíme připravit pro přestěhování nové prostory, a to vše vyžaduje čas i peníze.

Generálporučík Ing. Jiří Šedivý, náčelník GŠ AČR,
„O profesionální armádě“
Televize ČT 2 - „21“, 1. 9. 2000

Plánování kariérového vzdělávání a výkonů vojenského školství

Řešení otázek spojených s plánováním kariérového vzdělávání a výkonů vojenského školství se v praxi jeví jako spojené nádoby, tj. systém, ve kterém je výsledný efekt vzájemně determinován. S hledáním odpovědi na uvedené téma se dostáváme dosud k široce diskutované a neuzavřené oblasti transformace vojenského školství, které bez precizace kariérového vzdělání nemůže být objektivně a efektivně uskutečněno.

* * *

Aktuální problém snižování početního stavu AČR vyvíjí tlak i na snižování počtů pedagogů a obslužného personálu škol. Paušální přístupy ke snižování se však dostávají do kolizní roviny s naplňováním cílového poslání vojenského školství. Filozofii, že když se sníží počet studentů, tak lze úměrně snížit počet pedagogů, nelze přijmout. Důvod je velice prozaický. **Příprava standardní aprobační vojenského profesionála není určována kvantitou studentů, ale standardně uznaným profilem studenta a obsahem jeho odborné přípravy,** která garantuje deklarovanou úroveň vzdělání. Právě proto diskuze na výše uvedené téma v teoretické rovině je velice aktuální.

Kardinální otázkou, kterou velení armády musí rozhodnout, je stanovení úrovně vzdělání pro profesní funkce a precizaci jednotlivých odborností, které hodlá v systému vojenského školství zabezpečovat (např. možnost volby klíče pro vzdělávání podle seznamu ČVO). Sekundárně s tím je nutné stanovit, co se očekává jako vstupní vzdělanostní úroveň uchazeče o vojenskou kariéru a následně **k tomu definovat systém rezortního profesního vzdělávání (kurzy),** který je potřebný ke zvládnutí předurčené profese.

Při diskutování těchto kritérií se jistě objeví aspekt kvantity studentů, které armáda bude v jistém časovém horizontu potřebovat. Okamžitě se však objevuje další otázka, která signalizuje zvláštnosti a značná specifika potřeb armády z hlediska jejího výjimečného předurčení k vysoce specifickým činnostem, které nejsou nikde jinde rozvíjeny, než v systému vojenského školství.

Problém kvantity studentů nás však nutí hledat případná jiná řešení, tj. řešení efektivnější. Můžeme zde uplatnit řadu přístupů, ale jako jeden z nejvýhodnějších pro přijetí rozhodnutí lze doporučit analýzu nákladů a užitků, která je výrazně preferovaná pro rozhodování o projektech ve veřejném sektoru a je schopná předložit komplexní a objektivní faktografii postupů a soudů k přípravě rozhodnutí o tvorbě systému vzdělávání, ale i výkonů vojenského školství.

Pro ilustraci si dovoluji uvést její rozhodující kroky i s nástinem obsahového zaměření:

a) Definovat poslání a cíle vojenského školství pro:

- akreditované formy přípravy vojenských profesionálů,
- neakreditované formy - systém celoživotního vzdělávání (zákon o VŠ umožňuje obě formy realizovat na VŠ). V tomto smyslu nová branná legislativa značně zpochybňuje poslání vojenských středních škol.

b) Posoudit alternativy řešení, v rámci kterých lze vzdělávání pro vojenské profesionály zajistit a dát odpovědi na otázky:

- je schopen systém veřejných vysokých škol zabezpečit některý z požadovaných oborů,
- jak současný systém vojenského školství vyhovuje kariérovému vzdělávání,
- jak a kde lze uplatnit kombinaci uvedených systémů.

c) Posoudit předpoklady řešení:

- zde analyzovat zejména časové horizonty možných řešení v závislosti od posuzovaných alternativ řešení,
- provést komparaci profesní úrovně hodnocené alternativy řešení.

d) Provést analýzu nákladů a užitek podle jednotlivých alternativ řešení v platné struktuře pro posuzování nákladů a užitek.

Právě tato část doposud realizovaných analýz se jeví jako slabé místo, kde jsou zpravidla přeceňovány zejména hmotné náklady vyčíslované v korunách a недоceňované užítiky nehmotného charakteru plynoucí z rozvoje vojensko-profesionálních návyků a dovedností. Z uvedeného důvodu předkládám jisté přiblížení chápání hodnocené nákladovosti plynoucí z dosavadních zkušeností.

Při nákladové kalkulaci je nutné abstrahovat od nákladů na pořízení výcvikové techniky, která se k výcviku využívá. Technika jako taková není primárně předurčená jenom pro výcvik studentů, ale má z hlediska poslání útvaru i jiné předurčení - jde totiž o princip, resp. efekt tzv. dvojího poslání (viz obr.). Obdobně i řada nákladů např. na ubytování nebo na pedagogický proces, by měla být zvažována velice opatrně, a to v kontextu veřejných financí jako celku. Převedením některého studijního oboru do systému veřejného školství jsme ještě nepotvrdili efektivnost vzdělávání. Došlo jenom k přelití zdrojů z rozpočtu MO do rozpočtu ministerstva mládeže, školství a tělovýchovy (MŠMT). Právě tento moment otevírá prostor pro takové formování vojenského systému vzdělávání, který by byl schopen svým komplexem vzdělávacích aktivit tj. užitek kompenzovat např. nižší počty studentů v základním systému vojenského vysokoškolského vzdělávání (např. zapojením se do systému vzdělávání veřejné správy).

Zde chci podtrhnout právě významnost existence pružného systému vzdělávání (modulárního systému se stejným společensko-vědním, ale i odborným základem), který je schopen realizovat mimo jiné celý komplex celoživotního-kariérového vzdělání vojenských profesionálů. Jde o vytvoření prostoru pro propojení teorie v rámci akreditovaných programů s účelovou profesní přípravou pro funkci (paragraf 60 zákona č. 111/99 Sb.). Dynamika vývoje ve všech oblastech vojenství potvrzuje, že dnes už není možné realizovat praktickou přípravu bez potřebného teoretického základu.

Závěrem k tomuto bodu lze poznamenat, že z hlediska objektivnosti posouzení je to nejdůležitější část analýzy, která je schopna odpovědět i na otázky nevyčíslitelné

**Harmonogram nákladových ukazatelů ve vzdělávacích
systémech MŠMT a MO**

<u>Výcvikový blok</u>
dvojití poslání

<u>Vědecko-výzkumný blok</u>
Finanční podpora
stipendium
Stravování
příspěvek
Ubytování
příspěvek
Pedagogický výkon
Akreditované formy výuky
plně hrazeno
MŠMT

<u>Vědecko-výzkumný blok</u>
dvojití poslání

Finanční podpora
plně hrazeno
Stravování
plně hrazeno
Ubytování
plně hrazeno
Pedagogický výkon
Specifická aplikovaná teorie a praxe
Akreditované formy výuky
plně hrazeno

Finanční podpora
plně hrazeno
Stravování
plně hrazeno
Ubytování
plně hrazeno
Pedagogický výkon
Rezortní příprava:
– poddůstojníků
– praporčíků
– důstojníků
Neakreditované formy výuky (kurzy)
plně hrazeno

MO

Zdroj krytí potřeb → veřejné finance státu

peněžními ukazateli. Pro armádní sektor je to o to významnější, že se odkrývají právě specifika přípravy k vojenské profesi, kterou jiný systém než vojenský není schopen garantovat (sociální mikroklima, formování vojenské osobnosti, návyky a dovednosti atd.).

e) *Výběr alternativy řešení*

Zde se uskutečňuje volba, u které bud' oceníme přednosti vojenského systému, který garantuje přípravu vojenského profesionála, nebo obětujeme tyto přednosti na úkor možná zdánlivých úspor v rezortu na úseku primární přípravy uchazečů o vojenskou profesi. V obou případech přijatého rozhodnutí je ovšem nutné posoudit sekundární nákladovost postgraduálních resp. specializačních kurzů a jejich realizátorů z hlediska celospolečenského uznávání vydávaných certifikátů, např. jejich uznání v rámci systému vzdělávání pracovníků státní správy. Základem pro rozhodnutí by mělo být porovnání definovaného profilu vojenského profesionála s vymezením důležitosti vojenských složek přípravy v rámci komplexního formování osobnosti vojáka AČR.

Další důležitou podmínkou pro rozhodování pak bude potvrzení skutečnosti, zda armáda hodlá garantovat v rámci zavedeného systému vzdělávání a přípravy dvě kariéry, tj. pro vojenskou praxi a následně po uplynutí závazku také pro civilní kariéru.

Po diskuzi a precizaci naznačených otázek lze smysluplně uvažovat o transformaci vojenského školství, potažmo jeho redukce, která bude odpovídat poslání a cílům vojenského školství. Na základě praktických poznatků lze konstatovat, že vývoj ve veřejném vysokoškolském systému vyvíjí tlak nejenom na transparentnost obsahu vzdělávání, ale i na jistou efektivitu fungování. Reflexí toho je snížení počtu studijních programů a oborů, **rozšíření společně studovaných základů**, to jest eliminace značně rozdrobeného specializačního vzdělávání i ve vojenském školství. Jsou to ovšem jenom druhotné reakce vojenského vzdělávacího systému. Primární rozhodnutí musí vzejít po analýze výše uvedených přístupů od zřizovatele, tj. MO.

Po vyřešení těchto rozhodujících otázek, ze kterých bude rezultovat kolik studijních a jakých programů potřebuje armáda realizovat, lze diskutovat už o jednodušší kapitole transformace, kterou je výkonnost školství.

Výkonnost školství, jak už bylo v předchozí části deklarováno, nelze odvozovat od počtu studentů, ale realizovaných studijních programů a oborů. V rámci akreditovaných oborů jsou zpracovány vzdělávací standardy, které vymezují rozsah studia po předmětech a definují délku studia. Obsahová a personální úroveň přípravy podléhá akreditaci, čímž jsou garantovány i požadované výkony v rámci studijních programů. Obecně existuje v rámci vysokých škol konsenzus o průměrné pedagogické zátěži ve výuce, ale i o očekávaných vědeckých a prezentačních aktivitách pedagogů. Pro armádní praxi to znamená, že pokud bude chtít zajistit úspěšnost garantovaných oborů v rámci akreditace, musí se kalkulace, co se týče počtu pedagogů a obsluhového personálu, analogicky sladit s procesem realizovaným ve veřejném vysokoškolském systému. Menší počty studentů však otevírají jisté časové rezervy pedagogů ve vojenském školství právě k nabídce vzdělávacích aktivit v rámci celoživotního vzdělávání příslušníků ozbrojených sil, a tím umožňují reagovat na zmiňovaný paragraf 60 zákona č. 111/99 Sb. Pedagogický výkon neakreditované formy vzdělávání z hlediska rozsahu závisí od zadavatele, a proto v celkových objemech je lehce kalkulovatelný.

Při úvahách o výkonnosti vojenského školství je nutné vzít v patrnost specifiku, která je typická pro tento systém. Jedná se o vysokou míru individuální práce se studentem,

kteřá ve veřejném školství neexistuje. Zodpovědnost za úspěšnost studia je rozložena a není chápána jako ryze osobní záležitost studenta. Je to důsledek právě specifčnosti studovaných oborů, kde je student zejména vzhledem k přístupnosti k informacím, možnosti verifikace a komparace svých poznatků a přístupů v převážné míře odkázán na pedagoga.

Ve vojenském školství byl řadu let uplatňován jistý seznam výkonů podle předpisu Škol-1-1. K administrativnímu sledování a kalkulaci výkonů na vojenských školách lze metodický přístup už zmiňovaného předpisu využít. Osobně se však domnívám, že pokud vojenské školství má být schopno pružně reagovat na vývoj a potřeby (jak národní, tak i alianční), nelze rigorózně vypočítat výkony podle detailně vymezené administrativní šablony. V opačném případě by každý nový kurz nebo jiné vzdělávací aktivity musely být dotovány tabulkovými místy pro realizátory.

V souladu s dosavadními zkušenostmi a praxí lze doporučit jako východisko pro plánování výkonů škol ukazatel tzv. „tvrdých“ hodin výuky, které jsou stanoveny studijními akreditovanými, ale i neakreditovanými plány pro garantované obory.

Při hledání ukazatelů výkonnosti je nutné dodržet zásadu rovnosti přístupu a klíče kalkulace. Mezi katedrami, fakultami nebo školami ve vojenském vzdělávacím systému nemohou být rozdíly existující na platformě výjimek, zvláštností atd. Vysokoškolský zákon dává stejná práva a povinnosti všem. Pokud něco vybočuje ze standardního pojetí, je nutné pro toto hledat i jiné organizační formy uspořádání, a to uvnitř nebo mimo vysokoškolského systému vzdělávání.

Když v obecné rovině vyhodnotíme znázorněné schéma, můžeme dojít k těmto závěrům:

① Snížení zdrojové nákladovosti pedagogického procesu na straně MO se projeví zvýšením na straně MŠMT. Trend vývoje ve vzdělávání veřejné správy, zejména na úseku krizového managementu, je však opačný. Veřejná správa hodlá využívat specifické vzdělávací moduly garantované právě vojenským školstvím. Přesunutí specifické vojenské přípravy do systému neakreditované výuky je kosmetickou úpravou a neřeší nákladovost systému. Změny v bloku pedagogických výkonů se však v plném rozsahu negativně projeví ve vědecko-výzkumném bloku, tj. potenciálu armády, což může mít vliv na celkový vývoj AČR, ale taktéž může sekundárně znamenat právě nárůst nákladů v rezortu MO, za dodavatelsky realizované služby v uvedené oblasti. Z naznačených skutečností vyplývá, že úspory lze docílit ne změnou zavedeného systému, ale hledáním cest zvýšení jak samotných výkonů, tak i jejich kvality. To se však musí odvinout od definování poslání a možností výkonů, které lze realizovat v rámci zákona č. 111/99 Sb. a zbytkových výkonů, které je nutné realizovat v nižších formách přípravy, zejména pro poddůstojnický sbor AČR.

② Náklady na bloky, ubytování, stravování a finanční podpory zůstanou pro AČR stejné, i když se změní systémové zařazení studenta ke studiu, protože se jedná o kategorii vojáků z povolání - „čekatelů“.

③ Výcvikový blok (i vědecko-výzkumný blok), je nutné definovat z hlediska principu „dvojitě poslání“. To znamená, že náklady na jejich provozování budou existovat, protože jejich primární poslání a předurčení nespočívá jenom v zabezpečení mírového výcviku a výchovy studentů, ba právě naopak. Vytváří totiž materiálně technickou, ale i personální základnu pro zvládnutí úkolů definovaných v dokumentech Bezpečnostní strategie ČR a Vojenská strategie ČR.

Využití informačních technologií na bázi internetu pro realizaci mezinárodního výzkumu

Dnešní doba klade na člověka stále rostoucí nároky, hlavně co se pracovní výkonnosti týče. Stejně tak se poměrně rychle rozrůstá množství informací, které je na pracovištích nutno zpracovat, vstřebat a vyvodit z nich příslušné závěry. Tato problematika je společná všem organizacím a pracovištím jak u malých, tak i u velkých organizací, jakou armáda bezesporu je.

Pokud bychom chtěli uvést některé konkrétní případy, kdy je objem informací tak obrovský, můžeme se podívat např. na oblast standardizace. Zde se zpracovává velké množství standardů NATO, včetně připojených dokumentů, podle kterých by se měla řídit činnost celé AČR. Dalším odvětvím, u kterého najdeme obrovský tok informací, je vědeckovýzkumná základna AČR. Už samotná podstata vědecké práce spočívá ve sběru a zpracovávání informací. Ještě větším problémem je zajistit spolupráci několika vědeckých skupin, spolupracujících např. na mezinárodním výzkumném projektu, ať už je z jakékoli oblasti.

Tím jsme samozřejmě ani zdaleka nevyčerpali všechna odvětví, ve kterých se problém zvládnutí velkého množství informací vyskytuje. Pro ilustraci, jak lze tento problém efektivně a elegantně řešit, budeme uvažovat právě realizaci mezinárodního vědeckého úkolu. Při práci vědeckého týmu je nutno zabezpečit dvě základní věci - komunikaci a výměnu dokumentů mezi vědeckými pracovišti, stejně jako práci s těmito dokumenty. Pojďme se nyní na tyto podívat podrobněji.

Prvním předpokladem pro zajištění efektivní práce vědeckého týmu je zajištění komunikace mezi jednotlivými vědeckými pracovišti. Telefony tuto problematiku neřeší uspokojivě, neboť v AČR není zcela běžné telefonovat ze svého služebního telefonu do zahraničí, a to ani nemluvíme o možnosti spojení na mobilní telefony. Dále - i kdyby bylo možno telefonovat přímo do zahraničí, máme tu další nevýhodu telefonního spojení - není vyřešena komunikace mezi odlišnými časovými pásmy. V rámci NATO není nijak nepravděpodobné, že budou spolupracovat naše vědecká pracoviště s pracovišti v USA. Zde už časový posun tvoří poměrně velkou překážku. V neposlední řadě je nutno také uvažovat ceny telefonních hovorů, které nejsou zrovna nejnižší. Ze všech těchto argumentů vychází jasně nevýhoda takovéto komunikace. Telefony jsme zavrhlí, musíme tedy hledat dále. Pokud bychom chtěli všechny nastíněné komunikační problémy uspokojivě řešit, je potřeba najít takové řešení, které vyhovuje všem, neklade velké nároky na realizaci a má ekonomický provoz. Takovým řešením je bezesporu internet. Celosvětová počítačová síť je v rámci všech zemí NATO již zavedená a všechna vědecká pracoviště k ní mají přístup. To přináší téměř nulové náklady spojené s realizací a provozem.

Další překážkou bude výměna a ukládání dokumentů. V AČR je dosud zcela běžná výměna dokumentů pomocí pošty. Nejen, že poštovní služba je nespolehlivá, ale dokumenty přicházejí často s tak velkým zpožděním, že jejich použití už není možné. Další nevýhodou je ukládání dokumentů. Při náročné vědecké práci je objem zpracovávaných informací skutečně obrovský. Pokud jsou dokumenty uchovávány v papírové formě, zabírají jednak velké množství prostoru a jednak práce s nimi (vyhledávání, třídění) je velmi neefektivní. Celkově vzato, je potřeba najít způsob, jak dokumenty uchovávat, aby zároveň byla umožněna efektivní práce s nimi. Řešením je přechod k elektronickým dokumentům. Dokument v elektronické podobě je snadno skladovatelný a výborně se s ním pracuje. A jak tyto elektronické dokumenty přenášet? Vynikajícím řešením je opět internet. Přes internet je možno zcela běžně přenášet velkou rychlostí dokumenty o několika stovkách stran.

Internet dnes pokrývá široké spektrum komunikačních služeb a jeho význam bude v budoucnosti stále růst. My jsme v naší úvaze naznačili použití internetu pro potřeby komunikace mezi vědeckými skupinami. Takto aplikované internetové služby v rámci organizace se označují jako **intranet**; pokud bychom chtěli sdílet informace také s uživateli mimo naši organizaci, mluvíme o tzv. **extranetu**. Neřekli jsme však jakým způsobem a které služby internetu budeme využívat. Neorganizované využití internetu by zcela jistě nebylo takovým přínosem, jaký očekáváme, protože ne každý vědecký pracovník umí plně využívat všechny internetové služby, jako například číst zprávy z newsových serverů. Od toho tu tento pracovník není a také po něm nemůžeme chtít, aby se tyto věci učil. My po vědci pouze chceme, aby pracoval na přiděleném vědeckém úkolu, který odpovídá jeho odbornosti. Jak tedy takovému vědci zpřístupnit výše uvedené služby? Pokud má vědecký pracovník na pracovišti internet, lze předpokládat, že umí pracovat s WWW prohlížečem a umí si zobrazit požadovanou stránku. To není vůbec těžké - napsat adresu WWW serveru dokáže jistě každý. Postavme tedy naše řešení na WWW stránkách. Takto zrealizovaná komunikace má několik velkých předností. Hlavní výhodou takového řešení je, že je naprosto nezávislé na prostředí (operační systém, pracovní plocha, konfigurace, ...), které má vědecký pracovník na svém počítači. Jedinou podmínkou je, že zde musí mít připojen internet a nainstalován WWW prohlížeč. Další výhodou je, že **WWW stránky nepotřebují ke svému zobrazování téměř žádný výpočetní výkon, proto takto postavený systém může pracovat na téměř libovolně „slabém“ počítači** (např. na počítači třídy IBM PC 386 s nainstalovaným MS-DOS 6.0 a prohlížečem).

Přejdeme nyní od teorie k praxi. Kde taková řešení najdeme a jak konkrétně je implementováno? Několik intranetových informačních systémů využíváme ve skupině informačních systémů katedry automatizovaných systémů velení a informatiky VA Brno. Jedná se o informační systémy vytvořené jednak za účelem podpory činnosti Rady pro informační technologie VA Brno, jednak za účelem podpory práce naší pracovní skupiny. Jednu intranetovou aplikaci vyvíjel po dobu asi tří měsíců tým tří lidí. Podařilo se nám informační systémy dopracovat do následující podoby:

Data aplikace a ukládané dokumenty jsou uloženy částečně v databázi, sloužící jako podklad pro WWW stránky, částečně jsou uloženy na FTP serveru. Veškerá práce s aplikací a dokumenty se děje prostřednictvím rozhraní WWW stránky. Uživatel nemusí vůbec vědět, jak se přenáší soubory na FTP server, nemusí dokonce ani tušit,

že nějaký FTP server existuje. Vše za něj udělá intranetový informační systém. Náš informační systém umí však více než jen ukládat soubory. Umí je také prohledávat podle zadaných klíčových slov, třídít, lze si vytvořit vlastní kopii souboru.

Dále je možno například domlouvat si s kolegy, kteří jsou na vzdálených pracovištích, schůzky. Toto „domlouvání“ probíhá tak, že vedoucí skupiny určí týden, ve kterém se schůzka bude konat. Každý člen skupiny potom označí ty dny v týdnu, které mu vyhovují. Informační systém zadané údaje vyhodnotí a stanoví datum schůzky, které vyhovuje nejvíce lidem. Tento systém se nám osvědčil jako nejlepší, neboť je velmi těžké nalézt termín, který vyhovuje všem členům pracovní skupiny.

Informační systém poskytuje i takové možnosti, jako evidenci kontaktů na zajímavé osoby. Tyto kontakty jsou obzvláště užitečné, pokud více lidí pracuje na stejném úkolu a kvůli nějaké problematice potřebují kontaktovat další odborníky po celém světě. Díky informačnímu systému je možno velmi rychle a jednoduše vyhledat ty kontakty, které vyhovují požadovaným kritériím. Osobám, na které máme evidován kontakt, je možno přímo z informačního systému zaslat elektronickou poštou zprávy.

Stejně jako kontakty je možno evidovat i odkazy do internetu. Moderní vědecká práce je založena na práci s internetem. V záplavě adres je nutno nějakým způsobem vytvořit systém, aby práce vědecké skupiny byla efektivní. Intranetový informační systém toto řešení poskytuje. Jednotlivé odkazy jsou uloženy v databázi a podle klíčových slov nebo názvu serveru je možno rychle a přehledně evidované odkazy procházet. Takto je možno například vyhledávat odkazy, které se týkají podobného tématu.

Jako poslední zmíníme schopnost našeho informačního systému spravovat diskuzní kluby. Diskuzní klub je (v našem pojetí) skupina WWW stránek, na kterých jsou prezentovány zaslané příspěvky k daným tématům. Uživatel systému se zobrazuje seznam diskuzních klubů (každý se zaměřuje na jiné téma). Po zvolení klubu uživatel vidí všechny příspěvky, které zaslali jednotliví uživatelé. Na každý příspěvek je možno reagovat. Tím je zajištěna dynamická diskuze nad vytyčenými tématy.

Náš informační systém umožňuje mnohem více funkcí, ale kdybychom je popsali všechny do podrobností, stačilo by to na menší knihu. Nebudeme zde také uvádět technické detaily realizace systému, jako použitý jazyk, systém řízení báze dat apod. Podstatným rysem celého intranetového informačního systému je, že pracuje na bázi internetových technologií, je otevřený, univerzální, nezávislý na klientském prostředí a dostupný z jakéhokoli místa, kde je připojen internet. Dále je podstatné, že tento informační systém řeší efektivně problematiku práce vědecké pracovní skupiny, a to nejen lokální, ale i mezinárodního rozsahu. Navíc, jelikož se jedná o systém otevřený, je možno celý informační systém provozovat nejenom na našem serveru, ale lze jej přenést téměř na jakoukoliv platformu. V neposlední řadě je celý systém snadno modifikovatelný a nenáročný na údržbu, což jsou vlastnosti, které umožňují levný a bezproblémový provoz.

Jedná se o výbornou zkušenost, která se jeví jako vhodná pro využití v nové politice MO pro proces vyzbrojování a vědeckotechnického rozvoje AČR. Nasazení těchto technologií by zcela jistě přineslo zlepšení a zefektivnění práce a v mnoha ohledech bychom se dostali i před leckteré členské země NATO.

Personalistika a právo, právo a personalistika

Článek informuje o semináři, uspořádaném na VA v Brně, k místu a úloze personální a právní problematiky v praxi řídicích pracovníků a v přípravě vojenských profesionálů, a uvádí hlavní myšlenky, přednesené ve vystoupeních jeho účastníků. Zejména závažné teze na téma personalistika, lidské zdroje, řízení, management, které by zasloužily samostatného zpracování, zazněly v téměř dvouhodinovém referátu prof. Ing. Jaroslava Jiráska, CSc.

* * *

V rezortu obrany, alespoň podle mých poznatků, nepatří personalistika a právo mezi preferované oblasti - jako by bylo vše v nejlepším pořádku. Stačí se podívat do posledních ročníků Vojenských rozhledů nebo Vojenského profesionála, v nichž je tímto oblastem věnováno ve srovnání s jejich významem a stavem podle mého názoru velmi málo jejich rozsahu. Určitou výjimkou a možná i varováním je ale na druhé straně množství i obsah dopisů řady čtenářů či rozhovorů, publikovaných zejména v posledních letech v A-Reportu a signalizujících řadu závažných problémů v personální práci s příslušníky armády, vyvolaných mj. i nepromyšleností v tvorbě tabulek počtů či jinými vlivy.

Oceňuji proto, že byla založena jistá tradice a že už počtvrté byla pracovníky SPSP MO zorganizována konference, zabývající se některými z personalistických činností (zejména pak jejich informatickou podporou - bližší informace o konání a obsahu viz VR 3/2000, s.77). Účast na ní (od druhého ročníku) je pro mne vždy zdrojem cenných informací, inspirací i nově navázaných kontaktů a nejenak tomu bylo i letos. Obsah i průběh jednání konference se stal totiž impulzem a inspirací pro obsah **pracovního semináře**, který jsme s některými z mých kolegů na katedře řízení obrany státu VA v Brně uspořádali dne 13. června t. r. pod názvem „**Úloha a podíl personalistiky a práva v činnosti vedoucích pracovníků a ve vzdělávání vojenských profesionálů**“.

Důvodů uspořádání semináře bylo několik, především pak naše (tj. učitelů předmětové skupiny, zabývajících se problematikou managementu a práva v prostředí rezortu) narůstající potřeba konfrontovat stávající obsah a způsob výuky managementu a práva s konkrétními potřebami výkonu konkrétních řídicích funkcí na různých úrovních řízení v AČR a pokusit se tak přispět i touto zpětnou vazbou k postupné korekci vybraných názorů některých příslušníků katedry a fakulty na zaměření a obsah výuky ve velitelských a štábních kurzech, např. z hlediska poměru hodin a obsahu výuky sociálně vědních a operačně taktických předmětů.

Oblast personalistiky a práva je podle mého názoru v armádě hodnocena rozdílnou optikou:

- a) z úrovně vedoucích představitelů rezortu tak, že sice existují problémy, ale ty jsou průběžně a v rámci možností řešeny,

- b) z úrovně základních řídicích funkcí a výkonných pracovníků jako stav, který se neustálými úpravami spíše zhoršuje, protože se v souvislosti s neustále prováděnými změnami tabulek a pravidel systemizace funkcí výrazně zhoršují podmínky a možnosti pro skutečnou práci s lidmi v jednotlivých organizačních celcích, pro skutečné podněcování jejich osobního rozvoje apod.

Osobně ve mně stále sílí přesvědčení, že při tvorbě různých „pyramid“ funkcí a hodnotí a pravidel v duchu a zájmu „systemizace funkcí“ se přihlíží spíše k tomu, aby „to“ dobře „fungovalo“ v manažerském personálním informačním systému LIBUŠE než k tomu, zda úzké vymezení hodnotí, požadavků a předpokladů pro výkon funkcí skutečně umožňuje promyšlenou práci s lidmi, zda je motivuje k dalšímu růstu, zda se vytváří podmínky a prostor k tomu, aby armáda či rezort obrany skutečně využívaly schopných lidí a snažily se je pro sebe udržet co nejdéle.

Zatím je tendence v rozporu s praxí civilního prostředí opačná - **místo snahy udržet si schopné lidi co nejdéle se neustále posilují tendence k jejich dočasnému působení v ozbrojených silách** a k následné rekvalifikaci a odchodu na tzv. druhou kariéru, přestože to pro rezort z dlouhodobého hlediska jak z hlediska prostředků vynakládaných na neustále se opakující přípravu lidí, jejich rekvalifikaci a odchodné, tak vzhledem k omezeným lidským zdrojům populace České republiky musí být nevýhodné (o ekonomických kalkulacích tohoto manažerského problému jsem zatím neslyšel).

K potvrzení výše uvedeného konstatování stačí např. prolistovat několik letošních čísel A-Reportu. Pro ilustraci uvádím heslovitě několik příkladů, v nich publikovaných, týkajících se konkrétních personálních problémů a záležitostí:

- Podpraporčík, 15 let praxe (mj. velitel roty, mise v Jugoslávii), žádost o studium mu nebyla doporučena, protože pro armádu není perspektivní, neboť je na funkci s plánovanou hodnotí odpovídající jeho skutečné. Kolegyně podpraporčíce je také v 29 letech neperspektivní, neboť je na funkci s plánovanou hodnotí nadrozměr (AR č.10/2000, s.7).
- U 1.VMZ ŽV v Litoměřicích splňuje podmínky zákona č.221/1999 sb. o vojácích z povolání (dále vzp) na vzdělání a jazykové znalosti pouze 10 % vojáků - jejich splnění zbývajících 90 % v čtyřletém přechodném období není reálné, protože to vyžaduje odeslat najednou značné počty osob (20-30 %) ke studiu, bez nichž ale nelze splnit výcvikové úkoly (AR č.9/2000, s.5).
- Příslušníci mechanizovaného praporu ve Strašicích ztrácejí perspektivu, problém kariérového růstu je zřejmý na všech stupních. Např. velitel čtyř může být vynikající, ale vzhledem ke každoroční reorganizaci nemá možnost postoupit v rámci praporu do vyšší funkce. Řada schopných vzp odešla mimo útvar, takže personální práce je velmi složitá (AR č.9/2000, s.7).
- S výkladem a naplňováním ustanovení zákona č.221/1999 sb. o vzp prožívají personální pracovníci nejednu svízel. Některé výklady se spolu neshodnou, postupně se prosazují různé výklady téhož dokumentu či ustanovení. Jednotlivé podílející se subjekty a probíhající personální procesy nejsou provázány, např. existuje rozpor mezi současnou platností nového zákona a starých tabulek počtů. Existuje mj. i různý vztah vzp a občanských zaměstnanců (oz) k systému služebních kariér vojenských profesionálů - voják může na dané systemizované funkci po splnění všech požadavků působit po určitou dobu a pak ji má (musí?) opustit, aby nebránil dalším vzp v postupu, zatímco takové ustanovení se oz vůbec netýká. Problémem je i slučování či odlišování závazků (tzv. kontraktů) po absolvování různých kurzů, platnost (vztahování) dvouletého kontraktu na 54letého funkcionáře, způsob a místo sledování a vedení písemného záznamu o zápočtu doby služby v zahraničí apod. (AR 7/2000, s. 6).
- Daleko horší je, že nemáme lidi. Jsme sice naplnění téměř na 100 %, ale neustálým snižováním počtů jsme se dostali pod hranici nezbytného počtu lidí na práci při provozování letecké

techniky. Přitom se musí vydávat ohromné množství peněz za přesčasové hodiny, protože úkoly oproti minulosti narůstají a jejich splnění zabezpečují stále menší počty lidí. „Jak mám dbát o odborný růst lidí, třeba technického personálu, když je stále méně lidí a nemohu si dovolit jim povolit dálkové studium, protože žádnou náhradu za ně nedostanu?“ (AR 6/2000, s. 4).

- Odborníci provádějící výcvik jsou vyškoleni, ale při tzv. otáčení pyramidy dochází k problému - je víc praporčků zařazených do těchto funkcí, mají však jen střední školu. Scházejí lidé připravení k výkonu učitelské funkce - jak po technické, tak po pedagogické stránce. ... Řada vzp na základně má v současnosti vyšší hodnotu, než bude plánovaná v nových tabulkách. To způsobí nemalé potíže při jejich ustanovování na nová systemizovaná místa. Rotmistři byli podle nového zákona č. 221 o vzp povýšeni 1. 12. 1999 do hodnosti podpraporčků, ale kromě sedmi z nich jsou u útvaru na systemizovaných místech, která už dnes mají nižší plánovanou hodnotu. (AR 7/2000, s. 7).
- Problém profesionalizace armády nespočívá v tom, že bychom měli potíže s důstojníky nebo praporčíky, ale musíme zecytrnásobit nábor rotmistrů. Střední (průměrná) doba setrvání personálu v armádě byla na konci 80. let asi 17,5 roku, v budoucnu by se měla snížit na 5 až 10 let. Čím víc se tato doba zkracuje, tím více se musí zvyšovat nábor a intenzita zdrojů. ... přitom na druhé straně lidé chtějí určitou jistotu a mají tendenci zůstat v armádě dle než potřebujeme. ... největší problém při hodnocení lidí je s hodnotiteli - jeden hodnotí velice optimisticky, druhý velmi pesimisticky. Je to jeden z problémů, který může při náběhu na systém povyšování podle pořadí způsobit obrovské potíže. ... Nejkritičtější místem profesionalizace je účinnost a efektivnost náboru. Dnes je sbor rotmistrů doplňován 250-350 osobami za rok. Pokud bychom chtěli mít v roce 2011 20 000 profesionálů, museli bychom od počátku letošního roku zdesateronásobit nábor na 2500-3000 rotmistrů. Přitom finanční ohodnocení lidí v armádě je obecně nižší než v civilním sektoru - nástupní hrubý plat činí u vyučených v civilu 9400, v armádě o 200 Kč méně, u maturantů v civilu 10 600, v armádě o 300 Kč méně, u vysokoškoláků v civilu 15 400, v armádě dokonce o 3900 Kč méně. Přitom za 1,5 násobek průměrného platu nastoupí do armády pouze nadšenci - do armády lze získat pouze část lidí, jež jsou na trhu práce k dispozici. Přitom peníze je nutno investovat nejen do platů, ale i do životních podmínek - např. pro 5000 rotmistrů je nutno vybudovat 5000 slušných ubytovacích míst, protože profesionálního rotmistra nemohu ubytovat stejně jako vzš. Vybudování rekručního systému potrvá 4-5 let a vyžádá si nemalé náklady, ale umožní zefektivnit práci s lidmi (viz rozhovor s VŘ SPSP MO, AR 5/2000, s.5).
- Někteří velitelé útvarů odmítají lidi, kteří mají 25 let a byli jeden rok na vojně, jako mobilizačně nevycvičené a raději si berou ty, kterým je 40 let a byli dva roky na vojně, protože ti něco umějí a jsou perfektně vycvičení. Člověk, který přijde po roce z vojny, není schopen řídit bvp, natož z něho střilet. Kvalitně vycvičené zálohy nejsou (AR 5/2000, s.7).
- Když má voják rodinu s dvěma dětmi a bydlí v garsonce, jak může podávat profesionální výkon? Velitel praporu dojíždí z K. Varů, a protože rodina je mu přednější, chce odejít do civilu, ačkoliv má veškerou potřebnou kvalifikaci. Armáda by přece měla svým lidem zajistit, co je u normálního života nezbytné. (AR 4/2000, s.7).
- Máme u útvaru tři mladé poručíky, půl roku po škole, dobře připravené a schopné, dokonce i prověřené dle z. č. 148/1998. Permanentní reorganizace ale způsobí, že jejich místa zaniknou, resp. se transformují na místa s plánovanou hodnotou kapitán - major, takže pro ně není uplatnění, i když chtějí sloužit, nechají se odejít do zálohy a místo nich se hledají tři důstojníci s odpovídající hodnotou, protože podle RMO o průběhu služby vzp ze dne 26. 11. 1999 (věstník 19/1999) čl. 119 není opravdu jiná možnost. (AR 4/2000, s.14).
- V pardubické posádce je evidováno 200 žádostí o byt, v Táboře 90, v Přerově 363, v Časlavi 233, v Prostějově 110, ve Staré Boleslavi 735 žádostí o byt vzp a 43 oz, přičemž v poslední jmenované bylo uvolněno a přiděleno pět bytů. (AR 3/2000, s.8).

Také některé z problémů, spojených s uplatňováním práva v rezortu, lze ukázat na následujících příkladech, čerpaných ze stejného zdroje:

- Stávající právní úprava výcviku vojenských řidičů, zejména vyhláška MO č. 277/1999 a „závazný pokyn náčelníka vp č. 15“, upravující činnost vojenských zkušebních komisí, naprosto neodrážejí realitu - v některých oblastech je více či méně nesmyslná a přináší další zbytečné problémy všem velitelům, např. zavedením nového „vojenského řidičského průkazu“. Požadavky nové právní úpravy mj. značně a především zbytečně zvyšují náklady na výcvik (AR č. 9/2000, s. 14).
- Problémem je provozování nepojištěné vojenské techniky (P-V3S, T-138), přičemž vleky k nim jsou naopak pojištěny (AR č. 7/2000, s. 5).
- Perspektiva dalšího nákupu land roverů k dalším útvarům (mimo 4. brn) existuje, ale v současné době jsou hodnoceny smlouvy z hlediska opravárenské činnosti, servisu a dostupnosti náhradních dílů. Ve stávající smlouvě nebylo vše upraveno (zajištěno) tak, jak by to logistickému potřebovali (AR 7/2000, s. 9).
- Experiment v oblasti stravování AČR mimorezortními subjekty u dvou zařízení AČR (VA Vyškov, VVÚO Tábor) měl být ukončen tím, že po jeho skončení budou vyhlášeny veřejné obchodní soutěže. Pak se ale ukázalo, že to není tak jednoduché a nakonec bylo vyhlášeno devět veřejných obchodních soutěží jen na ta zařízení, kde experiment probíhal. ... Velitel útvaru, který má zájem o zavedení tohoto systému i ve své posádce, musí služebním postupem požádat až NGŠ, který by měl rozhodnout, zda ano nebo ne. Na základě tohoto rozhodnutí na HUNMS MO přijde požadavek na vyhlášení veřejné obchodní soutěže na danou posádku nebo kuchyňský blok. (AR 7/2000, s. 13).
- V oblasti bozp se v rezortu MO nejčastěji porušují povinnosti dané zákoníkem práce - nejsou např. prováděny roční kontroly bozp (na základě normativního výnosu MO č. 23/1996). Zaměstnanci nejsou seznamováni s právními s jinými předpisy k zajištění bozp nebo je seznámení formální, kromě obecně právních předpisů se zapomíná na technické normy, směrnice min. zdravotnictví a rezortní předpisy MO (AR 7/2000, s. 13).
- Je také třeba mít na paměti, že vůči oz je velitel zaměstnavatelem a nemůže - ač si to někdy neuvědomuje - vůči nim uplatňovat nedílnou velitelskou pravomoc. Právní vědomí velitelů vůči civilním zaměstnancům není vždy na patřičné úrovni. V současné době je středem jejich zájmu branná legislativa, hlavně z. č. 221/99 sb. o vzp (AR 6/2000, s. 6).
- Jedinou možností, jak zlepšit práci pracovníků územních vojenských správ (ÚVS), u nichž se může stát, že vůbec nevědí, co se v útvaru děje, je podle NGŠ rotace funkcí, tzn. že velitel roty by měl část své kariéry strávit na ÚVS a naopak pracovníci ÚVS by měli jít na čas k útvaru jako velitelé rot. Tuto skutečnost si ale těžko dokážou představit sami pracovníci ÚVS, kteří tvrdí, že k jejich práci je potřebná znalost zákonů (AR 5/2000, s. 2).
- Vedení VLRZ nemělo oficiální možnost vyjádřit se v připomínkovém řízení ke znění branných zákonů ani prováděcích vyhlášek. Jejich dopady do činnosti organizace nejsou vždy pozitivní některé změny jsou velice nešťastné. ... Největším problémem je neznalost zákonů, vyhlášek, rozkazů MO a prováděcích pokynů VLRZ. Seznámení příslušníků rezortu nejen s nároky a možnostmi, ale i povinnostmi považují za jeden z nejdůležitějších úkolů v nejbližším období. Velmi často se stává, že velitelé útvarů např. neobjednávají poukazy na preventivní rehabilitace (AR 5/2000, s. 13).

Doufám, že na čtenáře článku uvedené citace z článků publikovaných v některých číslech letošního ročníku AR nepůsobí příliš depresivně.

V průběhu semináře vystoupilo několik jeho účastníků z různých pracovišť i funkcí v AČR (mj. brig. gen. Ing. Blaško - 1. md, pplk. JUDr. Krška - odbor mezinárodního práva MO, plk. doc. Ing. Kosař, CSc. - SPSP MO, mjr. Simbartl - školní jednotky VA, JUDr. Pindeš, PhD. - katedra humanitárního práva VVŠ PV, mjr. Mgr. Dvořák - oddělení pers. marketingu HPÚ, Ing. Janošec, CSc. - ÚSS VA) s řadou velmi zajímavých, kritických a podnětných názorů a návrhů, z nichž stojí za připomenutí zejména následující:

- Velitelé zůstávají v pozadí personálního dění - materiály k vyjádření (např. k systemizaci funkcí apod.) dostávají na poslední chvíli, z čehož lze vyvodit zřejmý nezáměr o skutečné názory lidí (příčinně ale zdání demokracie ve smyslu - „mohli jste se vyjádřit“ - je zachováno), protože skutečným prodiskutováním řady materiálů se mohlo předejít negativním následkům jejich realizace (pozn. autora - viz např. problémy s uplatňováním zákona č. 221/1999 Sb. na vysokých vojenských školách, např. s postavením studentů - důstojníků čekatelů apod.).
- Permanentní reorganizace neumožňuje skutečně pracovat s lidmi a připravovat nástupce pro konkrétní funkce.
- Kariérní řád nelze z řady důvodů uplatňovat v reálné praxi - platový systém je nespravedlivý a znevýhodňuje velitelské funkce, proto nelze kariérní řád bez odpovídajících platových opatření „nastartovat“ (např. jak mohou existovat funkce s plánovanou hodnotou kapitán, pro něž je současně stanovena platová třída 11?).
- Oblasti (problematiku) personalistiky a práva je nutno zařazovat do výuky velitelských kurzů, neboť je nutno rozšiřovat vědomosti studentů v těchto oblastech, posilovat vědomí právních souvislostí přijímaných rozhodnutí (viz např. pracovní právní spory) a poskytovat praktické příklady aplikace jednotlivých právních norem.
- Znalost práva (obecně) a mezinárodního práva může hrát významnou roli v činnosti některých vedoucích funkcionářů (např. v souvislosti s rozšiřováním mezinárodních styků mezi různými subjekty na různých úrovních) - právní problematiku je proto nutno zařadit do výuky, ale diferencovaně, účelově (podle určení kurzů a funkcí zastávaných jejich absolventy). Např. i tzv. ženevské úmluvy by měl znát v přiměřeném (potřebném) rozsahu každý voják.
- Právo a personalistika **musí být** obsahem výuky ve velitelských kurzech všech stupňů, v co nejširší míře, i když současně diferencovaně, neboť praxe u útvarů přináší řadu konkrétních problémů, za jejichž řešení velitelé odpovídají - je proto nutno jim objasňovat a ujednocovat výklad řady ustanovení zákonů a jiných právních norem.
- Je nutno rozlišovat **personální management** (pracovníci mající pravomoc provádět pracovní právní úkony v duchu zákonů nebo rozkazů MO) a **personální orgány** (pracovníci poskytující odborný servis „personálnímu managementu“) - je proto nutno rozlišovat i obsah a způsob jejich vzdělávání, do kurzu je nutno vyslat velitele i personalisty.
- Při realizaci personální práce **schází na ni navazující systém odpovídajících a nezbytných sociálních opatření.**
- V souvislosti s uplatňováním zák. č. 221/1999 Sb. se už v prvním roce jeho platnosti projevila celá řada problémů, souvisejících se základním studiem studentů na VA - vojáků z povolání (důstojníků čekatelů - viz § 6 odst. 5 zákona č. 221/1999 Sb.):
 - problém dosloužení závazku žen po absolvování tříměsíční náhradní služby a jejich odchodu ze studia - kde, u kterých útvarů a na jakých funkcích,
 - s tím souvisí obdobný problém - dosloužení „závazku“ studentů, kteří sice neukončili studium, ale jsou vojáky z povolání ve sboru důstojníků čekatelů a jsou povinni dosloužit sjednanou dobu služebního poměru („závazek“ za studium),
 - problém stanovování platů studentů, neboť zařazování do platových tříd (4. nebo 7. - podle předchozího vzdělání nebo délky praxe) je spojeno s popisem funkční náplně, což je u studentů svým způsobem „problém“,
 - problém (ne)provázanosti zák. č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, a zák. č. 221/1999 Sb. - např. výklad a význam pojmu „den ukončení studia“ v souvislosti s vykonáváním praxí a prodlevou mezi složením závěrečné zkoušky a vyřazením ze studia (u pilotů může činit vzhledem k praxi až 6 měsíců) a následným „zahájením“ služebního poměru; problém s poskytováním „studijního volna“ (studentům - vojákům z povolání je nelze udělit, neboť tento „druh“ služebního volna není v zák. č. 221/1999 Sb. řešen),
 - začínají se projevovat problémy při jmenování studentů do vyšších hodnot v průběhu studia a při jejich zařazování do sboru důstojníků čekatelů a praporčíků čekatelů,

- problém vyřazování absolventů VA a jejich zařazování na funkce v rezortu obrany vzhledem k systemizaci funkcí a ke skutečnosti, že někteří by měli nastoupit na funkce s plánovanou hodnotou nadporučík (kapitán),
 - problémy související s vymezením podmínek odchodu studentů z AČR („závazky“ za studium apod. - problém platnosti „dohod o úhradě nákladů za studium“), s poskytováním odlučného studentům (v případě soužití s druhem) atd.
- **Je nejvyšší čas začít diskutovat o personalistice v souvislosti s právem ve smyslu - „chceš-li řídit, musíš znát (tzn. mj. i právní problematiku)“, protože úroveň právního vědomí není na požadovaném stupni** - obrazně řečeno umírá nejen etika jednání, ale lze dokumentovat i projevy právního diletantismu. Nelze proto také souhlasit s názorem „lepší špatný zákon než žádný“ nebo argumentovat ve smyslu „v zákoně bylo myšleno“ - zákon jako právní norma musí být jednoznačný a nesmí umožňovat různý výklad jednotlivých ustanovení. Velitelé nejsou schopni „vykládat“ (ve smyslu „chápat“) zákony - musí být dosaženo např. souladu zákonů a základních a jiných řádů a předpisů, tzn. právních norem různých právní „síly“ (působnosti).
- **Je nutno řešit vztah zákonů č. 111/1998 Sb. a č. 221/1999 Sb., neboť to jsou to zákony stejné právní síly** (např. z hlediska posuzování „práva“ nebo „povinnosti“ účasti studentů - vojáků z povolání na výuce, neboť pro ně je to spojeno s „výkonem funkce“ a povinností připravovat se na výkon budoucí zastávané funkce). Podobně je problémem uplatnění studentů v případě neukončení studia, neboť v takovém případě nejsou připraveni pro výkon (konkrétních) funkcí v AČR.
- **Je nutno usilovat o zlepšování (zvyšování) právního vědomí vojáků všech kategorií** (viz např. právní souvislosti při řešení konkrétních situací - nehody, škody, přestupky apod.) a využívat k tomu všechny formy a prostředky (v úvahu např. přichází i zřízení a poskytování právní poradenské služby) a je nutno začínat u občanského zákoníku (málo se hovoří zejména o povinnostech fyzických osob). V této souvislosti lze využívat (ve výuce i v praxi) i právních stanovisek sekce legislativní a právní MO.
- **Je nutno naučit se modelovat dopady přijímaných rozhodnutí, naučit se vytvářet týmy a využívat týmovou práci** (tzn. efektu synergie schopností a vlastností jejich členů). V tomto směru přetrvávají problémy v chápání personalistiky na strategickém stupni řízení z hlediska chápání významu osobnosti, tj. specifických charakterových vlastností vojáků z povolání (je nutno usilovat o jejich kvalitativní i kvantitativní vymezení a respektování, např. při přijímání ke studiu, do služebního poměru či při ustanovování do konkrétních funkcí vzhledem k jejich specifice). Je nutno zabývat se podstatou „řízení procesů“ (i v personalistice a personálním marketingu).
- **Předmětem diskuze by mělo mj. být, co konkrétně je vlastně obsahem personalistiky a práva v činnosti velitele**, tzn. je nutno si uvědomit, že zatímco personalistiku lze charakterizovat jako soubor činností souvisejících s výběrem lidí, právo představuje soubor pravidel ovlivňujících činnost a jednání lidí. Při výkonu všech funkcí je nezbytná znalost práva, byť v různém rozsahu, a proto jeho znalost by měla být součástí kvalifikačních požadavků. Právní vědomí je nutno vytvářet nejen vzděláváním, ale i samostudiem, protože uživatel práva je současně subjektem moci na určité úrovni - složitost práva spočívá mj. v tom, že je „koncentrovaným poznáním a popisem procesů“, které se ve společnosti odehrávají.
- Personalistika poskytuje v současné době velmi omezené možnosti, např. z hlediska možnosti vedoucího pracovníka (velitele) vybrat si „lidi“, s nimiž bude pracovat - personalista by proto měl být schopen reagovat s nabídkou kandidátů na dané místo na konkrétní požadavky velitele.
- Právní a personalistické vzdělávání musí být součástí velitelských aj. kurzů, ale musí být účelové, tzn. obsahem i rozsahem odpovídat konkrétnímu určení (zaměření kurzu).

Možná se nedostalo na vystoupení všech účastníků, kteří by asi chtěli a měli co říci k řešené problematice. Dovolím si konstatovat, že průběh semináře potvrdil jeho smysl,

i když se asi ne zcela podařilo splnit jeho cíl, protože mu scházela větší a širší účast řídících pracovníků - velitelů ze základních úrovní řízení AČR (praporů, brigád) a jejich poznatky a zkušenosti. Přesto zazněla řada podnětných myšlenek, které si účastníci odnášeli, jež možná přenesou do své práce (tím mám na mysli zejména účastníky z úrovně MO), a o něž jsem se pokusil se touto formou s čtenáři Vojenských rozhledů podělit.

Pro organizátory semináře z jeho uspořádání vyplynul jakýsi morální závazek poučit se z jeho průběhu a zkusit na něj co nejdříve navázat, přičemž bude zřejmě účelné diskuzní témata zúžit a diferencovat. Významným závěrem a určitým povzbuzením je také impuls pro nepolevování v úsilí o rozšiřování a zkvalitňování vzdělávání studentů všech forem studia na VA v právní a personalistické oblasti.

Den před konáním semináře vystoupil před studenty operačního velitelského kurzu GŠ a pracovníky 1. fakulty VA pplk. Ing. J. Váňa se svými zkušenostmi a poznatky ze svého několikaletého působení ve strukturách NATO. Z jeho velmi zajímavého a nejen pro studenty inspirativního vystoupení považuji za důležité připomenout některé z jeho myšlenek, souvisejících s výše řešenou problematikou:

- s členstvím v Alianci je nutno dosáhnout změny v myšlení lidí, přičemž začít se musí ve školství (z hlediska dopadu členství na změnu obsahu přípravy vojenských profesionálů, např. vzhledem k potřebě vyšší připravenosti lidí na výkon funkcí ve strukturách Aliance - je nutno si mj. uvědomit, že pro jedno vyčleněné místo se musí „doma“ připravovat 3-4 kandidáti),
- pro působení ve funkcích v Alianci jsou **nezbytnými požadavky** na případné kandidáty jazykové znalosti (včetně odborné terminologie), odbornost, počítačová gramotnost, kulturní vyspělost (projevující se mj. v přiměřené národní hrdosti, schopnosti spolupráce apod.) - tzn. osobnostní předpoklady (výběr kandidátů je proto nutno provádět s přihlédnutím ke všem uvedeným hlediskům, ne pouze k jazykovým znalostem),
- uvedené požadavky vyplývají mj. ze stylu práce v orgánech Aliance - rozhodnutí se připravují jednáním na pracovní úrovni expertů (kapitánů, majorů, podplukovníků) a jsou schvalována nadřízenými (plukovníci), což vyžaduje jak delegovat pravomoci na relativně „mladé“ důstojníky (oproti tomu v AČR zpravidla rozhodnutí či návrh odborníka v nižší hodnosti či funkci „nemá váhu“ a bývá bez ohledu na zdůvodněnost a závažnost jiných uváděných argumentů různě modifikováno nadřízenými), tak i schopnost svůj návrh zdůvodnit a obhájit (bez „podpůrné autority“ nadřízeného) - vybraní lidé musí být osobnostmi.

* * *

Podnětem pro mou poslední poznámku pak jsou názory, prolínající řadou vystoupení, v nichž byly řečeny přímo či nepřímo, a proto bych ji chtěl vyslovit jako osobní názor, související s obsahem článku (personalistiku řada funkcí zužuje na „tabulky počtů“ a jejich vytváření) - pokračujícím problémem AČR je skutečnost, že všechny v ní či v rezortu vytvářené „koncepty rozvoje“ či „výstavby“ se odvíjejí především či pouze od počtů lidí, ale v žádném případě ne od určení a způsobů činnosti AČR jako celku či jednotlivých dílčích struktur. V opačném případě by struktury armády a způsob jejich vytváření a naplňování byly zcela jiné a jejich skutečný přínos pro (případnou) praxi by byl také jiný (a zřejmě efektivnější).

Role Československa v sovětské strategii

Stejnomená publikace, kterou vydalo nakladatelství DÍLO (Kladno 1999), je jedním z poměrně značného počtu děl, napsaných v exilu českými autory. Je příspěvkem k onomu proudu exilové literatury, který se v posledních letech spojuje s literaturou domácí do jednotného celku.

Autor publikace dr. Josef Kalvoda, který odešel do zahraničí po událostech roku 1948, se po strastiplné cestě stal profesorem historie a politických věd na univerzitě St. Joseph College ve West Hartford, Connecticut, USA. Působil v exilovém protikomunistickém odboji a byl posledním předsedou exilového křesťansko-demokratického hnutí. To ovlivnilo i zásadní směřování jeho vědecké činnosti, jejímž výsledkem byla řada publikací a množství článků a samostatných studií. Česky dosud vyšla jeho kniha „Geneze Československa“ a trilogie „Z bojů o zítřek“.

„Role Československa v sovětské strategii“ je tedy jeho třetím, a podle rozsahu problematiky a celkové rozpracovanosti vrcholným dílem. Vyšlo původně v Americe v r. 1978 a bylo určeno pro tamější odborně vědecké a politologické kruhy, kde přispělo k orientaci o politickém vývoji ve střední Evropě a jeho důsledcích pro vývoj situace na kontinentu.

Autor mohl za dobu svého exilového působení navštívit Československo jen jednou, v roce 1968, a pak až po převratu po roce 1989. To mělo částečně vliv i na celkový charakter publikace, která se přísně opírá o dokumenty a výroky a nezatěžuje se dojmy a ovzduším popisovaného období komentářovým stylem, i když určité prvky tohoto pohledu neopomíjí.

Kromě předmluvy, úvodu a citově změřeného doslovu, obsahuje celkem 13 kapitol, pokrývajících historickou epochu od vzniku Československa v roce 1918 až do Pražského jara 1968 a jeho důsledky. Rozebírá paralely a historické souvislosti vzniku státu a současně probíhající revoluce v Rusku, erudovaně vysvětluje vznik Slovenské republiky rad a jeho následky (záměrem maďarské bolševické ofenzivy bylo obsadit podkarpatskou Rus, a tak se spojit se ruskými bolševiky, Slovenská republika rad byla založena ve snaze získat podporu místního slovenského obyvatelstva). Autor věnuje pozornost mezinárodní politice nového státu a v obsáhlé kapitole se zabývá vznikem a vývojem Komunistické strany Československa a její závislosti na Moskvě.

Největší pozornost věnuje několika kapitolám, postihujícím čs. mezinárodní a vnitřní souvislosti období před a po mnichovské dohodě z roku 1938, počátkům bojů za osvobození, úsilí dr. Beneše o uznání kontinuity Československé republiky, a hlavně jeho úloze při řešení problémů střední a východní Evropy.

Tato doba je pro autora rozhodující pro postupný proces přechodu Československa do sovětské sféry vlivu. Vývoji po roce 1945 věnuje dvě kapitoly. Jedna se zabývá otázkou národně demokratické a socialistické revoluce, druhá modelem pro revoluci ve specifických poměrech poválečného státu.

Je poněkud překvapující, že hlavnímu tématu, které dalo název knize, tj. roli Československa v sovětské strategii, je věnována pouze jedna kapitola, která není ani

obsahově nejzdařilejší, ani rozsahem největší. Poslední kapitola je věnována událostem roku 1968 s některými důsledky pro budoucí jak vnitropolitický, tak i mezinárodní vývoj.

Publikace je doplněna řadou poznámek autora, dokumentujících závěry i obsah předchozích kapitol, rozsáhlým seznamem relevantní literatury a jmenným rejstříkem, umožňujícím personální orientaci. V příloze je uvedeno znění Smlouvy o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi Československou republikou a SSSR z 12. prosince 1943, vybrané články Košického vládního programu z 5. dubna 1945 a Protokol o rozhovorech delegací SSSR a ČSSR z 26. srpna 1968. Další relevantní smluvní akty zřejmě autor nepovažoval za nutné uvádět, i když se o některých z nich v textu zmiňuje. Pokud jde o některé utajované dokumenty, neměl k nim autor v době uzávěrky své knihy ještě přístup.

Celkově má kniha vědecký charakter, který je poněkud v rozporu s její čtivostí. Čtenář musí vyvinout určité duševní úsilí, aby popisované skutečnosti a použité argumenty chápal ve vzájemných souvislostech. Kniha je doslova nabitá odkazy na dokumenty a výroky významných činitelů různé provenience. Přitom je třeba zdůraznit, že autor měl k dispozici i řadu dokumentů z období totality, včetně veřejně vydaných a přístupných dokumentů vedení KSČ a ČSSR i SSSR a po Šejnově útěku i svědectví o některých utajovaných skutečnostech v oblasti obrany.

Na druhé straně je zde patrná i určitá odtrženost od vnitřního života v Československu, která však nesnižuje celkovou hodnotu díla.

Poněkud méně příznivě působí v knize některé odkazy ve stylu „... podle vyjádření jistého diplomata“, které se sice vyskytují zřídka, avšak neměly by být používány v publikaci tak vědeckého charakteru.

Tím, že autor obsáhl v historických souvislostech období šedesáti let, nemohl se vyhnout určitému zestručnění některých důležitých kapitol. Lze říci, že každá kapitola by mohla vydat na samostatnou publikaci. Je to však současně i výhoda v tom, že čtenář nemusí používat řady jiných pramenů a má koncentrovaný přehled o celém historickém období v jedné knize.

Poněkud překvapující je dosti kritický a v některých případech až negativní vztah nejen k dr. E. Benešovi, ale částečně i k T. G. Masarykovi. Je nesporné, že každý politik dělá chyby a například Masaryk to vždy otevřeně přiznával. Dávat však značnou část viny za historický vývoj určitému politikovi je v současném chápání dějin přehnané a nespravedlivé.

Projevuje se to například v hodnocení možností čs. legií v Rusku při potlačení bolševické revoluce. I když je pravda, že tyto legie byly v roce 1918 jedním z nejzkonsolidovanějších mocenských faktorů, nemohl ani jejich početní stav, ani kvalita výzbroje nebo velení rozhodujícím způsobem zasáhnout do dění v období celkového rozkladu a při dimenzích tehdejšího Ruska. Je známo, že neuspěla ani koncentrovaná intervence. Spojenců ze všech směrů. Na jedné straně bylo možno chápat úlohu legií v Rusku jako kompenzaci za uznání Československa. Spojenci, na druhé straně však nový stát nutně potřeboval rozhodující státotvornou sílu doma, kde dosud neexistovaly uznané hranice a nebyla uzavřena trianonská smlouva. Kromě toho byla nálada v legiích ve prospěch co nejrychlejšího návratu do svobodné vlasti a možnost probít se ve směru na západ byla pokládána za zcela iluzorní.

Rovněž tak autor křivdí dr. E. Benešovi, když se nepřímou ztotožňuje s charakteristikou polské exilové vlády, která nazývala dr. Beneše „generálním

ubytovatelem bolševismu v Evropě“. Spíše je třeba vidět, že dr. Beneš, jako zkušený politik, si již v průběhu války v roce 1942 uvědomoval a předvídal další vývoj a věděl, že jako po každé válce dojde k přerozdělení sfér vlivu v Evropě, s převládajícím vlivem SSSR v její střední a východní části. Že byl v tomto ohledu příliš vstřícný je věc názoru, avšak realita byla taková, jaká byla.

Popis některých událostí v protektorátu Čechy a Morava v roce 1943 vyvolává rovněž smíšené pocity. Vzniká dojem, že autor vydává pastýřský list biskupů v prosinci 1943 a nacisty nakomandovanou manifestaci organizace české mládeže, kterou mimochodem nenazývá ani úředním názvem, za výraz protibolševického cítění českého národa, jelikož měla být reakcí na uzavření spojenecké smlouvy mezi ČSR a SSSR z prosince téhož roku.

Kladem publikace je skutečnost, že autor alespoň pootevřel dveře jedné z oblastí, které se politologové i politikové rádi vyhýbají, totiž činnosti zpravodajských služeb. Jeho zmínky nejen o zpravodajské službě exilové londýnské vlády, ale i činnosti spojeneckých tajných služeb a v neposlední řadě i o působení generála Píky jsou velmi poučné a ukazují nutnost dlouhodobého předvídání jako zásadního faktoru úspěšné činnosti zpravodajských služeb.

Pokud by však čtenář v díle hledal podrobnější nebo komplexnější výklad vojenskostrategických aspektů role Československa v sovětské strategii, bude poněkud zklamán. Tato oblast se zdá být v knize do značné míry opomíjena.

Zmiňována je kampaň sovětského bloku proti NATO a jeho „mírová ofenzíva“, kterou doprovázela změna vojenské strategie Varšavské smlouvy, jak ji vyzradil český zběh, generál Jan Šejna, který odešel z Československa před sovětskou invazí v roce 1968. Podle Šejny bylo součástí nového strategického plánu, že vybrané vojenské jednotky Varšavské smlouvy proniknou v prvních třech dnech případné války až k Rýnu. V této souvislosti mělo být využito neutrality Rakouska, neboť neutralita této země od r. 1955 vedla k tomu, že síly NATO v Itálii se oddělily od západoněmeckých sil NATO. Vojenská strategie vyžadovala přítomnost sovětských vojenských jednotek v Československu, aby se tak - bude-li to zapotřebí - mohla Varšavská smlouva operativně připravit na rozsáhlý útok proti Západu pod rouškou vystřídání či obnovení vojenského personálu v Československu. (Sověti měli tehdy své vojáky ve východním Německu a Polsku).

Kdyby v Československu nebyla žádná sovětská posádka, noční přesun sovětských jednotek do Československa by jistě neušel západním pozorovatelům, kteří by jej mohli chápat jako počátek globální války proti západní Evropě. Důležitým faktorem bylo rovněž to, že kdyby byl SSSR zapojen do vojenských operací na Dálném východě, bylo by velmi důležité mít západní křídlo (Československo) vojensky zabezpečeno, aby se tak zabránilo případnému vyklouznutí této země ze sovětské sféry vlivu a aby se zajistil přísun vojenské techniky z českých zbrojovek.

V případě války by Sověti z československého území zaútočili přes Rakousko na západní Evropu, západní velmoci by jistě nelenily a provedly by odvetnou akci proti Československu. To byl možná jeden z důvodů, proč tehdejší první tajemník KSČ a prezident republiky A. Novotný zaujal k otázce rozmístění sovětských vojsk na československém území záporný postoj. (Dalším důvodem bylo možná jeho přání vládnout v zem tak, aby do toho Kreml příliš nezasahoval, a pak obava, že by mohla být

provedena čistka a on mohl být sesazen. Pro něj ani pro nikoho jiného nebylo žádným tajemstvím, že krvavé čistky v Československu na počátku padesátých let byly prováděny podle moskevských instrukcí). Případ generálporučíka Václava Prchlíka, který byl v roce 1971 uvězněn, rovněž ukazuje, že demise Novotného a sovětské vojenské strategické plánování spolu přímo souvisely.

Ovšem tvrzení o tom, že armády Varšavské smlouvy by měly být v případné ofenzivě za tři dny na Rýně, je nesprávné a amatérské, ať již bylo vzato z jakýchkoli pramenů. I v nejdůležitějších operačně-strategických plánech byla tato lhůta nejméně dva tři týdny.

Pravdivé je naproti tomu tvrzení, že již před rokem 1968 byly ze strany SSSR zaznamenány pokusy rozmístit sovětská vojska na území Československa k vyplnění operačně-strategického vakua mezi severními a jižními uskupeními sovětských vojsk, které čs. armáda nemohla kapacitně, ani technicky vyplnit.

Je možno polemizovat i s autorovým hodnocením Slovenského národního povstání, kde tvrdí, že se jej po počátečním selhání dvou východoslovenských divizí zúčastnily jen málokteré jednotky. Jako kdyby autorovi nebylo známo, že Slovenské národní povstání bylo největší ozbrojenou akcí na území Československa, že zde bojovala první čs. armáda na Slovensku uznaná za součást spojeneckých armád v počtu 54 000 vojáků a 26 000 partyzánů, kteří hájili území o původní rozloze 20 000 km² po dobu dvou měsíců, přičemž vázali síly nejméně pěti divizí a blokovali celou řadu přísunových komunikací pro zásobování významného úseku východní fronty.

Diskutabilní jsou rovněž zmínky o úloze tzv. Ruské osvobozené armády, lidově zvané vlasovci. Ačkoli je pravda, že její příslušníci sehráli určitou pomocnou úlohu v Pražském povstání v květnu 1945, nelze zapomenout skutečnost, že - ať již byly jejich pohnutky jakékoli - objektivně byli pomocníky nejsurovějšího a nejnebezpečnějšího nacistického diktátorského režimu 20. století.

Obdobně se autor zmiňuje i o Ukrajinské osvobozovací armádě, i když tato jako kompaktní vojenský svaz nikdy neexistovala. Reálně působila SS divize „Galizien“ a několik jednotek, používaných německou okupační správou na Ukrajině k protipartyzánským akcím a k terorizování civilního, hlavně polského obyvatelstva na západní Ukrajině. Její zbytky se pak probíjely v roce 1946 na západ i přes československé území.

Lze rovněž polemizovat s autorovým tvrzením o mimořádné strategické důležitosti Čech v duchu Bismarkova výroku „kdo má Čechy, má Evropu“. V současných podmínkách takové hodnocení geostrategického a vojenskostrategického prostoru to už sotva může platit. Celé území České republiky plní již jen funkci spojovacího prostoru hlavních strategických směrů a není již tím závažím, které by bylo určující k dosažení německé převahy na kontinentu. Je pouze jedním nevelkým kamenem evropské politické a vojenskostrategické architektury.

Nutno ovšem přiznat, že obsah knihy je zaměřen přednostně na politické dění v emigraci i doma a v souladu s tím především na období druhé světové války a studené války, kde je poznat, že jej autor osobně prožíval. To poznamenalo i jeho postoje. Z dnešního hlediska jej nutno považovat za historika výrazně pravicového, o čemž svědčí i jeho postoje při návštěvách Československa po roce 1989, ale i při významných aktivitách v Americe po roce 1980 a v předvolebních kampaních na podporu zvolení Ronalda Reagana a George Bushe za prezidenta USA (Scholars for Reagan and Bush).

Celkový dojem, který prostudování jeho knihy vyvolá, je takový, že malý stát nikdy není plně samostatný, že je politicky, hospodářsky i vojenskostrategicky vždy ovlivňován velmocí nebo velmocemi, v jejichž sféře se právě nachází, a že tudíž především zahraniční politika je limitována faktory, které mu dominantní velmoc určí. Tyto mantinely lze definovat jako nepřekročitelné hranice velmocenských zájmů. V případě Československa to byla v období mezi dvěma světovými válkami dominace Francie, v době války nacistického Německa, v období studené války pak Sovětského svazu. Nutno počítat s tím, že tomu tak bude i v budoucnu. Je otázkou, zda právě toto byl cíl, který si autor svou knihou vytyčil. Lze však o tom i pochybovat.

Úloha politiků malého státu pak spočívá v tom, aby pro svůj stát zabezpečili maximální možnou míru obhájení jeho národních zájmů v souladu s tím, jakých metod používá dominující velmoc. Můžeme se domnívat, že právě toho si byl dr. Beneš plně vědom a podle toho i postupoval. Nelze jej tedy vinit za případné nezdary a dopady jeho rozhodnutí. Okolnosti byly silnější než on a ani v jeho případě nelze použít slůvka „kdyby“ ve vztahu k jeho zahraničně-politickým aktivitám.

Právě pojetí úlohy dr. Beneše v podání autora poněkud kontrastuje s publikací jiného amerického historika českého původu Igora Lukeše, vydané pod názvem „Československo mezi Stalinem a Hitlerem“, kterou vydalo nakladatelství Prostor. Tento autor zcela popírá legendy a mýty, které se nahromadily kolem Benešovy angažovanosti v aféře maršála Tuchačevského a tvrdí, že není žádný důkaz o tom, že by pražská vláda předala Kremlu informace o jeho údajné velezradě. Zato jsou zde podrobněji mapovány záříjové události v roce 1938 se zajímavými pohledy na činnost henleinovců v Sudetech a důsledky Mnichova pro světové dění a další vývoj v Československu. Kniha končí slovy: „Jen málokterý z politiků mohl o sobě prohlásit, že už v třicátých letech, ač zrazen a osamocen, dokázal varovat svět a předvídat budoucí zkázu. To Edvard Beneš mohl plným právem.“

* * *

Z uvedeného je vidět, že hodnocení aktérů mezinárodního dění není vždy jednoznačné, často podléhá individuálnímu pohledu historika a trendům historického období, v němž probíhá. Každé hodnocení nechává čtenáři vždy určitý prostor pro vlastní názor. Nejinak je tomu i v knize dr. Kalvody.

Právě tato publikace ukazuje čtenáři s erudiicí ve vojenskostrategické oblasti, že ozbrojené síly plní v mezinárodním a do jisté míry i ve vnitropolitickém dění úlohu nástroje politiky a výsledky jejich zásahu jsou opět politicky zužitkovány a zúročeny. Doba ozbrojených sil jako řídicího politického činitele je ve dvacátém století a v budoucnu nenávratně pryč.

Kniha dr. Kalvody se jistě stane jedním z důležitých pramenů pro studium historie Československa a jeho peripetii v pohnutém dvacátém století. Právem patří do každé knihovny politologických pracovišť a ústavů a měli by ji číst i historikové a aktivní diplomaté. Pro vojenské instituce představuje pouze pomocný materiál k osvětlení vztahu ozbrojených sil a politiky v moderních dějinách. Pro profesionální historiky, specializované na popisované období, se pravděpodobně stane i zdrojem polemik, podněcujících zkoumání historických vlivů, vztahů a událostí.

Ing. Milan Štembera

Podplukovník PhDr. Miloš B a l a b á n , Ph.D.

Od symbolu moci k symbolu úpadku?

(Ruská armáda v devadesátých letech)

Poslední desetiletí dvacátého století se pro Rusko stalo jakýmsi závěrečným akordem dramatického vývoje, kterým prošlo v celém jeho průběhu. Přesněji je možné říci, že tento „závěrečný akord“ trval více než patnáct let od chvíle, kdy do Kremle nastoupil Michail Gorbačov, který otevřel Pandořinu skříňku problémů, jež byly vlastní Sovětskému svazu. Tento čin, ať už byl úmyslný či nikoliv, nakonec vedl k jeho rozpadu a vytvoření samostatného Ruska, které se stalo nástupnickým státem bývalé světové supervelmoci. Nepředstavovalo to ovšem konec zmíněných problémů, rozporů a protikladů. Spíše se v nových společenských podmínkách projeví ještě ztelněji. A přibýly k nim i mnohé další, což posléze vyústilo v hlubokou politickou, společenskou a ekonomickou krizi, jež měla ztelný dopad na velkou část ruské společnosti, včetně ruské armády.

* * *

Tato armáda bohužel stále ještě neprošla potřebnými změnami, které by uvedly do souladu její podobu s možnostmi a potřebami Ruska. Mnohým subjektům na ruské politické scéně totiž takové změny, které by nepochybně musely mít radikální charakter, nevyhovovaly. Vládnoucí politická elita v čele s prezidentem Jelcinem potřebovala armádu jako svůj nástroj ve vnitropolitickém boji. Konzervativní armádní vedení vyvinulo nemalé úsilí, aby uchovalo vojenskou sílu v co největším rozsahu pro zajištění potřebného politického vlivu, jak ve vnitřní, tak i zahraniční politice, na něhož si zvyklo v sovětských dobách.

Existoval zde i společný zájem větší části ruské politické elity a armádního vedení - pokud možno zachovat co největší část vojenského potenciálu, který by mohl v období budoucího možného ekonomického vzestupu Ruska podpořit účinnější prosazování ruských zájmů ve světě. Ekonomické reality ale taková přání silně korigovaly a armáda se navíc stala pro politiky a společnost velmi viditelným symbolem úpadku Ruska.

Uvnitř i mimo armádu se proto musela objevit řada projevů nespokojenosti, které sice nějakým výrazným způsobem ještě neohrožily vládnoucí režim, ale pro Rusko představovaly stálý zdroj potenciální i skutečné nestability. Tu umocňovala skutečnost, že se bez ohledu na krizový stav armády odhodlal vládnoucí režim k jejímu využití jako svého mocenského nástroje. Armáda, která se po celé období studené války připravovala na válku s vnějším agresorem, se tak v devadesátých letech stala (i když v některých případech ne zcela dobrovolně, ale pod politickým tlakem) jedním z klíčových aktérů boje o moc. Krize armády se tím nejen nevyřešila, ale spíše prohloubila.

Hlavní ruský doktrinární dokument „Koncepce národní bezpečnosti Ruské federace“, v této souvislosti konstatuje, že důsledkem takového stavu je oslabení vojenské bezpečnosti Ruska [1].

Krise, která má ekonomickou, sociální, vojensko-odbornou a vojensko-technickou rovinu, ovlivňuje negativně i celkový morální stav armády. Její nízká úroveň je bezesporu ovlivněna současným špatným vztahem ruské společnosti ke „své“ armádě, čehož si, a to je jistě zajímavé, povšimli i na Západě.

Ve zprávě „Stav ozbrojených sil Ruské federace“, která byla v roce 1998 projednávána na zasedáních severoatlantického shromáždění, se konstatovalo, že ruská „společnost se nachází na úrovni morální degradace, vědomí nezbytnosti obrany mezi veřejností je silně narušeno. Obrana vlasti ztratila svůj význam a vojenská služba již není více prestižní a povinná.“ [2] Takový názor veřejnosti byl v devadesátých letech stále posilován konkrétními fakty o krizi armády, která se prakticky denně objevovala v ruských médiích.

Základním problémem, se kterým se ruská armáda musela vyrovnávat od počátku své existence, byl nedostatek finančních prostředků určených na její zabezpečení ze státního rozpočtu [3]. Stát nebyl v podmínkách ekonomické krize schopen plně financovat armádu, což je možné doložit příklady. V letech 1994, 1995 a 1996 ministerstvo obrany nedostalo ze státního rozpočtu přibližně 30 % plánovaných prostředků, v roce 1997 přibližně 40 % a v roce 1998 již okolo 60 %, na což mělo bezesporu vliv vypuknutí silné finanční krize v srpnu 1998. Z tohoto důvodu silně vzrostla zadluženost státu vůči armádě. K 30. listopadu 1998 to v absolutních číslech činilo již 70 miliard rublů, což se rovná ročnímu vojenskému rozpočtu.

Údaje o plnění závazků státu vůči armádě v roce 1999 taktéž nebyly optimistické. V červenci 1999 dostala armáda necelých 39 % prostředků, které jí byly z rozpočtu na tento rok určeny (41,2 miliardy rublů ze schváleného rozpočtu 105,8 miliardy rublů). Ministerstvo obrany se stalo jedním z největších dlužníků v Rusku. Především vůči výrobcům zbraní, energetickým společnostem, dopravcům a výrobcům potravin dlužilo částku, která dosáhla výše 52 miliard rublů [4]. Naprosto zásadním problémem rozpočtu byla skutečnost, že 90 % rozpočtu se vynakládalo na udržování armády - především platy, stravu a výstroj.

Dlužit celému rezortu obrany bylo přitom devadesátých letech pro ruskou vládu v podstatě velmi výhodné. Kdyby uznala vojenský dluh za státní, ztratila by možnost volného disponování financemi v čase i prostoru, neboť pro státní dluh je nutné stanovit přesný splátkový kalendář. Dluhy ministerstvu obrany tedy vytvořily určitou „mzdovou rezervu“ ruské vlády, která byla často využívána.

Problémy s financováním armády se velmi negativně dotkly především jejích příslušníků. Vojákům z povolání nebyly dlouhodobě vypláceny mzdy. V dubnu 1999 činila částka, která nebyla na mzdách vyplacena, více než 7,5 miliardy rublů. Přitom 95 % důstojníků uvedlo v roce 1997, že uživit rodinu pouze ze služného je prakticky nemožné, přičemž stejný počet uvedl služné jako hlavní zdroj příjmů rodiny [5]. Bezesporu se jednalo o rizikový faktor, který se ještě znásobil u vysokých důstojníků a generálů, v jejichž podřízenosti jsou útvary a jednotky disponující jadernými zbraněmi.

Zde je možné uvést i dva konkrétní příklady - plat zástupce velitele raketových vojsk strategického určení pro vyzbrojování dosahoval v roce 1999 měsíčně 5000 rublů (cca

180 dolarů) a kontradmirála flotily atomových ponorek Severní flotily 3500 rublů (cca 125 dolarů) [6]. Velmi ostrým problémem, který ovšem stále přetrvává, byl nedostatek bytů. Celkem je v současné době bez bytu 93,4 tisíce příslušníků armády.

Velkým problémem je ovšem i zabezpečení dostatečného množství potravin pro armádu. To vyplynulo i z vojenského rozpočtu na rok 1999, kdy na nákup potravin bylo vyčleněno šest miliard rublů, ale nezbytná částka pro tento účel činila 8,2 miliardy rublů. Od července 1998 byly vzhledem k vysoké zadluženosti armády téměř přerušeny dodávky potravin od výrobců a armáda byla nucena k zabezpečení stravy pro vojáky přikročit k využívání tzv. „nedotknutelných zásob“, které armáda udržuje pro případ mimořádných situací (např. válečný stav apod.). Tyto zásoby byly vyčerpány do úrovně 40-60 %. Nejkritičtější situace byla především v útvarech na Sibíři a Dálném východě. V rámci Severní flotily byly dokonce některé lodě vzaty pod patronát několika ruskými městy, které je „dotují“ potravinami i dalším nevojenským materiálem.

Celá tato situace vyvolala živelné protesty u vojáků z povolání i jejich rodin, které např. dostaly i podobu blokád vojenských útvarů a základen manželkami a dětmi důstojníků. Vzhledem ke zhoršené sociální situaci v armádě řada důstojníků spáchala sebevraždu. Není proto překvapením, že se v armádě objevily vážné personální problémy, neboť celá řada zvláště vysoce kvalifikovaných specialistů a velitelů armádu opustila.

Kritických rozměrů dosahuje hospodářská kriminalita. V letech 1993-98 se zvýšil počet vojáků, páchajících hospodářskou trestnou činnost šestkrát, přičemž největší podíl zde mají velitelé všech stupňů. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že rozsah hospodářské kriminality mezi vysoce postavenými vojenskými funkcionáři dosáhl za existence samostatné ruské armády značných rozměrů. Hlavní vojenská prokuratura např. v roce 1998 informovala, že na základě podezření z nezákonné činnosti, včetně korupce a zpronevěry, bylo vyšetřováno více než 100 vyšších důstojníků, včetně 20 generálů. To bude ale zřejmě představovat pouze vrchol ledovce, protože mnohé kriminální činy vysokých funkcionářů armády nebyly vůbec vyšetřeny.

Z dílčích údajů přitom vyplývá, že finanční částky, o které armáda přišla především jejich nezákonnými aktivitami, by mohly zlepšit rozpočtovou situaci armády. Dalším nebezpečným jevem v armádě je korupce, která se projevuje na všech stupních velení. Dokládá to i fakt, že v letech 1993-98 se zvýšily (pouze zaregistrované) případy úplatkářství o 82 %. V roce 1997 bylo obviněno ze zneužívání služebních pravomocí celkem 18 000 důstojníků.

Jedním z nejvíce nebezpečných jevů v devadesátých letech se stalo **pronikání zločineckých skupin do armády**. Tyto skupiny měly zájem především o přístup k lukrativním stavebním a dodavatelským kontraktům a samozřejmě také ke zbraním. Dokonce byly zaregistrovány úniky zbraní ze skladů vojenských útvarů, na kterých se jejich velitelé přímo podíleli. S armádou se začal spojovat i nový fenomén nárůstu úrovně kriminality mezi kategorií bývalých vojáků z povolání, které ruský sociolog Vladimír Lukov označil za „lumpem-vojáky“. Ti se zapojili především do organizované trestné činnosti. Z bývalých vojáků byly dokonce vytvářeny tzv. eskadry smrti, mající za úkol provádět nájemné vraždy podnikatelů.

Podle Lukova se jednalo o přímý důsledek prudkého snižování početního stavu armády v letech 1992-98, který ale nebyl doprovázen odpovídajícím sociálním

zabezpečením propuštěných vojáků [7]. Z armády bylo propuštěno 600 tisíc důstojníků a praporčíků, z nichž ale 400 tisíc nemá nárok na vojenský důchod a pouze každý čtvrtý se může se svojí specializací uplatnit v civilním životě [8]. Znamená to, že ti propuštění vojáci, kteří se neuplatní na trhu práce, jsou tak v zájmu svého přežití nuceni hledat sami zdroj obživy, který jim často mohou nabídnout právě pouze kriminální struktury.

Samostatnou kapitolou byla trestná činnost, spáchaná mezi vojáky základní služby, spojená především se šikanou a užíváním drog. To všechno mělo za následek naprosto katastrofální úroveň odvodů do armády. Ze 150 000 ročně povolanců branců jich bylo v devadesátých letech odvedeno pouze 9000. Zbytek se snažil pomocí vysokých úplatek vyhnout výkonu vojenské služby [9].

Takové úsilí je pochopitelné ve světle toho, že každoročně zahynulo ve vojenské službě až 3000 mladých mužů - většina z nich spáchala ze zoufalství sebevraždu, neboť již nemohli vydržet brutální šikanování ze strany starších vojáků. Velmi znepokojující je velký nárůst používání drog v armádě. Podle údajů Hlavní vojenské prokuratury došlo v roce 1996 k 256 trestným činům spojených s drogami, ale v roce 1998 již bylo takových trestných činů spácháno 605. Na užívání drog se podíleli hlavně vojáci základní služby, což vyplývá i z faktu, že více než 30 % z nich mělo zkušenosti s narkotiky ještě z civilu.

Varující je ovšem fakt, že užívání drog dnes již není záležitostí pouze vojáků základní služby. Za používání drog bylo v roce 1998 předáno k trestnímu stíhání i 16 velitelů - vojáků z povolání. Používání drog bylo ve 33 případech zaznamenáno i v nejelitnější části ruské armády - raketovém vojsku strategického určení [10].

Všechny výše uvedené faktory mají v konečném důsledku vliv na **bojeschopnost armády**, která se podle ruských vojenských expertů **snížila od rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 šestkrát**. Krátkodobá bojeschopnost (v průběhu dvou týdnů) formací o velikosti větší než pluk není garantována. U pozemních vojsk je v uspokojivém stavu pouze každá třetí divize (viz tab.). K uvedeným údajům je možné dodat, že ve zprávě komise významných politických činitelů USA k problematice amerických národních zájmů z roku 1996 byl pokles bojeschopnosti ruské armády zhodnocen konstatováním, že ruská armáda může zabezpečit obranu ruských hranic pouze v případě, kdy vojenská operace nebude mít dlouhodobý charakter [11].

Tab.

	plně bojeschopné	podmíněně bojeschopné	nebojeschopné	útvary mobilizační hotovosti
divize	3	13	18	24
brigády	5	9	5	6

Bojový potenciál ruských jaderných sil je dvaapůlkrát nižší než potenciál obdobných sil v USA. Velmi vážná je situace v letectvu. Ve srovnání s rokem 1991 se park vojenských letadel snížil o 70 % a podíl moderních letadel činí z celkového objemu leteckého parku pouhých 21 %. Letci nalétali ročně pouze 15-20 hodin místo nezbytně nutných 150 hodin. Systém protivzdušné obrany není v současné době schopen monitorovat 37 % státní hranice Ruska.

Bojeschopnost vojenského námořnictva klesla desetkrát až dvanáctkrát a jen asi polovina plavidel je připravena k bojovému nasazení. O 50 % klesl počet bojových plavidel a o 60 % se snížil počet letadel námořního letectva. Více než 70 plavidel a ponorek potřebuje nutnou opravu. Podle vojenských expertů v horizontu pěti let zůstane v námořních strategických jaderných silách ne více než osm bojeschopných atomových ponorek s raketovými nosiči. Ze šesti strategických nadzvukových raketových nosičů TU-160 jsou pouze dva schopné provozu.

Problémy existují i ve výcviku vojsk. V první polovině 90. let byly plány bojové přípravy plněny na úrovni 30-35 %. Více než 70 % cvičení s bojovou střelbou bylo změněno pouze na velitelsko-štábní. Podobná situace je ale i v současnosti. Vzhledem k finančním problémům, nedostatku paliva, nábojů a výstroje bylo ze všech plánovaných cvičení v roce 1998 uskutečněno pouze 35 % plukovních a 73 % praporečních cvičení v pozemním vojsku. V námořnictvu se plavby ponorek snížily o 25 % a bojových lodí o 33 %.

Plán bojové přípravy v letectvu byl splněn pouze na 15-40 %. Složitost situace ve výcviku může velmi dobře charakterizovat fakt, že největší strategické velitelsko-štábní cvičení v dosavadní historii ruské armády „Západ 99“, provedené v červnu 1999, spotřebovalo téměř celý limit paliva armády vyčleněný na bojová cvičení v roce 1999.

Vážným problémem ruské armády je nedostatek nové techniky a údržba stávající vojenské techniky, což má dlouhodobý charakter. Začátkem roku 1992 ve snaze snížit rozpočtový deficit o dvě třetiny byly sníženy výdaje na nákup zbraní a vojenské techniky a od té doby zůstávají na velmi nízké úrovni. Následkem toho došlo k výraznému poklesu výroby obranného průmyslu - v roce 1997 činil její objem méně než 10 % úrovně roku 1991 [12]. Konkrétně to např. znamenalo, že v letech 1992-94 nebylo splněno všech 15 programů určených na přezbrojení armády, což se bezprostředně promítlo do jednotlivých druhů vojsk. Letectvo obdrželo v roce 1995 pouze dva bojové vrtulníky a šest stíhaček. Místo 300 tanků obdrželo pozemní vojsko pouze pětinu - 60.

V letech 1992-95 byla vyrobena pouze jedna ponorka poslední generace. Na druhé straně nebylo vyrobeno ani jedno bojové plavidlo. Ve druhé polovině 90. let se tato situace výrazně nezlepšila. Je to např. dáno i tím, že v roce 1998 bylo financování nových zbraní a vojenské techniky zajištěno v objemu, který dosáhl pouze o něco více než 13 % z celkových plánovaných výdajů. Mezi 30-50 % zbraní a vojenské techniky bylo v nebojeschopném stavu. Podíl moderních druhů zbraní v armádě nepřevýšil 30 % z celkového počtu.

Poměrně značným rizikovým faktorem je skutečnost, že v raketových vojscích strategického určení je okolo 60 % raketových komplexů již za hranicí životnosti. Snížila se akceschopnost systému varování o raketovém napadení. Velmi výrazně zastarala výzbroj pozemních vojsk, především jejich protivzdušné obrany a letectva.

V roce 1999 se ve srovnání s rokem 1991 snížila výroba vojenských letadel 17x, vrtulníků 5x a civilních letadel 15x. Důsledkem zastarávání techniky je skutečnost, že dnes potřebuje generální opravu 500 letadel a vrtulníků, 1200 leteckých motorů. Celkem by na tyto opravy letectvo potřebovalo 11,5 miliardy rublů - má ale k dispozici pouze 1,5 miliardy. Z tohoto důvodu se neuskuteční opravy a modernizace některých typů letadel. Konkrétně se jedná o MiG-27 a Su-17.

Jednou z příčin takového stavu byla i naprosto rozporuplná politika státu při rozpočtovém financování obrany. S přibližováním NATO k hranicím Ruska a se zvyšováním napětí v jeho jižních regionech byl uvnitř vládnoucí politické elity, včetně

prezidenta Jelcina, akceptován konsenzus v tom, že další snižování vojenských výdajů je nepřipustné.

Počínaje roky 1996 a 1997 se rozpočtové financování obrany formálně stabilizovalo, ale převážná většina vydaných prostředků byla směřována na udržování armády a na výplatu příspěvků vojákům propouštěným v souvislosti se snižováním početních stavů armády. Současně ale pokračovalo i snižování vojenské výroby - za uvedené dva roky o 41 %. Během těchto dvou let se také značně rozšířila praxe neproplácení objednané vojenské produkce ministerstvem obrany.

Jedním z důvodů byla i skutečnost, že ministerstvo financí vyčleňovalo pro ministerstvo obrany nižší částky, než činily rozpočtové dotace. Podniky byly mezeitím povinny plnit státní objednávky výzbroje v plném rozsahu, i když neměly záruku, že dostanou v plné výši zapláceno. To rok od roku vedlo k postupnému snižování vojenské výroby i při formálně stabilních dotacích. Z tohoto důvodu jsou problémy se zabezpečením modernizace zbraní a vojenské techniky ruskými vojenskými experty vnímány jako přímá hrozba životně důležitým zájmům Ruska ve vojenské sféře.

Je zcela legitimní položit si ve světle uvedených faktů otázku zda vůbec existuje možnost, že by se situace ruské armády mohla na počátku nového desetiletí nějakým zásadnějším způsobem zlepšit. Je zřejmé, že si armáda hodně slibuje od nástupu k moci nového ruského prezidenta Vladimíra Putina, který armádě veřejně deklaroval svoji podporu, což našlo vyjádření i v konkrétních činech. Především se jednalo o kroky ke zlepšení ekonomické situace jejich příslušníků, především důstojnického sboru. Ekonomicky a morálně zdecimovaná armáda to nemohla nepřivítat. A dlužno dodat, že nejen armáda, což Putin zřejmě předpokládal.

Specifickým ruským fenoménem je totiž **psychologické místo armády ve společnosti**. Její problémy, potíže a neúspěchy se stále dotýkají dost velké části obyvatelstva. Proto tak zapůsobila nejen veřejně deklarovaná podpora armády, ale i opatření zaměřená na zlepšení situace důstojníků v sociální oblasti, což se týká především postupného vyplácení zadržovaných výplat a plánovaného zvýšení jejich peněžních náležitostí. Otázkou je, zda se tento trend podaří Putinovi na pozadí ekonomických problémů Ruska udržet a zda se částečně nejednalo pouze o gesto, které mu mělo získat v armádě podporu v prezidentských volbách.

Tendence svědčící o větší podpoře armády je ovšem patrná. Ruská vláda ještě v roce 1999 přijala rozhodnutí o vyčlenění dalších čtyř miliard rublů ze státního rozpočtu na dovyzbrojení armády. S tím souvisí i plány rozpočtových výdajů na obranu v roce 2000. Podle zveřejněného návrhu vojenského rozpočtu se poprvé za postsovětské období zvyšuje položka výdajů na financování vojenskoprůmyslového komplexu. Její výše dosahuje téměř 40 % z celkového rozpočtu, přičemž v devadesátých letech tato položka nebyla vyšší než 15 %. Zároveň se změnila i struktura objednané vojenské produkce.

V uplynulých letech bylo prioritou financování strategických sil jaderného zadržování, na jejichž potřeby bylo vyčleňováno až 80 % finančních prostředků. Podle plánů na rok 2000 bude mít objednávka vojenské produkce dva prioritní směry: síly jaderného zadržování a efektivní vyzbrojování armády konvenční výzbrojí včetně tzv. zbraní vysoké přesnosti. Zde ovšem existuje pochybnost, zda jsou takové plány reálné.

Podle vyjádření místopředsedy ruské vlády Klebanova budou totiž prostředky vyčleněné na objednávku vojenské produkce určeny nikoliv na zakoupení nových

zbraní, ale na modernizaci těch, které jsou již ve výzbroji, což je 3-4x levnější. To by ale znamenalo, že bude zároveň rychleji pokračovat zastarávání vojenské techniky.

Faktem ovšem zůstává, že v roce 1999 byla objednávka vojenské produkce státem profinancována ve výši 90 %, přičemž v roce 1998 to činilo pouhých 12 %. Je to ovšem spojeno především s růstem exportu ruských zbraní - zatímco v roce 1998 dosáhl tento export výše 2,6 miliardy USD, v roce 1999 to bylo již 3,4 miliardy USD [19].

Snaha o posilování armády má ovšem i zcela pragmatický podtext. Její nebojeschopnost totiž vytváří pro Rusko značné bezpečnostní riziko. Příkladem je v tomto směru **válka v Čečensku**, kdy se ukázalo, že pozemní vojsko není zcela schopno plnit zadané úkoly a do bojů bylo nutné zasadit jednotky vzdušně-výsadkových vojsk a námořní pěchoty. Daná situace je odrazem stavu, ve kterém se pozemní vojsko nachází - podle mínění expertů fakticky přestalo existovat jako samostatný druh vojska, neboť jeho početní stav dosahuje méně než 25 % z celkového početního stavu armády.

Je ovšem na místě poukázat na limity snah o posílení ruského vojenského potenciálu, které vyplývají z konfrontace s reálnou ekonomickou situací Ruska. Jeho vojenská síla se totiž stále snižuje. Naznačil to i návrh vojenského rozpočtu pro rok 2000 ve výši 2,76 % HDP, což je ještě méně než v roce 1999 a podstatně méně než plánovaných 3,5 % HDP. Tento rozpočet pouze velmi obtížně umožní realizaci projektů, které by měly přispět k modernizaci armády, a tím i k realizaci cílů vojenské reformy, již se daří realizovat jen s velkými obtížemi a pouze v některých dílčích směrech.

Ostatně podle komise expertů ustavené ještě prezidentem Jelcinem by si široce pojatá vojenská reforma v Rusku vyžádala obrovskou částku 150-300 miliard dolarů. Zřejmě není absolutně reálné, aby Rusko bylo schopno takovou částku vynaložit.

Potvrzuje to nepřímě i dokument „Rusko na prahu tisíciletí“, ve kterém jeho autor - prezident Putin - uvádí, že Rusko bude schopno dosáhnout úrovně vyspělých zemí za 15 let, ale za podmínky, že roční přírůstek HDP dosáhne 8-10 %. Jedná se ovšem zřejmě o nejvíce optimistickou variantu, neboť podle prognózy ministerstva financí Ruské federace roční přírůstek bude dosahovat pouhých 5,2 %. Ředitel Institutu ekonomické analýzy Andrej Illarionov k tomu na semináři v Centru strategických projektů v Moskvě v dubnu 2000 poznamenal, že to stačí pouze k tomu, aby Rusko bylo v roce 2015 na úrovni patnácté nebo šestnácté čínské provincie.

Nové ruské politické vedení nicméně ekonomické limity posilování vojenského potenciálu vnímá. Potvrzuje to i skutečnost, že zatímco v návrhu vojenské doktríny zveřejněném v říjnu 1999 chyběla zmínka o ekonomických možnostech státu při vojenskoekonomickém zabezpečování armády, v konečné verzi vojenské doktríny zveřejněné v dubnu 2000 bylo jasně uvedeno, že toto zabezpečení se bude realizovat v rámci existujících finančních zdrojů státu [14].

V této souvislosti bylo možné zaznamenat v rámci diskuze o tom, jakým způsobem čelit z důvodů ekonomických problémů poklesu ruské vojenské síly názory, že je nutné, aby na jedné straně probíhalo řízené snižování vojenské moci státu, a na straně druhé, aby docházelo ke stabilizaci možných zdrojů pro růst obranného potenciálu Ruska. Přitom musí být zachován účinný jaderný potenciál jako nejlacinější nástroj zajištění bezpečnosti Ruska a současně i širokého okruhu jeho dalších zahraničněpolitických zájmů.

Schopnost naplnit takový cíl se ovšem bude výrazně odvíjet od toho, zda nové vládnoucí politické vedení bude ochotno realizovat skutečnou vojenskou reformu,

jejímž hlavním výsledkem by mělo být uvedení vojenského potenciálu Ruska do souladu s jeho bezpečnostními zájmy na straně jedné, s jeho ekonomickými možnostmi na straně druhé.

Jedním z prvních kroků tímto směrem je i rozhodnutí Bezpečnostní rady Ruska o snížení počtu strategických raket na 1400 jednotek, které zároveň ztratily svou dosavadní samostatnost a byly začleněny do leteckých sil [15], což umožnilo přesunout ušetřené finanční prostředky mj. ve prospěch méně favorizovaných druhů zbraní, zejména pozemních sil, na které se zpravidla v rozpočtu zapomínalo.

Poznámky a literatura:

1. **Koncepcija nacionalnoj bezopasnosti Rossijskoj feděraciji**, Něžavisimoje vojennoje obozrenije 14. 1. 2000, s. 6.
2. **Voronin, A.**: Zapad eto bespokojit, Krasnaja zvezda, 10.1. 1998, s. 3.
3. **Prognoz finansovo-ekonomičeskovo obespečeniya strojitelstva VS RF na period do 2010 goda**, Něžavisimoje vojennoje obozrenije, 5. 2. 1999, s. 4.
4. **Muchin, V., Korotčenko, I.**: Finansovaja situacija v armiji ostajetsja složnoj, Něžavisimaja gazeta, 25. 9. 1999, s. 2.
5. Viz údaje oddělení vojenskosoziologických a právních výzkumů Ministerstva obrany Ruské federace. Pro srovnání je možné uvést, že životní minimum pro tříčlennou rodinu se pohybuje v závislosti na jednotlivých regionech Ruska mezi 2,6-4,6 tisíci rublů. Plat velitele čety (poručíka) dosahuje 1354 rublů a velitele praporu (podplukovníka) 2135 rublů (viz Něžavisimaja gazeta 25. 9. 1999, s. 2).
6. Informaci o výši platů těchto funkcionářů získal autor článku v Nezávislém odborovém svazu vojáků Ruska a od spolupředsedy tiskového klubu ministerstva obrany a vojenského korespondenta listu „Obščaja Gazeta“ V. Litovkina.
7. **Lukov, V.**: New Factors in Civil-Military Relations in Russia. (Zveřejněno v závěrečné práci výzkumu M. Balabána Position and Task of Non-Governmental Organizations in the Process of Democratic Control of the Armed Forces and their Support for Achieving a Higher Credibility of Armed Forces in the General Public, NATO Research Fellowship, Praha 1999, s. 92).
8. **Solov'ov, V.**: Věrchovnyj glavkom: krušenie iljuzij, Něžavisimaja gazeta, 14. 1. 2000, s. 3. V souvislosti s uvedeným problémem je nutné dodat, že rezort obrany disponuje pouze velmi omezenými prostředky na rekvalifikaci vojáků propouštěných do zálohy. Podstatná je v tomto směru pomoc západních zemí - na území Ruska dnes funguje 24 rekvalifikačních center, jejichž provoz je financován Evropskou unií (třináct center), SRN (deset center) a Velkou Británií (jedno centrum). I tato pomoc je nicméně příslovečnou kapkou v moři.
9. Např. zfalšované lékařské potvrzení, podle kterého bránc nemusí nastoupit vojenskou službu, stojí mezi pěti až desetitisíci dolary. Jeden z tzv. mladých reformátorů Boris Němcov v souvislosti s úplatky, které slouží zproštění vojenské služby, navrhl tyto úplatky legalizovat. Prohlásil, že se samozřejmě jedná o kontroverzní nápad. „Ale pokud by se shromáždily všechny úplatky za zproštění vojenské služby, dalo by to dohromady 40 procent vojenského rozpočtu“ (The Times 10. 5. 1999).
10. **Aif, A.**: Armija pod kajfom, Něžavisimoje vojennoje obozrenije, 4. 6. 1999, s. 3.
11. **Perspektivy Rossiji**. Kritičeskije faktory i vozmožnyje napravlenija razvitija do 2010 goda (Fěderal'nyj institut po issledovaniju stran vostočnoj Evropy, Köln, 1999, s. 26.
12. **Ježegodnik SIPRI**. Vooruženije, rozoruženije i meždunarodnaja bezopasnost' (ruské vydání), Nauka, Moskva, 1998, s. 261.
13. **Kozyrev, M.**, Vojenno promyšlennyj kompleks, Kommersant-Vlašt', 15. 6. 2000.
14. **Vojennaja doktrina Rossijskoj feděraciji**, Něžavisimaja gazeta, 22.4. 2000, s. 6.
15. Podle smlouvy START-2 by si Moskva mohla ponechat až 3500 strategických raket. In „Rusko omezí počet strategických raket“, Hospodářské noviny 14. 8. 2000.

Koncepce ekonomiky obrany pro 21. století

Předvídání reálného vývoje ekonomiky obrany musí vycházet ze změn funkcí, které v 21. století budou ozbrojené síly plnit. Článek profesora ekonomie kalifornské univerzity v Irvinu Martina C. McGuire proto reaguje na veliké množství nových skutečností, které trvale ovlivňují zajišťování národní obrany a mezinárodní bezpečnosti, a tím i ekonomiku obrany. Zvyšuje se význam sociálních, kulturních, výzkumných a právních vazeb mezi ekonomikou a obranou, takže ekonomika obrany, jako vědecký obor, podle autora článku, postupně přejde do sféry politické ekonomie. Profesor McGuire vychází především z kategorií, které vymezují „ekonomiku obrany“ v nadcházejících desetiletích. Redakčně kráceno, upraveno.

I když se všude, na celém světě, obranné instituce potýkají s nesmírným nárůstem závažných institucionálních, rozpočtových a doktrinárních změn, je nepopiratelné, že primární roli zde hraje ekonomika obrany. Ta ovšem nesmí sloužit ani ekonomickým, politickým či ideologickým zájmovým skupinám, které by ji zneužívaly. Naopak, vzhledem ke své úloze při obraně, musí zůstat efektivní při zabezpečování tradiční obrany, zdokonaleném krizovém managementu, vyhýbání se válce, kdy to bude jen možné, a budování mezinárodního ekonomického systému.

V článku se budeme hlavními kategoriemi struktury obranné ekonomiky v nastupujícím století. Prognóza autora vychází ze dvou zdrojů: (1) posledního vývoje ekonomiky jako takové, (2) trendů změn ve struktuře konfliktů a obrany. Co se týče ekonomiky, empirický i teoretický vývoj ekonomického myšlení týkající se mezinárodních konfliktů velmi pokročil. Ekonomika obrany dnes daleko více než v době svého vzniku spadá spíše do politické ekonomie než k operačnímu výzkumu. Ohromné změny v mezinárodním bezpečnostním prostředí po skončení studené války vyžadují, aby byly znovu přezkoumány její základy.

Jednou z reakcí na tyto změny je rozšíření definice „obran“ či „bezpečnosti“. Dnes se tyto pojmy vztahují i na ničení životního prostředí, rizika finančního zhroutení, šíření nakažlivých chorob a hladomoru.

To ale není tématem tohoto článku. Budeme se držet konvenčního pojetí „obran“, nicméně se pokusím zahrnout široké spektrum nových faktorů, které mají vliv na zajišťování národní obrany a mezinárodní bezpečnosti. Mezi ně patří: pokroky nejnovější technologie (zbraně s vysokou přesností a nízkou vlastní zranitelností), redukce úrovně zdrojů, které budou pravděpodobně pro obranu k dispozici, nové mezinárodně politické prostředí, ve kterém budou obranné síly působit, posun úkolů, které budou tyto síly plnit (uprchlíci, zajišťování lidských práv, udržování míru), změny ve vztahu obyvatelstvo-ozbrojené síly, snižování vládní kontroly (migrace, hromadné sdělovací prostředky), zvyšování sociálních, politických a kulturních vlivů (médiu a nutný konsenzus demokratické veřejnosti, který odmítá či vyžaduje provádění určité obranné politiky).

Kategorie, které vymezují jádro „ekonomiky obrany“ v nadcházejících dekádách, jsou podle mého názoru následující:

- obranné aliance a vyhýbání se velkým válkám (odzbrojení a jeho meze),
- obrana a udržování světového pořádku (řešení menších konfliktů),
- krácení zdrojů na obranu,
- obrana a mezinárodní ekonomika,
- obrana a vývoj mezinárodního systému (geopolitický kontext),
- obrana a ozbrojené síly (zejména v rozvojových zemích.)

Žádná z těchto kategorií není tou hlavní. Ve strategickém prostředí existuje velké množství nejrozmanitějších scénářů, jež jsou relativně nepravděpodobné, což znamená, že se při přípravě obrany nemůžeme soustředit na jen několik hlavních druhů ohrožení. Výběr výše uvedených pěti kategorií, jimiž se budeme zabývat, pramení nejen ze světového vývoje, ale také z vývoje samotné ekonomiky.

Ekonomika obranných aliancí

Jedním ze stálých ohrožení, které přetrvalo navzdory zásadním změnám uplynulého desetiletí, zůstává hrozba zbraní hromadného ničení plus odmítání velké války jakéhokoli typu (zejména jaderné) hlavními aktéry světové politiky. Minimalizace možnosti vzniku velké války skutečně vyžaduje, aby hlavní jaderné mocnosti udržovaly věrohodnou odstrašující sílu, aby zabránily tomu, aby ZHN mohly získat jako prostředek vydírání nebezpečné, nestabilní a oportunistické režimy. Dále je v zájmu Západu, aby i atomové zbraně případných protivníků byly bezpečné a zajištěné. Dominance Spojených států je dědictvím let studené války, a proto mají USA v tomto směru odpovědnost v rámci všech aliancí, jichž jsou členy.

Ačkoliv se cíl odstrašení přesunul spíše směrem k problémovým státům (*rogue states*), jako je např. Severní Korea, efekt odstrašení působí i na Rusko a Čínu. Dlouhodobým cílem je růst mírové prosperity těchto dvou zemí *uvnitř jejich vlastních hranic*, základním nástrojem je udržování jaderné převahy. To s sebou nese požadavek vyhnout se nečekanému překvapení: že druhá strana vyvíjí řízené střely, takže budování raketové obrany je neméně podstatné. Staré závody ve zbrojení jsou vytlačeny nutností dosáhnout prvenství ve výzkumu a vývoji. To má ale háček. Samozřejmě, tím rozhodujícím je zabránit narušení protivzdušné obrany. Je ovšem sporné, zda je efektivnější hromadit technologická tajemství, než je sdílet s ostatními. I to zvyšuje užitečnost ekonomického výzkumu důsledků dlouhodobého soupeření mezi obrannou a ofenzivní jadernou technologií.

I když v předvídatelné budoucnosti zůstává vzájemné odstrašení mezi možnými protivníky hlavním podtextem všech obranných cílů a postojů, nastal jemný posun ve funkci hlavního nástroje, který zabezpečoval toto odstrašení během celé studené války. A tím jsou alianční struktury Spojených států, zvláště ty, které jsou součástí NATO. Stává se z nich totiž spíše koordinační mechanismus oboustranného uklidnění než nástroj konfrontace „vzájemně zajištěného zničení“ (MAD). Přijetí nových, dříve nepřátelských zemí, za více či méně přidružené partnery NATO, naznačuje důležitost ekonomiky odzbrojení. Růst důvěry mezi protivníky snižuje požadavky na množství zbraní, nezbytně nutných, aby zůstaly v „prostoru odstrašení“ (i když jejich počet

pochopitelně nebude nikdy snížen až na nulu) a při studiu strategických zbraní se musí brát v úvahu tzv. zdrženlivé odstrašení (*discreet deterrence*), které vyloučí nečekaná překvapení ze strany protivníka.

Ozbrojení je tedy v tomto kontextu také velmi důležité. Stálým zájmem ekonomiky obrany musí být, jak snižovat jaderné arzenály pod v současné době nepřijatelně vysokou úroveň. Zdůvodněné redukce samozřejmě nebudou tak nízké, aby hlavní mocnosti zůstaly bezbranné proti nečekaným balistickým střelám či proti jinému zničujícímu útoku. Odměnou za pracovní výměnu informací a stále častější spolupráci při nejrozličnějších akcích je postupné snižování všech druhů amerických ozbrojených sil i hrotyčícího se ruského jaderného potenciálu.

Ačkoliv jaderné odstrašení zůstává i nadále funkcí č. 1, vzhledem ke skutečnosti, že se do popředí dostávají i další funkce NATO, jeho relativní důležitost se snižuje. Tato změna se kryje s faktem, že konec studené války znovu uspořádal žebříček na stupnici mocenských hodnot, konfliktů a národních zájmů. (Vhodnost používání termínu „odstrašení“ na této stupnici je poněkud sporná.) V letech 1945-90, kdy dominující světovou realitou byla bipolarita, se jako důvod obrany (*raison d'être*) uvádělo zachování národní, a zvláště teritoriální integrity. Nyní byl tento důvod nahrazen vymezením mocenských zájmů. Představte si žebříček světových vojenských mocností: USA, Čína, Rusko, Japonsko, Německo, Británie, Francie ... Indie, Itálie ... Obrazně řečeno, zatímco tyto státy dříve sedávaly u stolu naproti sobě, dnes sedí kolem nepravidelného stolu, s cílem ovlivnit se navzájem, dosáhnout konsenzu, manipulovat s druhým, využívat jej atd., ale není to totéž, jako kdyby chtěly jeden druhého vojensky dobýt, obsadit. Čím méně je při jednání dosahováno spolupráce a konsenzu, tím více všichni cítí potřebu vytvoření nějakého řádu. Dvojznačnost vztahu spojenec-protivník, kterou tato nová světová strategická situace naznačuje, klade armádě při plnění jejích úkolů nová omezení a nové úkoly, a zároveň nás nutí, abychom změnili svou představu o tom, co by měla vlastně obrana znamenat. Takže se dnes, v době, kdy se různé vojenské aliance zdají přežít a odbyté, stává se - paradoxně - studium jejich funkcí stále užitečnějším.

Obrana a udržování světového pořádku

Druhá kategorie problémů (řešení menších konfliktů), která bude určovat zaměření ekonomiky obrany, vychází z široké *rozmanitosti* konvenčních úkolů obranné politiky. Vzhledem k nepravděpodobnosti vzniku velké pozemní války v Evropě a k v podstatě nejasným požadavkům, které by měla armáda v novém století plnit, bude větší rozsah funkcí ozbrojených sil paradoxně doprovázen redukcí jejich velikosti a přítomnosti. Je důležité, aby se ekonomika obrany těmito rozšířenými úkoly zabývala a zapojila se i do redefinování významu a cílů „obranu“. **Pro efektivní armádní management**, uvažující v termínech náklady/zisk, je **formulace jasné a racionální koncepce cílů obrany** (spolu s dalšími úkoly ekonomie, bezpečnosti a obrany) **nesmírně důležitá**. Zde je třeba se soustředit převážně na nové funkce a požadavky na obranu, které vznikly v důsledku zrychlování globalizace světové politiky, ekonomiky, kultury a mravního vědomí.

Jak se svět stává čím dál více společným, začínají se nás dotýkat i dříve vzdálené, neznámé události. Management zdánlivě vzdálených a nesrozumitelných krizí může

být důležitý, protože tak či onak, rozšíření konfliktu nás může nějakým způsobem ohrozit. Ekonomické souvislosti takových spojení mohou být poměrně závažné. Jde o chybějící zdroje či přebytky na trhu zboží, příjmy obyvatelstva a faktory jeho pohybu, finanční a technologické operace. Nejde jen o materiální stránku. Zdá se, že od doby první světové války se občané stále více zajímají o vzdálené konflikty jen kvůli nim samotným, z morálních či humanitárních důvodů, a to do té míry, že jsou ochotni platit za jejich aktivní management. Je to teprve začátek, protože tyto trendy, které jsou spjaty s rozvojem informačních, komunikačních a mediálních technologií, budou pokračovat. Ekonomika obrany, zabývající se mírovými operacemi (peacekeepingem), humanitární pomocí, pomocí při hladomorách, prevenci násilností, emancipací menšin se stane nepostradatelným nástrojem analýzy uzavírání kontraktů, mezinárodního obchodu se zbraněmi, odstrašení, závodů ve zbrojení, pozemních leteckých, námořních přesunů vojenských jednotek. Management znamená mj. „dohled a ochranu“ (*policing*), a mezinárodní dohled a ochrana vyžaduje užití vojenské síly. I když jsou jeho základy zcela poctivé, morálně, humanitárně a kulturně motivované, je zde mnoho práce pro ekonomy, kteří musí identifikovat a vyhodnocovat jeho různé komponenty.

Konec studené války způsobil, že otázky obrany byly v mnoha zemích často odloženy zcela mimo pozornost obyvatelstva i politiků, a do popředí se dostala všeobecná touha po bezpečném světovém řádu. Úkolem ekonomů by mělo být pomoci identifikovat vazby na skutečné zájmy země. Je to pravděpodobně jistá vágnost spojení mezi těmito zájmy a vzdálenými konflikty, které spolu s klesáním rozpočtů na obranu všude na světě vedly ke zmenšení pocitu vlastenecké povinnosti a odporu proti povinné vojenské službě. Ať už jsou důvody neochoty sloužit v ozbrojených silách jakékoli, zvláště na Západě vývoj směřuje k profesionální armádě, a to vyžaduje transparentní financování obrany ze státního rozpočtu. Do jaké míry tento trend ovlivní ochotu zemí sdílet náklady a rizika ochranných akcí mimo vlastní území (*police actions*) je těžké předvídat. Zdá se, že největší pozornost bude začátkem třetího milénia přitahovat ekonomika pracovní síly (*manpower economics*), včetně problematiky rezervistů, aktivních vojáků, platů a odměn, otázek odchodu z vojenské služby.

Vývoj v posledních dvou desetiletích značně zkomplikoval úkoly obranných plánovačů. Především jakmile byla uvolněna omezení daná soupeřením velmocí, objevily se dosud potlačované konflikty a jejich příčiny se násobily. Ekonomika by zde měla identifikovat a vyhodnotit jejich ekonomické a materiální kořeny (často se totiž ukazuje, že jde o boj o nové rozdělení bohatství) a navrhnout či přímo vybudovat ekonomické základy pro jejich rozřešení. Kořeny nenávisti a rivality mohou být čistě historické, respektive může to být jejich kombinace spojená s bojem o přírodní zdroje a jejich ekonomické využívání, doplněná o etnické, náboženské, ekologické, právní či kulturní antagonismy.

Ekonomický přístup ke zdrojům těchto konfliktů může nabídnout alternativu k válce a ničení, které jsou užívány jako metoda jejich řešení. Konflikty jsou dnes daleko více viditelné a početnější, protože již nejsou maskovány jedinou, vše přesahující hrozbou, a nejsou pokládány vzhledem k jejich izolaci a vzdálenosti za nedůležité. **Úloha ekonomického příspěvku se bude ve svém rozsahu zvyšovat.** Vnitřní politické příčiny ozbrojených hrozeb překračují hranice, a tak se z lokálních konfliktů stále ve větší míře

stávají mezinárodní. Kde ekonomika pomůže identifikovat a nabídnout východiska řešení určitého konfliktu, prokáže nesmírnou službu.

Vlastenecké heslo „Za vítězství není náhrada“ sice není zastaralé, ale v nastupujícím století je často nepodstatné, a spolu s tím i obrovská hromada řešení založených na převzetí moci a morálních závazků. Pokud nepřátelská hrozba znamená odzbrojit, zabít, vyhánět vlastní krajany, staré vyzkoušené principy válčení se míjejí cíle. Prvořadou úlohu začíná hrát kombinace použití ozbrojené síly a politického jednání. Pro obranné plánovače je to nesmírně komplikovaný a obtížný úkol, právě tak jako pro příspěvek ekonomů. (Srovnej válku v Perském zálivu 1991 a přežití Saddáma Husajna.) Právě vstup ekonomů do říše diplomacie a státnického umění, kterým se zabývají mistrovské práce T. C. Schellinga (*Arms and Influence* 1966, *Micro Motives and Macro Behavior* 1978) jsou znamením nového století.

Nastupující století může být charakterizováno nejen vůlí světových mocností vyhnout se velké válce mezi sebou, ale také jejich odhodláním „zvládat“ („manage“) tzv. menší války. Tyto dva prvky jsou navzájem zcela odlišné. Důvodem vyhnout se velkým válkám je rozdělení vlivu a výhody, které z toho zřejmě vyplývají: při dvoustranných jednáních se dosahuje snáze kooperace. Výhody z mírového managementu menších konfliktů nejsou tak zřejmé, ale existuje zde jistá redistribuce hodnot: každá velmoc získává, když její klientský stát či systém vítězí a prosperuje a ničení se týká jen protivníka. Samy o sobě se menší konflikty stávají zdrojem rozporů a ambivalentních hodnocení mezi velmocemi. Například genocida a etnické čistky jsou samozřejmě nepřijatelné, ale stanovení, kdy lze intervenci provést není zcela jasné. Intervenci, jejímž cílem je zamezit pronásledování menšin, může řada států pokládat za nezákonné vměšování či nepřijemnou povinnost - a ne jako důvod vlastenecké podpory ze strany intervenujících mocností. Ale právě úkoly jako je tento budou pravděpodobně těmi nejčastějšími požadavky, které budou ozbrojené síly plnit. A opět velkou roli zde budou mít ekonomové (T. C. Schelling, *Micro Motives and Macro Behavior* 1978).

Krácení zdrojů na obranu

Po skončení studené války byly všude na světě rozpočty na obranu tlačeny dolů. Podíl výroby, určené pro obranu, také značně poklesl. To má řadu důsledků, které přetrvávají i v tomto století.

Krácení peněz na obranu neznamena, že by se ze starých misí staly automaticky nové. Avšak tlak na větší hospodárnost se bude zcela jistě i nadále zvyšovat a pravděpodobně povede k větší mezinárodní spolupráci při opatřování prostředků pro armádu, rozdělení misí, v souladu s jejich srovnatelnými výhodami. Takže dalším úkolem by mělo být pečlivé zkoumání nových vojenských misí, zajišťování jejich materiálního zabezpečení a ozbrojeného potenciálu.

Obrana a mezinárodní ekonomika

Třetí kategorie zájmu ekonomiky obrany je oblast vzájemného střetávání mezinárodního obchodu a politických organizací jednotlivých zemí, jejich

ekonomického růstu a prosperity, obrany či konfliktů mezi nimi. Pevné vazby mezi bezpečností a zdroji, mezi bezpečností a výkyvy mezinárodní ekonomiky, jsou dávno uznávanou a studovanou skutečností. Zrychlování globalizace obchodu a financí, vzrůstající vzájemná závislost mezi dosud izolovanými ekonomikami, zvyšuje zranitelnost křehké mezinárodní rovnováhy, současně je usnadňován pohyb populace a obcházení vládní kontroly. To vše ukazuje, že mezinárodní a obchodní prvky ekonomiky obrany se budou i nadále zvyšovat.

Spolu s těmito již dlouho uznávanými vazbami mezi mezinárodní ekonomikou a obranou jsou v poslední době řadou ekonomů studovány i další aspekty takového vzájemného působení. Zde se krátce zmíníme jen o jednom z nich. Vezmeme například vztah mezi politickou organizací země a konfliktem: ozbrojený konflikt je vždy ničivý (vstává se v jedné studii). V principu by mohly být náklady a zisky z konfliktu rozloženy tak, aby všichni zúčastnění činitelé (osoby, země, firmy, politici a vojáci) ve válce ztráceli. (Na válce prodělávali.) V takovém případě by válka neměla žádný logický smysl. (Tato teze ovšem ignoruje informační či znalostní „zisk“, náhodnost a nerovnoměrnost válečných zisků a výdajů, zisk z odvrácení válečných rizik.) V rámci takového modelu, tržní ekonomika v systému politické demokracie rozděluje zisky a ztráty takovým způsobem, že žádný rozhodující činitel či skupina uvnitř země nemá z řešení konfliktu silou větší než přiměřený zisk či ztrátu. Z toho plyne, že diktátor může vést válku, i když náklady, které jeho země vynakládá, budou vyšší než zisk. Diktátor má zisky, veřejnost platí náklady. Zastupitelská demokracie si takové destruktivní chování ovšem nemůže dovolit, protože ztráty vlastně nesou všichni.

I když jsou ztráty a zisky rozděleny *lokálně* „rovnoměrně“ - tj. v rámci států - stále by mohlo být pro určitou zemi celkem racionální zahájit válku (a zvítězit v ní), i když čisté ztráty, které ponese státy, které prohrály, budou větší než čisté zisky, to jest jestliže je *globálně* převrácen poměr ztráty/zisky. A tady vystupuje role obchodu jako druhé složky modelové situace. Obchod zvyšuje tok materiálního bohatství, které je většinou závislé na pokračování specializace a výměny zboží. Obchod sám o sobě primárně nepředstavuje bohatství, které slouží jako lákadlo pro útočníky. Agrese maří obchod, a tím i zisky, které chce útočník získat. Proto obchod, díky zvyšování alternativních nákladů (*opportunity costs*), snižuje pravděpodobnost řešení konfliktu silou, i když hrubý zisk dobytí nějaké země může být pozitivním ziskem pro každého člena vítězné koalice. Je to dáno tím, že pozitivní hrubý zisk nepřeváží alternativní ztráty z neuskutečněných obchodů.

Obchodování zvyšuje nejen úroveň bohatství země, a také i zbrojní potenciál, ne-li přímo vůli bojovat. Více než to, některé typy obchodů - zvláště se zbraněmi - mohou působit jako pobídka k řešení konfliktů silou zbraní, i když poměr lokálních zisků a výdajů není pro vedení války příznivý. K tomu ještě přistupuje fakt, že obchod se zbraněmi může vytvářet tzv. vnější neekonomičnost jak mezi státy vyvážejícími zbraně, tak mezi těmi, co zbraně nakupují, takže *prima facie*, soukromý nebo vládní sponzorovaný obchod se zbraněmi je nepřiměřeně vysoký. Jeho řízení (management) vyžaduje stejně jako kterákoli jiná mezinárodní činnost kooperaci mezi vládami, a ti, kteří nebudou spolupracovat, riskují neúspěch. Navíc existuje ještě jeden zvláštní důvod pro připojení výše uvedené problematiky k „obraně ekonomice“, a tím je vojenská technologie, která se rozšiřuje prostřednictvím mezinárodního obchodu se zbraněmi.

Obrana a evoluce mezinárodního systému

V příštích letech se staneme svědky formulování komplexních teorií či objevů, vysvětlujících dominantní empirické vztahy, které určují rovnováhu uspořádání a povahu mezinárodního systému států. Jak bude globalizace postupovat, svět se postupně zmenší, zmizí neznámá neobsazená území, a způsob, jakým bude svět fyzicky rozdělen na státy bude stále stabilnějším. Lze si dokonce představit, že v průběhu příštích dvou století zmizí územní spory, a že každá skupina bude mít svou vlastní zemi či provincii. Místo soupeřících vlád, bojujících o občany, budeme směřovat ke světové vládě. Tento směr vývoje bude mít rozhodující význam pro obranu a bezpečnost. Jestliže se unie či konfederace vlád stane normou, a jestliže bude základ národního státu i nadále tvořit zeměpisná poloha, národnost, náboženství, historie, či vztahy mezi státy bude určovat stále průhlednější „trh“, ekonomika obrany se těmito faktory bude s ohledem na vytváření základů bezpečnosti pro nové milénium stále ve větší míře zabývat.

Podíváme-li se na mapu světa, uvidíme, že je rozdělen na dva tábory: na státy/oblasti, kde jak se zdá, jsou hranice státnosti a vládní režim ustáleny, a na ty, které nejsou. V té první kategorii bude téměř celá Severní a Jižní Amerika, většina států pacifické oblasti, a více méně všechny státy okolo Atlantického oceánu a přilehlá území. Ve druhé kategorii bude zhruba ten zbytek. Napětí studené války v nich možné konflikty petrifikovalo, respektive usměrňovalo. Když toto napětí zmizelo, vznikl prostor pro jejich rozpoutání. Tak se stalo, že v pozitivním i normativním smyslu se konfigurace ekonomiky národního v rámci mezinárodního obchodního systému nachází teprve ve stadiu svého dětství. Máme z čeho vycházet, základy jeho výzkumu položila koncem dvacátého století politická ekonomie.

V popředí je otázka, co bude konstituovat státy, s jakou populací a v jakých hranicích. Jaká přitom bude role místních vůdců? Může takové uspořádání přetrvát i v nadcházejícím století? Bude přechod z jednoho systému k druhému, demokratičtějšímu uspořádání, za použití síly, nebo mírový? Příklady všeobecné platnosti nerozřešených konfliktů jsou všude, od Albánie až po Zimbabwe.

Druhé téma ekonomické analýzy mezinárodního systému se týká otázky, jaký bude počet států, a jaká bude jejich velikost. Tady mám na mysli trvalý střet mezi vládami, které by rády ukládaly daně, řídily a kontrolovaly jednotlivce a podniky, a těmi jedinci, kteří si přejí této kontrole uniknout. Tento zápas bude zcela jistě pokračovat, možná se v procesu globalizace urychlí, vzhledem k propustnosti národních hranic a rozšiřování technologií, které umožňují vládní kontrolu obejít. Na jedné straně se uvědomělá potřeba kontroly nad jednotlivci a podniky zvýšila, vzhledem k netržním faktorům, které doprovázejí expanzi globálního trhu. Na druhé straně tytéž mechanismy zvyšují šance kontrole uniknout. V obou případech se funkce obrana oficiálních a více méně jasně stanovených hranic ideálního národního státu stává

nejasnou. To je možná jedním z důvodů, proč se vlády vyžívají v maličkostech - např. při definování ochrany vlastnictví v internetových společnostech. Jestliže i další funkce či práva států budou erodovat, zmenší se potřeba celkové obrany? Navíc jsou nové úkoly „obran“ poměrně vzdálené původnímu pojetí. Zahrnují nejen potlačení terorismu a humanitární cíle (zabránit vládám, aby zneužívaly svou moc), ale také kontrolu obchodu a boj se zločinností. Vznikla možnost chirurgicky přesného použití ozbrojených sil, ale současně není jasné, jak tento potenciál využít při managementu bezpečnostních problémů, které budou státy řešit.

Další nová skutečnost, která zvyšuje roli ekonomiky obrany, je poznání, že **války zpravidla nelikvidují příčiny konfliktu**. Život, politika a národní zájmy trvají, i když země válku prohraje. Byly například účelné značné výdaje na operaci Pouštní bouře, vzhledem k tomu, že Saddám Husajn a jeho režim přetrvával? Podrobit se bezpodmínečné kapitulaci má smysl jen tehdy, když je ohroženo fungování života země nebo její národní identita. Když nejsou vyhlídky vedení války příliš dobré, je nutné se podřídit dohodám, orgánům řízení konfliktů (*conflict management*). V příštím století musí být nedílnou součástí vojenského rozhodnutí i otázka, jaké další vojenské akce (mimo akcí k dosažení pouhého „vítězství“ ve válce či provádění mírových operací) mohou být uskutečněny a v jakém čase. Ve skutečnosti dosažení vítězství v konvenční válce vůbec nemusí být tím nejlepším užitím ozbrojených sil, takže jedním z hlavních úkolů ekonomiky obrany bude napomáhat při přizpůsobování vojenských sil tak, aby byly schopné efektivně plnit i netradiční cíle. Například základní otázkou obranných plánovačů, ke které ekonomika může přidat leccos důležitého, se týká úlohy protivníkovy armády při vzájemném přijatelném vyrovnání (*satisfactory settlement*). Jak se protivníková armáda začlení do politické ekonomie nepřátelského státu? Je pravidlem a vždy tomu tak bylo, že poražený stát znovu buduje své ozbrojené síly, provádí jejich restrukturalizaci. Každá taková země trvá na tom, že svou policii a armádu bude řídit sama. Jak potom mohou naše obranné síly *změnit* chování jeho politického i vojenského vedení? Tradice bezpodmínečné kapitulace a úplného odzbrojení poraženého státu nás vede, vzhledem k obranné problematice nového století, špatným směrem. Protože podle této tradice jsou státy, které přežily, trestány a usměrňovány.

Obrana a ozbrojené síly

V této části je rozveden jeden zvláštní problém, a to ekonomika budování obrany (zejména v rozvojových zemích). Tento problém je ve středu pozornosti nejen kvůli sobě samému, ale také proto, že zde jde o zájem vyspělých zemí na mírovém vývoji v rozvojovém světě.

Především je zapotřebí pochopit ekonomickou roli ozbrojených sil v rozvoji země. Jde o: (1) vnitřní policejní funkce zajištění vlastnických práv a ochrany občanů, (2) vnitřní ochranné a bezpečnostní funkce státu, (3) obranu proti zahraniční intervenci, (4) zdroj vyšších příjmů (což je spíše jen účinek než nějaká funkce). Na koncepční úrovni se jedná o správné chápání původního účelu státu, na praktické, empirické úrovni jde o vliv korupce na výkonnost, růst a výstavbu armády, rozdělování zdrojů. Vliv mikroekonomiky na obranu v rozvojovém světě bude pokračovat a bude řídit její

zaměření. Přínos armády pro akumulaci kapitálu, zavádění technologií a pracovní síly, je vnitřně kontroverzní a vzhledem ke své důležitosti je stále intenzivně studován (E. Benoit, Growth and Defence in Developing Countries, 1978).

Závěr: ekonomika obrany v dlouhodobé perspektivě

Nevysloveným předpokladem tohoto článku bylo, že zabývat se ekonomikou obrany má smysl pouze tehdy, když chápeme, jaké jsou legitimní cíle obranné činnosti, a jak tyto cíle zapadají do širokého komplexu technických, politických, sociálních, kulturních a ekonomických změn. Na počátku nového milénia je zřejmé, že územní, ekonomické a ideologické války, které poznamenaly první polovinu tohoto století, nebudou jediným nebo dokonce tím hlavním středem zájmu obrany. Vidíme, že povaha bezpečnosti a obrany se stává mnohem rozmanitější a nesystematickou.

Je třeba, aby obrana a bezpečnost byly doplněny ekonomickým výzkumem zmiňovaných nových trendů a možností. Obor sice získal solidní základy v letech druhé světové války i v průběhu tzv. studené války, ale v současné době stojí poněkud stranou od hlavní orientace operačního výzkumu, jehož byl původně součástí. Před koncem 21. století bude mít ekonomika obrany své místo jako jeden ze směrů politické ekonomie.

Defence and Peace Economics, Overseas Publishers Association, N.V., 1/2000

Máte pro zetřhlení armády politickou podporu? Zatím to vypadá, že vláda k tomuto kroku ještě odvahy nesebrala.

Je potřeba o tom diskutovat a říci, co má armáda v budoucnosti dělat a jaké má politické zadání. Diskuze začíná po formální i neformální stránce a zcela určitě i s novou koncepcí, jež se přijímá v Severoatlantické alianci, bude nutné přijmout některé kroky, jež budou znamenat zvýšení akceschopnosti sil okamžité reakce na úkor hlavních obranných sil.

*Generálporučík Ing. Jiří Šedivý, náčelník GŠ AČR,
„O profesionální armádě“
Televize ČT 2 - „21“, 1. 9. 2000*

Třetí forma vedení války: ochromení velení a řízení

Nejprve to byly koně a mechanizace, jež revolučním způsobem změnily způsob manévru vojsk. Během průmyslové revoluce byla geometricky zvýšena jejich palebná síla. A dnes jsou to nové informační technologie, jež zásadním způsobem mění způsob spojení, velení a řízení. Profesor vojenské teorie na velitelské a štábní škole pozemního vojska ve Fort Leavenworthu (Kansas) James J. Schneider zastává názor, že degradace systému velení a řízení nepřítele, která je možná prostřednictvím nových technologií, spolehlivě paralyzuje jeho vojenskou sílu, právě tak jako ji úspěšný manévr vyčerpává a porážka v boji je příčinou jejího zničení. Cílem tohoto článku je tuto novou, autor ji nazývá třetí formu vedení války v hlavních rysech vysvětlit. Pro lepší pochopení Schneider nejprve popisuje její historické kořeny a poté uvádí příklady jejího využití. Používá pro ni termín „kyberšok“ (cybershock), respektive kybernetický úder, který byl vytvořen zřejmě jako analogie k pojmu physical shock, jenž by bylo možné přeložit jako fyzický úder nebo útok.

27. dubna 1863, uprostřed války Severu proti Jihu, v silném dešti, provedly čtyři sbory federální potomacké armády genmjr. Josepha Hookera první skutečný operační manévr v celé vojenské historii. Díky použití polního telegrafu, se velká část jeho vojska přesunula směrem k Chancellorsvillu. Velitel jižní armády, generál Robert E. Lee, mistr napoleonského stylu vedení války, byl tímto podivným manévrem Unie zpočátku zmaten. O pět dní později se však gen. Thomasu J. Jacksonovi, zvanému „Stonewall“, podařilo na základě rozkazů gen. Lee nečekaný manévr gen. Hookera zmařit a jižní vojska mohla postupovat dál, směrem do Pensylvánie (viz pozn. na konci textu). Tato operace je možná prvním příkladem v historii vojenství, kdy byla vojenská síla poražena tzv. kyberšokem, to jest systematickým paralyzováním armády, kterého bylo dosaženo tím, že protivník nebyl schopen sám se účinně řídit a vést.

Správné chápání koncepce kyberšoku je důležité, protože umožňuje vytvořit koncepční rámec pro spojení dvou odlišných pojmů: informační války (C2W - *command and control warfare*), a informačních operací (IO - *information operations*), které operují na stejné úrovni jako manévr a porážka v bitvě. Koncepce kyberšoku se objevila vlastně již dávno, současně se zrodem operačního umění. Ovšem teprve nyní, kdy je kladen důraz na informační operace, může armáda začít vážně uvažovat o praktických a revolučních důsledcích kyberšoku, jako nové formy ofenzivních a defenzivních operací.

Strategie zničení a strategie vyčerpání

V r. 1990 německý vojenský historik Hans Delbrück vydal první ze svých čtyř dílů „Historie válečného umění se zřetelem na politickou historii“. Tato práce se zabývá historií válčení od perských válek 500 let př. n. l. až do konce napoleonských válek v r.

1815. Delbrück došel k závěru, že celá historie vedení válek by mohla být vyjádřena dvěma modely porážky.

První model nazývá strategie zničení (*Niedewerfungstrategie*), druhý pak strategie vyčerpání (*Ermattungstrategie*). Zničení znamená destrukci protivníkovy armády v jedné rozhodující bitvě. Zde je dominantním mechanismem, kterým bylo dosaženo zničení nepřítele, porážka v bitvě, zlomení jeho odporu. Naproti tomu strategie vyčerpání se snaží o morální a logistické zhroucení (kolaps) kombinací bitvy a manévru.

Delbrück vycházel především z Clausewitze. Podle něj volba určité strategie závisí na vojenských prostředcích, které jsou k dispozici, a na politickém cíli, pro který je válka vedena. Strategie zničení je vhodná pro válku s neomezenými cíli, strategie vyčerpání je používána pro dosažení omezených cílů, omezenými prostředky. Výběr válečných cílů je nejčastěji určován podle zvolené strategie. Nedostatek vojenských prostředků nutí přijmout slabší stranu strategii vyčerpání, silnější strana uskutečňuje strategii zničení. Vzájemný poměr těchto sil určuje jejich postoje. Strategie vyčerpání je určována slabostí a předpokládá obranný postoj, neboť obrana je silnější formou války. Strategie zničení naopak předpokládá sílu, avšak dává přednost slabšímu, ale rozhodnějšímu ofenzivnímu postoji.

Dynamika manévru

Delbrück uvádí dva modely porážky, které dominovaly historii vojenství až do počátků průmyslové revoluce. Tisíce let nacházela strategie ničení svůj výraz v taktice zlomení odporu, která byla založena na fyzickém úderu (*physical shock*), který prováděly staré armády. Od 17. století častější a masovější užívání palných zbraní vyžadovalo stálou operační základnu (*base of operations*). Logistická důležitost operační základny vytvořila nové geometrické vztahy na válčišti (*theater of operations*): mezi operační základnou, čarami operací (*lines of operations*) a cílem bojové činnosti (*objective point*). Vznikl manévr, jako druhá efektivní metoda porážky protivníka.

Manévr - pohyb, kterým se dosahuje či ztrácí poziční výhoda - využil novou geometrii bojiště a logistiku nových armád, opírajících se o palebnou sílu, neboť základním principem bylo získat poziční výhodu. Po sobě následující manévr a protimanévr vedly k určitému druhu občas přerušovaného *danse macabre* (tance kostlivců) vzájemného boje. Dynamika manévru a bitvy vedla zákonitě k logistickému vyčerpání, které ztělesňovalo skrytý fyzický mechanismus zničení a vyčerpání předindustriálních armád.

Před koncem americké občanské války prodělalo vedení války zásadní změnu. Začala v pořadí již druhá revoluce ve vojenství (*RMA - Revolution in Military Affairs*).

Průmyslová revoluce komplikuje vedení války

„Zkomplikování“ (*complexification*) - abych použil termín Johna L. Casti - armád 19. století bylo důsledkem zavádění tehdejších nových technologií. Armády předindustriálního období pouze zdokonalovaly mechanismy, které vznikly za tzv. agrární revoluce (8000-3000 př.n.l.). Klíčovými technologiemi, které soustřeďovaly veškerou mechanickou sílu do jednoho bodu, byly páka, klín, kolo a náprava, kladka a šroub. Clausewitz, když se zabýval napoleonskými válkami, jichž byl současníkem,

napsal, že v bitvě „se celá činnost stlačuje do *jediného bodu*, v prostoru a čase“. Naproti tomu v průběhu průmyslové revoluce byly určujícím prvkem technologické inovace, které se stále *rozšiřovaly*. Parní stroj, železnice, telegraf, dynamo, výbušniny založené na nitrátech a puška se zásobníkem, to vše změnilo geometrii vedení války, od činnosti stlačené do jednoho bodu, na činnost vedenou do šířky a hloubky. Neustálé rozšiřování technologických inovací změnilo primitivní armády Napoleonovy doby na armády moderní, komplexně technicky vybavené.

Armády před průmyslovou revolucí, používající kombinaci fyzického úderu (*physical shock*) a vedení palby (*fire action*), představovaly sice poněkud jednoduché, ale zároveň i poněkud komplikované vojenské systémy. Na druhé straně *komplexní* systémy, které představovaly nové armády, vznikající na počátku průmyslové revoluce, byly „síť mnoha činitelů působících vedle sebe. ... Řízení komplexního adaptačního (schopného se učit) systému je značně rozptýlené. ... Komplexní adaptační systém má mnoho organizačních rovin ... [které] na základě získávaných zkušeností neustále prověřují a nově uspořádávají stavební bloky. ... Všechny tyto procesy učení, evoluce a adaptace jsou v zásadě totožné. ... Celý komplex adaptivních systémů anticipuje budoucnost“ (M. Waldrop: *Complexity*. Simon and Schuster, New York 1992). Jednotlivé složky zmiňovaných adaptačních systémů otevírají cestu komplexnímu adaptačnímu dynamickému systému, založeném na využívání informací.

Moderní komplexní vojenské systémy užívají informace pěti různými způsoby. Prvním je manévry, který využívá informace o sobě a protivníkovi. Čím více je třeba informací o sobě a o protivníkovi, tím komplexněji je jejich vztah popsán.

Za druhé, komplexní vojenské systémy používají informace ke své vlastní organizaci, protože organizování je vlastně proces, který strukturuje informace. Již zvýšení organizační komplexnosti samo o sobě vytváří více informací.

Za třetí. Poté, co se armády období průmyslové revoluce staly algoritmickým komplexem, počet úkolů či kroků nutných k porážce nepřítele se značně zvýšil. Proto se zvýšila i velikost plánovacích štábů. Dalším důsledkem algoritmické komplexnosti moderních armád byl vznik operačního umění. Války již nebylo možné vyhrát v několika málo rozhodujících bitvách. Velitelé se svými štáby, aby mohli porazit nepřítele, museli začít plánovat a provádět celý komplex rozsáhlých, časově náročných operací.

Za čtvrté, samotné získávání informací se stalo komplexnějším. Velitel již nemohl pouze sedět na svém koni, pozorovat bojiště a rozhodovat podle informací z jedné probíhající bitvy. Vše se stalo skrytým: velitelé se svými štáby museli shromažďovat informace z nespočetných bojišť v prostoru celého válčiště.

Za páté, komplexní vojenské systémy se staly v podstatě kybernetickým komplexem: pro řízení a velení armád průmyslové epochy bylo zapotřebí většího množství informací. Navíc bylo třeba, aby v tomto novém operačním prostředí vzkazy cestovaly rychleji než jejich poslové.

Rozhoduje rychlost předávání zpráv

Představte si své tělo jako komplexní adaptační systém řízený nervovými impulzy, které se pohybují rychlostí cválajícího koně, a ne rychlostí elektronu. Je

zřejmé, že by vaše tělo nemohlo fungovat a zemřelo. Nebo si představte, že byste mysleli rychlostí jakou nese posel zprávu, ne rychlostí světla. Primitivní armády předindustriální doby byly řízeny právě takovým způsobem. Ale brzy byl posel na koni nahrazen elektronem. Vynález telegrafu vyřešil největší otázku velení a řízení: jak může být tok informací rychlejší než posel?

Řešení bylo jednoduché: oddělit vzkaz od posla, zakódovat jej a poslat po měděném drátě, rychlostí blízkou rychlosti světla. Takový odhmotněný vzkaz bylo možné snadno rozšiřovat mezi všemi složkami armády na válčišti.

Známý pokus gen. Hookera využít na bojišti u Chancellorsville tuto novou technologii ukázal, že každá nová technologie vytváří nová ohrožení a způsoby postupného ochromení protivníka. Zároveň se vznikem komplexních vojenských systémů vzniká nový model porážky, který se pohybuje ve stejné rovině jako oslabení a zničení nepřítele (*attrition and annihilation*), manévry (*maneuver*) a jeho vyčerpání (*exhaustion*). Jde o paralyzování protivníka kyberšokem. Tento model ovšem ani nenahrazuje, ani nekonkuruje manévru a vyčerpání. Naopak, kyberšok je doplňuje a násobí jejich účinek. Kyberšok je systematické ochromení (paralýza) celého, komplexního vojenského systému. Završuje změny ve vedení války, které začaly před sto lety, za průmyslové revoluce.

Jak kyberšok funguje

Současná revoluce ve vojenství bohužel trivializuje zásadní vliv průmyslové revoluce, která umožnila vznik takových komplexních systémů, jakými jsou národní stát, ekonomika volného trhu, sofistikované armády a otevřená společnost - systémů, které jsou propojeny vzájemnou informační výměnou, uskutečňovanou rychlostí, kterou si dříve nikdo nedokázal ani představit. „Zproblematizování“ (*complexification*) světa vytvořilo nový typ zranitelnosti, kterou představuje kyberšok, a sice systematickou paralýzu.

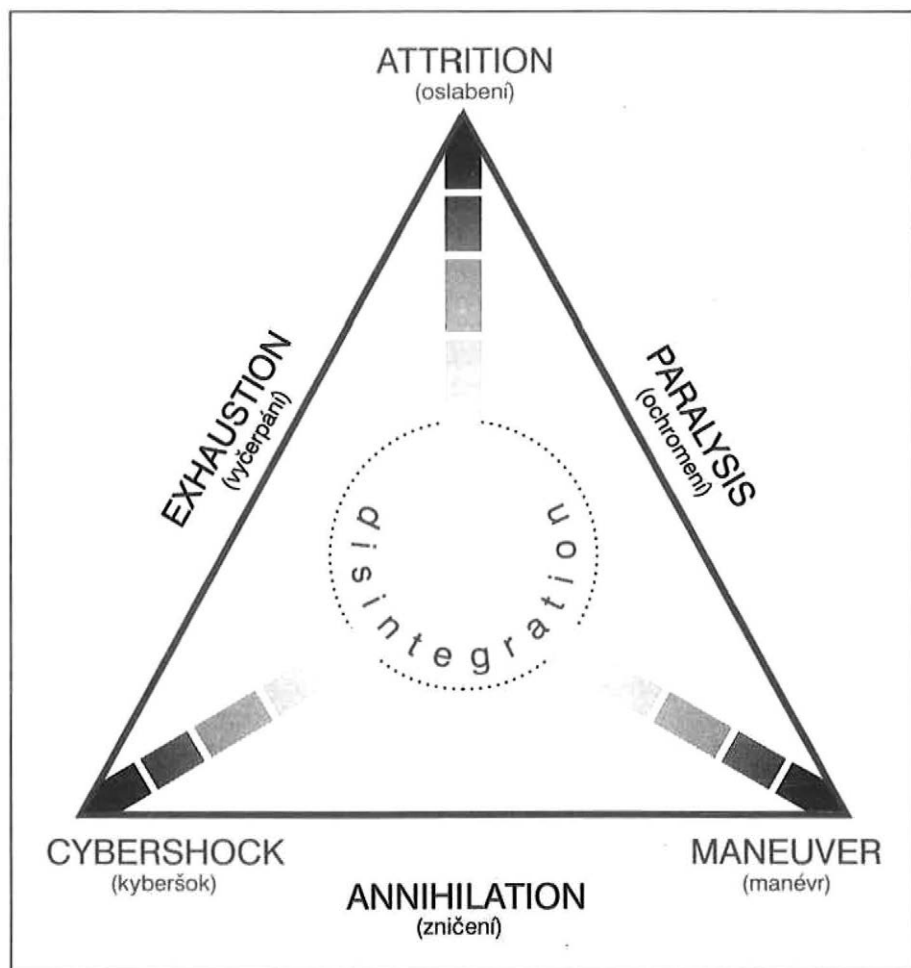
Činnost systémů je řízena a usměrňována volným tokem informací a energie. Při vedení války kyberšok paralyzuje protivníka nervový systém, funguje stejně jako manévry, který způsobuje vyčerpání protivníka zničením jeho metabolického systému: jeho logistiky.

Kyberšok paralyzuje protivníka pěti způsoby:

- ☐ Za prvé jsou to opatření operační bezpečnosti, tj. utajení operace (*OPSEC - operational security*), klamání (*deception operations*) a psychologické operace (*PSYOP - psychological operations*). Nepříteli je znemožňováno získání komplexních informací jak o protivníkově, tak i o sobě.
- ☐ Za druhé je to aktivní a intenzivní průzkum, který protivníka zbavuje tajemství a stává se nejkritičtější prvkem v boji o informace.
- ☐ Šok z překvapení představuje ohromnou zátěž nervového systému protivníka a vytváří vhodné prostředí pro vypuknutí paniky.
- ☐ Elektronický boj (*EW - electronic warfare*) ničí organizační jednotu a soudržnost nepřítele. Je to něco jako epileptický záchvat, který postihl protivníka nervový systém.

- A konečně je to aktivita a rychlost vlastních operací, které způsobují u nepřítele určitou kybernetickou ztuhlost (stupor). Jeho nervový systém je přetížen, nastává obecný nesoulad. Protože protivník neví, co dělat, nejedná. Nastává naprostá paralýza a dezorganizace: nepřátelská armáda je zredukována na jednotlivé složky, je armádou jen podle jména. Nové technologie umožňují útočit na nervový systém protivníka místo kulkami „elektrony“.

Bylo by ovšem chybou domnívat se, že protivník může být poražen pouze tím, že jej paralyzujeme. Všechny tři modely vedení války se vzájemně doplňují a posilují. Jejich synergické působení formuje integrovaný systém útoku a obrany budovaný tak, aby zničil jiný komplexní vojenský systém. Oslabení způsobené ztrátami živé síly a materiálu (*attrition*), manévr (*maneuver*) a kyberšok (*cybershock*) společně ničí nepřítele (viz obr.).

Obr.

Konečným výsledkem je dezintegrace a destrukce vůle bojovat. Nicméně nepochopení moderního modelu války - jako celku - může vést jedině k porážce. Zejména velká očekávání toho, co dokáže nové informační technologie, vyžadují pečlivé prověření, protože vojenské systémy jsou zřídka kdy zničeny jen jejich pouhým ochromením (paralyzováním). Jejich další pozoruhodnou vlastností totiž je, že jsou schopny samoorganizace (*self-organizing*).

Paradoxy samoorganizování

Při boxerských zápasech dochází k zajímavému jevu. Někdy boxer dostane od soupeře silný úder do hlavy, který způsobí okamžitý knock-out. Jindy, než upadne do bezvědomí, se mu zatmí před očima: zdá se mu, že je obklopen chvějící se, zářící auru temnoty. Tito boxeři prožívají zvláštní stav: jsou si vědomi svého bezvědomí. Někteří z nich jsou schopni po chvíli „vědomého bezvědomí“ znovu bojovat, protože vyšší kognitivní centra mozku v neokortexu jsou sice vypnuta, ale nižší úroveň mozku, nazývané limbický systém, si uchovávají jakési primitivní vědomí. Podobná situace, která zpochybňuje užitečnost informační války, se opakuje v moderních armádách.

Kybernetická paralýza tím, že ničí soudržnost, spojení a informační toky mezi složkami komplexního systému, přivádí organizovaný systém do stavu chaosu. Avšak komplexní systém je tvořen „příliš mnoha nezávislými činiteli, kteří mezi sebou komunikují mnoha kanály. ... Bohatost těchto vztahů umožňuje systému jako celku spontánně projít samoorganizováním. ... Tyto komplexní, samoorganizující se systémy jsou vysoce adaptivní, díky čemuž ... obrací vše, co se přihodí, ve svůj prospěch. ... Každá ze složek těchto komplexních, samoorganizujících se adaptivních systémů má určitý druh dynamiky, který je odlišuje od statických objektů. ... Komplexní systémy [jako bojující armády] jsou živelné, více méně chaotické, ale fungující“ (Waldrop, citované dílo). Starověký čínský filozof Sun Tsu si všiml stejného jevu. Napsal: „Uprostřed zmatku a ruchu se zdá, že je boj chaotický, ale to není zmatek, i když se zdá se, že se jednotky stále točí v kruhu, nemohou být poraženy. ... Naopak, skutečný zmatek je důsledkem vzorného pořádku.“ Také Ralph Waldo Emerson kdysi napsal: „Válka dezorganizuje, ale má reorganizovat.“

Tito autoři vlastně nepřímou formou objasnili základní charakteristiku moderní války, a sice, že celkové systémové ochromení a dezorganizace mohou být do určité míry vykompenzovány samoorganizací a reorganizací na nejnižších úrovních velení a řízení. Německý pojem *auftragstaktik* je například založen na samoorganizační schopnosti taktických jednotek a jejich velitelů.

Je důležité si uvědomit, čím se vojenské systémy a tyto samoorganizující se komplexní systémy liší od biologických systémů. Pro biologické systémy, jako je třeba lidské tělo, je paralýza konečná v tom smyslu, že osoba se zlomeným krkem nemůže provést samoorganizaci a řídit své končetiny. Na druhé straně armáda sice může zažít kybernetické zhroucení (paralýzu) - analogie ke zlomenému krku - ale může se spontánně reorganizovat na nižších stupních velení a pokračovat v plnění úkolu.

Výhody samoorganizování jsou zřejmé: konečná porážka dezorganizovaného nepřítele závisí hlavně na jeho dlouhodobé fyzické destrukci. Jestliže je však protivník ochotný i nadále bojovat, jeho osud bude rozhodnut obyčejnou kulkou, a ne

komplikovaným hardware či podrobně rozpracovaným manévrem. Operace na ostrovech Iwo Jima či Okinawa by nám měly stále připomínat, jak vzácná jsou vítězství jako ve válce v Perském zálivu. K vítězství směřuje jen málo zkratk, zato existuje mnoho širokých cest vedoucích k porážce. Velitel a jeho štáb, hledající cesty k vítězství, by si proto měli nestále připomínat tři vzájemně spojené historické kategorie, o kterých byl tento článek: ničení, vyčerpání a ochromení nepřítel.

Military Review, January-February 2000 / red. (upraveno)

Poznámka:

Bitva u Chancellorsville byla jedním z nejdůležitějších střetnutí americké občanské války (1861-65), jejíž bitvy jsou notoricky známy všem studujícím amerických vojenských škol. V této bitvě konfedační armáda použila velice promyšlenou strategii, aby porazila mnohem silnější armádu Unie. Bitva probíhala od 1. do 4. května 1863 u Chancellorsville, což je hospoda mezi Orange a Fredericksburgem ve Virginii. Severní, potomacká armáda, které velel generál Joseph Hooker, měla 130 000 vojáků. Konfedační síly, které byly tvořeny hlavně armádou Severní Virginie pod velením gen. Roberta E. Lee, měly 60 000 vojáků. Koncem dubna 1863 gen. Hooker rozdělil své jednotky a s asi 70 000 muži dorazil až k Chancellorsvillu. Proti konfedační armádě u Fredericksburgu poslal 40 000 vojáků. Generál Lee na tento manévř reagoval tak, že svou armádu rovněž rozdělil. 1. května 1863 přesunul asi 30 000 vojáků pod velením gen. Thomase „Stonewalla“ Jacksona před nekryté pravé křídlo severní armády, aby na něj zaútočil. Před hlavními silami Hookerovy armády u Chancellorsville zbylo jen 15 000 konfedačních vojáků. Zbytek konfedačních sil hájil Fredericksburg. 2. května konfedační armáda pod velením gen. Jacksona obešla Hookerovo opevněné postavení vpravo u Chancellorsville, a zaútočila na jeho křídlo a týl. Severní, unionistická armáda propadla naprosté dezorientaci, protože nepochopila smysl tohoto manévru. Útok 2. května rozfízl severní armádu v podstatě na dvě části, ale jednotkám Unie se přesto podařilo udržet obrannou čáru. Jižní armáda ovšem útočila s takovou prudkostí, že se gen. Hooker musel po třech dnech usilovných bojů stáhnout a konfederovaná armáda vyhrála bitvu. Konfedační armáda porazila nepřítel dvakrát tak velkého, než byla sama. Toto vítězství zmařilo plány Unie na útok proti Richmondu (hlavnímu městu Konfederace) a umožnilo gen. Lee, aby následně postoupil na sever.

(podle Microsoft Encarta Encyclopedia 99.)

Protiraketová obrana Spojených států a ČR

V celé historii vojenství se neustále objevují nejrůznější návrhy na vytváření odolných „štítů“ proti útoku nepřítele. Jejich forma a míra technologické orientace je vrcholem vojenského umění příslušné doby. V podmínkách malého českého národa husité využívali krytu vozových opevnění jako štítu proti útoku nepřátelských vojsk. Předválečné Československo bylo obeháno hradbou betonových pevností proti útoku hitlerovských vojsk. Stejný význam měla i francouzská Maginotova linie. Také Spojené státy v 80. - 90. letech uvažovaly o štítu, jehož podstatou měl být „Anti-Missile System“ a proslulé „Star Wars“. Tyto záměry však nesplnily původní očekávání. Nicméně nově formující se strategické prostředí a dokonalejší technologie útočných raketových prostředků vyžadují nově analyzovat současný stav a přijmout adekvátní odezvu. Výchozí idejí nového řešení administrativy USA a její vojenské odborné části by mělo být koncipování omezené protiraketové obrany, schopné čelit potenciálnímu útoku nepřátelských mezi-kontinentálních řízených střel.

Vysvětlení amerického programu omezené protiraketové obrany

Cílem amerického národního programu protiraketové obrany (*NMD - National Missile Defense*) je vybudovat a rozvinout cenově dostupnou a účinnou obranu celého státního území USA proti úderu omezeného množství balistických řízených střel odpálených z kteréhokoli jiného státu jak v nepřátelském úmyslu, tak nešťastnou náhodou. Z tohoto hlediska jsou zpravidla uvažovány tzv. problémové státy (*rogue states*), neboli nekontrolovatelné státy, které podporují mezinárodní terorismus, odmítají věcnou komunikaci, ignorují zásady nešíření zbraní hromadného ničení a neakceptují systém kontroly zbrojení. Přitom tyto státy mají všechny technické předpoklady jako pro vývoj, tak použití balistických řízených střel.

Potřeba výstavby národní raketové obrany v omezeném rozsahu proti budoucím hrozbám ze strany problémových států vyplývá také z faktu, že Spojené státy mají širší životní zájmy a celosvětové závazky, spočívající na účinné pomoci přátelům a spojencům bránit se proti agresi. Pro splnění tohoto poslání se jeví jako nejrelevantnější regiony v severovýchodní Asii a na Středním východě. V obou těchto oblastech (jakož i v jiných) mají Spojené státy závazky, mají zde své životní zájmy a rozvinuté síly. Zmíněné prostory patří evidentně k těm regionům, které mohou být ohrožovány potencionálními agresory s balistickými střelami, jejichž dosah postačuje i k zasažení území USA. Toto se ukazuje jako klíčový element celkové obranné strategie NMD.

Úkoly NMD:

- Bránit Spojené státy proti útoku balistických střel problémových států (rogue states).
- Zaručit svrchovanost Spojeným státům reagovat na regionální krize.
- Zbavit problémové státy vlivu vyplývajícím z toho, že by se obyvatelstvo Spojených států stalo rukojmím nepřátelských raketových úderů.

Výchozím předpokladem je, že tyto rakety by mohly ohrozit přímými údery území USA, a tím posloužit jako prostředek nátlaku. Z toho důvodu je na prvním místě programu NMD ochránit Spojené státy a jeho přátele a spojence od jednání pod nátlakem. Účinná obrana umožní USA a jeho spojencům neutralizovat a zadržovat nevelké raketové síly problémových států od útoku na Spojené státy a dovolí angažovat se nezávisle v regionálních krizích.

Poslání

Posláním NMD je bránit Spojené státy proti vážným hrozbám limitovaných strategických balistických řízených střel problémových států. Význam vytvářejícího se systému NMD proti tomuto omezenému útoku řízených střel problémových států je zcela jasný. Například Severní Korea již dávno vyzkoušela novou raketu s dalekým dosahem. Naváděcí systémy Severní Koreje by mohly po vyřešení technických problémů navést nosiče malého užitečného zatížení na vzdálenost více jak 5500 km.

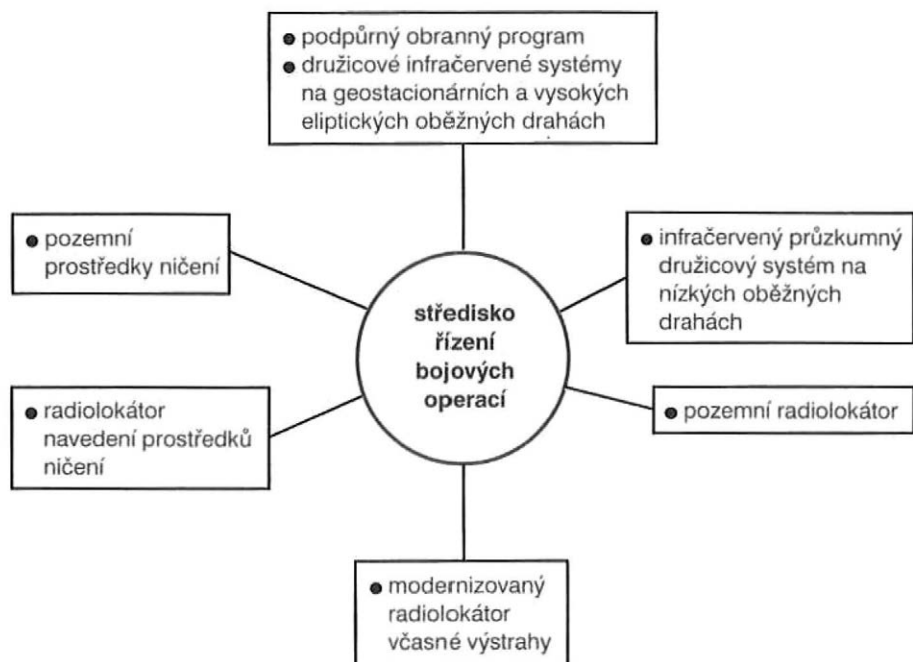
Systém NMD je navrhován proti celé řadě raketových prostředků. V konečné podobě bude navrhovaný projekt realizován ve čtyřech krocích. Od prvních dvaceti protiraketových řízených střel v roce 2005, až k rozsáhlejšímu systému, který v cílovém stavu roku 2011 může mít například nejméně dvě odpalovací báze, tři velitelská a řídicí centra, pět reálných komunikačních a spojovacích míst, 15 radiolokátorů (radarů), 29 satelitů, 250 podzemních odpalovacích stanovišť s 250 protiraketovými řízenými střelami. Jde o základny na Havaji, Aljašce, Kalifornii, Severní Dakotě, Massachusetts, Británii aj. Zatím publikované poznatky v denním tisku uvádějí, že v plném provozu systém vytvoří 1445 pracovních příležitostí.

Podle vyhodnocení předpokládaných hrozeb je systém projektován tak, že má pouze omezené možnosti. Je sice připraven zamezit proniknutí i dokonalejších prostředků (přicházející do úvahy k zasazení v pozdější době), avšak ani v konečné fázi, v případě plného rozvinutí systému, nebude nikdy souviset s prostředky obrany proti ruským strategickým jaderným silám.

Plně rozvinutá soustava by měla být schopna včas detekovat odpálení řízené střely, nepřetržitě sledovat její let (včetně oddělení bojové části) a spolehlivě ji zničit ještě před vstupem do hustých vrstev atmosféry. V komplexu tyto úkoly zajistí pozemní, vzdušná a kosmická radiolokační a infračervená zařízení včasné výstrahy, stanoviště velení a řízení, komunikační soustava a nejaderné protiraketové prostředky. Klíčové technické složky vyvíjeného systému NMD ukazuje obr. (viz).

Přehled možností snížení hrozeb balistických řízených střel:

- Opatření kontroly exportu vybraných komodit souvisejících s proliferací zbraní hromadného ničení,
- smlouvy redukující zbrojení,
- mezinárodní smlouvy o nerozšiřování,
- diplomacie,
- odstrašování,
- **obrana.**

Obr.: Předpokládaná struktura amerického systému národní protiraketové obrany (prvky systému NMD)

Obrana založená na NMD

NMD se od základu diametrálně liší od dřívější koncepce tzv. strategické obranné iniciativy (SDI - Strategic Defence Initiative). **Omezená NMD nesdílí komponenty související s SDI a podle poznatků odborníků rozhodně není SDI.** NMD nebude používat základní kosmické zbraňové systémy, ale pouze využívat data ze satelitových snímačů, podobných těm, co byly a jsou na oběžné dráze nepřetržitě již léta. Její uspořádání (řízení) by mohlo být dimenzionálně méně nákladnější a technologicky

jednodušší. Podpůrné senzory a struktura jsou neúplné, protože jsou konstruovány proti jednotlivým úderům, nikoliv rozsáhlému a koordinovanému hromadnému napadení.

Podklady pro přijetí rozhodnutí k výstavbě NMD

Je důležité zdůraznit, že rozhodnutí rozvinout NMD podléhá hlubokým analýzám s přihlédnutím k následujícím faktorům:

■ Hrozby

Otevřeně je nutno přiznat, že bylo mnoho šancí na výraznější snížení hrozeb, ale tyto příležitosti nebyly využity, a tudíž jejich patrnost musí být revidována obezřetně. Období, ve kterém se předpokládána hrozba očekává, je samozřejmě důležité zvažovat s ohledem na časovou dimenzi. S přihlédnutím k tomuto faktoru by bylo účelné začít s výstavbou potřebných zařízení NMD v roce 2001. Akceschopný systém ukončit v období roku 2005, kdy Spojené státy očekávají možnou první mezikontinentální severokorejskou hrozbu, a celkový systém ukončit 2011.

■ Technologie

Spojeným státům nejde o systém, který by neměl akceptovatelné jistoty a spolehlivě nepracoval podle navrhovaného projektu. Úspěšný test v září minulého roku to jistě potvrzuje. Zkouška zahrnovala úspěšný zásah v cíli. Nicméně zatím dva chybné testy z celkového předpokládaného počtu devatenácti plánovaných zkoušek jistě podnítí ještě větší úsilí k zdokonalení akceschopnosti systému. Je známo, že i starší testy tohoto druhu měly v důsledku chybných klíčových prvků nepřesné zásahy. Problematické části programu mají po odzkoušení náležitě priority a problémy se odstraňují. Jinak je podle projekce systém jako celek funkční.

■ Rozpočet

Rozpočet pro pokrytí vývoje na příští pětileté období zahrnuje investice přibližně celkově ve výši 10.4 mld. USD. Současné ohodnocení nákladů iniciační fáze do roku 2007 činí asi 14.9 mld USD a pro celkové naplnění dvou úplných fází systému (r. 2011), to je přibližně 29 mld USD. V absolutních hodnotách celkového vojenského rozpočtu to obnáší jednu desetinu obranných výdajů Spojených států v průběhu desetiletého cyklu. Finanční náklady programu se upřesňují.

■ Strategické prostředí

Zahrnuje cíle kontroly zbrojení, vztahy USA se spojenci, s Ruskem a Čínou, výsledky proliferace ZHN a perspektivu mezinárodní stability. Kritickou součástí tohoto faktoru je diskuze USA s ruskou vládou o připuštění budování omezené obrany státního území, dotýkající se úpravy smlouvy ABM. Stále platná sovětsko-americká smlouva o protiraketové obraně z roku 1972 (*ABM - Anti-Balistic Missile Treaty*) zakazuje budovat strategické protiraketové systémy a povoluje pouze výstavbu omezeného množství protiraketových systémů proti řízeným střelám s doletem nepřesahujícím 3500 km, s rychlostí sestupného letu nižší než 5 km/s. Stěžejním úkolem je udržení této smlouvy jako základu strategické stability. Rozhovory s Ruskem již byly zahájeny v červnu 1999, kdy prezident Clinton a Jelcin souhlasili se zahájením diskuze zaměřené na aktualizaci smlouvy ABM a další snižování v rámci START III.

■ Smlouva ABM

Ruská federace jako následník sovětské signatářské strany dohody zřejmě plně chápe, že budování nového amerického systému protiraketové obrany není jednoznačně zaměřeno na obranu proti ruským strategickým jaderným prostředkům a že ani ruské území přímo neohrožuje. Podle ruských vojenských představitelů by výstavba obdobného a možností srovnatelného ruského systému protiraketové obrany byla pouze ekonomickým, avšak řešitelným problémem. Modifikace smlouvy o protiraketové obraně proto z tohoto hlediska nemůže ruské vojenské zájmy významněji ohrozit a ruská strana si tuto skutečnost uvědomuje. Důležité je, že omezená NMD nebude sloužit jako odstrašující prostředek proti Rusku.

Jak souvisí NMD s Českou republikou

Podle mého osobního názoru je již na první, povrchní pohled jisté, že NMD bude mít vliv na rozhodovací procesy nejen v ČR, ale i v celé alianci NATO. S dynamickým technologickým vývojem v oblasti raketové výzbroje a jejich nosičů (schopných nést hlavice obsahující zbraně hromadného ničení) a měnícím se bezpečnostním prostředím na celém světě nelze v žádném případě podceňovat, ani bagatelizovat nově vytvářející se hrozby související s možným použitím těchto zbraní proti zemím Aliance.

S přihlédnutím k vyhodnocení pravděpodobných hrozeb, které se týkají jak USA, tak současně ve stejném měřítku západní Evropy, nemůže být Aliance z tohoto procesu vyřazena. Publikované statě ve veřejném tisku již několikrát polemizovaly o vybudování obdobného systému pro obranu evropských států NATO. V případě, že Aliance rozhodne o perspektivní protiraketové obraně, potom pochopitelně ani ČR nezůstane stranou a zapojí se v rámci obranného plánování do celého procesu komplexní výstavby obrany.

Z hlediska výhodnosti geografického a geostrategického položení ČR v rámci Aliance by bylo naše území jistě zajímavé pro dislokaci některých radiolokačních či jiných technických prvků systému. Pro ČR by to znamenalo řadu výhod. Evidentní předností budování nezbytných technických zařízení v České republice by byl přístup k vrcholovým technologiím a jejich širšímu využití v podmínkách domácí výrobní základny, jakož i zajištění nových pracovních míst. Na druhé straně je aktuálním úkolem včas s předpokládanými hrozbami a protiopatřeními protiraketové obrany seznámit širší veřejnost, která by mohla být zneužita a projevit nespokojenost. Ucelený systém protiraketové obrany NATO by představoval podstatné zvýšení bezpečnosti aliančních zemí v rámci obranných schopností NATO.

Postoj České republiky v oblasti protiraketové obrany vůči ohrožením souvisejícím s použitím ZHN a možným hrozbám jejich šíření vychází mj. z obsahu Bezpečnostní strategie ČR, která uvádí, že eliminace těchto rizik (hrozby překračující hranice států a asymetrické prostředky využívané některými státy a nestátními subjekty) a z nich vyplývajících hrozeb vyžaduje jak cílevědomou a systematickou přípravu státních orgánů, tak i spolupráci mezi státy a činnost mezinárodních organizací. Z toho vyplývá potřeba velice vážně se zabývat na nejvyšší politické úrovni touto problematikou v závislosti na postupu řešení této otázky v NATO.

Závěr

Z celkového stručného posouzení obsahové stránky amerického národního programu protiraketové obrany vyplývá poznatek, který zdůrazňuje nezastupitelné místo, význam a širší uplatnění výstavby uvažovaného obranného systému pro zajištění světové mírové budoucnosti. Přestože projekt přizpůsobuje některá předchozí opatření v oblasti smluvních ujednání, současně spolehlivě zaručuje, že smlouva ABM zůstane i pro budoucnost základním úhelným kamenem světové strategické stability.

Upozornění pro autory časopisu Vojenské rozhledy

1. Příspěvky v českém jazyce zasílejte na adresu redakce na disketě v textovém editoru (T 602, Word 6 až Word 8, formát RTF) a v jednom vytištěném exempláři, nebo prostřednictvím E-mailu: *kauckys@army.cz* Předmět: Vojenské rozhledy.

2. Vlastní text příspěvku pište vždy hned od prvního sloupce, nepoužívejte tabulátor (tj. zarážku). Slova na konci řádku nedělte a nezarovnávejte. Tvrdé zakončení řádku (pomocí klávesy ENTER) používejte pouze na ukončení odstavce, respektive titulu apod. Za textovými znaky: . , : ? ! nechte vždy mezeru. V textu na zdůraznění používejte pouze kurzivu nebo tučné písmo, nikoliv podtržené písmo. Poznámky v textu označujte číslicí (ne indexem), nejlépe v hranaté závorce, a jejich vlastní text umístěte na konec příspěvku, a to bez použití poznámkového aparátu textových editorů.

3. Ke každému příspěvku (s výjimkou recenzí) je třeba přiložit stručné resumé.

4. Na konec každého příspěvku uveďte pod čarou svůj krátký životopis, včetně adresy, rodného čísla, čísla účtu, na nějž je možné zasílat honorář, a způsob kontaktu (telefonní číslo, fax, E-mail).

5. Článek by měl mít zhruba rozsah do 15 normostran (jedna normostrana představuje třicet řádek na jedné straně – což je počet řádků, který odpovídá při formátu A4 řádkování 2 – a šedesát úderů /písmen + mezer/ na řádku).

Redefinice poslání a vyvážení prostředků (Švýcarská bezpečnostní politika)

Na změněné podmínky v devadesátých letech velmi pružně zareagovalo Švýcarsko. Jeho přístupy jsou ukázkou promyšleného postupu se snahou zapojit do formulování bezpečnostní politiky země co nejvíce občany, a tím dosáhnout nejširšího ztotožnění se obyvatelstva s bezpečnostními opatřeními vlády. Zkušenosti, tradice i bezpečnostní teorie zemí srovnatelných svou rozlohou, populací a geopolitickým prostředím s Českou republikou jsou pro naši praxi jistě bližší než teorie a zkušenosti globálních nebo regionálních mocností. Následující řádky proto dokumentují promyšlený švýcarský postup a jistě i ukazují řadu námětů využitelných v naší praxi.

* * *

V říjnu 1998 federální rada Švýcarské konfederace (jde v podstatě o vládu) vyhlásila řídící linii k budoucí zamýšlené verzi koncepce bezpečnostní politiky Švýcarska.

Finální dokument nazvaný „Zpráva o bezpečnostní politice 2000“ definuje cíle stanovené vládou a přizpůsobuje prostředky určené k jejich realizaci.

Proč nová bezpečnostní politika?

Bezpečnostní politika země obsahuje vládní aktivity zahrnující mimo prevenci boj s ohrožením namířeným proti důležitým částem státního území, obyvatelstvu nebo společenské a politické organizaci. To vše se aplikuje v zákonech, pravidlech nebo normách národního a mezinárodního soužití. Tato definice umožňuje zvažovat stejně dobře vojenské agrese jako migrační destabilizaci, operace proti organizovanému zločinu, přírodní nebo technologické katastrofy, a to jak ve vnitrozemí, tak i v příhraničních regionech.

Po pádu východního bloku byla švýcarská vláda první vládou ze západní Evropy, která v roce 1990 definovala nové typy ohrožení a nástroje spojené s politikou kolektivní bezpečnosti. Tato snaha o zapojení se do systému kolektivní bezpečnosti je významnou změnou v bezpečnostní politice Švýcarska. Vládní „Zpráva 90“ k politice bezpečnosti Švýcarska ve změněném světě měla zásluhu o rychlé poznání jiných nebezpečí a vzniklých ohrožení, které od r. 1995 vyvolaly hlubokou restrukturalizaci švýcarské armády.

Od tohoto data se předpokládané tendence vývoje potvrdily a zesílily. Jestliže míra rizika ohrožení čistě vojenské povahy se snížila, pak míra rizika ohrožení nevojenské povahy naopak vzrostla (současně se dělení ohrožení na vnější a vnitřní stává čím dál nesnadnějším).

Bezpečnostní politika se tedy nemůže zabývat jen ochranou a eliminací ohrožení čistě vojenských. Nárůst ohrožení nevojenské povahy nesmí být podceňován. Proto obsahuje část zabývající se novými riziky, která stojí před státem: rozšíření lokálních a regionálních konfliktů, migrační příval vyvolaný konflikty nebo ekonomickou

nerovnováhou, organizovaná kriminalita, informační válka, přírodní nebo technologické katastrofy atd.

Informace o těchto ohroženích se snadno šíří hromadnými sdělovacími prostředky a dalšími médii: vzniká stav, že obyvatelstvo se cítí mnohem více ohroženo celou řadou bezpečnostních problémů (zejména nevojenských), které neexistovaly v 70. a 80. letech. Je jedno, jsou-li dočasné a často pouze emotivní. I to nutí vládu, aby se těmito riziky zabývala více než doposud.

Při zpracování bezpečnostní politiky se moderní stát nemůže pouze odvolávat na výzkum mezistátní strategie a na informace svých zpravodajských služeb. Musí také počítat s citlivostí obyvatelstva a nebezpečím vzniku „trhlin“ mezi občany a armádou. Lidé jistě nerozumí celé šíři bezpečnostní politiky (celému obsahu), protože ta je překrývána jejich každodenními existenčními starostmi, ale nelze je ignorovat. Nová koncepce musí být také dovedným spojením dlouhodobého pohledu vlády s výrazně krátkodobým pohledem obyvatelstva.

Praktické provádění

V přípravné fázi založila federální vláda konzultativní neparlamentní komisi strategických studií, soustředující osoby schopné společně reprezentovat obyvatelstvo a mající za cíl definovat veškerá rizika a ohrožení, se kterými by mohlo být Švýcarsko konfrontováno v příštích pětadvaceti letech. Zpráva této komise byla distribuována a připomínkována v průběhu roku 1998 v kantonech, v politických stranách, v ekonomických a profesních sdruženích. To vše umožnilo lépe pochopit změny podle „Zpráv 90“, tak i položit solidní základ pro přijetí následných vládních realizačních opatření obyvatelstvem.

Autonomie v kooperaci

Cíle švýcarské bezpečnostní politiky byly charakterizovány - až do současnosti - vůlí být autonomní, nepříslušet k jakékoli politické nebo vojenské alianci. To ovšem znamenalo, že vzhledem k malému rozměru země (v mezinárodním měřítku), samostatné, nezávislé či alianční **vojenské akce měly šanci být úspěšné jen s omezeními co do jejich počtu a rozsahu.** Bylo nutné zabezpečit obranu území více méně jen vlastními silami a nabídnout své „dobré služby“ k zastavení mezinárodních krizí. Spolupráce s jinými státy byla velmi přesně vymezena a odehrávala se pouze v oblasti logistiky.

Zásadní změnou v bezpečnostní politice je důraz, který vláda klade na lepší rozdělení aktivit mezi akce nezávislé a akce vedené ve spolupráci s jinými zeměmi, s cílem neutralizovat rizika a ohrožení, jež by časem mohla Švýcarsko ohrozit. Taková politika neznamena obětovat bezdůvodně nezbytnou autonomii státu. Je třeba umět správně vyhodnotit důsledky geopolitického světového vývoje. Znáť množinu a různorodost rizik a často i rychlost s jakou se mohou vynořit. Malý stát má jen malou šanci úspěšně působit sám, proti všem druhům nebezpečí. Na druhé straně, bezpečnostní zájmy Švýcarska jsou v řadě bodů stejného druhu, jako u okolních zemí, nebo mají stejný geopolitický charakter.

Dnes se nikdo nepře o to, že situace v oblasti bezpečnostní politiky nutně vyžaduje těsnější kooperaci s jinými státy. Proto si švýcarská vláda přeje, při udržování statutu neutrality, vložit do této koncepce **novou verzi principů integrace**, dobře uvážené posílení autonomie a mezinárodní kooperace. A i když vnitřní zájmy země v takové kooperaci zůstávají prioritní, musí se země podílet na zajišťování mezinárodní bezpečnosti. Takovým způsobem Švýcarsko pro svou bezpečnost využívá úsilí jiných zemí nebo skupin zemí.

Jiná řídicí linie naryšovaná vládou zahrnuje prostředky bezpečnostní politiky Švýcarska. Dodnes existující všeobecný systém obrany je až příliš spojen s nebezpečím typu „studená válka“ a blokovým uspořádáním v Evropě. Tento systém byl vytvořen pro řízení země ve válce. Není však připraven rychle reagovat na jiná nebezpečí a ohrožení, zvláště jsou-li tato situována mimo národní hranice. Struktury všeobecného systému obrany musí být vytvořeny jako pružnější a otevřenější. To ovšem předpokládá překonání jistého psychologického konzervatismu, demonstraci obecné vůle ke změně.

Nástroje, které máme k dispozici, zůstávají v podstatě stejné dnes, jako včera. Základními prostředky bezpečnostní politiky, které má vláda k dispozici, jsou zahraniční politika, armáda, ochrana obyvatelstva, ekonomická politika (a konkrétněji: zahraniční obchodní politika a energetické zásobování země), vnitřní bezpečnost a ochrana státu, stejně jako informace (včetně ochrany informačních systémů). Hlavní úsilí koncepce je proto zaměřeno na nové vyvážení výše uvedených, značně rozdílných komponentů a na definici jejich pravděpodobného poslání.

Poslání armády a milice

Ještě ve fázi studií spojených se „Zprávou 2000“ stanovila vláda armádě úkol pokračovat v realizaci tří základních poslání, definovaných již v roce 1992. Jsou jimi a) obrana, b) příspěvek k ochraně podmínek existence státu, c) udržení míru a řízení krizí.

Podíl armády při udržování míru a řízení krizí musí být zvýšen. Není již možné spokojit se pouze s bázlivou a opatrnou účastí, často omezenou na činnost pozorovatelů a logistiky. To znamená utvořit celky schopné nasazení v rámci mírových operací OSN nebo OBSE. Účast v programu „Partnerství pro mír“ se nesmí omezovat jen na společná cvičení. Federální rada musí mít právo rozhodnout, případ od případu, zda-li a za jaké situace se budou švýcarské jednotky účastnit i dalších akcí PFP.

Evropské země, které byly v posledních letech postiženy přírodními katastrofami nebo technologickými haváriemi, jimi byly paralyzovány. To je varování i pro budoucnost. Ochromení nastalo ne snad v důsledku špatného řízení těchto krizí, ale následkem šře úkolů, při kterých je nutné řešit více problémů současně. Armáda musí mít navíc připraveny prostředky na podporu civilních orgánů v krizových situacích nejen ve Švýcarsku, ale i v okolních regionech.

Stručně řečeno, i za situace, kdy je nebezpečí přímého útoku omezené a kdy jsou k dispozici další prostředky, které toto nebezpečí mohou oddálit, musí armáda prokázat svoji připravenost a schopnost splnit daný úkol, kterým je řízení i těch nejzávažnějších krizí. Významnou součástí prostředků bezpečnostní politiky je také značná vůle a odhodlání udržet i nadále autonomní obranu Švýcarské konfederace,

neboť švýcarské území není vzduchoprázdňý vojenský prostor, ponechaný k volnému užívání zahraničními silám. Ovládnutí švýcarského teritoria, zvláště komunikačních os napříč Alpami, je samo o sobě aktivním příspěvkem ke stabilitě v Evropě.

Dalším úkolem, který stojí před švýcarskými ozbrojenými silami, je jejich další redukce. Přitom to není tak dávno, kdy v roce 1995 švýcarská armáda prodělala radikální „odtučňovací kúru“. Nyní musí zeštíhlit znovu. S tímto zeštíhlováním se automaticky váže další problém, a to udržení nebo odmítnutí miličního systému.

Švýcarská miliční soustava je založena na všeobecné branné povinnosti, ale nevytváří v míru stálé útvary. Výjimku tvoří části vojenského letectva, útvary pevnostní stráže a sbor profesionálních instruktorů, důstojníků a poddůstojníků pro výcvik miličních vojsk. Rázné zrušení tohoto systému, důvěrně spojeného s historií Švýcarska, který představuje mj. i nezanedbatelnou výhodu z důvodů finančních, politických, občanských a vojenských, nebude bez rizik pro vnitřní soudržnost konfederace a její sociálně-politickou strukturu. Vláda ji chce tedy udržet a zveřejnila to ve svých direktivách. Zvažuje se i nutnost vytvoření takového potenciálu, díky kterému by bylo možné rychle reagovat na ohrožení a možné vysílat síly do ciziny. Předcházející zkušenost, kdy bylo lidovým hlasováním odmítnuto utvoření kontingentu „modrých přileb“ nutí vládu zabývat se možností profesionalizace zbytku armády. Problém je zatím studován bez úmyslu položit stejnou otázku (profesionalizace) silám hluboce spjatým s obyvatelstvem (milice).

* * *

Takové jsou tedy řídicí linie, které švýcarská vláda zamýšlí dát koncepci své nové bezpečnostní politiky. Přestože jedná přibližně ve stejném duchu, v jakém jsou prováděny nezbytné adaptace bezpečnostní politiky řady dalších evropských zemí, drží se přísně geografických zvláštností Švýcarska, a tak uskutečňuje politiku, která je v souladu s potřebami a prostředky země.

-VG-

Literatura:

- **Andrey, D.:** La politique suisse de sécurité, La Tribune du C.I.D., no.17, Paris, 1999.

Možnosti moderní kryptografie ve vojenských aplikacích

V tomto příspěvku je vyložena problematika nových služeb moderní kryptografie. Uvedené služby jsou v článku vysvětleny a stručně jsou zde naznačeny jejich aplikace v soudobých vojenských komunikačních, informačních a řídicích systémech.

* * *

Moderní komunikační, informační a řídicí systémy se vyznačují rozsáhlostí, složitostí a vysokým stupněm automatizace. Tyto rysy způsobují, že na uvedené systémy se lze nepozorovaně napojit a využívat je pro cizí prospěch. Odolnost soudobých systémů vůči tomuto zneužití je všeobecně nízká, a proto se v současné době různými dodatečnými bezpečnostními mechanismy uvedená odolnost zvyšuje [1]. Mezi nejčastěji používané bezpečnostní mechanismy patří mechanismy založené na kryptografii. Protože s takovými mechanismy budou postupně přicházet do styku i příslušníci AČR, je tento článek zaměřen na seznámení širší vojenské veřejnosti s možnými vojenskými aplikacemi moderní kryptografie.

Kryptografický systém

Předpokládejme odesílatele, který chce předávat zprávy určitému příjemci. Oba chtějí tyto zprávy přenášet utajeně - to znamená tak, aby přenášeným zprávám nikdo kromě nich neporozuměl. Proto odesílatel podle určitých pravidel změní formu zprávy takovým způsobem, aby se stala nesrozumitelnou. Zpráva je takzvaně zašifrována do podoby kryptogramu. Tento kryptogram je pak předán příjemci, který podle stanovených pravidel změní jeho formu zpět do srozumitelné podoby.

Odesílatel pomocí šifrátoru nejprve zašifruje zprávu Z do podoby kryptogramu C . Parametrem, který určuje výslednou konkrétní podobu kryptogramu, je šifrovací klíč K_E . Vytvořený kryptogram je následně přenesen sdělovacím kanálem k příjemci. Dění v kanálu může sledovat a případně i ovlivňovat nepovolaná osoba - protivník. Cílem kryptografie je zajistit, aby protivník ze zachyceného kryptogramu C nebyl schopen odvodit přenášenou zprávu Z . Na straně příjemce se v dešifrátoru pomocí dešifrovacího klíče K_D provádí zpětná transformace kryptogramu na původní zprávu Z . Tento převod se nazývá dešifrování [2].

Podle vzájemného vztahu mezi šifrovacím a dešifrovacím klíčem rozeznáváme symetrický a asymetrický kryptosystém. Pokud platí, že dešifrovací klíč K_D lze relativně snadno odvodit z šifrovacího klíče K_E (zpravidla $K_D = K_E$), pak se jedná o takzvaný symetrický kryptosystém. V takovém případě je nutné utajovat jak dešifrovací, tak i šifrovací klíč. Pokud platí, že dešifrovací klíč K_D je odlišný a prakticky neodvoditelný

z šifrovacího klíče K_E , pak se jedná o takzvaný asymetrický kryptosystém. V tomto případě je nutné utajovat pouze dešifrovací klíč (tzv. tajný klíč) a šifrovací (tzv. veřejný) klíč je veřejně znám. Proto se velmi často asymetrické kryptosystémy označují jako veřejné kryptosystémy.

V moderní kryptografii je důležitou funkcí tzv. autentizační funkce. Tato funkce jednoznačně přiřazuje libovolné zprávě o jakémkoliv délce krátkou postupnost cca 16 až 32 znaků. Tato postupnost se označuje jako autentizační kód zprávy (anglicky „*Message Authentication Code*“ - *MAC*). Autentizační funkce je konstruována tak, že je prakticky nemožné pro autentizační kód nějaké zprávy nalézt jinou zprávu se stejným kódem. Součástí autentizační funkce je určitý parametr - tzv. klíč autentizační funkce. Pokud je tento klíč veřejně známý, tak se autentizační funkce nazývá hašovací funkce (*hash function*) a autentizační kód zprávy se nazývá haš zprávy.

Služby soudobé kryptografie

Moderní kryptografické systémy v současné době nezajišťují jen utajený přenos zpráv, ale poskytují i nové služby. K těmto službám patří autentizace osob a zpráv (anglicky „*authentication*“), kontrola integrity zpráv (anglicky „*information integrity*“), průkaznost (anglicky „*non-repudiation*“) a notářské služby (anglicky „*notarization*“) [3].

Zmíněné služby nabývají v moderních komunikačních, informačních a řídicích systémech velkého významu. Jde o to, že v rozlehlych a složitých systémech se protivník může na uvedené systémy nekontrolovaně napojit, a tak tento systém buď zneužívat, nebo ochromit. Proto je důležité, aby oprávnění uživatelé tohoto systému mohli na dálku a elektronickou cestou prokázat své oprávnění služby systému využívat. V tomto případě se jedná o tzv. autentizaci osob. Dále je důležité, aby příjemce zprávy získal zároveň s přijetím zprávy i důkaz, že odesílatelem této zprávy je osoba, která se jako odesílatel udává - tzv. autentizace zpráv. Taktéž se v rozsáhlých systémech požaduje, aby příjemce zprávy získal s přijetím zprávy i důkaz, že daná zpráva nebyla během přenosu účelově nějakou jinou osobou pozměněna - tzv. kontrola integrity zpráv. Často se vyžaduje i to, aby uživatelé systému nemohli později popírat skutečnost, že využili určitých služeb daného systému - tzv. průkaznost. Poslední z uvedených kryptografických služeb zajišťuje nezpochybnitelný záznam a případné zveřejnění určitých informací - tzv. notarizace zpráv.

Pro AČR je v současné době aktuální otázkou problém autentizace. V tomto případě se rozlišuje autentizace osob a autentizace zpráv. Autentizace osob se provádí při vstupu osob do chráněných prostorů nebo před použitím řídicích, informačních nebo komunikačních systémů těmito osobami.

Cílem **autentizace osob** je ověřit zda příslušná osoba je tou osobou, za kterou se vydává, a má-li tudíž příslušná práva. Autentizace osob se v současné době provádí buď znalostí, nebo předmětem anebo kombinací znalosti a předmětu. Autentizace znalostí je založena na tom, že ověřovaná osoba musí prokázat znalost jisté utajované informace - v praxi se nejčastěji používá heslo. Další možností, kde se právě uplatňuje kryptografie, je využití tajného klíče asymetrického kryptografického systému. V tomto případě zařízení chránící přístup do systému předá ověřované osobě nějaké náhodné číslo. Ověřovaná osoba toto číslo zašifruje svým tajným klíčem a tento kryptogram předá

kontrolnímu zařízení. Uvedený kryptogram je v zařízení dešifrován veřejným klíčem ověřované osoby. Pokud je výsledek shodný s původním náhodným číslem, pak je prověřované osobě umožněn vstup do systému.

Uvedená autentizace se technologicky realizuje pomocí čipových karet - v tomto případě se pak jedná o autentizaci předmětem. Proti případnému zneužití karty při její ztrátě nebo krádeži jsou tyto karty chráněny ještě heslem - tj. znalostí. Takovýto způsob autentizace se používá například před zahájením každého telefonního hovoru u telefonů GSM nebo před každou transakcí u bankomatu. Popsaný způsob autentizace je považován za velmi bezpečný a dá se předpokládat jeho široké použití i v ČR. V této souvislosti by byla vhodná standardizace těchto karet pro ČR. Cílem této standardizace by mělo být to, aby uživatel měl jednu jedinou kartu, která by mu umožňovala autentizaci ve všech možných situacích - jak při vstupu do různých chráněných prostorů, tak při přihlašování do různých informačních nebo řídicích systémů.

Dalším problémem je **autentizace zpráv**. V tomto případě jde o ověření zda danou zprávu skutečně odeslal ten, kdo se jako odesílatel udává. Jde tedy o zjištění, zda je zpráva věrohodná nebo podvržená. U symetrických kryptosystémů je autentizace jednoduchá - zpráva je autentická, protože zprávu mohl do daného kryptogramu správně zašifrovat pouze odesílatel, který zná tajný klíč. Složitější situace je u asymetrického kryptografického systému. Tam může pomocí veřejného klíče zprávu zašifrovat kdokoli a v této zprávě se může vydávat za kohokoliv. V uvedeném případě se autentizace zpravidla zajišťuje digitálním podpisem. Haš zprávy se zašifruje tajným klíčem odesílatele a takto vzniklý kryptogram se připojí ke zprávě. Dvojice zpráva a zašifrovaný haš se odešle k příjemci zprávy. Na příjímácké straně adresát přijatý zašifrovaný haš nejprve dešifruje veřejným klíčem odesílatele. Získá tak původní haš zprávy, který porovná s hašem přijaté zprávy. Pokud jsou obě porovnávané hodnoty stejné, pak zpráva pochází skutečně od udávaného odesílatele. Navíc uvedený postup zaručuje i to, že zpráva nebyla během přenosu pozměněna.

V této souvislosti je zapotřebí poznamenat, že problematika digitálního podpisu je pro ČR aktuální, protože v současné době v ČR probíhá legislativní proces, jehož cílem je digitální podpis právně zakotvit. Po právním zakotvení digitálního podpisu pak budou moci funkcionáři ČR podepisovat veškeré elektronické dokumenty.

Další kryptografickou službou je **kontrola integrity zpráv**. Cílem této služby je poskytnout příjemci zprávy důkaz, že daná zpráva nebyla během přenosu systémem účelově pozměněna nějakou neoprávněnou osobou. Tato služba se často zajišťuje šifrováním dané zprávy, a to i přesto, že obsah zprávy není důvěrný. Protivník pak může pozměnit pouze kryptogram, což příjemce ihned pozná, neboť dešifrovaný text nedává smysl. Další možností je použití digitálního podpisu. Odesílatel jednoduše zprávu digitálně podepíše a příjemce provede standardní kontrolu digitálního podpisu. Získá tak důkaz o tom, že zpráva byla, respektive nebyla pozměněna. Aplikace této služby se dá v ČR předpokládat především u softwarového vybavení prvků komunikačních, informačních a řídicích systémů. Uvedeným způsobem se bude kontrolovat například řídicí software telefonních ústředěn, řídicích počítačů zbraňových systémů apod.

V rozsáhlých systémech - především řídicích - se často vyžaduje, aby uživatelé systému nemohli později popírat to, že využili určitých služeb tohoto systému nebo

vydali systému určité příkazy - tzv. průkaznost. Uvedená služba je zpravidla založena na tom, že každý požadavek nebo příkaz uživatele systému je systémem akceptován jen s digitálním podpisem uživatele. Takto podepsané požadavky nebo příkazy se archivují na bezpečném místě, a tak je možno zpětně zjistit původce určitého požadavku nebo příkazu.

Poslední z uvedených kryptografických služeb je **notarizace zpráv**. Tato služba zajišťuje v technických systémech úlohu analogickou notáři. Zabezpečuje nezpochybnitelnou archivaci a případné zveřejnění určitých informací. K realizaci uvedené služby se používá digitální podepisování dokumentů notářem. Tyto dokumenty se spolu s příslušnými časovými údaji spravují důvěryhodným způsobem na bezpečném místě.

* * *

S rostoucí rozlehlostí a složitostí různých systémů (komunikačních, informačních, řídicích, výrobních atd.) a s rostoucí mírou jejich automatizace se stává problémem zajištění jejich bezpečnosti. Jde o to, aby dané systémy plnily úlohy, ke kterým byly zřízeny a aby je nebylo možné zneužít. Na zajištění této bezpečnosti se významnou měrou podílí kryptografie. Současná kryptografie se dnes nevyužívá jen k utajení přenosu zpráv, ale i k šifrovanému ukládání dat a programů. Dále se kryptografie používá k autentizaci osob a zpráv, ke kontrole neporušenosti dat, k digitálnímu podepisování, k platbám elektronickou cestou a podobně.

Použitá literatura:

- [1] Klíma, V.: Bezpečnost a ochrana dat. Softwarové noviny, 1996, č. 2, s.35-44.
- [2] Grošek, O.-Porubský, Š.: Šifrovanie. Praha, Grada 1991.
- [3] Schneier, B.: Applied Cryptography. New York, John Wiley & Sons 1996.

Sám jste řekl, že řadu posádek vydržujete neefektivně.

To je pravda. Pracujeme na tom, abychom snížili infrastrukturu. V naší koncepci je stanoveno, že infrastruktura má být až o třetinu nižší. Na druhou stranu jsou zde určité problémy při opouštění některých posádek - Vimperk, Rokycany, Zbiroh. Opouštění má dvojí efekt. My tyto posádky sice nepotřebujeme, na druhou stranu to má pro tamní region nezanedbatelný negativní ekonomický dopad.

*Generálporučík Ing. Jiří Šedivý, náčelník GŠ AČR,
„O profesionální armádě“
Televize ČT 2 - „21“, 1. 9. 2000*

Brigádní generál Raymund MRÁZEK

* 29. 8. 1897 Oplocany, okr. Přerov

† 11. 8. 1972 Praha

„Připravili jste mě o vavříny a růže.

Přesto je jedna věc, již sotva kdo vzít mi může,

s níž dnes, až zmizí v tmách blankytná obloha,

hluboce smekaje předstoupím před Boha:

s tou věcí bez poskvrny a obestřenou třpytem

šel jsem vždy vzdor všem vpřed

- s čistým štítem.“ [1]

Ed. Rostand

V letech 1913-1915 studoval Vyšší průmyslovou školu v Brně. 16. srpna byl v mobilizaci povolán jako jednoroční dobrovolník k 13. zeměbranceckému pluku v Olomouci a po základním výcviku 29. října odjel s transportem na východní frontu ve funkci velitele roje. V březnu 1916 byl povýšen na svobodníka, 20. července padl do ruského zajetí, kde se setkal mimo jiné s Heliodorem Píkou [2]. Společně se hlásili do čs. vojska na Rusi, na začátku dvacátých let působili ve Vojenské akademii v Hranicích, po druhé světové válce pak na hlavním štábu čs. branné moci. Jejich přátelství neovlivnil ani pozdější Píkův osud.

V zajateckém táboře Berezovka se Mrázek věnoval propagační činnosti. 21. srpna 1917 byl zařazen k náhradnímu praporu a po ukončení dělostřeleckého kurzu byl 1. září přeložen k 1. baterii 1. dělostřelecké brigády. Krátce poté, 10. prosince, byl povýšen na svobodníka, 1. března 1918 na desátníka, 1. června na četaře a po vykonání důstojnické zkoušky (důstojnický kurz v Jeuffiemu) byl jmenován důstojnickým zástupcem, 6. ledna 1919 praporčíkem, 11. ledna podporučíkem jako první důstojník 3. baterie, 1. května pak nadporučíkem. 13. března převzal velení 1. muničního

dělostřeleckého „divisionu“. Mezitím ještě vybudoval čs. posádkové vozatajstvo v Irkutsku. 24. dubna 1920 odjel s XXII. transportem ruských legií do vlasti.

Zde se rozhodl pro službu vojáka z povolání. 22. června je přeložen k hrubému dělostřeleckému pluku 101 v Kostelci nad Labem. Po ukončení kurzů kapitánů dělostřelectva v Praze převzal 1. října velení 1. baterie pluku. Od 21. září 1921 již působil ve Vojenské akademii v Hranicích jako instruktor a učitel jízdy na koni. Téměř po dvou letech je přemístěn do Prahy k dělostřeleckému pluku 1 a 1. října 1923 ustanoven velitelem jeho 4. baterie. V roce 1925 absolvoval čtyřměsíční Střeleckou školu dělostřelectva v Olomouci. Její velitel podplukovník Alois Machačík [3] o kapitánu Mrázkovi ve svém popisu uvedl: „Ovládá teorii střelby velmi dobře, má velmi dobrou praxi ve střelbě (v přípravě povšechné i přesné), pozoruje rychle, klidně a správně, rozhoduje se rychle a správně, velí rázně, přesně, změněným situacím se přizpůsobuje bystře, dělostřelecký materiál zná velmi dobře, topografii velmi dobře. Jako první důstojník velmi rázný a přesný. Velmi způsobilý velitel baterie.“

V následujícím roce, od 16. listopadu, velel III. oddílu pluku. 2. listopadu 1926 nastoupil do prvního ročníku Válečné školy v Praze, v jehož rámci absolvoval „zkušene“ u různých zbraní a také armádní plynový kurz v Olomouci, technický informační kurz ve Čtyřech Dvorech, autokurz v Praze a telegrafní kurz v Kutné Hoře. Dnem 31. července 1929 je major Mrázek přeložen do skupiny důstojníků generálního štábu. Tehdy již působil u 1. divize v Praze, od února do dubna 1930 pracoval u 4. oddělení hlavního štábu čs. branné moci. Když odcházel do nové funkce, zemský vojenský velitel generál Josef Bílý [4] mu vyslovil tento velitelský dík: „Po jednoročním pobytu ve štábu divize byl jste povolán k zemskému voj. velitelství v Praze, abyste zde převzal vedení 4. oddělení štábu. Vaší pílí, svědomitostí a iniciativou zhostil jste se velmi dobře své funkce a vykonal jste s velkým porozuměním značné práce, které byly během roku svěřeny Vašemu oddělení. Zanechal jste za sebou za tuto krátkou dobu záslužné dílo a řídil jste oddělení velmi obezřetně a v kamarádském duchu. Za tuto činnost, kterou jste projevil skvělé vlastnosti důstojníka generálního štábu, vyslovuji Vám při vašem odchodu svůj velitelský dík a pochvalné uznání.“

Na podzim 1930 působil u Zemského vojenského velitelství v Praze a 15. listopadu ustanoven přednostou 4. oddělení štábu. Dnem 30. září 1931 je podplukovník Mrázek trvale přidělen k 3. oddělení hlavního štábu jako referent všeobecné skupiny. Jeho přednost, plukovník Bohuslav Fiala, ve svém hodnocení z podzimu 1932 konstatoval, že Mrázek je „živé a různé povahy. Bystrý, velmi inteligentní a iniciativní. Sebevědomého vystupování. Pracuje rychle a spolehlivě ... Rychle se zapracoval do přidělené agendy a velmi dobře se osvědčil.“ V témž roce vykonal zkoušku na podplukovníka generálního štábu (do hodnosti povýšen 30. června 1933).

Dnem 15. dubna 1933 je přidělen u náčelníka hlavního štábu, od 1. ledna 1934 pak u generálního inspektora čs. branné moci a 1. března je pověřen funkcí náčelníka štábu generálního inspektora. Armádní generál Jan Syrový [5] ve svém hodnocení o Mrázkovi uvedl: „Velmi inteligentní, živé veselé a různé povahy - uhlazeného chování a sebevědomého vystupování. Velmi pilný, svědomitý a iniciativní, logicky jasný, přesný a rychlý v úsudku a rozhodování.“ A při odchodu z funkce mu vyslovil za velmi úspěšnou činnost ve funkci náčelníka štábu generálního inspektora toto pochvalné uznání:

„Odcházíte z generálního inspektorátu branné moci po několika letech vážné a zodpovědné práce, kterou jste docílil cenných výsledků.“

Dnem 1. října 1937 je Mrázek pověřen velením dělostřeleckého pluku 51 v Brandýse nad Labem. Po roce působení v nové funkci velitel dělostřelectva 1. divize plukovník Bedřich Klesnil v hodnocení Mrázka uvedl: *„Velmi pilný, spolehlivý, svědomitý a iniciativní. Pěstuje lov, jízdu na koni ... Svými morálními vlastnostmi, znalostmi, dále spravedlivým jednáním s podřízenými má dobrý vliv na výchovu a výcvik podřízených. Udrží podřízené na mravní, odborné i společenské výši, jeví zájem i o jejich materiální starosti. Pluk vede po stránce výcvikové, administrativní i hotovostní velmi dobře. Mnoho postřehl při různých přehlídkách jako náčelník štábu u generálního inspektora a uplatňuje tyto zkušenosti. Od roku 1926 nebyl u své zbraně, proto se velmi snažil vniknouti do praktické služby a získati zkušenosti zvláště v technickém vedení pluku.“*

V záříjové mobilizaci 1938 plukovník Mrázek působil jako podnáčelník štábu II. sboru. Také v této funkci byl *„energický, iniciativní, jako podnáčelník štábu sboru se osvědčil výtečně“*.

Na začátku druhé světové války je pověřen generálem A. Eliášem [6] zpravodajskými úkoly v průmyslu u firmy ASAP, akciové společnosti pro automobilový průmysl. Dne 1. července 1943 opustil civilní zaměstnání.

Ve dnech 5. - 25. května 1945 se zúčastnil květnového povstání a obsazování severního pohraničí v Čechách jako náčelník štábu „velitelství Alex“ (generál František Slunečko). Poté je určen členem přijímací komise pro důstojníky a rotmistry. V červnu jej náčelník hlavního štábu generál Bohumil Boček [7] informuje o možném určení náčelníkem čs. vojenské mise v SSSR. Mrázek měl tehdy pracovní na hlavním štábu vedle pobočnické kanceláře generála Píky. Večer někdy společně vypili trochu whisky nebo sklenku vína. Mrázek se pochopitelně dlouholetého náčelníka mise vyptával na situaci a poměry v Moskvě. Píka mu jako přítel doporučoval, aby funkci nepřijímal, neboť *„tam jsou těžké podmínky“*.

„Když jsem mu já vyložil,“ vzpomínal později Mrázek, *„jak si představuji službu sám, usmál se tomu a řekl mi, že jsem naivní, že služba se skládá ze styku s přednostou zahraničního oddělení generálního štábu a z čekání na vyřízení a eventuálního urgování. Já jsem mu na to řekl, že se zařídím podle svého ...“*

Mrázek funkci nastoupil 1. prosince 1945. Ministerstvo národní obrany dnem 1. dubna 1946 zrušilo čs. vojenskou misi v SSSR a plukovník Mrázek je jmenován čs. vojenským a leteckým atašé v Moskvě, 26. října pak do hodnosti brigádního generála. (Pro ilustraci jeho postavení v SSSR je v příloze uvedeno hlášení z 22. února 1946.)

Krátce poté mu náčelník hlavního štábu Boček poslal tuto depeši: *„Odvolávám Vás z úřadu vojenského a leteckého atašé v Moskvě. Svůj úřad předejte ihned [podplukovníku letectva Janu] Klánovi. Vraťte se do Prahy bezpodmínečně do 31. 12. 1946.“*

Generál Mrázek je dnem 31. ledna 1947 přemístěn k velitelství 1. oblasti jako velitel dělostřelectva. 1. března 1948 byl sice ještě povolán do kurzu pro vyšší velitele, ale již 5. března je dán na tříměsíční zdravotní dovolenou a 1. června přeložen do výslužby.

Již před tím se scházel s Ervínem Kolenatým, tehdy zaměstnancem Elektrických podniků v Praze, s kterým se znal z odbojové organizace „Alex“, aby shromáždili písemný materiál o její činnosti ve druhém odboji.

Přesvědčený antikomunista Mrázek po únorovém puči předpokládal, že „*musí dojít k válce, která tento vývoj zvrátí*“. Plánoval, že ze spolehlivých členů organizace „Alex“ vytvoří ilegální organizaci, která naváže spojení s generály v exilu: S. Ingrem [8] A. Liškou [9] a F. Moravcem [10] a při vypuknutí válečného konfliktu osobodí generála Heliodora Píku, aby „*společně s ním se postavil v čelo čs. armády a provedl tak převrat v ČSR*“.

Skupina prostřednictvím Kolenatého odeslala do zahraničí kromě politických a hospodářských zpráv i některé vojenské informace. Rodinu generála Mrázka současně navštěvoval Píkův syn, Milan, když měl povolenou návštěvu u otce ve vyšetřovací vazbě, neboť Mrázkovi mu posílali balíček potravin a cigarety na přilepenou.

Koncem října a na začátku listopadu 1948 byli zatčeni - Mrázek, poručík Miroslav Kolenatý, poručík Ctirad Táborský, plukovník Václav Jandera, kapitán Milan Píka a nadporučík Štefan Púza. Ve dnech 14. a 15. února senát státního soudu v Praze za předsednictví plukovníka JUDr. Otakara Matouška, který krátce před tím vynesl absolutní trest nad generálem Píkou, odsoudil Mrázka pro zločin přípravy úkladů podle § 2 zák. č. 50/1923 Sb. a zločin vojenské zrady podle § 6/2 zák. č. 50/1923 Sb. ke kasaci a ztrátě čestných odznaků a vyznamenání, ztrátě čestných práv občanských na 10 let a k těžkému žaláři na doživotí (později změněno na 25 let odnětí svobody), Kolenatého vedle kasace a ztrátě občanských práv na čtyři roky k těžkému žaláři na čtyři roky, zostřenému jednou za půl roku tvrdým ložem a Táborského pak pro přestupek podle § 577/f vojenského trestního zákona do vězení u dozorce I. stupně v trvání 14 dnů. Ostatní obžalovaní byli zproštěni, neboť „*zločinu příprav úkladů podle § 2/1 zák. č. 50/1923 Sb., jehož se měli dopustit tím, že v létě 1948 v Praze se vzájemně spolčili k úkladům o republiku ... se smluvili, že násilím unesou vyšetřovance generála ve výslužbě Heliodora Píku ... a dopraví jej ilegálně do americké zóny v Německu, kde by potom s ním disponovali americké orgány a zrádčovské živly čs. protistátní emigrace.*“

Obžalování popřeli vinu a uvedli, že Milan Píka „snažil se vzhledem k svému citovému poměru k otci, dosáhnouti toho, aby jeho otec byl pro jeho tehdejší zdravotní stav vyšetřován na svobodě a když se to nepodařilo zákonným způsobem, navrhl při jedné příležitosti jeho přítel nadporučík [JUDr. Štěpán] Púza [působil u Krajského vojenského soudu v Praze, odkud se znal s Milanem Píkou - pozn. Z.V.] ..., že by se měl jakýmsi anonymním dopisem vyprovokovati důstojník [pplk. JUDr. Karel Vaš - pozn. Z.V.], který vyšetřoval případ generála Píky k tomu, aby si dal generála Píku předvésti a při té příležitosti měli dva sjednaní boxeři zneškodniti strážce a umožniti tak útěk generála Píky.“ Milan Píka nesmyslný plán odmítl, podobně i generál Mrázek. Senát jejich obhajobu kupodivu akceptoval a Milan Píka byl zproštěn v celém rozsahu žaloby.

Náměstek ministra národní obrany JUDr. Jaroslav Procházka však 1. července 1949 nařídil, aby bylo zavedeno proti kapitánu Píkovi kárné řízení, protože „v roce 1948 vyjednával s více osobami o způsobu, jak pomoci jeho otci zatčenému pro těžké protistátní činy, k uniknutí z vyšetřovací vazby a k útěku za hranice“. Po dohodě se svým druhým náměstkem plukovníkem B. Reicinem zaslal generál Svoboda v listopadu 1949 prezidentu K. Gottwaldovi žádost o udělení milosti - zastavení kárného řízení. K návrhu došlo proto, „aby nemohlo býti vytýkáno, že je pronásledována i rodina popraveného generála“ ...

Raymund Mrázek svůj pobyt v komunistických žalářích nastoupil 27. května 1949 v pražské Ruzyni, odkud byl v červnu 1952 eskortován jako „nebezpečný zločinec“ k „uzavřenému útvaru NZ v Leopoldově“ na Slovensku, kde byl zařazen na oddělení „konopa“. Zde se setkal s vybranou společností „brášků“ - legionářů, vyšších důstojníků, poslanců, diplomatů, duchovních ... Vojáci později utvořili „Jednotu národního odboje“ za předsednictví generála Karla Kutlvašra. Skupinu „odhalila“ správa nápravného zařízení pomocí agenturní sítě. Okamžitě následovalo rozmístění vedoucích skupiny na různá oddělení „nápravně pracovního tábora Leopoldov“.

Mrázek byl 14. března 1958 převezen do Ruzyně v Praze, neboť podal návrh na povolení obnovy (také jeho manželka) s tím, že jeho odsouzení bylo dílem B. Reicina, „se kterým žil v nepřátelství“. Dále, že obvinění bylo opřeno výhradně o svědectví Ervína Kolenatého, který ale nebyl slyšen u hlavního líčení. Pokud se doznal, bylo to v době, kdy byl duševně a tělesně vyčerpan. Vyšší vojenský soud Praha zamítl jeho „nedůvodné návrhy“, podobně jako nejvyšší soud na svém neveřejném zasedání 6. listopadu 1959. Za pět dní Mrázek putoval do NPT Mírov, kde byl zařazen v oddělení „bakelit“.

Do Prahy se vrátil 9. května 1960 a následující den byl v důsledku amnestie prezidenta republiky propuštěn s podlomeným zdravím na svobodu.

Příloha

Moskva, 22. 2. 1946.- Hlášení plk. gšt. R. Mrázka náčelníku hlavního štábu div. gen. B. Bočkovi o jednání s náčelníkem štábu Rudé armády gen. arm. Antonovem.

I.

Dne 21. února 1946 byl jsem přijat náčelníkem gen. štábu RA gen. arm. Antonovem. Přítomen byl přednosta OVS (odděl vnějších сношениí) gen. major Kutuzov. Přijetí trvalo téměř hodinu.

Po mém představení byla nejdříve běžná konverzace, v níž jsem byl dotazován na dojmy z Moskvy. Po krátké odpovědi uvedl jsem rozmluvu na mé posláni v SSSR, poukázal jsem na význam, který Vy i pan ministr NO přikládáte našemu voj. zastoupení v SSSR a na poctu, které se mi dostalo, že jsem byl pověřen tak významnou funkcí. Poprosil jsem p. arm. generála o podporu v mé práci, což mě bylo upřímně a otevřeně přislíbeno. Pak na dotaz, zda mám nějaké přání, poprosil jsem jej o dovolení, zda bych mohl promluvit o některých zásadních otázkách, které nutno projednat s gen. štábem RA. Gen. arm. Antonov projevil svůj souhlas, při čemž zdůraznil, že naše armáda byla v roce 1938 nejlepší ve střední Evropě. Předložil jsem mu tedy k uvážení a rozhodnutí tyto požadavky ve smyslu instrukcí, které jsem obdržel.

II.

V duchu smlouvy o vzájemné pomoci je třeba, aby naše armáda byla organizována na společné bázi s Rudou armádou s rozdíly, odpovídajícími naší rozdílné zeměpisné poloze, početním stavům, hospodářské kapacitě a národní mentalitě. Prosím, aby nám nebyla odepřena pomoc vítězné Rudé armády v těchto věcech:

1./ Válečné zkušenosti RA a z nich vyplývající změny organizace, výcviku a materiálního vybavení armády jsou rozsáhlé - jen znalosti jich nám umožní vybudovat moderní armádu, která by plně odpovídala duchu smlouvy. Prosil bych proto uvědomiti nás

- o organizačních změnách, provedených na podkladě válečných zkušeností,
- o nových výcvikových metodách

tím způsobem, že nám budou dány k dispozici příslušné služební předpisy (polní řád, předpisy jednotlivých zbraní a služeb atd.)

Na tuto otázku arm. gen. Antonov odpověděl:

„Ano, mám zájem, aby čs. armáda byla co nejdříve bojeschopná a nejlepší, jak je za daných podmínek vůbec proveditelné. V otázkách organizačních si jistě víte nejlépe sami rady. Organizace RA je zatím tatáž, jaká byla ke konci války. Tak byl také organizován a vyzbrojen Váš armádní sbor v SSSR. Má-li Váš hlavní štáb některé dotazy o organizaci, prosím jen, aby nám byly dány pro tu kterou zbraň nebo vyšší velitelství konkrétně - jen tak je možné Vám jasně odpovědět. Můžeme Vám v té které otázce poradit, ale Vy sami nejlépe víte, jak je třeba věc řešit.“

Pokud se týká výcvikových method nemohu dobře Vaše přání prozatím vyplnit. Staré předpisy RA Vám nebudou nic platné. Pracujeme na nových předpisech podle zkušeností z války - to si ovšem vyžádá určitého času. Jakmile budeme mít nové předpisy, velmi rádi Vám je dáme k dispozici.

Totéž se týká organizace a činnosti služeb a materiálního vybavení armády.“

2./ Další otázka, kterou jsem přednesl, se týkala organizace zpravodajské služby a obranného zpravodajství u vyšších velitelství a organizace zprav. Služby a zprav. Jednotek v poli. (O tuto organizaci se zajímá 2. odd. našeho hl. štábu).

Arm. gen. Antonov mě dal tuto odpověď:

„U Vás jsou naši instruktoři. Nařídím voj. atašé plk. Sizovu, aby jak ve školách a kurzech tak i při cvičeních byla probírána důkladně zprav. služba.“

O organizaci zprav. služby se arm. gen. Antonov jinak nezmínil, a proto nepokládal jsem za vhodné klásti podrobnější dotazy.

3./ Další otázky se týkaly materiálního vybavení, které jsem formuloval takto:

- doplnění materiálu pro náš arm. sbor v SSSR, jehož materiál byl poškozen nebo zničen v údobí bojů. Jedná se konkrétně o náhradní součástky pro 400 aut amerického původu, která jsou nepojízdná. Žádost o tyto součástky byla podána velitelstvím 1. čs. arm. sboru v SSSR cestou čs. voj. mise v Moskvě v květnu minulého roku gen. plk. Bělokoskovu, zástupci náč. týlu RA.

Arm. gen. Antonov odpověděl:

„Vám je snad známo, za jakých podmínek byl nám dodáván aut. materiál z USA. Ve smlouvě bylo stanoveno, že materiál je pouze pro válečnou potřebu a nemůže být námi předán jinému státu. Kromě toho pokud máme ještě nějaké součástky, nestačí ani pro vozidla RA. Nebylo by jistě výhodné, abychom my objednávali pro Vás náhradní součástky v Americe a pak je Vám prodávali.“

S tímto objasněním jsem musel souhlasit.

Pokud jsem si však vyžádal dodatečné informace od velitele dopravní skupiny kpt. ing. Luskace, byly žádanky o náhradní součásti v květnu min. roku schváleny zástupcem náč. týlu RA, pokusím se proto, aby nám byly na podkladě tohoto souhlasu uvedené součástky vydány.

- Dodání materiálu podle úmluvy ze 14. dubna 1945.

Odpověď arm. gen. Antonova:

„Materiál, uvedený v příloze smlouvy, Vám bude dodán. Jen Vás prosím, uvědomte Váš hlavní štáb, aby měl strpení pokud se týká termínu dodávek. Naše možnosti transportu jsou ještě následkem války do určité míry omezené a snad i dodávky materiálu vyžadají více času než jak bylo původně předpokládáno.“

Na přání velitele letectva div. gen. Vicherka [11] jsem poprosil, zda by nebylo možno místo letounů Pe-2, jak je ve smlouvě uvedeno, dodat nám letouny typu Tu-4.

Gen. arm. Antonov požádal gen. Kutuzova, jaký typ je uveden ve smlouvě, aniž pak čekal na odpověď, řekl: „Letouny Tu-4, já Vám to řeknu upřímně a otevřeně, nemáme v dostatečném počtu ani pro potřebu RA. Výroba není ještě seriově zařízena. Této Vaší žádosti nelze bohužel vyhověti.“

Pokud se týká nově objednaného materiálu, čs. velvyslanectví mně připsím uvědomilo, že požadavky leteckého materiálu projednává s Národ. komisariátem innostrannych děl a s Národ. komisariátem vněšnej torgovli. Z Vneštorgu bylo velvyslanectví sděleno, že o prodeji uvedeného materiálu může být jednáno jen dá-li k tomu gen. štáb RA svůj souhlas. Proto jsem celou tuto věc (požadavky velitele letectva) gen. arm. Antonovu přednesl.

Bylo mi odpověděno:

„Ano, ve všem Vám vyjdeme vstříc. Mně ale není jasno, jak celé jednání probíhá a co už v té věci bylo podniknuto. Prosím, sdělte mi, kdy Váš velvyslanec podal vládní notu o prodeji materiálu našemu komisaři pro zahraničí. Molotov. Dejte mi opis tohoto požadavku a já sám s tím. Molotovem krátce věc projednám a realizuji.“

Otázku leteckého materiálu projednám proto znovu s velvyslanectvím a podám pak arm. gen. Antonovu požadovanou zprávu.

Pro příště by bylo třeba, aby naše požadavky od kterékoliv zbraně nebo služeb nebyly předkládány velvyslanectví (voj. atašé) odděleně a přímo, nýbrž aby byly shrnuty u hlavního štábu a po přesné formulaci souhrnně předloženy gen. štábu RA.

Navrhuji tento postup: obdobně jako tomu bylo s materiálem podle úmluvy ze dne 14. dubna 1945 sjednati všeobecnou dohodu o dodávkách voj. materiálu mezi oběma vládami bez specifikace avšak s dodatkem, že množství a druh materiálu bude dojednáno přímo mezi oběma hlavními štáby. Bez vládní dohody nemůže gen. štáb RA dodávky realizovati. Touto všeobecnou dohodou by nám bylo umožněno předložit případné další požadavky bez zdlouhavého vládního projednávání. Finanční úhrada po sjednání dodávek mezi gen. štáby by potom byla projednána s Národ. komisiátem vnějšího obchodu.

Po tomto jednání jsem gen. arm. Antonovu sdělil, že tím jsou moje přání vyčerpána. Gen. arm. Antonov vyptával se mne pak na moje osobní přání pokud se týče ubytování mé rodiny a mých podřízených. Požádal gen. Kutuzova, aby mně vyšel v každém ohledu vstříc a zajistil v nejkratším čase přiměřené ubytování.

Arm. gen. Antonovu jsem poděkoval za jeho vzácnou ochotu, se kterou naši armádě i mně vyšel vstříc a poprosil jsem jej o pomoc i v budoucnu. Arm. gen. Antonov odpověděl: „Prosím, obraťte se na mne osobně vždy když to uznáte za vhodné, rád Vám v každém ohledu vyhovím.“ - Tím byla rozmluva zakončena.

VHA, MNO, hl. št. 2. odd., 19465, čj. 1115/dův.

Poznámky:

1. Verš použili pozůstalí v poděkování za projevy soustrasti i slova úcty ke generálu Mrázkovi.
2. Podrobněji Generál Heliodor Píka, Vojenské rozhledy (dále jen VR) 7/92, s. 136-137, dále Armádní generál in memoriam Heliodor Píka, VR 2/97, s. 149-162.
3. Podrobněji Divizní generál Alois Machačík, VR 4/95, s. 139-141.
4. Podrobněji Armádní generál Josef Bílý, VR 1/94, s. 124-125.
5. Podrobněji Jan Syrový, VR 10/93, s. 113-117.
6. Podrobněji Armádní generál in memoriam ing. Alois Eliáš, VR 3/94, s. 137-140.
7. Bohumil Boček, VR 8/92, s. 133-134.
8. Armádní generál Sergej Ingr, VR 9/92, s. 134-135.
9. Podrobněji Armádní generál Alois Liška, VR 10/92, s. 148-149.
10. František Moravec, Obrana lidu 6/1993, s. 11.
11. Podrobněji Sborový generál Alois Vicherek-Josef Slezák, VR 1/98, s. 158.

PhDr. Zdeněk Vališ

Common Foreign and Security Policy of the European Union by Maj. Ing. Radomír Jahoda. At present, people speak very often about long-discussed common foreign and security European policy (CFSP), European forces, or crisis management. The necessary prerequisites for the effective CFSP are capacities (potential) for independent operations, based on European defence industry and technologies. They were fixed by adopting the so-called European Headline Goal (Helsinki summit, 1999). The policy of the EU was formed under the Amsterdam Treaty. This treaty also includes the potential for co-operation and integration with the Western European Union (WEU), focused on defence. Mr. Jahoda, who is a member of military section of the Permanent Delegation of the CR to NATO and the WEU in Brussels, makes our readers acquainted with (a) the CFSP of the EU and (b) newly established military structures. They are: Political and Security Committee, EU Military Committee and EU Military Staff. Under the Amsterdam Treaty, the Council of Europe is allowed to appoint special representatives, with mandates for solving particular problems (Near East, Great Lakes in Africa and Eastern Europe). Although the CFSP has no special tools in the shape of directives or regulations, the Amsterdam Treaty offers two other means: common strategy and international agreements, in addition to the means established under the Maastricht Treaty: common positions, joint actions and declaration. The Europeans promise that till the year 2003 their countries prepare forces, numbering around 50-60,000 soldiers (the size of an army corps). It is a very ambitious task, because - e. g. - the numbers of supporting elements will be two or three times higher. The main missions of common European forces will take place in the frame of Petersburg operations (peacemaking and peacekeeping operations, rescue and humanitarian missions). Are the Europeans able to fulfil their intentions? Hardly to say, as those demanding plans will be realized without the smallest increase in military budgets.

The Development of Concepts and Experimentations (CDE): Important Initiative of NATO by Ing. Václav Svoboda, and Col. GSO Ing. Vladimír Karaffa, CSc. The purpose of this article is to inform readers about the initiative called Concept Development and Experimentations (CDE), which is a complementing part of the Defence Capability Initiative (DCI), especially in the field of Effective Engagement (EE). The process is controlled at three levels: CDE Cell at SACLAN level, Bi-SC Working Group at the level of NATO Strategic Commands, and finally at the level of National Representatives - National Advisory Group. Dozens of NATO institutions and organizations are to be involved in CDE process. Nation centred reporting, advising, directing and command activities begin at the level of individual nation, then proceed with the inclusion of the National Advisory Group via SACLAN (Supreme Allied Commander Atlantic), and the NATO Military Committee. This organizational structure is intended to provide full transparency of the Concept Review process to participant nations. It is a top priority of the whole CDE process to be transparent. There are many ways how to reach high effectivity in this field. We can name at least those most significant: (i) reducing unnecessary duplicities, (ii) implementing scientific results into forces, (iii) sharing financial costs in the frame of NATO Security Investment Programme under Capability Packages, (iv) introducing up-to-date technology, e.g. Computer Aided or Assisted Exercises (CAX). In our country, the directing and co-ordinating body is the Section of Defence Planning of the Czech MoD.

New Approach to Drafting-Up Security and Defence Concepts of the State by Ing. Jiří Štěpanovský and PhDr. Marie Michálková. The Czech Republic as a sovereign, independent state needs military forces which like a valuable component of NATO will be capable of facing the external and internal threats to the state. Therefore, in November 1999, the ACR was ordered to update basic

security documents of the Czech Republic, i. e. Security Strategy and Military Strategy of the Czech Republic. Those documents are based on the evaluation of contemporary internal and external situations, as well as on principal documents of the NATO alliance. The Czech Armed Forces have to fulfil their mission both under Article 5 of the North Atlantic Treaty and out-of-area missions, which are far beyond Article 5 (conflict prevention, peacekeeping, peace-enforcing or peace-building operations). Documents again emphasize the resolution of the country to defend territorial integrity by its own forces. The ACR ought to take part in combating terrorism, rescue, and humanitarian operations. In all missions we should make use of help of our allies. And this is the very trend that will be more reflected in drafting up our new documents. Integration of structures means the sharing of the necessary degree of standardization with the military structures of the member states. We must put higher stress on training troops and military or civil experts; adopt principles of NATO nuclear policy. Further key targets include: safe command and control at all levels; target identification; and protection against weapons of mass destruction. Really new moments are in moulding civil responsibility for the defence of the Republic as an important element in the process of building military forces. This means active civil participation and reaching popular consensus with military and security policy of the state. Those are ideas that were in fact the main themes of working conference held in June 2000, at Brno Military Academy.

Defence Planning Peripeties by Col. GSO Ing. Vladimír Karaffa, CSc. From the institutional point, we have been speaking about defence planning for two years. Some experts put great hopes in that process, some looked at it with a sort of distrust. In the last ten years, the Czech armed forces have gone through numbers of innovations for which we could hardly find any historical parallels. The defence build-up is the problem of decades, the question of money and political resolutions. Defence planning is the matter of all departments, it means that all inputs and outputs ought to be co-ordinated according to a time-schedule, technically and procedurally. All systems are mutually tied, no one could be

separated or earmarked as more important. Defence planning takes place at the level of the Parliament, Government, Ministry of Defence, General Staff of the ACR. At the medium levels, in the chain of command (short and medium-time planning), it is the problem of Planning, Programming and Budgeting system. It is a task overlapping mere Force Goals and Defence Planning Questionnaire, because all sections of the Defence Ministry are involved in this process, not only the Section of Defence Planning that plays a role of co-ordinator - the conductor of a large orchestra (the author's parable). Political assignments set tasks for a long-time period, operational planning verifies political assignments from political and military points, defence planning reduces assignments in accordance with nations' capacities and codified international and Alliance's disposals. It is a process of reviewing challenges, or rather looking for new solutions. The harmonization has been accomplished. Of course, it is a great oversimplification, but it is a base for development of reliable and trustworthy systems of complex defence of the Czech Republic. As it is not a question of financial resources, but that of common sense.

The Project of Introduction of Medium-Term Financial Planning in Defence Sector (II) by Lt.Col. Ing. Oldřich Zlatuška and Ing. Josef Múčka. This is a first sequel to the article published in the previous issue *Vojenské rozhledy* magazine. This time the author concentrates on individual items and critical points of medium-term planning (SFP1). The advantages of this project and its particular document (SFP) are as follows: they furnish top-officials with effective tools for gaining financial resources; it is a tool of civilian control of the army, and also an effective apparatus of army top-officials for financial control of the whole defence sector. And finally it sets the General Staff of the ACR as a main source centre. The Chief of the General Staff gains the authority to define and co-ordinate the allocation of financial means to particular subjects within all defence sector. Last but not least, there is no extra paper work, as this process does not need any new organizational structures. Of course, in processes like those, there are many unknown figures. Many new procedures are

not properly mastered and we lack consensus among basic developmental and methodological items, etc. Such facts have unfortunate influence upon counting phases and the propositions of defence bill. As an indispensable prerequisite, we have to introduce the chain of documents for effective planning and control of financial expenses within the defence sector. They are Methodological Instructions, and Methodological Plans for corresponding time periods and levels of responsibility. The chain ends with Reports on Fulfilment. Proposed proceedings are only a pilot project, the task of which is to integrate elements at strategy levels, and thus connect strategical, operational and tactical financial plans. They must be regarded as an excuse for discussion or arguing about proposed methods. The E-mail address of the authors' is: vohnickm@army.cz.

MILITARY ART

New Forms of War by Lt.Col. GSO Ing. Vlastimil Galatfk, CSc. The dissolution of the Warsaw Pact and subsequently of the whole eastern block dramatically influenced the fragile balance of powers, based on mutual deterrence. After initial enthusiasm, the world faces dozens of small threats, crises and small wars, which call for rapid reaction of other states (world community). Even though new adversaries are not traditional ones, solving international security problems demands new approaches to new forms of wars. First step is an analysis of theatre, still less and less defined, covering various nations, cultures, values. "New" wars will be probably waged with highly effective, but relatively cheap weapons, which will help to balance the level of deterrence, to the level comparable with rich, technologically advanced countries. They are weapons of mass destruction, modern explosives, information science, mass communication media, culture, money and illegal narcotics (drugs). By the way, those are typical asymmetric weapons or risks. We must bear in mind that terrorists and rogue states (e.g. Iraq, North Korea, and Serbia) could come into close contact and thus make democratic countries to maintain expensive military

technology, high numbers of soldiers, and keep them in the state of constant readiness. Terrorism is the substitute of a classical guerrilla war. The core of their strategy is the terrorist action: i. e. explosion, taking hostages, etc. Terrorists refuse direct confrontation; they prefer indirect campaigns. Where is the theatre of operations? It may be connected with classical terrain, highly changeable, shifting, unstable, or it could be virtual in all directions, covering cybernetics, computer networks, psychological operations, economy systems, stock markets and so on. Long-range missiles are useless. Adversaries are among local populations, they can not be controlled. They only ought to be detected, discouraged. Discussions with them are lead with the aim to reach a compromise. Such situation needs permanent analysis of all prospective adversaries and assessments of their potential, so that we could reach our set political goals. We must take lessons from the past, when the armies were prepared for the bygone wars and were not prepared to react adequately to actual situations.

UN Peace-Support Operations (Some Institutional and Legal Problems), by Col. Ing. Rudolf Horák, CSc. The paper discusses the problems of the UN peace support operations, conducted by international organizations as the WEU, the EU, NATO, etc. This essay provides basic information about organizational structures of organizations that affect the international security architecture and legal support to the peace support operations in Europe and in other parts of the world. The roles of organizations are explained in the light of the UN laws. The article is intended to provide a general explanation to eliminate sometimes contradicting standpoints during assessing usefulness and legal framework of peace support operations, except for operations under the NATO Treaty's Article 5. The United Nations Organization is a symptomatic mirror of world's society. The better chance for historic mission of the United Nations began after the end of the Cold War. Still raising number of states agree on common (humanitarian) values, which are the base of new quality of international co-operation. This needs more effective tools or mechanism for crisis situations in emergencies and conflicts. The

UN Security Council, the WEU, the EU, the OSCE, NATO, regional and other organizations play mutually complementary roles in peace-making and peacekeeping actions. The leading part is gradually taken over by NATO and partly by the WEU. And also our republic is prepared to fulfil its duty.

Preparation and Deployment of Rapid Reaction Forces of the Army of the Czech Republic in NATO Multinational Forces by

Lt.Col. GSO Ing. František Matula. At present, this theme is very attractive, because as a NATO member, we must be prepared for possible deployment of our army abroad, as a reliable part of NATO multinational forces. The author lays his stress on Allied Rapid Reaction Corps. The command structures are multinational. Organizational structure depends on types of operation, its political importance and the potential of local (regional) army. Such forces are built in several parts of Europe, in our country, in Poland, and Hungary. The states: France, Germany, Belgium, Spain and Luxembourg have developed the so-called EUROCORPS, for Alliance or OSCE operations. Latvia, Lithuania and Estonia form together BALTBAT. In this battalion, there are some instructors from Norway, Sweden, Finland, Denmark and the United Kingdom. In 1997 common Danish-Polish-German army corps began to be built. In 1995 it was Polish-Ukrainian battalion for peacekeeping operations. And finally, based on co-operation with armed forces from Great Britain, the Czech 4th Rapid Deployment Brigade (4. brn) began to prepare for combined actions: (a) at the level of commanders and staffs, (b) at the level of units. All soldier are able bodied, they are classified A 1 - the same qualification as paratroopers - they are physically fit (General Staff Decree 5/93) and have mandatory language capacities. The author proposes the preparation of rapid reaction force in four terms, with mixed three and five-year contracts, because their demanding preparation (training and schooling) takes a long time.

Priority Intelligence Requirements and Commander by Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc. (Col., ret.). Command and Control are *alpha*

and *beta* of the whole military activities. It is also one of the questions we must deal with during our gradual integration into the NATO alliance. Such problems adjure wide discussion on methods of staff works, which are one of important prerequisites for the preparations of commanders and their staffs. Intelligence cycle was readjusted. Intelligence planning was abolished at the level of large units, because under previous scheme the subordinate intelligence commanders only provide means to fulfil orders. Commanders therefore lacked freedom of decision-making. Now the commander sets critical (the most important) requirements for information, related to commander's intent. Military intelligence officers form priority intelligence requirements. They outline enemy's intent and his activities. This must give a true picture of every phase of combat. We must look for the answers to those following questions: time of adversary's attack and his numbers, the point of his main blow, ways of the engagement of adversary's second line. The assessment is based upon deep analysis of battlefield and observed activities of enemy. Every requirement has its place in priority list, in accordance with its importance, time and space. After assessing adversary's intent, we must set for every intelligence requirement the point of special attention, in which intelligence information ought to be preferably collected. The article "PIR and Commander" challenges problems of creation and formulation of intelligence requirements of commander in decision-making process raising from the problems of reconnaissance. It is a summary of the changes in the work of intelligence centre and information flow, which resulted from these problems.

The Future of Special Operations. In February 2000, the US National Defence Industrial Association held its annual symposium on special operations and low intensity conflicts. The conference addressed the strategic direction, policy and planning underway by the US Defence Department's Special Operations Forces (SOF) community to prepare for future conflict in the new international operating environment (IOE). The following indicators and trends could characterize the new IOE as: (i) demographic

and socio-economic explosions, (ii) decline of national state and proliferation of failed states, (iii) new types of conflicts (e.g. warfare without conventional fighting). This article is a synthesis of the conclusions expounded at the conference, drawn by Dr. Joshua Sinai (Senior Policy Analyst, US Consulting Organization), for the Defence and Foreign Affairs journal 2/2000. This IOE involves asymmetric warfare by rogue states, irregular insurgency and terrorism, as opposed to the Cold War area's emphasis on the need to defend against a communist Soviet Union-type threat, involving large conventional forces and tactical (now we use the term *theatre*) nuclear weapons. Asymmetric threats would not present themselves only abroad, or overseas, but even on the very state territory. There will be many intelligence surprises, as it will be very difficult to track and monitor new adversaries (rogue states and terrorists). This issue impinges international organizations, such as the United Nations, as well as NATO and other allies, because much of future conflict - like current ones - is being fought by coalition warfare. Warfighting will be increasingly in the black and grey areas, as opposed to the conventional white battlefield. Thus, the right operational force structure and technological balance is needed for conventional forces and SOF to operate in the new IOE.

OPINIONS, CONTROVERSY

The Inspiration of Theoretical Thinking (*Final Theses of Graduates from the 14th Operational and Command Course of the General Staff*). A Summary by Col. GSO Ing. Milan Kubeša, CSc. These final papers, which topped off intensive 10-month studies at the Military Academy Brno, are really very inspiring. Three graduates even received the highest ratings (Col. Bilský, Col. Dolejší and Lt.Col. Klimas from the Polish Army). The titles of most interesting theses are as follows: Characteristics and Trends of Further Developments of Technological Support of Command in Operations (Col. GSO Ing. Ludvík Bilský, CSc.); Military Strategy, Operational Art and Tactics as a Part of Military Art under Contemporary Conditions and their Mutual Ties (Lt.Col. GSO Ing.

Rostislav Bureš, Ph.D.); Principles of the Management of Logistical Support and in Peacekeeping Operations (Col. GSO Ing. Jiřík Dolejší); Logistic Doctrine and Logistic Proceedings Used in NATO, their Applications with the Respect to the Czech Air Force (Col. GSO Ing. Pavel Jevula); Background Support of the Entry and Stay of Allied Forces at Host Nation Territory under the Conditions of Military Menace (Col. GSO Ing. Ota Netrval); Cover and Defence of State Territory during Military Threat (Lt.Col. GSO dipl. Mgr. Ing. Wojciech Klimas, Polish Army); The Mission and Deployment of the French Land Forces during Joined Operation in the Frame of New Strategic Context (Maj. Jean-Marie Mosele, French Army); Doctrine of the ACR Air Force (Col. GSO Ing. Jan Vachek); Management Theory and the Building of the Armed Forces (Maj. GSO Juris Vectrans, Latvian Army). The papers are in one printed copy in the academy source centre (library of the Military Academy Brno); or they are available on floppy disks at Col. Kubeša's office. All themes are opened to the argument: Milan.Kubesa@vabo.cz

Planning of Professional Training at Military Schools and their Efficiency by Lt.Col. Ing. Rudolf Urban, CSc. Planning of professional preparation of future officers and their output numbers are mutually determined, because they are tied via the transformation of the whole military education system. Schooling system of military professionals must not be rated by a volume of cadets (officer candidates), but by the content of running programmes and vocational studies. Certain indicators of the efficiency of military school system are also the numbers of teaching units. As a starting point, we must define what kind of service training is necessary for particular occupational fields (vocational courses). Thus, military school system could be specified (among others) as an accredited form of the preparation of military professionals and also as the non-accredited form of lifelong education. Actually, University Education Act enables to introduce both forms. And this - by the way - casts doubts upon the existence of military secondary schools. In our country, financial

outlays are very often overestimated and acquired military skills vs. proficiencies are undervalued. Training materiel and equipment can't be included in expenses, as they are of double use: (a) for school preparation and (b) for practical activities in time of need (emergency). The paper ends with the following statements. We must reduce outlays for military schools at MoD budget which represents the raise in the expenses of the civilian Ministry of Education, Youth and Physical Training. Expenses for military students will remain at the same level, as the students are in fact officers-candidates. Training and research blocks are to be defined as double-use blocks. Their primary missions do not lie in mere schooling students in peace, but they constitute materiel and technical base for implementation of goals set by the two most important documents of our army: "Security Strategy of the CR", and "Military Strategy of the CR".

The Utilization of Information Technologies on the Base of Internet for the International Surveys by Lt. Ing. Vladimír Tučník. Today, the volume of information we need to process, is so large that a single person cannot cope this task. Let's have a look at the field of standardization. Here have we a lot of NATO standards, including additional documents, which ought to be followed by the whole Czech army. Another information flow is in the field of military science and research. The scientific work by itself is based on collecting information and their interpretation. The very important problem in this process is to connect various scientific teams. The most suitable solution of communication among individual institutions lies in the world-wide Internet network. All NATO countries have this network installed, so the expenses for the introduction are minimal. There are also other services, e. g. sharing documents with complemented organizations, the so-called Extranet. Applied services within one organization are called Intranet. The scientific worker does not need any special training; working knowledge of browsing Internet pages will be enough. Moreover, WWW pages are available even on unsophisticated computers, for example: IBM PC 386 with MS-DOS 6.0! At the Department of Automatic Command and

Information Systems, Military Academy Brno, they have an Intranet application with WWW pages in database and FTP server. The system is able to sort out information according given key words, differentiate among them and form its own copy of a file. The system is used for arranging meeting, in most suitable dates and time of the day, for majority of people. And in the end, it is used for WWW Discuss Club. Users send their presentations on WWW pages, they are organized according to individual themes. The system is open and independent from client's surrounding.

Personnel Management and Law, Law and Personnel Management by Lt.Col. Doc. Ing. Luděk Hodboš, CSc. The article informs readers about working conference, held at Military Academy in Brno (July 2000), whose main theme was the role of personnel and legal problems of career soldiers. The purpose of the conference was to confront - in theory - the work of top-officials working in the field of personnel management and law (at the level of the MoD), and ordinary commanders, officers (at the level of unit). Mr. Hodboš doubts whether narrow definition of rank, qualification for certain posts will really motivate people for their retention in the army. The career of a professional soldier in the forces is regarded only as a temporary one, not as a lifelong job. This trend is contradictory to civilian sector where most prosperous firms try to retain capable employees as long as possible. Here the author presents several examples from military bi-weekly *A-Report*. He cites long excerpts from papers of e. g. gen. Blaško, Ing. Janošec, CSc., (etc.) with many motivating ideas. The conclusions of the conference confirmed everlasting problem of the Army of the Czech Republic. It is the fact that all newly formed development concepts come out from the mere numbers of personnel, not from objects, functions and missions the army as the whole must fulfil (not mention functions of its subordinate elements). The question of personnel management is an open problem that deserves more detailed approach, similar to the leading paper by Prof. Ing. Jaroslav Jirásek, CSc. (which actually would deserve an independent place in this journal).

The Role of the Former Czechoslovakia in Soviet Strategy by Ing. Milan Štembera. This is a title of the publication that appeared among others in our book market last year. Its author, Dr. Josef Kalvoda, the late university professor and chairman of Czech Christian Democrats in exile, emigrated after 1948 evens and this fact deeply influenced his basic attitudes. It is a slow passage of our republic after 1945 into Soviet sphere that attracts his attention. Surprisingly, he has a negative attitude not only to President Beneš, but even to our First President who is blamed that he did not suppress Bolshevik forces during revolution in 1917. There are many arguable allegations Mr. Štembera opposes. (i) Firstly, it is mentioned President Masaryk and the role of the famous Czech legions in Russia. (ii) Secondly, the anti-Communist manifesto, issued under the patronage of the occupying Nazi forces - Mr. Štembera underlines - can't be presented as the real will of Czech nation. (iii) Adulterating statements concerning the Slovak National Uprising and the exaggerated importance of the so-called Army of General Vlasov during the Prague's Uprising in 1945 do not take into account their objective role in the whole context of events. (iv) At present, at the age of globalization (owning to intercontinental missiles and atomic weapons), the position of the Czech Republic is not the same as used to be in Bismarck's time. (v) According to published sources, the role of President Beneš in Marshal Tukhachevsky Affair was not so fundamental. (vi) Czechoslovak defector Gen. Šejna disclosed plans of aggression of the Warsaw Pact against West Europe. Although Šejna is usually right, but his technical details are misleading. You can't reach the Rhine River in three days. Even the high-speed carriers (not to mention tanks) do it in three weeks. The role of the Czechoslovak People's Army in the overall Soviet strategy is explained satisfactorily. The author wants to give readers this message: in the 20th century, when diplomacy and politics replaced the decisive position of armed forces, the role of political leaders of a small nation, like ours, is to play between boards set by great powers, as best as they can.

From the Symbol of Power to the Symbol of Bankruptcy? by Lt. Col. PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. For Russia, the last ten years of the 20th century represented final stage of its dramatic evolution, which began with the accession of Mr. Gorbachov. The main Russian document *The Concept of National Security of the Russian Federation* observes the decline in Russian military power. The state is not able to finance and support its army. Professional soldiers do not receive their monthly salaries, they are not able to support their families. To nourish the forces, military authorities have to consume reserve supplies, maintained for the time of emergency. Bribery, corruption, criminal groups are ordinary phenomena of the present Russian Army. Rank and file soldiers live under living conditions, similar to those of forced labour. Suicides or taking drugs are nothing exceptional. Combat capabilities have declined six times since 1991. Combat value of nuclear force is two and half lower than comparable nuclear force of the U.S. Air force declined by 70 per cent. Flying hours are only 15-20 hours, instead of required 120 hours. Combat capability of the Russian Navy declined 12 times and so on. War in Chechnya proved that land forces by themselves are not able to fulfil laid down tasks and had to be supported by airborne troops. Nevertheless, new Russian political leadership realizes political and economical limits of financial and material sources of the state. Military doctrine (released in April 2000) says that material support will be implemented within existing financial limits. Priority lies in effective nuclear potential, as the cheapest source of Russian security and its political foreign interests. Military reform is necessary prerequisite for restoring the position of Russia as a world power. But all depends on proper ratio between security interests and economy capacities of the country.

Concepts of Defence Economics for the 21st Century. A useful anticipation of defence economics must rest upon the dramatic and continuing upheaval in the function of military forces in the word of the coming century. It was an opening statement by Martin C. McGuire (Professor of Economics,

University of CA-Irvine) of his article with the same title, published in *Defence and Peace Economics* quarterly 1/2000. And it is also the motto of our editorial essay dealing with this topic. The essay tries to reflect the staggering array of new features that impact on the provision of national defence and international security, as these profoundly shape the discipline of defence economics. (In fact, the subject fit far more comfortably into the realm of political economy than it did when it originated decades ago). Defence economics must remain in the service both of efficiency in the provision of security and also of improved conflict management. Defence and the maintenance of world order need firstly managing lesser conflict. Although defence budgets around the world have been under pressure since the end of the Cold War, justifiable reduction will not be so low as to render major power vulnerable to ballistics missiles surprise, not so low as to expose them plausible disarming attack. Each major power wants to puss mutual or shared destruction off onto the adversary and its client states. A crucial objective to world powers is not to avoid war among themselves, it is also their function to manage lesser war. Accelerating globalization of commerce and finance (with increased interdependencies between hitherto isolated economies-polities) increases their vulnerabilities to any fragility of international and trade aspects of defence economics. Entering the new millennium, it seems clear that economic study of these trends is really substantial for our defence and security.

Third Form of Warfare: Paralysis of Command and Control. This article is adapted from American professional military journal "Military Review", January-February 2000. The author, James J. Schneider (who is a professor of military theory at the School of Advanced Military Studies, Fort Leavenworth), introduces the term of *cybershock*, which is a new form of warfare, as horses and mechanization used to be, during agricultural and industrial revolutions. Now we are at the age of the so-called information revolution. Information technology is transforming communications, command and control. This article argues that cybershock is a new kind of defeat mechanism, degrading enemy's com-

mand and control, which paralyzes its military forces as surely as successful manoeuvre exhausts it and a strategy of attrition aims at annihilation. The author outlines this "third form of warfare", relates its historical roots and explains its current application. It is the systematic paralysis of an army, through its inability to direct and control itself effectively. Understanding the concept of cybershock is important, because it offers a conceptual structure to elevate the disparate notions of command and control warfare (C2W) and information operations (IO) to the same level as manoeuvre and attrition. Historically, cybershock evolved in the wake of the emergence of the operational art. The article is also accompanied by a short description the Battle of Chancellorsville, an important engagement of the American Civil war, as it was - in author's opinion - the first operational manoeuvre in military history, but which is quite unknown to most of the Czech readers.

US Anti-Ballistic Defence and the CR by Col. Ing. František Valach, CSc. The Czech Republic is the so-called non-nuke state. The Czech strategy shares the same position as other states of the North Atlantic Treaty Organization: that the main purpose of nuclear weapons is political, as a means to avert violence and war. They are used mostly as deterrence, as stated in Articles 5 and 6 of the North Atlantic Treaty. An armed attack against one or more of them (the Parties of the Treaty) in Europe or North America shall be considered an attack against them all. We have political or diplomatic tools of solving international disputes. But owing to the reduction of sub-strategical forces, including all nuke artillery and short-range nuclear missiles etc., only conventional Alliance forces cannot secure effective deterrence. The purpose of American National Programme - NMD (National Missile Defence) is to develop capacities, which are effective and affordable, as far as their prices are concerned. The specific asset of nuclear forces is defend the Continental US, its troops overseas and the allies against the sudden attack of the so-called rogue states, to prevent unacceptable, non-predictable risk of any aggression against the Alliance. The NMD differs from the previous Strategic

Defence Initiative (SDI), because it doesn't share its components. And the Anti-Ballistic Missile treaty (ABM) will remain still valid. Our republic, under the Security Strategy of the CR, also participates in such activities. In view of security challenges of the 21st century, all mentioned factors belong to basic deterrence factors in the following period.

Swiss Security Policy - an Example of Calculated Stance (New Security Policy) by Lt.Col. Ing. Vlastimil Galatík, CSc. In the early 90s, Switzerland reacted very flexibly to changed international conditions. Adopted measures are the eminent example of well thought-out approach to forming new security policy of a state, with wide participation of all citizens, who identified themselves with security regulations of the government. Countries like the Swiss Confederation, similar to our country, as far as the size, geography and population are concerned, could represent a model, which we could exploit for our practice. Independent or allied actions can be introduced only limited in size and their numbers. New version of integrative principles requires wider international co-operation, of course, based on strong status of real neutrality and autonomy. Structures of all-round system of defence ought to be more open and flexible. The Swiss army has to be prepared for sort of out-of-area missions. This presupposes a psychological change of the whole Swiss population: from isolated stance to combined alliance defence. The Report 2000 says that three basic goals established in 1992 - (a) defence, (b) defence of conditions of Swiss style of life, (c) peacekeeping and crisis management - must continue. It is necessary to be prepared for managing at least two problems at the same time and support civilian population in time of natural disasters or other crises. Further task facing the Swiss army faces is its reduction. With this is closely tied the question of militia system. Go professional, or preserve traditional fashion? The problem is still opened. But under all circumstances, the Swiss government (the Federal Council of the Confederation) always strictly sticks to geographical (territorial) characterization of the country and thus implemented policy is constantly in

harmony with present-day defence and security requirements and available resources.

Modern Cryptography and its Military Applications by Lt.Col. Ing. Karel Burda, CSc.

In this article the author explains up-to-date cryptographic methods and their applications in current military communication, information and control systems. Modern cryptographic systems have extra services. Among others there are: authentication of persons and messages, information integrity control, non-repudiation and notarization services. Those items belong under the subject called applied cryptography. One of its characteristic features is the so-called Message Authentication Code (MAC). System runs like this: particular message is encoded according to a secret key, and under the same key is decoded. So, if decoding key is possible derive from coding key, than we must hold secret both keys. Such systems are called symmetric cryptosystems. Asymmetric function is another feature of modern cryptography. If decoding key can't be derived from know key, than it is asymmetric cryptosystem. That's why asymmetric systems are sometimes called public cryptosystems. In this case we must hold secret only decoding key. If this key is known, authentication function is called hash function. The message is encoded, so that only recipient could read it. MAC is constructed in such way that it is impossible to find a code with the same key. The actual problem for the Czech Army is above all the question of authentication. Its main objective is to verify, whether certain person has the right to read secret information. In practice, we use a code word (password). Another item is an authentication of messages. Integrity check-up means that we examine the message whether, or not, is changed by the adversary. And finally, notarization of message means keeping archives. With the increasing complexity of various systems, the problem of automatization is in fact the problem of their safety. The thing is to prevent system from being misused. And that's is the mission of current cryptography.

PERSONAL DATA

Brigadier General Raymund Mrázek by PhDr. Zdeněk Vališ. His military career was

not extraordinary at those days. During World War I he served in the Austro-Hungarian army. In Russia he became a prisoner of war, lately he joined the Czech Legion. As a career soldier of the Czechoslovak Army he went through many commanding and staff positions, e.g. he served as a commander of artillery battery, studied at the War School at Prague. In 1934 he became the Chief of the Staff of Inspector General of the Czechoslovak Army. In the course of mobilization 1938 Colonel Mrázek was a sub-chief of the Second Corps. During World War II he worked in the car industry and at the same time he fulfilled some intelligence tasks. In the Czech May Uprising in 1945 he was appointed the Chief of Staff of the illegal military Command Alex. After the war he became a military attaché in Moscow. He was promoted to the rank of Brigadier General. But very shortly after that, he was withdrawn and forced to retire. Retired general, as a

dedicated anticommunist, was convinced that very soon new war would break out. He planned that - together with the former members of World War II illegal organization Alex - they would form new illegal organization that would set General Píka free (by power of arms) from communist prison. It was planned that General Píka would become a leader of anticommunist revolt. Unfortunately, in November 1948, they all were arrested. Raymund Mrázek was demoted, all medals and decorations were taken away. He was sentenced firstly to life imprisonment, which was lately changed to 25 years of confinement. In prison, he met most of his old friends, some even from the Czech Legion in Russia. He tries to revise his trial, because of insufficient evidences that served as a base for his imprisonment, but the appeals were refused. With broken health he was released only under the President's amnesty in 1960.

Představení autorů tohoto čísla

Plk. PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., nar. v roce 1962. Absolvent Institutu mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy. Zaujímá se především o problematiku postavení Ruské armády v ruské společnosti. V současné době působí na Úřadu vztahů s veřejností MO. V letech 1997 - 1999 mu byl udělen grant Severoatlantické aliance v rámci NATO Research Fellowship k problematice úlohy nevládních organizací v procesu demokratické kontroly armády v ČR a v některých zemích střední a východní Evropy.

Plk. Ing. Karel Burda, CSc., nar. 1958. Absolvoval VUPP Nové Mesto nad Váhom a VVTŠ Liptovský Mikuláš. Sloužil u spojovacího útvaru v Písku. Poté působil na VVTŠ Liptovský Mikuláš, kde získal titul kandidáta věd. Od roku 1993 vyučuje na katedře řízení informačních systémů Vojenské akademie Brno. Zabývá se problematikou vojenských komunikačních systémů a jejich modelováním.

Plk. gšt. Ing. Vlastimil Galatík, CSc., nar. 1956. Vysokou vojenskou školu pozemního vojska absolvoval v r. 1980. V letech 1980 - 86 zastával velitelské a štábní funkce u tankového útvaru, 1986 - 89 postgraduální studium na VA, 1989 - 1992 interní vědecká aspirantura, 1993 kandidát vojenských věd. Jako náčelník skupiny strategie, operačního umění a dějin vojenského umění katedry řízení obrany státu pracoval v letech 1993 - 98. V r. 1996 absolvoval vyšší akademický kurz generálního štábu a v r. 1999 C.I.D. (Vševojskovou školu obrany) v Paříži. Od října 1999 výkonný ředitel Ústavu strategických studií VA v Brně. Zabývá se teorií vojenského umění, bezpečnostní a vojenskou strategií.

Plk. doc. Ing. Luděk Hodboď, CSc., nar. 1949. V roce 1971 ukončil první fakultu VAAZ ve Vyškově. Poté pracoval do r. 1986 v různých funkcích včetně velitelských na stupni útvar u pozemního vojska a civilní obrany. Od roku 1986 působil na VA Brno na katedře všeobecné taktiky a na katedře strategie a operačního umění. V současné

době pracuje na katedře řízení obrany státu. Kandidátskou práci obhájil v roce 1993, habilitace v r. 1994. Předseda akademického senátu VA. Publikuje ve VR a dalším vojenském odborném tisku.

Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc., (plk. v zál.). Nar. 1943, absolvoval Vyšší vojenské učiliště ve Vyškově v r. 1965, studium na VA Brno v r. 1973, obor velitelsko-štábní, zpravodajský. Do roku 1981 zpravodajský náčelník 9. tankové divize, poté náčelník informační skupiny zpravodajského oddělení 4. armády. Od roku 1985 vědecko-pedagogický pracovník na Fakultě velitelské a štábní VA v Brně. Od r. 1989 do r. 1998 vedoucí katedry vojenského zpravodajství. Nyní pracuje jako docent na téže katedře vojenského zpravodajství a elektronického boje.

Plk. Ing. Rudolf Horák, CSc. Narozen v roce 1947. V roce 1969 vystudoval Vyšší dělostřelecké učiliště v Martině a v roce 1975 Vojenskou akademii v Brně. V průběhu vojenské služby vykonával různé velitelské funkce (od velitele čety až po velitele útvaru), štábní funkce (od staršího důstojníka operační skupiny svazku až po náčelníka štábu svazku), pedagogické funkce (zástupce vedoucího katedry, vedoucího katedry a zástupce náčelníka fakulty). V roce 1992 sloužil 8 měsíců v mírových silách OSN UNPROFOR (MS OSN). Po ukončení služby v MS OSN pracoval na oddělení mírových sil OSN sekce zahraničních vztahů MO ČR a poté na velitelství 6. mb v Brně. V roce 1993 obhájil disertační práci u VA v Brně a byl jmenován CSc. Nyní zastává funkci zástupce rektora VA v Brně.

Mjr. Ing. Radomír Jahoda, nar. 1965. V roce 1987 ukončil studium na VVŠ PV ve Vyškově obor průzkumný. Po výkonu základních velitelských funkcí pracoval v letech 1991 až 1995 na Úřadu pro kontrolu odzbrojení v oddělení provádění inspekci podle Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě. V roce 1996 absolvoval kurz štábních důstojníků v Institutu národní obrany nizozemské armády v Ypenburgu. Od roku

1995 do roku 1998 pracoval v kanceláři prvního náměstka ministra obrany a později náměstka ministra obrany ve funkci poradce. V současné době je členem vojenské části stálé delegace ČR při NATO a ZEU v Bruselu.

Plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc., nar. 1950, VVŠ PV Vyškov, postgraduální studium na VA Brno. Vědecká aspirantura tamtéž v r. 1994. Je absolventem VAK GŠ a kurzu v Evropském středisku obranných studií G. Marshalla v SRN (1996). Vykonával řadu velitelských funkcí u vojsk, byl vedoucím katedry vševojskového týlu VVŠ PV ve Vyškově. V letech 1991-1996 pracoval ve vědeckých zařízeních AČR. Od r. 1997 pracoval na sekci obranného plánování, poté zastával funkci ředitele odboru obranné politiky MO. V současné době pracuje v sekci logistiky velitelství NATO v Heidelbergu (SRN).

Plk. gšt. Ing. Milan Kubeša, CSc., nar. 1949, absolventem VA Brno, včetně VAK-GŠ. Prošel základními velitelskými funkcemi na taktických a štábních na operačních stupních velení. Dva roky působil jako vědecký pracovník IVOU Brno. V roce 1994 byl pověřen funkcí zástupce vedoucího katedry řízení obrany státu Fakulty velitelské a štábní na Vojenské akademii v Brně.

Pplk. gšt. Ing. František Matula, nar. 1960, VVŠ PV ve Vyškově. Prošel vojenskými funkcemi od velitele čtyř až po velitele tankového pluku. V letech 1994-96 působil ve funkci velitele mechanizovaného praporu brigády rychlého nasazení v Táboře, v r. 1996 (leden-červenec) byl zástupcem velitele českého praporu v operaci IFOR v Bosně a Hercegovině. V letech 1996-2000 zastával funkci zástupce velitele 4. brigády rychlého nasazení v Havlíčkově Brodě. V r. 1999 absolvoval 13. operačně-velitelský kurz GŠ v Brně. Od 1. července 2000 je velitelem 2. mechanizované brigády v Písku.

PhDr. Marie Michálková, CSc., nar. 1944, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha. Jako vědecká pracovnice Historického ústavu Armády České republiky přešla v roce 1994 do utvářejícího se úseku obranné politiky ministerstva obrany. Nyní pracovnice

sekce vojenské bezpečnostní politiky (SVBP MO) - odbor mezinárodní bezpečnostní politiky a strategie Ministerstva obrany České republiky.

Ing. Josef Múčka, nar. 1970. V roce 1993 absolvoval VVŠ PV Vyškov, obor ekonomika armády - finance. Od roku 1993 pracuje ve finanční oblasti na MO ČR. V roce 1996 absolvoval kurz managementu obranných zdrojů v Institutu managementu obranných zdrojů MO USA, v roce 1997 kurz managementu a rozpočtových procesů na Švédské univerzitě národní obrany a v roce 1998 kurz managementu obrany v Evropském středisku bezpečnostních studií G. C. Marshalla v SRN. V současnosti pracuje jako zástupce vedoucího oddělení ekonomických koncepcí a finančního plánování odboru rozpočtu a financování finanční sekce MO.

Ing. Václav Svoboda, nar. 1941, ČVUT, čtyři roky na VKŠV ve specializaci chemické vojsko. Od r. 1968 vojákem z povolání, VzÚ 401, poté ve Výzkumném ústavu GŠ jako analytik a vedoucí pracovního týmu matematického modelování, odolnosti systému velení, oper. propočtů a metodologie vědecké práce. V r. 1992 přešel na MO a od r. 1993 pracoval v oblasti strategického plánování, pak ve funkci vedoucího odd. SPPR SOP MO. V roce 1995 absolvoval kurz národní bezpečnosti ve Středisku pro národní bezpečnostní studia (Center for National Security Studies v Kanadě). Od ledna 1999 občanským pracovníkem. Nyní vedoucím oddělení řízení vědy a informatizace v sekci obranného plánování.

Ing. Jiří Štěpanovský (plk. v záloze), nar. 1943. Absolvoval Vojenskou školu Jana Žižky v Moravské Třebové (1960), Vyšší vojenské učiliště ve Vyškově (1964) a Vojenskou akademii v Brně (1973). Po výkonu řídicích štábních funkcí na úrovni svazku pracoval od roku 1979 v oblasti dlouhodobé i aktuální analýzy možností, zásad použití a činnosti ozbrojených sil na generálním štábu. Od roku 1997 pracuje jako vedoucí starší důstojník - specialista v oblasti vojenské bezpečnostní politiky a strategie na sekci vojenské bezpečnostní politiky MO.

Por. Ing. Vladimír Tučňák, narozen v r. 1976. Absolvoval Vojenskou akademii v Brně.

Hned po škole v r. 1999 nastoupil jako vysokoškolský učitel na katedře automatizovaných systémů velení a informatiky Fakulty letectva a protivzdušné obrany státu na VA Brno. V současné době pracuje jako odborný asistent tamtéž. Příspěvek v tomto čísle Vojenských rozhledů je jeho prvním publikovaným článkem.

Pplk. doc. Ing. Rudolf Urban, CSc., nar. 1954, v armádě od r. 1973. Je absolventem VVŠ TTZ v Žilině. Do r. 1981 vykonával řadu odborných logistických funkcí u vojsk. Od r. 1982 působí ve vojenském školství jako pedagog. Kandidaturu dosáhl na VA Brno, docenturu na VVŠ PV ve Vyškově. Od r. 1994 je vedoucím katedry veřejné ekonomiky a služeb logistiky na Fakultě ekonomiky obrany státu ve Vyškově. V současné době je děkanem této fakulty. Publikuje zejména na odborných konferencích a seminářích. Je členem vědeckých rad vysokých škol v ČR i v zahraničí.

Plk. Ing. František Valach, CSc., nar. 1947, VA Brno, v roce 1988 aspirantura tamtéž. V roce 1994 ukončil kurz Monterey Mobile International Defense Management Course. V r. 1995 absolvoval stáž na velitelství ozbrojených sil USA v Evropě, kurz výchovy k národní bezpečnosti Fakulty velitelské a štábní VA v Brně a Center for European Security Studies (Gröningen). V roce 1996 kurz krizového managementu na škole NATO (SHAPE). Do roku 1990 ve vojskách

a štábech bývalého ZVO. Od r. 1991 na MO a GŠ AČR v Praze. V současnosti pracuje v sekci vojenské bezpečnostní politiky.

PhDr. Zdeněk Vališ, nar. 1955, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, obor historie a archivnictví. Až do r. 1993 pracoval coby samostatný vědecký pracovník ve Vojenském historickém ústavu v Praze, od r. 1994 byl zaměstnancem Ministerstva vnitra ČR ve funkci policejního rady. V současné době na volné noze. Autor řady životopisných knih, např. Armádní generál Alois Liška (1991), Generál Heliodor Píka (1993), Generál Karel Janoušek (1997), spoluautorem knih Vojenské osoby odsouzené státním soudem (1993), Generál Karel Kutlvašr (1993), Generál Jaroslav Vedral - Sázavský (1994) a další.

Pplk. Ing. Oldřich Zlatuška, nar. 1955, V roce 1979 absolvoval VVŠ TTZ Žilina, obor ekonomické a finanční zabezpečení obrany státu. Působil ve funkci náčelníka finanční služby na různých útvarových stupních, naposledy jako náčelník finanční služby divize. V roce 1989 až 1992 pracoval v oblasti ekonomiky obrany na Federálním ministerstvu hospodářství ČSFR. Od roku 1994 zastával funkci zástupce ředitele vojenského finančního úřadu a od roku 1995 pracuje na finanční sekci MO. V současnosti vedoucí oddělení ekonomických koncepcí a finančního plánování odboru rozpočtu a financování finanční sekce MO.

Subject Index 2000

	No	page
Maj. Ing. Radomír Jahoda		
Common Foreign and Security Policy of the European Union	4	3
Ing. Josef Janošec, CSc.		
The Strategy of Defence Research and Technologies for NATO	1	33
Ing. Josef Janošec, CSc.		
The Institute of Strategic Studies of Military Academy in Brno	2	33
Col. GSO Ing. Vladimír Karaffa, CSc.		
Defence Planning Peripeties	4	24
Lt.Col. Ing. Roman Horák, CSc.		
Possible Ways of Rationalization of Economic Management in the Province of MoD	2	16
Maj.Gen. Ing. Jaroslav Hudec		
European Security and Defence Identity: Quo vadis?	3	12
Ing. Ladislav Klíma, CSc.		
Col. Ing. Karel Eminger		
Defensive Technologies: The Management of Research and Development	2	20
Ing. Ladislav Klíma, CSc.,		
Ing. Josef Janošec, CSc.,		
Col. Ing. Karel Eminger,		
National Science Policy and Defence Research	1	13
Doc. PhDr. Miroslav Krč, CSc.		
What Kind of Defence Industrial Policy Shall We Need?	2	8
Ing. Vladimír Leška		
The Visegrad Four and the Slovakian Road to NATO	3	19
Col. Doc. Ing. Petr Němec, CSc.		
Allied Joint Operational Doctrine	1	45
Ing. Karel Pezl		
Military Aspects of European Security Identification	2	3
Ing. Václav Svoboda		
Col. GSO Ing. Vladimír Karaffa, CSc.		
The Development of Concepts and Experimentations (CDE): Important Initiative of NATO	4	11
Doc. PhDr. Vladimír Šefčík, CSc.,		
Lt. Ing. Miloš Pydych,		
Lt. Ing. Tomáš Říman		
New Phenomena in Relations between Economy and Defence	3	28
Ing. Milan Štembera, CSc.,		
Ing. Josef Janošec, CSc.		
A Year after NATO Enlargement from the Military-Political Standpoint	3	3
Ing. Jiří Štěpanovský		
PhDr. Marie Michálková, CSc.		
The Alliance Dimension of Concepts of Security And Defence Policy of the Czech Republic		
(Conclusions from the Comparison of the Security Strategy of the CR,		
Military Strategy of the CR, and the Strategy Concept of the Alliance)	1	3
Ing. Jiří Štěpanovský,		
PhDr. Marie Michálková, CSc.		
New Approach to Drafting-Up Security and Defence Concepts of the State	4	18
Lt.Col. Ing. Pavel Tulák		
ACR Mobilization Deployment and Its Reflections in the Defence Planning of State	1	40
Lt.Col. Ing. Oldřich Zlatuška,		
Ing. Josef Múčka		
The Project of Introduction of Medium-Term Financial Planning in Defence Sector	3	36
Lt.Col. Ing. Oldřich Zlatuška,		
Ing. Josef Múčka		
The Project of Introduction of Medium-Term Financial Planning in Defence Sector - II	4	30

Military Art

Lt.Col. GSO Ing. Vlastimil Galatík, CSc.		
New Forms of War	4	37

Lt.Col. GSO Ing. Milan Hanousek Present Look at Military Intelligence Terminology	1	48
Lt.Col. GSO Ing. Milan Hanousek Topical Problems of Intelligence Theory in the ACR	3	49
Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc. Interrogative Look at the GIS in Everyday Practice of the Army	2	77
Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc. Priority Intelligence Requirements and Commander	4	63
Col. Ing. Rudolf Horák, CSc. UN Peace-Support Operations <i>(Some Institutional and Legal Problems)</i>	4	44
Lt.Col. GSO Ing. František Matula Preparation and Deployment of Rapid Reaction Forces of the Army of the Czech Republic in NATO Multinational Forces	4	54
Ing. Jan Moutelík, Capt. Ing. Jiří Pivovar, PhD. Electronic Methodology of Staff Work	3	57
Col. Doc. Ing. Petr Němec, CSc. Allied Joint Operations	3	45
Lt.Col. Ing. Vojtěch Němec, Ph.D. The Army of CR and the Elimination of Various Dangers <i>(Disposal of Effects of Natural Catastrophes and Industrial Disasters)</i>	2	67
Lt.Col. Ing. Vojtěch Němec, Ph.D., Lt.Col. Ing. Jan Gireth, Ph.D. Building Shelters "In Advance" during the Preparation of Defensive Operation	1	58
Lt.Col. Ing. Petr Šindelář Information Model in Logistics System	1	69
Col. GSO Ing. Vladimír Trněný Deployment of the Forces in Peacekeeping Operations after the Year 2000 <i>(Experiences and Further Prospects)</i>	2	39
Lt.Col. Ing. Jaroslav Velíšek, CSc. Electronic Warfare in the Czech Army	2	55
An Alternative Viewpoint on Land Forces Doctrine	1	79
The Future of Special Operations	4	67
The Combined Joint Task Force	3	64

Personnel Management

Doc. PhDr. Felix Černoš, CSc., Ing. Karel Hekš Modelling of Personnel Requirements and Simulation of Variants of their Practical Pursuit	3	81
Doc. PhDr. František Ochraňa, DrSc. Utilization Tools of Economy Analysis for Defence Project Assessment	3	93
1 st Lt. Ing. Bohuslav Pernica Economy Aspects of Proportionality between Military and Civilian Personnel <i>(Several Notes)</i>	3	86
Maj.Gen. Ing. Petr Voznica, CSc. Target Regulation of Personnel Numbers of Armed Forces on the Base of Managerial Information Systems <i>(Introductory Paper)</i>	3	78
The Support of Top-Management and Controlled Personnel Processes	3	77
Short Recapitulation of Main Ideas <i>(Incentives for Regulatory Methodology)</i>	3	100

Opinions and Controversy

Doc. PhDr. Felix Černoš, CSc. Manpower Development Vision <i>(Manpower Planning in the ACR)</i>	1	93
--	---	----

Lt.Col. Doc. Ing. Luděk Hodbod', CSc. Essence and Current Situation of "Public Relations" <i>(Comments on the Conference "The Army and Communication with the Public" which was held on May 27, 1999, at Military Academy Bmo)</i>	1	101
Lt.Col. Doc. Ing. Luděk Hodbod', CSc. Conception Documents of Security and Defence Policy of the Czech Republic	2	101
Lt.Col. Doc. Ing. Luděk Hodbod', CSc. Personnel Management and Law, Law and Personnel Management	4	91
PhDr. Karel Jícha Authority, position and role of the President of the Czech Republic and Problems of Military Science	1	87
Mgr. Zdeněk Kríž Main Tasks of Civilian Control and Democratic Supervision of the Armed Forces	3	115
Col. GSO Ing. Milan Kubeša, CSc. The Inspiration of Theoretical Thinking <i>(Final Theses of Graduates from the 14th Operational and Command Course of the General Staff)</i>	4	75
Col. GSO Ing. Milan Kubeša, CSc. Security Documents of the Czech Republic	2	82
Maj. Mgr. Otakar Patočka Problems and Decision-Making in the Army	1	109
Ing. Josef Pavlík Essay on Problems of Research in the ACR <i>(Air Ergonomy)</i>	2	107
Ing. Václav Svoboda Effectivity: Topical Imperative	2	87
Lt. Ing. Vladimír Tučník The Utilization of Information Technologies on the Base of Internet for the International Surveys	4	88
Lt.Col. Ing. Pavel Tůlák Does ACR Reorganization Bring About also its Reformation?	3	102
Lt.Col. Doc. Ing. Rudolf Urban, CSc. Planning of Professional Training at Military Schools and their Efficiency	4	83
Doc. PhDr. Václav Vondrášek, CSc. The Continuity of Preparation of Military Professionals in the Army of the Czech Republic	2	112

Book Review

Two Dictators on the Alert <i>(Hitler, Stalin and the Second World War)</i>	2	125
The Role of the Former Czechoslovakia in Soviet Strategy	4	98

Information Service

Lt.Col. PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. From the Symbol of Power to the Symbol of Bankruptcy? <i>(Russian Army in the 90s)</i>	4	103
Lt.Col. Ing. Karel Burda, CSc. Modern Cryptography and its Military Applications	4	137
Doc. RNDr. Ladislav Halberštát, CSc. Education of Officers under Changing Conditions of State School Policy <i>(Readjusted Educational Program at the Theresian Military Academy, Wiener Neustadt, called "Military Management")</i>	1	113
Maj. Ing. Radomír Jahoda European Security and Defence Capacities after WEU Audit	2	151
Lt.Col. Mgr. Ladislav Chaloupský, PhDr. Marie Jandová, CSc. Remarks on Study Literature Used for English Lessons in the Defence Department	1	161
Maj. Ing. Josef Procházka NATO Security Investment Programme	3	131

PhDr. Antonín Rašek Europe 2010	3	144
Lt.Col. Ing. Lubomír Spáčil, CSc. Crisis Management Drill CMX/CRISEX 2000	3	154
Ing. Václav Svoboda Security and Ecological Aspects of State Informational Policy	1	121
Lt.Col. Dr. Ing. Josef Šmondrk NATO Codification System and Industry	2	134
Col. Ing. František Valach, CSc. US Anti-Ballistic Defence and the CR	4	127
The Netherlands Defence White Paper 2000	3	160
What is New about New Wars?	1	157
Is American Military Professionalism Declining?	1	148
Concepts of Defence Economics for the 21st Century	4	111
Short Wars and Cybernetics	1	142
Media and the War in Kosovo	1	153
Brand-New Notion: Humanitarian Intervention (International Law and the War in Kosovo)	1	132
The Year 2000 (Y2K) and the Defence Department	3	157
The System of Financing of the Canadian Armed Forces	2	142
Swiss Security Policy - an Example of Calculated Stance	4	133
Third Form of Warfare: Paralysis of Command and Control	4	120
External Interventions in Secessionist Conflicts in Europe in the 90s	2	154

History Pages

Winter War in 1939 (Soviet Aggression against Finland)	1	166
Criminal Prosecution Has Not Been Imposed (Supplements to the History of Czechoslovak Military-Counter Intelligence in 1948-56)	3	124

Personal Data

General Josef Pešek (Army Service Corps)	1	171
Colonel in memoriam Karel Pavlík	2	174
General of the Army Josef Votruba	3	164
Brigadier General Raymond Mrázek	4	141

Special Edition on Armaments Problems

Ing. Ladislav Klíma, CSc., Col. Ing. Karel Eminger Armaments and its Administration	sp	5
Prof. Ing. František Ludvík, CSc. The Meaning of Research and Development for the Armaments of the Army	sp	16

Economy Ties and Effectiveness

Doc. PhDr. Miroslav Krč, CSc. Detecting Margin Reserves in Defence Sector and Insufficient Military Budgets	sp	22
1 st Lt. Ing. Bohuslav Pernica Economy Aspects of Arms Procurement in the ACR	sp	32
Doc. PhDr. František Ochrana, DrSc. Public Commissions Assessment (Graduated Tables and Scales)	sp	37

Alliance Co-operation

Col. GSO Ing. Josef Veselý, CSc. Standardization - One of the Basic Instruments of Interoperability with the Armies of NATO Member States	sp	46
Prof. Ing. Miloš Štěpánek, DrSc., Doc. Ing. Milan Šebesta, CSc. Configuration of Military Materiel and Equipment	sp	57
Col. Doc. Ing. Jindřich Ploch, CSc., Ing. Jiří Aron Information Flows of Defence Research & Development and Technologies between NATO and the CR	sp	63
Lt.Col. Ing. Karel Jahelka, Doc. Ing. Vladimír Rybák, CSc. Doc. Ing. Čestmír Vlček, CSc. SINTAS Visions, New Initiatives, Programmes and Organizations (Interoperable Automatic Testing Systems for NATO)	sp	70

Selected Trends of Development

Ing. Pavel Morong Trends in the Development of Armoured Combat Vehicles, Materiel and Equipment in the World and its Modernization in the ACR	sp	85
Prof. Ing. Emil Haláček, CSc. Trends in Chemical Reconnaissance & Survey Equipments	sp	89
Prof. Ing. František Obermann, CSc. Military Wheeled Vehicles for the ACR	sp	95

Research & Development Base

Ing. Ladislav Klíma, CSc., Col. Ing. Karel Eminger Research & Development Base and Armaments	sp	102
---	----	-----

Armaments Affiliations

Ing. Ladislav Klíma, CSc. Innovations and Armaments	sp	117
Prof. Ing. František Ludvík, CSc. The Education of Military Technical Professionals and Its Relevance for the Armaments of the Army	sp	129
Ing. Miroslav Lorenc, CSc. Logistical Interoperable Technologies and Military Materiel Support (The "OPERA" Project)	sp	133
Ladislav Klíma, CSc., Col. Ing. Karel Eminger Arms Industry and Armaments	sp	147
Doc. Ing. Ladislav Buřita, CSc. Will Information Systems Help to Armaments Process; Will Armaments Process Help to Information Systems?	sp	158

Solved Projects With High Innovation Value

Ing. Vladimír Cívín New Progressive Power Sources for the Army (Fuel Cells)	sp	165
Ing. Radek Kotouček Power Sources for the Field Conditions	sp	173

From The History of Armaments

Lt.Col. Ing. Roman Horák, CSc., Col. Doc. Ing. Lubomír Odehnal, CSc. The Sources for Financing the Czechoslovak Army (1918-38)	sp	177
---	----	-----

Obsah ročníku 2000

	VR číslo	strana
Mjr. Ing. Radomír Jahoda Společná zahraniční a bezpečnostní politika Evropské unie	4	3
Ing. Josef Janošec, CSc. Strategie obranného výzkumu a technologií pro NATO	1	33
Ing. Josef Janošec, CSc. Ústav strategických studií Vojenské akademie v Brně	2	33
Plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc. Peripetie procesu obranného plánování	4	24
Pplk. Ing. Roman Horák, CSc. Možné způsoby racionalizace ekonomického řízení v rezortu MO ČR	2	16
Genmjr. Ing. Jaroslav Hudec Evropská bezpečnostní a obranná identita: Quo vadis?	3	12
Ing. Ladislav Klíma, CSc. plk. Ing. Karel Eminger Management obranného výzkumu a vývoje obranných technologií	2	20
Ing. Ladislav Klíma, CSc., Ing. Josef Janošec, CSc., plk. Ing. Karel Eminger Národní vědní politika a obranný výzkum	1	13
Doc. PhDr. Miroslav Krč, CSc. Jakou mít obrannou průmyslovou politiku	2	8
Ing. Vladimír Leška Visegrádská čtyřka a cesta Slovenska do NATO	3	19
Plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc. Spojenecká společná operační doktrína NATO	1	45
Ing. Karel Pezl Militární aspekty evropské obranné identity	2	3
Ing. Václav Svoboda plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc. Vývoj koncepcí a experimentování (CDE) - významná iniciativa NATO	4	11
Doc. PhDr. Vladimír Šefčík, CSc., por. Ing. Miloš Pydych, por. Ing. Tomáš Říman Nové jevy ve vztazích mezi ekonomikou a obranou	3	28
Ing. Milan Štembera, CSc., Ing. Josef Janošec, CSc. Rok po rozšíření NATO z vojenskopolitického pohledu	3	3
Ing. Jiří Štěpanovský PhDr. Marie Michálková, CSc. Alianční rozměr koncepčního rámce bezpečnostní a obranné politiky České republiky (Závěry z porovnání Bezpečnostní strategie ČR, Vojenské strategie ČR a Strategické koncepce Aliance)	1	3
Ing. Jiří Štěpanovský, PhDr. Marie Michálková, CSc. Nové přístupy ke zpracování bezpečnostní a obranné koncepce státu	4	18
Pplk. Ing. Pavel Ťulák Mobilizační rozvíjení AČR a jeho odraz v obranném plánování státu	1	40
Pplk. Ing. Oldřich Zlatuška, Ing. Josef Múčka Projekt zavedení střednědobého finančního plánování do rezortu obrany	3	36
Pplk. Ing. Oldřich Zlatuška, Ing. Josef Múčka Projekt zavedení střednědobého finančního plánování do rezortu obrany - II	4	30

Vojenské umění

Pplk. gšt. Ing. Vlastimil Galatík, CSc. Nové formy války	4	37
--	---	----

Pplk. gšt. Ing. Milan Hanousek Zpravodajská terminologie z pohledu současnosti	1	48
Pplk. gšt. Ing. Milan Hanousek Aktuální problémy zpravodajské teorie AČR	3	49
Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc. Pohled na GIS v praxi armády	2	77
Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc. Prioritní požadavky na zpravodajské informace a veliteli	4	63
Plk. Ing. Rudolf Horák, CSc. Operace na podporu míru (K některým institucionálním a právním hlediskům)	4	44
Pplk. gšt. Ing. František Matula Příprava a použití sil rychlé reakce Armády České republiky v mnohonárodních silách NATO	4	54
Ing. Jan Moutelík, kpt. Ing. Jiří Pivovar, PhD. Elektronická metodika práce štábu	3	57
Plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc. Společenské společné operace	3	45
Pplk. Ing. Vojtěch Němeček, Ph.D. Armáda ČR při eliminaci různých ohrožení (Odstraňování následků přírodních katastrof a průmyslových havárií)	2	67
Pplk. Ing. Vojtěch Němeček, Ph.D., pplk. Ing. Jan Gireth, Ph.D. K budování ochranných staveb „předem“ v období přípravy obranné operace	1	58
Pplk. Ing. Petr Šindelář Model informací v logistickém systému	1	69
Plk. gšt. Ing. Vladimír Trněný Použití armád v mírových operacích po roce 2000 (Zkušenosti a perspektivy)	2	39
Pplk. gšt. Ing. Jaroslav Velíšek, CSc. Elektronický boj a jeho řízení	2	55
Alternativní pohled na doktrínu pozemního vojska	1	79
Budoucnost speciálních operací	4	67
Společné smíšené úkolové skupení	3	64

Personalistika

Doc. PhDr. Felix Černocho, CSc., Ing. Karel Hekš Modelování personálních potřeb a simulace možností jejich reálného naplňování	3	81
Doc. PhDr. František Ochraňa, DrSc. Nástroje k ekonomickému ohodnocování obranných projektů	3	93
Npor. Ing. Bohuslav Pernica Ekonomické aspekty proporcionality vojenského a civilního personálu (Několik poznámek)	3	86
Genmjr. Ing. Petr Voznica, CSc. Číselná regulace početních stavů ozbrojených sil na bázi manažerských informačních systémů (Úvodní přednáška)	3	78
Podpora vrcholového rozhodování a řízených personálních procesů	3	77
Tezovitá rekapitulace stěžejních myšlenek (Podněty pro regulační metodiku)	3	100

Názory, polemika

Doc. PhDr. Felix Černocho, CSc. Vize rozvoje lidských zdrojů (Personální management v AČR)	1	93
--	---	----

Pplk. doc. Ing. Luděk Hodboď, CSc. Podstata a aktuální stav „vztahů s veřejností“ (Poznámky k celostátní konferenci „Armáda a komunikace s veřejností“, konané dne 27. 5. 1999 na VA Brno)	1	101
Pplk. doc. Ing. Luděk Hodboď, CSc. Koncepční dokumenty bezpečnostní a obranné politiky České republiky	2	101
Pplk. doc. Ing. Luděk Hodboď, CSc. Personalistika a právo, právo a personalistika	4	91
PhDr. Karel Jícha Funkce, pozice a role prezidenta ČR - vrchního velitele ozbrojených sil - a problémy rozvíjení teorie vojenství	1	87
Mgr. Zdeněk Kříž Hlavní úkoly civilního řízení a demokratické kontroly ozbrojených sil	3	115
Plk. gšt. Ing. Milan Kubeša, CSc. Inspirace pro rozvoj teoretického myšlení (Závěrečné práce absolventů 14. operačního velitelského kurzu)	4	75
Plk. gšt. Ing. Milan Kubeša, CSc. K bezpečnostním dokumentům České republiky	2	82
Mjr. Mgr. Otakar Patočka Problémy a rozhodování v AČR	1	109
Ing. Josef Pavlík Příspěvek k problematice výzkumu v AČR (Letecká ergonomie)	2	107
Ing. Václav Svoboda Efektivnost: pojem aktuální, úkol naléhavý	2	87
Por. Ing. Vladimír Tučnick Využití informačních technologií na bázi internetu pro realizaci mezinárodního výzkumu	4	88
Pplk. Ing. Pavel Ťulák Přinesla reorganizace AČR také její reformování?	3	102
Pplk. doc. Ing. Rudolf Urban, CSc. Plánování kariérového vzdělávání a výkonů vojenského školství	4	83
Doc. PhDr. Václav Vondrášek, CSc. Ke kontinuitě přípravy vojenských profesionálů v Armádě České republiky	2	112

Recenze

Dva diktátoři ve střehu (Hitler, Stalin a druhá světová válka)	2	125
Role Československa v sovětské strategii	4	98

Informace

Pplk. PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. Od symbolu moci k symbolu úpadku? (Ruská armáda v devadesátých letech)	4	103
Pplk. Ing. Karel Burda, CSc. Možnosti moderní kryptografie ve vojenských aplikacích	4	137
Doc. RNDr. Ladislav Halberštát, CSc. Vzdělávání důstojníků v podmínkách změn státní vzdělávací politiky Příprava důstojníků Rakouské armády (Bundesheeru) ve studijním programu vysoké odborné školy „Vojenský management“	1	113
Mjr. Ing. Radomír Jahoda Evropské bezpečnostní a obranné kapacity po auditu ZEU	2	151
Pplk. Mgr. Ladislav Chaloupský, PhDr. Marie Jandová, CSc. Poznámky k výběru studijní literatury při výuce anglického jazyka v rezortu MO	1	161
Mjr. Ing. Josef Procházka Program bezpečnostních investic NATO	3	131

PhDr. Antonín Rašek Evropa 2010	3	144
Pplk. Ing. Lubomír Spáčil, CSc. Cvičení orgánů krizového řízení CMX/CRISEX 2000	3	154
Ing. Václav Svoboda Bezpečnostní a ekologické aspekty ve státní informační politice	1	121
Pplk. Dr. Ing. Josef Šmondrk Kodifikační systém NATO a průmysl	2	134
Plk. Ing. František Valach, CSc. Protiraketová obrana Spojených států a ČR	4	127
Bílá kniha obrany 2000 Nizozemí	3	160
Co je nového o nových válkách?	1	157
Je americký vojenský profesionalismus v úpadku?	1	148
Koncepce ekonomiky obrany pro 21. století	4	111
Krátké války a kybernetika	1	142
Média a válka v Kosovu	1	153
Objevuje se nový pojem: humanitární intervence (Mezinárodní právo a válka v Kosovu)	1	132
Přechod rezortu obrany do roku 2000 (Y2K)	3	157
Systém financování Kanadských ozbrojených sil	2	142
Redefinice posláním a vyvážení prostředků (Švýcarská bezpečnostní politika)	4	133
Třetí forma vedení války: ochromení velení a řízení	4	120
Zahraniční intervence a separatistické konflikty v Evropě v devadesátých letech	2	154

Z historie

Zimní válka 1939-1940 (Sovětská agrese proti Finsku)	1	166
Trestní řízení nebylo zavedeno ... (Několik poznámek k dějinám vojenské kontrarozvědky v letech 1948-56)	3	124

Personálie

Generál šéf intendantstva v. v. Josef Pešek	1	171
Plukovník in memoriam Karel Pavlík	2	174
Armádní generál Josef Votruba	3	164
Brigádní generál Raymund Mrázek	4	141

Zvláštní číslo k problematice vyzbrojování

Ing. Ladislav Klíma, CSc., plk. Ing. Karel Eminger Vyzbrojování a jeho řízení	zvl.	5
Prof. Ing. František Ludvík, CSc. Význam výzkumu a vývoje pro vyzbrojování armády	zvl.	16

Ekonomické souvislosti a efektivnost

Doc. PhDr. Miroslav Krč, CSc. Identifikace rezerv efektivnosti v oblasti obranného sektoru v podmínkách nedostatečného vojenského rozpočtu	zvl.	22
Npor. Ing. Bohuslav Pernica Ekonomické aspekty procesu pořizování výzbroje AČR	zvl.	32
Doc. PhDr. František Ochrana, DrSc. K ohodnocování obranných projektů a veřejných zakázek (Možnosti použití stupnic a vah)	zvl.	37

Alianční spolupráce

Plk. gšt. Ing. Josef Veselý Standardizace - jeden ze základních nástrojů k dosažení interoperability s armádami členských zemí NATO	zvl.	46
Prof. Ing. Miloš Štěpánek, DrSc., doc. Ing. Milan Šebesta, CSc. Konfigurace vojenské techniky	zvl.	57
Plk. doc. Ing. Jindřich Ploch, CSc., Ing. Jiří Aron Informační toky v oblasti obranného výzkumu, vývoje a technologií mezi NATO a ČR	zvl.	63
Pplk. Ing. Karel Jahelka, doc. Ing. Vladimír Rybák, CSc., doc. Ing. Čestmír Vlček, CSc. Vize SINATS, nové iniciativy, programy a organizace (Interoperabilní automatizované testovací /zkusební/ systémy pro NATO)	zvl.	70

Vybrané trendy vývoje

Ing. Pavel Morong Trendy rozvoje obranné bojové techniky ve světě a jejich odraz na modernizaci v AČR	zvl.	85
Prof. Ing. Emil Halámek, CSc. Trendy vývoje prostředků chemického průzkumu a kontroly	zvl.	89
Prof. Ing. František Obermann, CSc. Vyzbrojování AČR vojenskými kolovými vozidly	zvl.	95

Výzkumná a vývojová základna

Ing. Ladislav Klíma, CSc., plk. Ing. Karel Eminger Výzkumná a vývojová základna a vyzbrojování	zvl.	102
---	------	-----

Další souvislosti vyzbrojování

Ing. Ladislav Klíma, CSc. Inovace a vyzbrojování	zvl.	117
Prof. Ing. František Ludvík, CSc. Vzdělávání vojenské technické inteligence a jeho význam pro vyzbrojování armády	zvl.	129
Ing. Miroslav Lorcnc, CSc. Logistické technologie pro interoperabilitu při zabezpečování vojenského materiálu („Projekt OPERA“)	zvl.	133
Ing. Ladislav Klíma, CSc., plk. Ing. Karel Eminger Zbrojní průmysl a vyzbrojování	zvl.	147
Doc. Ing. Ladislav Buřita, CSc. Pomohou informační systémy procesu vyzbrojování, pomůže proces vyzbrojování informačním systémům?	zvl.	158

Příklad řešení programů s vysokou inovační hodnotou

Ing. Vladimír Cívín Nové progresivní energetické zdroje pro armádu (Palivové články)	zvl.	165
Ing. Radek Kotouček Energetické zdroje pro polní podmínky	zvl.	173

Z historie vyzbrojování

Pplk. Ing. Roman Horák, CSc., plk. doc. Ing. Lubomír Odehnal, CSc. Zdroje financování vyzbrojování československé armády (Zkušenosti z období let 1918-1938)	zvl.	177
---	------	-----

Contents

Maj. Ing. Radomír Jahoda Common Foreign and Security Policy of the European Union	3
Ing. Václav Svoboda, Col. GSO Ing. Vladimír Karaffa, CSc. The Development of Concepts and Experimentations (CDE): Important Initiative of NATO	11
Ing. Jiří Štěpanovský, PhDr. Marie Michálková, CSc. New Approach to Drafting-Up Security and Defence Concepts of the State	18
Col. GSO Ing. Vladimír Karaffa, CSc. Defence Planning Peripeties	24
Lt.Col. Ing. Oldřich Zlatuška, Ing. Josef Můčka The Project of Introduction of Medium-Term Financial Planning in Defence Sector - II	30

MILITARY ART

Lt.Col. GSO Ing. Vlastimil Galatfk, CSc. New Forms of War	37
Col. Ing. Rudolf Horák, CSc. UN Peace-Support Operations <i>(Some Institutional and Legal Problems)</i>	44
Lt.Col. GSO Ing. František Matula Preparation and Deployment of Rapid Reaction Forces of the Army of the Czech Republic in NATO Multinational Forces	54
Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc. Priority Intelligence Requirements and Commander	63
The Future of Special Operations	67

OPINIONS, CONTROVERSY

Col. GSO Ing. Milan Kubeša, CSc. The Inspiration of Theoretical Thinking <i>(Final Theses of Graduates from the 14th Operational and Command Course of the General Staff).</i>	75
Lt.Col. Doc. Ing. Rudolf Urban, CSc. Planning of Professional Training at Military Schools and their Efficiency	83

Lt. Ing. Vladimír Tučník The Utilization of Information Technologies on the Base of Internet for the International Surveys	88
--	----

Lt.Col. Doc. Ing. Luděk Hodboď, CSc. Personnel Management and Law, Law and Personnel Management	91
---	----

BOOK REVIEW

The Role of the Former Czechoslovakia in Soviet Strategy	98
---	----

INFORMATION SERVICE

Lt.Col. PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. From the Symbol of Power to the Symbol of Bankruptcy? (Russian Army in the 90s)	103
--	-----

Concepts of Defence Economics for the 21st Century	111
---	-----

Third Form of Warfare: Paralysis of Command and Control	120
--	-----

Col. Ing. František Valach, CSc. US Anti-Ballistic Defence and the CR	127
---	-----

Swiss Security Policy - an Example of Calculated Stance	133
--	-----

Lt.Col. Ing. Karel Burda, CSc. Modern Cryptography and its Military Applications	137
--	-----

PERSONAL DATA

Brigadier General Raymund Mrázek	141
---	-----

English Annotation	148
--------------------	-----

Who is Who in This Issue	158
---------------------------------	-----

<i>English Subject Index 2000</i>	161
-----------------------------------	-----

<i>Czech Subject Index 2000</i>	166
---------------------------------	-----

English Table of Contents	171
----------------------------------	-----

moderní - red.

Obsah

Mjr. Ing. Radomír Jahoda

Společná zahraniční a bezpečnostní politika Evropské unie

Ing. Václav Svoboda,

plk. gšt. Ing. Vladimír Karařfa, CSc.

Vývoj koncepcí a experimentování (CDE)

- významná iniciativa NATO

Ing. Jiří Štěpanovský,

PhDr. Marie Michálková, CSc.

Nové přístupy ke zpracování bezpečnostní a obranné koncepce státu

Plk. gšt. Ing. Vladimír Karařfa, CSc.

Peripetie procesu obranného plánování

Pplk. Ing. Oldřich Zlatuška,

Ing. Josef Můčka

**Projekt zavedení střednědobého finančního plánování
do resortu obrany - II**

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Plk. gšt. Ing. Vlastimil Galatík, CSc.

Nové formy války

Plk. Ing. Rudolf Horák, CSc.

Operace na podporu míru

(K některým institucionálním a právním hlediskům)

Pplk. gšt. Ing. František Matula

**Příprava a použití sil rychlé reakce Armády České republiky
v mnohonárodních silách NATO**

Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc.

Prioritní požadavky na zpravodajské informace a velitel

Budoucnost speciálních operací

NÁZORY, POLEMIKA

Plk. gšt. Ing. Milan Kubeša, CSc.

Inspirace pro rozvoj teoretického myšlení

(Závěrečné práce absolventů

14. operačního velitelského kurzu)

Pplk. doc. Ing. Rudolf Urban, CSc.

Plánování kariérového vzdělávání a výkonů vojenského školství

Por. Ing. Vladimír Tučník
Využití informačních technologií na bázi internetu
pro realizaci mezinárodního výzkumu

D-Tučník-zvl

3 rkp

88

Pplk. doc. Ing. Luděk Hodboď, CSc.
Personalistika a právo, právo a personalistika

E-Hodboď-4 NOV

13 rkp

91

RECENZE

Role Československa v sovětské strategii.

2 rkp F-Schwarzen-4

98

INFORMACE

Pplk. PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.
Od symbolu moci k symbolu úpadku?
(Ruská armáda v devadesátých letech)

G-Balabán-4 NOV

12 rkp

103

Koncepce ekonomiky obrany pro 21. století

13 rkp H-Škarnohlavá-4

111

Třetí forma vedení války: ochromení velení a řízení

10 rkp T-Škarnohlavá-4

120

Plk. Ing. František Valach, CSc.
Protiraketová obrana Spojených států a ČR

2 rkp

J-Valach-4

127

Redefinice poslání a vyvážení prostředků
(Švýcarská bezpečnostní politika)

6 rkp K-Švýcarsko-4

133

Pplk. Ing. Karel Burda, CSc.
Možnosti moderní kryptografie ve vojenských aplikacích

6 rkp

L-Burda-zvl

137

PERSONÁLIE

Brigádní generál Raymund Mrázek

M-Valer-Mrázek-12 rkp

141

Anglické anotace

N-Anotace-VR4

148

Představení autorů tohoto čísla

P-Představení-4

158

English Subject Index 2000

P-Index2000

161

Obsah ročníku 2000

G-ročník-2000

166

Obsah v angličtině

2-Obch-Ang-VR4

171

3-Obch (z VR4)

E=188 rkp, 19%
red=34 rkp, 3%
3-Obch, 22%

Časopis **VOJENSKÉ ROZHLEDY**

Čtvrtletník. Vedle čísel 1 až 4 redakce vydává zvláštní číslo VR.

Vydavatel: Ministerstvo obrany ČR, Agentura vojenských informací a služeb (AVIS),
nám. Svobody 471, 160 01 Praha 6.

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

IČO: 60162694

<http://www.army.cz/vti/vojroz/index.htm>

E-mail: kauckys@army.cz Předmět: Vojenské rozhledy

Fax: (20) 21 59 17

Vojenské rozhledy, číslo 4/2000

Ročník: IX. (XLI.)

Den vydání: 30. 10. 2000

Expedice: AVIS, Vlastina 23, Praha 6, tel.: (20) 409 798.

Rozšiřuje: AVIS, oddělení marketingu, vydavatelské a nakladatelské činnosti,
nám. Svobody 471, Praha 6, pí Endlová, tel. (20) 215 563.

Redakce: pplk. Ing. Richard Hašek (šéfredaktor), telefon (20) 21 57 30,
Jaroslav Furmánek (zástupce šéfredaktora), telefon (20) 21 57 33.

Redakční rada: plk. Ing. Karel Eminger, Ing. Josef Janošec, CSc., genpor. Ing. Jiří Martinek,
plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc., plk. Ing. Jaroslav Paleček, Ing. Milan Štembera, CSc.,
plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc. (zahraničí).

Sídlo redakce: Rooseveltova 23, 160 01 Praha 6 – Dejvice.

Přímý styk s redakcí na adrese: Redakce Vojenské rozhledy, AVIS,
náměstí Svobody 741, 160 01 Praha 6 – Dejvice.

MK ČR E 6059

ISSN 1210-3292.

Podávání novinových zásilek povoleno: Českou poštou, s. p. Odštěpný závod Praha, č.j. nov 65 35/99,
ze dne 19. 11. 1999.

VOJENSKÉ ROZHLEDY